

Godina XXIII - Broj 11

ZENICA, petak, 03.08.2018.god.

USTAVNI SUD

258.

Ustavni sud Federacije Bosne i Hercegovine odlučujući o ustavnom pitanju koje je predočio Kantonalni sud u Zenici u vezi utvrđivanja ustavnosti čl. 4. i 5. Odluke o naknadama za vatrogastvo, na osnovu člana IV.C.3.10. (4) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, na sjednici Suda bez javne rasprave održane dana 10.07. 2018. godine, donio je

P R E S U D U

1. Utvrđuje se da odredbe čl. 4. i 5. Odluke o naknadama za vatrogastvo („Službeni glasnik Općine Visoko“, broj: 2/14) nisu u suprotnosti sa Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine.
2. Presudu objaviti u „Službenim novinama Federacije BiH“, „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“ i „Službenom glasniku Općine Visoko“.

O b r a z l o ž e n j e

1. Podnosilac zahtjeva i predmet zahtjeva za utvrđivanje ustavnosti

Kantonalni sud u Zenici (u daljem tekstu: podnosilac zahtjeva) u postupku rješavanja upravnog spora broj: 040 U00905117 po tužbi tužioca Javno preduzeće: „Elektroprivreda“ Bosne i Hercegovine d.d. Sarajevo, podružnica „Elektro distribucija“ Zenica, protiv Rješenja tuženog Općinskog vijeća Visoko, Komisije za statut i propise broj: 01/3-05-7-3/17 od 10.03.2017.godine, na osnovu člana IV.C.3.10. (4) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, Ustavnom sudu Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Ustavni sud Federacije), dana 11.08.2017.

godine i 28.09.2017. godine predočio je ustavno pitanje u vezi utvrđivanja ustavnosti Odluke o naknadama za vatrogastvo koju je donijelo Općinsko vijeće Visoko broj: 01/1-02-85/14 22.02.2014. godine (u daljem tekstu: osporena Odluka), a koja je objavljena u „Službenom glasniku Općine Visoko“, broj: 2/14.

2. Stranke u postupku

Stranke u ovom predmetu na osnovu člana 39. stav 2. Zakona o postupku pred Ustavnim sudom Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj: 6/95 i 37/03) su: Kantonalni sud u Zenici i Općinsko vijeće Visoko, kao donosilac osporene Odluke.

3. Bitni navodi zahtjeva

Koristeći ustavna ovlaštenja iz člana IV.C.3.10.(4) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, Kantonalni sud u Zenici predočio je ustavno pitanje utvrđivanja ustavnosti osporene Odluke koju je donijelo Općinsko vijeće Visoko broj: 01/1-02-85/14 od 22.02.2014. godine, sa Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine navodeći da je članom II. A. 2.(1) c) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine propisano, da sva lica na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine uživaju pravo na jednakost pred zakonom, a u osporenim odredbama Odluke čl. 4. i 5., visina naknade vezana je isključivo za djelatnost koju pravno odnosno fizičko lice obavljaju na području Općine Visoko.

U osporenoj Odluci propisana je obaveza plaćanja naknade za vatrogastvo koja je prema članu 4. podijeljena u šest kategorija, gdje je zavisno od vrste djelatnosti utvrđena visina naknade za vatrogastvo i to od 12 KM do 550,00 KM na godišnjem nivou. S obzirom na stajalište Ustavnog suda Federacije kako to navodi podnosilac zahtjeva u donesenim presudama i to: U-14/13 od 26.06.2013. godine, U-5/09 od 13.10.2009. godine; U-12/11 od 04.10.2011. godine i U-36/12 od 26.02.2013. godine, utvrđena je povreda prava na jednakost pred zakonom, u svim slučajevima u kojima je kao relevantan

kriterij za propisivanje visine općinskih taksi i naknada nadležno općinsko vijeće propisalo vrstu djelatnosti, kao jedini kriterij za određivanje visine općinskih taksi i naknada. Iz tih razloga podnosilac zahtjeva predočio je ustavno pitanje, kako bi Ustavni sud Federacije nakon održane rasprave, utvrdio da li su odredbe čl. 4. i 5. osporene Odluke, odnosno cijela Odluka u saglasnosti sa Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine.

Kako se u obrazloženju postavljenog ustavnog pitanja traži ocjena ustavnosti cijele osporene Odluke, odnosno u dijelu obrazloženja samo čl. 4. i 5. Odluke, aktom ovog suda broj: U-45/17 od 22.08.2017. godine zatraženo je preciziranje postavljenog ustavnog pitanja odnosno obrazloženje sa kojim odredbama Ustava Federacije Bosne i Hercegovine su suprotne odredbe čl. 4. i 5. odnosno cijela Odluka kako se to navodi u predmetu zahtjeva i u dijelu obrazloženja postavljenog ustavnog pitanja.

U dopunjenom i preciziranom zahtjevu navedeno je da se traži ocjena ustavnosti samo čl. 4. i 5. osporene Odluke te istaknuto, da su obaveznici plaćanja naknade za vatrogastvo pravna lica, zanatske, trgovačke, ugostiteljske radnje, agencije, servisi, uredi, a pravna lica koja formiraju vlastitu profesionalnu vatrogasnu jedinicu ili imaju ugovor sa odgovarajućim službama u mjestu gdje se nalazi privredno društvo, isključeni su iz obaveze plaćanja naknade za vatrogastvo. Isto tako je navedeno da u I kategoriju spadaju pravna lica koja se bave prometom nafte i naftnih derivata, distribucijom plina, te proizvođači hemijskih supstanci boja i lakova; II kategoriju privredna društva koja se bave djelatnostima kao što su metalna, drvena, tekstilna i prehrambena proizvodnja; III kategorija privredna društva iz ostalih djelatnosti, IV kategorija tržišni centri, marketi, javne ustanove, objekti za igre na sreću; V kategorija zanatske trgovačke i ugostiteljske radnje, te ured preko 100 m² i VI kategorija zanatske, trgovačke i ugostiteljske radnje do 100 m². Navedeno je da prema članu 5. osporene Odluke, godišnja naknada ovisi o propisanim kategorijama obaveznika i iznosi od 12 do 550,00 KM godišnje.

Zbog svega navedenog podnosilac zahtjeva smatra, da su odredbe čl. 4. i 5. osporene Odluke suprotne članu II.A.2. (1) c) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine koji reguliše, pravo na jednakost pred zakonom ističući da je godišnja naknada za obaveznike koji plaćaju naknadu za vatrogastvo utvrđena bez realnih kriterija.

U dostavljenom preciziranom zahtjevu elaborirana je i Odluka o visini naknade za vatrogastvo koju je donijelo Općinsko vijeće Zenica na sjednici održanoj 07.05.2013. godine, gdje je visina mjesečne naknade za vatrogastvo

1 KM, za građevine površine do 100 m² utvrđuje naknadu u paušalu iznos 10 KM godišnje, a za privredna društva koja se bave proizvodnjom preradom, distribucijom ili skladištenjem zapaljivih ili opasnih materija 0,1 KM m² mjesečno.

Zbog svega navedenog podnosilac zahtjeva predlaže da Ustavni sud Federacije razmotri predočeno ustavno pitanje i utvrdi da li su odredbe čl. 4. i 5. osporene Odluke koju je donijelo Općinsko vijeće Visoko u saglasnosti sa Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine.

4. Bitni navodi odgovora na zahtjev

U odgovoru na postavljeno ustavno pitanje od strane Kantonalnog suda u Zenici, od Općinskog vijeća Visoko dostavljeno je izjašnjenje broj: 01/1-02-370/17 od 24.10. 2017. godine koje je sačinjeno od Službe za poslove civilne zaštite Općine Visoko. U izjašnjenju je navedeno da je Zakonom o zaštiti od požara i vatrogastva („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, broj:5/11) navedeno, da općina može donijeti Odluku o naknadama za vatrogastvo. S obzirom na navedeno određenje, Općinsko vijeće donijelo je pomenutu Odluku i utvrdilo da određeni obaveznici odnosno privredna društva koja se bave prometom nafte i naftnih derivata, prometom i distribucijom plina imaju veće požarne rizike i povećan uzrok za nastanak i širenje požara. U ostalim kategorijama su privredna društva sa manje požarnog rizika, odnosno neke djelatnosti kao što su: zanatska, trgovačka, knjigovodstveni servisi itd. gdje je naknada utvrđena prema površini korisne površine.

Razvrstavanje obaveznika za plaćanje naknade za vatrogastvo prema djelatnosti, Služba za poslove civilne zaštite smatra najobjektivnijim iz razloga što je u konkretnom slučaju jedini kriterij visoki rizik od izbijanja, širenja i na kraju otkrivanja požara te uništavanja imovine i materijalnih dobara. Osnovni nosilac organizovanja i provođenja zaštite od požara je općina, a zaštitu su dužni organizovati i provoditi sva pravna i fizička lica što čini sastavni dio sistema zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara.

5. Relevantno pravo

A. Ustav Federacije Bosne i Hercegovine

Član II.A.2. (1) c)

Federacija će osigurati primjenu najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i sloboda utvrđenih u dokumentima u Aneksu ovog ustava. Posebno:

(1) Sva lica na teritoriji Federacije uživaju prava na:

...

c) jednakost pred zakonom

Član VI.4.b)

Općinsko vijeće:

...

b) usvaja općinski budžet i donosi propise o oporezivanju i na druge načine osigurava potrebno finansiranje koje nisu osigurali kantonalna i federalna vlast.

Član IV.C.3.10 (4)

(4) Ustavni sud odlučuje i o ustavnim pitanjima koja mu predoči Vrhovni sud ili neki kantonalni sud a koja se pojave u toku postupka pred tim sudom.

B. Zakon o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine

(„Službene novine Federacije BiH“, broj: 49/06 i 51/09)

Član 8. stav 3. alineja 19.

U vlastite nadležnosti jedinice lokalne samouprave posebno ulaze:

–organizovanje, provođenje i odgovornost za mjere zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od elementarnih nepogoda i prirodnih katastrofa;

Član 13. st. 1 i 2. alineja 4.

Organ odlučivanja jedinice lokalne samouprave je općinsko vijeće u općini a gradsko vijeće u gradu (u daljem tekstu: vijeće).

Vijeće u okviru svojih nadležnosti:

–donosi propise o porezima, taksama, naknadama i doprinosima jedinice lokalne samouprave u skladu sa zakonom;

C. Zakon o zaštiti od požara i vatrogastvu

(„Službene novine Federacije BiH“, broj: 64/09)

Član 3.

Zaštita od požara i vatrogastvo čine sastavni dio jedinstvenog sistema zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih nepogoda i drugih nesreća (u daljem tekstu: prirodne i druge nesreće) u Federaciji koji je uređen Zakonom o zaštiti i spašavanju ljudi i materi-

jalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća („Službene novine Federacije BiH“, br.: 39/03 i 22/06), pa se radi toga zaštita od požara i vatrogastvo organizuju i funkcionišu u okviru tog sistema, a vrši se na način predviđen ovim zakonom.

2. Finansiranje vatrogastva

Član 132.

Vatrogasna djelatnost predviđena ovim zakonom finansira se iz:

- 1) budžeta Federacije, kantona, općine i grada;
- 2) sredstava pravnih lica i vatrogasnih jedinica;
- 3) premija osiguranja;
- 4) dobrovoljnih priloga ili poklona pravnih i fizičkih lica;
- 5) međunarodne pomoći;
- 6) drugih izvora utvrđenih ovim i drugim zakonom.

Član 133.

U budžetu Federacije, kantona, općine i grada osiguravaju se finansijska sredstva potrebna za finansiranje sljedećih obaveza: 1) u budžetu Federacije - sredstva za obaveze utvrđene u članu 134. ovog zakona; 2) u budžetu kantona - sredstva za obaveze utvrđene u članu 135. ovog zakona; 3) u budžetu općine, odnosno grada - sredstva za obaveze utvrđene u članu 136. ovog zakona.

XIII - Propisi kantona, općine i grada

Član 165.

Kanton, općina i grad su dužni svojim propisom utvrditi nadležnost svojih organa vlasti u oblasti zaštite od požara i vatrogastva i druga pitanja koja su za kanton, općinu i grad predviđena ovim zakonom, kao i pitanja koja nisu uređena ovim zakonom, a važna su za organizaciju i efikasno funkcionisanje zaštite od požara i vatrogastva na području kantona, općine i grada.

D. Zakon o zaštiti od požara i vatrogastvu

(„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 5/11)

Član 4.

(Pojam zaštite od požara)

Zaštitu od požara obuhvata skup mjera i radnji upravne, organizacijske, stručne, tehničke, obrazovne i propagandne prirode, koje se preduzimaju u cilju sprječavanja izbijanja i širenja požara, njegovog otkrivanja, te

zaštite ljudi, biljnog i životinjskog svijeta, materijalnih, kulturnih, historijskih i drugih dobara i okoliša (u daljem tekstu: materijalnih dobara).

Poglavlje IV- Organizacija i funkcionisanje, planiranje i provođenje mjera zaštite od požara

Odjeljak A. Organizovanje i funkcionisanje zaštite od požara

Član 15.

(Organizacija i provođenje zaštite od požara)

- (4) Zaštitu od požara dužni su da organiziraju i provode pravna i fizička lica, organi Kantona i općine i drugi vlasnici ili korisnici građevina i prostora iz stava (2) i šuma, šumskog i poljoprivrednog zemljišta iz stava (3) ovog člana (u daljem tekstu: vlasnici ili korisnici građevina i prostora).

Član 16.

(Osnovni nosioci organiziranja i provođenja zaštite od požara)

- (1) Osnovni nosilac organizovanja i provođenja zaštite od požara je općina, kao jedinica lokalne samouprave i Kanton koji je odgovoran za ta pitanja na području kantona, na način predviđen ovim zakonom.

Član 48.

(Informacioni sistem zaštite od požara)

- (1) Kantonalna uprava i općinske službe civilne zaštite, u okviru operativnih centara civilne zaštite, organizuju funkcionalni dio informacionog sistema za zaštitu od požara i vatrogastvo.

Poglavlje V - Organizacija i funkcionisanje vatrogastva

Odjeljak B. Vatrogasne jedinice

Član 55.

(Vatrogasne jedinice)

- (2) Profesionalnu vatrogasnu jedinicu čine vatrogasci koji se nalaze u radnom odnosu u organima uprave civilne zaštite općine i Kantona.

Član 56.

(Osnivanje profesionalnih vatrogasnih jedinica)

- (1) Profesionalne vatrogasne jedinice su osnovne snage u gašenju požara i spašavanju ljudi i materijalnih dobara

ugroženih požarom koje obavezno osnivaju općine i Kanton, s tim da svaka općina ima vlastitu profesionalnu vatrogasnu jedinicu ili ispostavu zajedničke profesionalne vatrogasne jedinice Kantona na svom području.

Poglavlje IX - Finansiranje zaštite od požara i vatrogastva

Član 123.

(Finansiranje zaštite od požara)

- (1) Finansijska sredstva potrebna za organizovanje, provođenje unapređenje mjera zaštite od požara predviđenih ovim zakonom, kao i obučavanje i osposobljavanje zaposlenih lica planiraju i osiguravaju pravna lica, organi uprave i druge institucije svaki za svoje građevine i prostore i zaposlena lica.

Član 124.

(Finansiranje vatrogastva)

Vatrogasna djelatnost na nivou Kantona predviđena ovim zakonom finansira se iz:

- a) budžeta Kantona i općine;
- b) sredstva pravnih lica i vatrogasnih društava;
- c) premija osiguranja
- d) dobrovoljnih priloga ili poklona pravnih i fizičkih lica;
- e) međunarodne pomoći
- f) drugih izvora utvrđenih ovim i drugim zakonom.

Član 131.

(Finansiranje iz premija osiguranja)

- (5) Sredstva iz stava (2) i (3) ovog člana mogu se koristiti samo za nabavku vatrogasne opreme, tehničkih i drugih sredstava za vatrogasne jedinice, stručno obučavanje i osposobljavanje vatrogasaca i održavanje opreme i vatrogasnih sredstava, te investicionu izgradnju i opremanje objekata za potrebe vatrogasnih jedinica.

Član 132.

(Finansiranje iz drugih izvora)

- (1) Općina u skladu sa članom 124. tačka f) ovog zakona, a u vezi sa članom 8. Zakona o principima lokalne samouprave u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 49/06), može donijeti odluku o taksama odnosno naknadama za vatrogastvo.

E. Odluka o naknadama za vatrogastvo

(„Službeni glasnik Općine Visoko“, broj: 02/14)

Član 2.

Obaveznici naknade iz člana 1. ove odluke su pravna lica, zanatske, trgovačke, ugostiteljske radnje, agencije, knjigovodstveni servisi, uredi i mikrokreditne organizacije.

Pravna lica koja formiraju vlastitu profesionalnu vatrogasnu jedinicu ili imaju zaključen ugovor sa odgovarajućim službama u mjestu gdje se nalazi privredno društvo, isključuju se iz obaveze plaćanja naknade iz stava 1. ovog člana.

Član 4.

Kategorije obaveznika su:

I kategorija:

- preduzeća koja se bave prometom nafte i naftnih derivata,
- preduzeća koja se bave prometom i distribucijom plina,
- preduzeća-proizvođači hemijskih supstanci, boja i lakova;

II kategorija:

- preduzeća koja se bave djelatnostima kao što su: metalna, drvna, tekstilna i prehrambena,
- preduzeća koja se bave veletrgovinom izuzev preduzeća iz I kategorije;

III kategorija:

- preduzeća iz ostalih djelatnosti, izuzev preduzeća iz I i II kategorije;

IV kategorija:

- tržni centri, marketi, hotelsko-ugostiteljski objekti, javne ustanove, bankarske i mikrokreditne organizacije, objekti za igru na sreću i kladionice.

V kategorija:

- zanatske, trgovačke, ugostiteljske radnje,
- agencije, knjigovodstveni servisi i uredi preko 100 m²,

VI kategorija:

- zanatske, trgovačke, ugostiteljske radnje, agencije, knjigovodstveni servisi i uredi do 100m².

Član 5.

Naknade obaveznika iz člana 4. ove Odluke određuju se na godišnjem nivou prema utvrđenim kategorijama i to:

- za I kategoriju visina naknade iznosi 550,00 KM,
- za II kategoriju visina naknade iznosi 450,00 KM,
- za III kategoriju visina naknade iznosi 350,00 KM,
- za IV kategoriju visina naknade iznosi 120,00 KM,
- za V kategoriju visina naknade iznosi 24,00 KM,
- za VI kategoriju visina naknade iznosi 12,00 KM

Član 7.

Prikupljena finansijska sredstva će se koristiti za sljedeće namjene:

- nabavku vatrogasne opreme za vatrogasne jedinice;
- nabavku tehničkih i drugih sredstava za vatrogasne jedinice;
- stručno obučavanje i osposobljavanje vatrogasaca;
- održavanje opreme i vatrogasnih sredstava vatrogasne jedinice;

6. Činjenično stanje i stav Ustavnog suda Federacije

Nakon analize zahtjeva kojim je postavljeno ustavno pitanje od strane Kantonalnog suda Zenica, odgovora na zahtjev od Općinskog vijeća Visoko, Zakona o požaru i vatrogastvu koji je donijela Skupština Zeničko-dobojskog kantona, Odluke o naknadama za vatrogastvo donesene od strane Općinskog vijeća Visoko i drugih dokaza i priloga u spisu, utvrđeno je sljedeće:

Skupština Zeničko-dobojskog kantona donijela je Zakon o zaštiti od požara i vatrogastva kojim je uređen način organizovanja i funkcionisanja zaštite od požara i vatrogastva, osposobljavanje i finansiranje ove djelatnosti. Tako je pomenutim zakonom regulisano da je zaštita od požara i vatrogastva u Zeničko-dobojskom kantonu djelatnost od posebnog interesa za Kanton, a ostvaruje se na način predviđen ovim zakonom, federalnim zakonom i podzakonskim propisima donesenim na osnovu federalnog zakona i ovog zakona i međunarodnim tehničkim normativima i standardima koji važe u Bosni i Hercegovini, a odnose se na mjere zaštite od požara i vatrogastva. Sve to

čini jedinstven sistem zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara u Federaciji Bosne i Hercegovine i omogućava da se zaštita od požara organizuje u svim stambenim i drugim zgradama i objektima, a sprovede je sva pravna i fizička lica.

Kad je u pitanju finansiranje, ovim Zakonom je propisano da se zaštita od požara i vatrogastva finansira iz budžeta kantona, općine, i sredstava pravnih lica i vatrogasnih društava, premija, dobrovoljnih priloga, međunarodne pomoći i drugih izvora.

U skladu sa odredbom člana 132. a u vezi sa članom 124. tačka f. pomenutog Zakona, Općinsko vijeće Visoko donijelo je Odluku o naknadama za vatrogastvo i utvrdilo ko su obaveznici plaćanja naknade, kategorije obaveznika plaćanja i namjena prikupljenih sredstava od naplaćenih naknada. Tako je pomenutom Odlukom regulisano da su obaveznici plaćanja naknada pravna lica, zanatske, trgovačke, ugostiteljske radnje, agencije, servisi, uredi itd. Kad su u pitanju kategorije u I kategoriju spadaju privredna društva koja se bave prometom nafte i naftnih derivata, pravna lica koja se bave prometom i distribucijom plina, te pravna lica koja proizvode hemijske supstance, boje i lakove. U II kategoriju spadaju privredna društva koja se bave preradom drveta, metala, tekstila; u III kategoriju privredna društva i ostale djelatnosti osim spomenutih privrednih društava; u IV kategoriji tržišni centri, marketi, javne ustanove, banke; dok u V i VI kategoriju spadaju zanatske i trgovačke radnje do 100 i preko 100 m². Kad je u pitanju korištenje prikupljenih sredstava od naknada, ista će se koristiti za nabavku vatrogasne opreme, nabavku drugih tehničkih sredstava za vatrogasne jedinice, stručno obučavanje i osposobljavanje vatrogasaca, održavanje opreme i vatrogasnih sredstava te opremanje objekata za potrebe vatrogasnih jedinica.

Pored spomenutog potrebno je istaći i odredbu člana 8. stav 3. alineja 19. Zakona o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br.: 49/06 i 51/09) kojim je propisano, da je organizovanje, provođenje i odgovornost za mjere zaštite i spašavanja ljudi materijalnih dobara od elementarnih nepogoda i prirodnih katastrofa spada u vlastitu nadležnost jedinica lokalne samouprave.

Pored navedenog potrebno je spomenuti član 3. Zakona o zaštiti od požara i vatrogastva („Službene novine Federacije BiH“, broj: 64/09) koji je donio Parlament Federacije Bosne i Hercegovine, a kojim je propisano, da zaštita od požara i vatrogastva čini jedinstven sistem zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od

prirodnih nepogoda i drugih nesreća. Isto tako članom 14. propisano je da će kantoni svojim zakonom propisati uređenje, organizaciju i način funkcionisanja zaštite od požara i vatrogastva na području kantona, a što je od značaja za kanton, dok član 16 obavezuje općine i gradove da svojim propisom urede organizaciju i funkcionisanje zaštite od požara i vatrogastva na području općine, a u skladu sa federalnim i kantonalnim zakonom.

Isti Zakon, član 136. obavezuje kanton, općine i grad da su dužni svojim propisom utvrditi nadležnost organa u oblasti od zaštite požara i vatrogastva radi efikasnog funkcionisanja zaštite od požara, a kad je u pitanju financionisanje ove djelatnosti propisano je da sva pravna lica, državni organi i druge institucije građevine i prostori gdje se obavlja određena djelatnost, moraju osigurati finansijska sredstva koja se planiraju svake godine u okviru finansijskog plana, finansiraju se iz budžeta Federacije, kantona, općine i grada (član 132).

Kad je u pitanju Zakon o zaštiti od požara i vatrogastva koji je donijela Skupština Zeničko-dobojskog kantona, potrebno je istaći da se skoro na identičan način tretira značaj, organizacija i funkcionisanje zaštite od požara i vatrogastva imajući u vidu da on čini jedinstven sistem zaštite i spašavanja ljudi u Federaciji Bosne i Hercegovine odnosno u cijeloj Bosni i Hercegovini.

U konkretnom slučaju prema relevantnim propisima, a to je Federalni zakon o zaštiti od požara i vatrogastva, Zakon o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine, Kantonalni zakon o zaštiti od požara i vatrogastva, međunarodni tehnički normativni i standardi koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini, postoji obaveza općine da osigura zaštitu od izbijanja i širenja požara, da zaštiti ljude, biljni i životinjski svijet, te materijalna i kulturna dobra. Iz tih razloga možemo reći da, zaštita od požara obuhvata skup mjera i radnji koje se preduzimaju u cilju sprječavanja, izbijanja i širenja požara, njegovo otkrivanje, te zaštita ljudi, bilnog i životinjskog svijeta, materijalnih, kulturnih, historijskih i drugih dobara i okoliša i čini sastavni dio sistema zaštite i spašavanja.

Propisani kriteriji za utvrđivanje visine naknade za zaštitu od požara i vatrogastva je opravdan iz razloga što je kao kriterij propisan visok rizik opasnosti od otkrivanja, izbijanja i širenja požara, te zaštita ljudi i imovine, veličina prostora u kojem se obavlja određena djelatnost, a ne visina očekivanog prihoda odnosno dobiti.

Imajući u vidu naprijed navedeno, riješeno je kao u izreci donesene presude.

Ovu presudu Ustavni sud Federacije donio je većinom glasova u sastavu: Aleksandra Martinović, predsjednica Suda, Vesna Budimir, Mirjana Čučković, dr. sc. Šahbaz Džihanović, prof. dr. Edin Muminić, dr. sc. Kata Senjak i Mladen Srđić, sudije Suda.

Broj: U-45/17

Sarajevo, 10.07.2018. godine

Predsjednica
Ustavnog suda Federacije
Bosne i Hercegovine

Aleksandra Martinović, s.r.

258.

Ustavni sud Federacije Bosne i Hercegovine odlučujući o ustavnom питању које је предочио Кантони суд у Зеници у вези утврђивања уставности чл. 4. и 5. Одлуке о накнадама за ватрогаство, на основу члана IV.Ц.3.10. (4) Устава Федерације Босне и Херцеговине, на сједници Суда без јавне расправе одржане дана 10.07. 2018. године, донио је

ПРЕСУДУ

1. Утврђује се да одредбе чл. 4. и 5. Одлуке о накнадама за ватрогаство („Службени гласник Општине Високо“, број: 2/14) нису у супротности са Уставом Федерације Босне и Херцеговине.
2. Пресуду објавити у „Службеним новинама Федерације БиХ“, „Службеним новинама Зеничко-добојског кантона“ и „Службеном гласнику Општине Високо“.

Образложење

1. Подносилац захтјева и предмет захтјева за утврђивање уставности

Кантонални суд у Зеници (у даљем тексту: подносилац захтјева) у поступку рјешавања управног спора број: 040 У00905117 по тужби тужиоца Јавно предузеће: „Електропривреда“ Босне и Херцеговине д.д. Сарајево, подружница „Електродистрибуција“ Зеница, против Рјешења туженог Општинског вијећа Високо, Комисије за статут и прописе број: 01/3-05-7-3/17 од

10.03.2017. године, на основу члана IV.Ц.3.10. (4) Устава Федерације Босне и Херцеговине, Уставном суду Федерације Босне и Херцеговине (у даљем тексту: Уставни суд Федерације), дана 11.08.2017. године и 28.09.2017. године предочио је уставно питање у вези утврђивања уставности Одлуке о накнадама за ватрогаство коју је донијело Општинско вијеће Високо број: 01/1-02-85/14 22.02.2014. године (у даљем тексту: оспорена Одлука), а која је објављена у „Службеном гласнику Општине Високо“, број: 2/14.

2. Странке у поступку

Странке у овом предмету на основу члана 39. став 2. Закона о поступку пред Уставним судом Федерације Босне и Херцеговине („Службене новине Федерације БиХ“, број: 6/95 и 37/03) су: Кантонални суд у Зеници и Општинско вијеће Високо, као доносилац оспорене Одлуке.

3. Битни наводи захтјева

Користећи уставна овлашћења из члана IV.Ц.3. 10.(4) Устава Федерације Босне и Херцеговине, Кантонални суд у Зеници предочио је уставно питање утврђивања уставности оспорене Одлуке коју је донијело Општинско вијеће Високо број: 01/1-02-85/14 од 22.02.2014. године, са Уставом Федерације Босне и Херцеговине наводећи да је чланом II. А. 2.(1) ц) Устава Федерације Босне и Херцеговине прописано, да сва лица на територији Федерације Босне и Херцеговине уживају право на једнакост пред законом, а у оспореним одредбама Одлуке чл. 4. и 5., висина накнаде везана је искључиво за дјелатност коју правно односно физичко лице обављају на подручју Општине Високо.

У оспореној Одлуци прописана је обавеза плаћања накнаде за ватрогаство која је према члану 4. подијељена у шест категорија, гдје је зависно од врсте дјелатности утврђена висина накнаде за ватрогаство и то од 12 КМ до 550,00 КМ на годишњем нивоу. С обзиром на стајалиште Уставног суда Федерације како то наводи подносилац захтјева у донесеним пресудама и то: У-14/13 од 26.06.2013. године, У-5/09 од 13.10.2009. године; У-12/11 од 04.10.2011. године и У-36/12 од 26.02.2013. године, утврђена је повреда права на једнакост пред законом, у свим случајевима у којима је као релевантан критериј за прописивање висине општинских такси и накнада надлежно општинско вијеће прописало врсту дјелатности, као једини критериј за одређивање висине општинских такси и накнада. Из тих разлога подносилац захтјева предочио је уставно питање, како би Уставни суд

Федерације након одржане расправе, утврдио да ли су одредбе чл. 4. и 5. оспорене Одлуке, односно цијела Одлука у сагласности са Уставом Федерације Босне и Херцеговине.

Како се у образложењу постављеног уставног питања тражи оцјена уставности цијеле оспорене Одлуке, односно у дијелу образложења само чл. 4. и 5. Одлуке, актом овог суда број: У-45/17 од 22.08.2017. године затражено је прецизирање постављеног уставног питања односно образложење са којим одредбама Устава Федерације Босне и Херцеговине су супротне одредбе чл. 4. и 5. односно цијела Одлука како се то наводи у предмету захтјева и у дијелу образложења постављеног уставног питања.

У допуњеном и прецизираном захтјеву наведено је да се тражи оцјена уставности само чл. 4. и 5. оспорене Одлуке те истакнуто, да су обавезници плаћања накнаде за ватрогаство правна лица, занатске, трговачке, угоститељске радње, агенције, сервиси, уреди, а правна лица која формирају властиту порофесионалну ватрогасну јединицу или имају уговор са одговарајућим службама у мјесту гдје се налази привредно друштво, искључени су из обавезе плаћања накнаде за ватрогаство. Исто тако је наведено да у I категорију спадају правна лица која се баве прометом нафте и нафтних деривата, дистрибуцијом плина, те произвођачи хемијских супстанци боја и лакова; II категорију привредна друштва која се баве дјелатностима као што су метална, дрвна, текстилна и прехрамбена производња; III категорија привредна друштва из осталих дјелатности, IV категорија тржни центри, маркети, јавне установе, објекти за игре на срећу; V категорија занатске трговачке и угоститељске радње, те уред преко 100 м² и VI категорија занатске, трговачке и угоститељске радње до 100 м². Наведено је да према члану 5. оспорене Одлуке, годишња накнада овиси о прописаним категоријама обавезника и износи од 12 до 550,00 КМ годишње.

Због свега наведеног подносилац захтјева сматра, да су одредбе чл. 4. и 5. оспорене Одлуке супротне члану II.A.2. (1) ц) Устава Федерације Босне и Херцеговине који регулише, право на једнакост пред законом истичући да је годишња накнада за обавезнике који плаћају накнаду за ватрогаство утврђена без реалних критерија.

У достављеном прецизираном захтјеву елаборирана је и Одлука о висини накнаде за ватрогаство коју је донијело Општинско вијеће Зеница на сједници одржаној 07.05.2013. године, гдје је висина мјесечне накнаде за ватрогаство 1 КМ, за грађевине површине до 100 м² утврђује накнаду у паушалу износ 10 КМ

годишње, а за привредна друштва која се баве производњом прерадом, дистрибуцијом или складиштењем запаљивих или опасних материја 0,1 КМ м² мјесечно.

Због свега наведеног подносилац захтјева предлаже да Уставни суд Федерације размотри предочено уставно питање и утврди да ли су одредбе чл. 4. и 5. оспорене Одлуке коју је донијело Општинско вијеће Високо у сагласности са Уставом Федерације Босне и Херцеговине.

4. Битни наводи одговора на захтјев

У одговору на постављено уставно питање од стране Кантоналног суда у Зеници, од Општинског вијећа Високо достављено је изјашњење број: 01/1-02-370/17 од 24.10.2017. године које је сачињено од Службе за послове цивилне заштите Општине Високо. У изјашњењу је наведено да је Законом о заштити од пожара и ватрогаства („Службене новине Зеничко-добојског кантона, број: 5/11) наведено, да општина може донијети Одлуку о накнадама за ватрогаство. С обзиром на наведено одређење, Општинско вијеће донијело је поменути Одлуку и утврдило да одређени обавезници односно привредна друштва која се баве прометом нафте и нафтних деривата, прометом и дистрибуцијом плина имају веће пожарне ризике и повећан узрок за настанак и ширење пожара. У осталим категоријама су привредна друштва са мање пожарног ризика, односно неке дјелатности као што су: занатска, трговачка, књиговодствени сервиси итд. гдје је накнада утврђена према површини корисне површине.

Разврставање обавезника за плаћање накнаде за ватрогаство према дјелатности, Служба за послове цивилне заштите сматра најобјективнијим из разлога што је у конкретном случају једини критериј високи ризик од избијања, ширења и на крају откривања пожара те уништавања имовине и материјалних добара. Основни носилац организовања и провођења заштите од пожара је општина, а заштиту су дужни организовати и проводити сва правна и физичка лица што чини саставни дио система заштите и спашавања људи и материјалних добара.

5. Релевантно право

В. Устав Федерације Босне и Херцеговине

Члан II.A.2. (1) ц)

Федерација ће осигурати примјену највишег нивоа међународно признатих права и слобода утврђених у документима у Анексу овог устава. Посебно:

(2) Сва лица на територији Федерације уживају права на:

...

с) једнакост пред законом

Члан VI.4.б)

Општинско вијеће:

...

б) усваја општински буџет и доноси прописе о опорезивању и на друге начине осигурава потребно финансирање које нису осигурали кантонална и федерална власт.

Члан IV.Ц.3.10 (4)

(4) Уставни суд одлучује и о уставним питањима која му предочи Врховни суд или неки кантонални суд а која се појаве у току поступка пред тим судом.

D. Закон о принципима локалне самоуправе у Федерацији Босне и Херцеговине

(„Службене новине Федерације БиХ“, број: 49/06 и 51/09)

Члан 8. став 3. алинеја 19.

У властите надлежности јединице локалне самоуправе посебно улазе:

- организовање, провођење и одговорност за мјере заштите и спашавања људи и материјалних добара од елементарних непогода и природних катастрофа;

Члан 13. ст. 1 и 2. алинеја 4.

Орган одлучивања јединице локалне самоуправе је општинско вијеће у општини а градско вијеће у граду (у даљем тексту: вијеће).

Вијеће у оквиру својих надлежности:

- доноси прописе о порезима, таксама, накнадама и доприносима јединице локалне самоуправе у складу са законом;

E. Закон о заштити од пожара и ватрогаству

(„Службене новине Федерације БиХ“, број: 64/09)

Члан 3.

Заштита од пожара и ватрогаство чине саставни дио јединственог система заштите и спашавања људи

и материјалних добара од природних непогода и других несрећа (у даљем тексту: природне и друге несреће) у Федерацији који је уређен Законом о заштити и спашавању људи и материјалних добара од природних и других несрећа („Службене новине Федерације БиХ“, бр.: 39/03 и 22/06), па се ради тога заштита од пожара и ватрогаство организују и функционишу у оквиру тог система, а врши се на начин предвиђен овим законом.

2. Финансирање ватрогаства

Члан 132.

Ватрогасна дјелатност предвиђена овим законом финансира се из:

- 1) буџета Федерације, кантона, општине и града;
- 2) средстава правних лица и ватрогасних јединица;
- 3) премија осигурања;
- 4) добровољних прилога или поклона правних и физичких лица;
- 5) међународне помоћи;
- 6) других извора утврђених овим и другим законом.

Члан 133.

У буџету Федерације, кантона, општине и града осигуравају се финансијска средства потребна за финансирање слједећих обавеза: 1) у буџету Федерације - средства за обавезе утврђене у члану 134. овог закона; 2) у буџету кантона - средства за обавезе утврђене у члану 135. овог закона; 3) у буџету општине, односно града - средства за обавезе утврђене у члану 136. овог закона.

XIII - Прописи кантона, општине и града

Члан 165.

Кантон, општина и град су дужни својим прописом утврдити надлежност својих органа власти у области заштите од пожара и ватрогаства и друга питања која су за кантон, општину и град предвиђена овим законом, као и питања која нису уређена овим законом, а важна су за организацију и ефикасно функционисање заштите од пожара и ватрогаства на подручју кантона, општине и града.

Е. Закон о заштити од пожара и ватрогаству
(„Службене новине Зеничко-добојског кантона“, број:
5/11)

Члан 4.

(Појам заштите од пожара)

Заштиту од пожара обухвата скуп мјера и радњи управне, организацијске, стручне, техничке, образовне и пропагандне природе, које се предузимају у циљу спрјечавања избијања и ширења пожара, његовог откривања, те заштите људи, биљног и животињског свијета, материјалних, културних, историјских и других добара и околиша (у даљем тексту: материјалних добара).

Поглавље IV- Организација и функционисање, планирање и провођење мјера заштите од пожара

Одјељак А. Организовање и функционисање заштите од пожара

Члан 15.

(Организација и провођење заштите од пожара)

- (4) Заштиту од пожара дужни су да организирају и проводе правна и физичка лица, органи Кантона и општине и други власници или корисници грађевина и простора из става (2) и шума, шумског и пољопривредног земљишта из става (3) овог члана (у даљем тексту: власници или корисници грађевина и простора).

Члан 16.

(Основни носиоци организирања и провођења заштите од пожара)

- (2) Основни носилац организовања и провођења заштите од пожара је општина, као јединица локалне самоуправе и Кантон који је одговоран за та питања на подручју кантона, на начин предвиђен овим законом.

Члан 48.

(Информациони систем заштите од пожара)

- (3) Кантонална управа и општинске службе цивилне заштите, у оквиру оперативних центара цивилне заштите, организују функционални дио информационог система за заштиту од пожара и ватрогаство.

Поглавље V - Организација и функционисање ватрогаства

Одјељак Б. Ватрогасне јединице

Члан 55.

(Ватрогасне јединице)

- (4) Професионалну ватрогасну јединицу чине ватрогасци који се налазе у радном односу у органима управе цивилне заштите општине и Кантона.

Члан 56.

(Оснивање професионалних ватрогасних јединица)

- (1) Професионалне ватрогасне јединице су основне снаге у гашењу пожара и спашавању људи и материјалних добара угрожених пожаром које обавезно оснивају општине и Кантон, с тим да свака општина има властиту професионалну ватрогасну јединицу или испоставу заједничке професионалне ватрогасне јединице Кантона на свом подручју.

Поглавље IX - Финансирање заштите од пожара и ватрогаства

Члан 123.

(Финансирање заштите од пожара)

- (2) Финансијска средства потребна за организовање, провођење унапређење мјера заштите од пожара предвиђених овим законом, као и обучавање и оспособљавање запослених лица планирају и осигуравају правна лица, органи управе и друге институције сваки за своје грађевине и просторе и запослена лица.

Члан 124.

(Финансирање ватрогаства)

Ватрогасна дјелатност на нивоу Кантона предвиђена овим законом финансира се из:

- а) буџета Кантона и општине;
- б) средства правних лица и ватрогасних друштава;
- в) премија осигурања
- д) добровољних прилога или поклона правних и физичких лица;
- е) међународне помоћи
- ф) других извора утврђених овим и другим законом.

Члан 131.

(Финансирање из премија осигурања)

- (5) Средства из става (2) и (3) овог члана могу се користити само за набавку ватрогасне опреме, техничких и других средстава за ватрогасне јединице, стручно обучавање и оспособљавање ватрогасаца и одржавање опреме и ватрогасних средстава, те инвестициону изградњу и опремање објеката за потребе ватрогасних јединица.

Члан 132.

(Финансирање из других извора)

- (2) Општина у складу са чланом 124. тачка ф) овог закона, а у вези са чланом 8. Закона о принципима локалне самоуправе у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број: 49/06), може донијети одлуку о таксама односно накнадама за ватрогаштво.

Е. Одлука о накнадама за ватрогаштво

(„Службени гласник Општине Високо“, број: 02/14)

Члан 2.

Обавезници накнаде из члана 1. ове одлуке су правна лица, занатске, трговачке, угоститељске радње, агенције, књиговодствени сервиси, уреди и микро-кредитне организације.

Правна лица која формирају властиту професионалну ватрогасну јединицу или имају закључен уговор са одговарајућим службама у мјесту гдје се налази привредно друштво, искључују се из обавезе плаћања накнаде из става 1. овог члана.

Члан 4.

Категорије обавезника су:

I категорија:

- предузећа која се баве прометом нафте и нафтних деривата,
- предузећа која се баве прометом и дистрибуцијом глина,
- предузећа-произвођачи хемијских супстанци, боја и лакова;

II категорија:

- предузећа која се баве дјелатностима као што су: метална, дрвна, текстилна и прехрамбена,

- предузећа која се баве велетрговином изузев предузећа из I категорије;

III категорија:

- предузећа из осталих дјелатности, изузев предузећа из I и II категорије;

IV категорија:

- тржни центри, маркети, хотелско-угоститељски објекти, јавне установе, банкарске и микро-кредитне организације, објекти за игру на срећу и кладионице.

V категорија:

- занатске, трговачке, угоститељске радње,
- агенције, књиговодствени сервиси и уреди преко 100 м²,

VI категорија:

- занатске, трговачке, угоститељске радње, агенције, књиговодствени сервиси и уреди до 100м².

Члан 5.

Накнаде обавезника из члана 4. ове Одлуке одређују се на годишњем нивоу према утврђеним категоријама и то:

- за I категорију висина накнаде износи 550,00 КМ,
- за II категорију висина накнаде износи 450,00 КМ,
- за III категорију висина накнаде износи 350,00 КМ,
- за IV категорију висина накнаде износи 120,00 КМ,
- за V категорију висина накнаде износи 24,00 КМ,
- за VI категорију висина накнаде износи 12,00 КМ

Члан 7.

Прикупљена финансијска средства ће се користити за следеће намјене:

- набавку ватрогасне опреме за ватрогасне јединице;
- набавку техничких и других средстава за ватрогасне јединице;
- стручно обучавање и оспособљавање ватрогасаца;
- одржавање опреме и ватрогасних средстава ватрогасне јединице;

7. Чињенично стање и став Уставног суда Федерације

Након анализе захтјева којим је постављено уставно питање од стране Кантоналног суда Зеница, одговора на захтјев од Општинског вијећа Високо, Закона о пожару и ватрогаству који је донијела Скупштина Зеничко-добојског кантона, Одлуке о накнадама за ватрогаство донесене од стране Општинског вијећа Високо и других доказа и прилога у спису, утврђено је следеће:

Скупштина Зеничко-добојског кантона донијела је Закон о заштити од пожара и ватрогаства којим је уређен начин организовања и функционисања заштите од пожара и ватрогаства, оспособљавање и финансирање ове дјелатности. Тако је поменутим законом регулисано да је заштита од пожара и ватрогаства у Зеничко-добојском кантону дјелатност од посебног интереса за Кантон, а остварује се на начин предвиђен овим законом, федералним законом и подзаконским прописима донесеним на основу федералног закона и овог закона и међународним техничким нормативима и стандардима који важе у Босни и Херцеговини, а односе се на мјере заштите од пожара и ватрогаства. Све то чини јединствен систем заштите и спашавања људи и материјалних добара у Федерацији Босне и Херцеговине и омогућава да се заштита од пожара организује у свим стамбеним и другим зградама и објектима, а спроводе је сва правна и физичка лица.

Кад је у питању финансирање, овим Законом је прописано да се заштита од пожара и ватрогаства финансира из буџета кантона, општине, и средстава правних лица и ватрогасних друштава, премија, добровољних прилога, међународне помоћи и других извора.

У складу са одредбом члана 132. а у вези са чланом 124. тачка ф. поменутог Закона, Општинско вијеће Високо донијело је Одлуку о накнадама за ватрогаство и утврдило ко су обавезници плаћања накнаде, категорије обавезника плаћања и намјена прикупљених средстава од наплаћених накнада. Тако је поменутим Одлуком регулисано да су обавезници плаћања накнада правна лица, занатске, трговачке, угоститељске радње, агенције, сервиси, уреди итд. Кад су у питању категорије у I категорију спадају привредна друштва која се баве прометом нафте и нафтних деривата, правна лица која се баве прометом и дистрибуцијом плина, те правна лица која производе хемијске супстанце, боје и лакове. У II категорију спадају привредна друштва која се баве прерадом дрвета, метала, текстила; у III категорију привредна

друштва и остале дјелатности осим споменутих привредних друштава; у IV категорији тржни центри, маркети, јавне установе, банке; док у V и VI категорију спадају занатске и трговачке радње до 100 и преко 100 м². Кад је у питању коришћење прикупљених средстава од накнада, иста ће се користити за набавку ватрогасне опреме, набавку других техничких средстава за ватрогасне јединице, стручно обучавање и оспособљавање ватрогасаца, одржавање опреме и ватрогасних средстава те опремање објеката за потребе ватрогасних јединица.

Поред споменутог потребно је истаћи и одредбу члана 8. став 3. алинеја 19. Закона о принципима локалне самоуправе у Федерацији Босне и Херцеговине („Службене новине Федерације БиХ“, бр.: 49/06 и 51/09 којим је прописано, да је организовање, провођење и одговорност за мјере заштите и спашавања људи материјалних добара од елементарних непогода и природних катастрофа спада у властиту надлежност јединица локалне самоуправе.

Поред наведеног потребно је споменути члан 3. Закона о заштити од пожара и ватрогаства („Службене новине Федерације БиХ“, број: 64/09) који је донио Парламент Федерације Босне и Херцеговине, а којим је прописано, да заштита од пожара и ватрогаства чини јединствен систем заштите и спашавања људи и материјалних добара од природних непогода и других несрећа. Исто тако чланом 14. прописано је да ће кантони својим законом прописати уређење, организацију и начин функционисања заштите од пожара и ватрогаства на подручју кантона, а што је од значаја за кантон, док члан 16 обавезује општине и градове да својим прописом уреде организацију и функционисање заштите од пожара и ватрогаства на подручју општине, а у складу са федералним и кантоналним законом.

Исти Закон, члан 136. обавезује кантон, општине и град да су дужни својим прописом утврдити надлежност органа у области од заштите пожара и ватрогаства ради ефикасног функционисања заштите од пожара, а кад је у питању финансирање ове дјелатности прописано је да сва правна лица, државни органи и друге институције грађевине и простори гдје се обавља одређена дјелатност, морају осигурати финансијска средства која се планирају сваке године у оквиру финансијског плана, финансирају се из буџета Федерације, кантона, општине и града (члан 132).

Кад је у питању Закон о заштити од пожара и ватрогаства који је донијела Скупштина Зеничко-добојског кантона, потребно је истаћи да се скоро на

S K U P Š T I N A

идентичан начин третира значај, организација и функционисање заштите од пожара и ватрогаства имајући у виду да он чини јединствен систем заштите и спасавање људи у Федерацији Босне и Херцеговине односно у цијелој Босни и Херцеговини.

У конкретном случају према релевантним прописима, а то је Федерални закон о заштити од пожара и ватрогаства, Закон о принципима локалне самоуправе у Федерацији Босне и Херцеговине, Кантонални закон о заштити од пожара и ватрогаства, међународни технички нормативни и стандарди који се примјењују у Босни и Херцеговини, постоји обавеза општине да осигура заштиту од избијања и ширења пожара, да заштити људе, биљни и животињски свијет, те материјална и културна добра. Из тих разлога можемо рећи да, заштита од пожара обухвата скуп мјера и радњи које се предузимају у циљу спрјечавања, избијања и ширења пожара, његово откривање, те заштита људи, биљног и животињског свијета, материјалних, културних, историјских и других добара и околиша и чини саставни дио система заштите и спасавања.

Прописани критерији за утврђивање висине накнаде за заштиту од пожара и ватрогаства је оправдан из разлога што је као критериј прописан висок ризик опасности од откривања, избијања и ширења пожара, те заштита људи и имовине, величина простора у којем се обавља одређена дјелатност, а не висина очекиваног прихода односно добити.

Имајући у виду напријед наведено, ријешено је као у изреци донесене пресуде.

Ову пресуду Уставни суд Федерације донио је већином гласова у саставу: Александра Мартиновић, предсједница Суда, Весна Будимир, Мирјана Чучковић, др сц. Шахбаз Џихановић, проф. др Един Муминовић, др сц. Ката Сењак и Младен Срдић, судије Суда.

Број: У-45/17
Сарајево, 10.07.2018. године

Предсједница
Уставног суда Федерације
Босне и Херцеговине

Александра Мартиновић, с.р.

259.

Na osnovu člana 37. stav 1. tačka f) Ustava Zeničko-dobojskog kantona, a u vezi sa članom 44. stav 4. i članom 25. Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, broj: 36/10), Skupština Zeničko-dobojskog kantona, na 63. sjednici, održanoj 01.08.2018. godine, donosi

O D L U K U

o usvajanju Strategije omladinske politike na području
Zeničko-dobojskog kantona za period 2018.-2022.
godina

Član 1.

Usvaja se Strategija omladinske politike na području
Zeničko-dobojskog kantona za period 2018.-2022. godina.

Član 2.

Odluka stupa na snagu osmog dana od dana
objavljivanja u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog
kantona“.

Broj: 01-35-12199 /18
Datum: 01.08.2018. godine
Zenica

PREDSJEDAVAJUĆI
Jasmin Duvnjak. s.r

**Strategija omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona
za period 2018.-2022. godina**

Interresorna radna grupa za izradu Strategije omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2018.-2022. godina:

1. Marinko Tokić, predsjedavajući - Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport
2. Lamija Piljug, član - Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice
3. Kemal Bjelić, član - Ministarstvo za privredu/gospodarstvo
4. Adel Sinanović, član - Ministarstvo zdravstva
5. Denis Vukelić, član - Ministarstvo unutrašnjih poslova
6. Naida Delibašić, član - Komisija za mlade Skupštine Zeničko-dobojskog kantona
7. Safet Kubat, član - Komisija za mlade Skupštine Zeničko-dobojskog kantona
8. Meldina Ugarak, član - Komisija za obrazovanje, nauku, kulturu i sport
9. Dino Sinanović, član - predstavnik NVO sektora

UVOD

Omladinska politika savremenog doba može se definišeti kao aktivnosti koje poduzimaju razni nivoi vlasti unutar države u svrhu realizacije javnog interesa za mlade. Tu je riječ o svjesnim i, manje ili više, sistemskim intervencijama države, odnosno njenih organa u društveno polje omladinske problematike (obrazovanje, odgoj, zdravstvena zaštita, zapošljavanje, sport, informisanje mladih, ...) s namjerom da se ono kao cjelina ili njeni pojedini segmenti usmjere u određenom pravcu.

Razvoj i kreiranje politike prema mladima temelji se na preporukama relevantnih evropskih dokumenata (Evropska Povelja Vijeća Evrope o sudjelovanju mladih u životu na lokalnoj i regionalnoj nivou; Bijela knjiga Evropske komisije, 11 indikatora omladinske politike Vijeća Evrope i Evropskog omladinskog foruma), Rezolucije o mladima u BiH ("Službeni glasnik BiH", broj 12/03) i Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine (Sl. novine FBiH br: 36/10) koji je usvojen 28. aprila 2010. godine. Zakon o mladima u članu 4. definiše da su „omladina” ili „mladi” osobe u životnoj dobi od navršanih 15 do navršanih 30 godina starosti.

Cjelovita omladinska politika nastaje ako država uspijeva osigurati uticaj javnog i civilnog sektora, te usaglasi njihove interese. Pod pojmom javnog sektora obuhvaćene su ustanove zadužene za brigu za mlade (vrtići, škole, univerziteti, bolnice...), uključujući i vlade na svim nivoima, kao i nadležna ministarstva. Civilni sektor (omladinske organizacije i nevladine organizacije u cjelini) predstavljaju partnera i korektiv u vladinom sektoru.

Ponekad se pod pojmom *omladinske politike* označava dokument, odnosno strategija s utvrđenim ciljevima i programima djelovanja iz pojedinih oblasti koju institucije vlasti poduzimaju u cilju poboljšanja položaja mladih i njihovih životnih uslova.

Omladinska politika na nivou države Bosne i Hercegovine još uvijek nije zakonski regulisana, dok su na entitetskim nivouma donešeni zakoni koji utvrđuju omladinsku politiku. U Republici Srpskoj 2004. godine donešen je *Zakon o omladinskom organizovanju* (Sl. glasniku RS", br. 98/04, i 119/08) dok je u Federaciji Bosne i Hercegovine 2010. usvojen *Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine* (Sl. Novine FBiH br: 36/10.).

I prije donošenja Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine Zeničko-dobojski kanton je imao usvojenu Strategiju omladinske politike za period 2009.-2014. godina što jasno dokazuje opredjeljenje Kantona kada je u pitanju omladinska politika.

Iako je provedba Strategije omladinske politike bila u najtežem recesijskom momentu, u oblasti problematike mladih napravljeni su značajni iskoraci. Uspostavljena je saradnja sa svim akterima omladinskog djelovanja. Kontinuirano se sufinansiraju sportski, omladinski projekti, kao i projekti omladinskih organizacija iz oblasti kulture. Zeničko-dobojski kanton osigurava dodjelu studentskih stipendija i finansiranje smještaja u studentske centre, stipendije sportistima i finansijske pomoći za izradu magistarskih i doktorskih radova. U Budžetu Zeničko-dobojskog kantona se osiguravaju sredstva i za posebno nadarene i talentirane mlade. U sklopu dodjele studentskih stipendija, od budžetske 2017. godine, dodatno se stipendiraju uspješni studenti koji se osposobljavaju za neka od deficitarnih zanimanja.

I DIO – OCJENA STANJA

U prvom dijelu Strategije - *Ocjena stanja* - daje se prikaz trenutnog društvenog položaja mladih u Bosni i Hercegovini i Zeničko-dobojskom kantonu po oblastima: obrazovanje i nauka, rad i zapošljavanje, socijalna briga, zdravstvena zaštita, kultura i sport, aktivizam mladih, sigurnost mladih, informisanje mladih i slobodno vrijeme.

Obrazovanje i nauka

Obrazovanje je ključno za uspjeh pojedinca. Obrazovanjem se mogu brisati diskriminacije prema spolu, porijeklu, te svim drugim razlikama među ljudima. Stoga je obrazovanje značajan segment jednog društva, posebno uzimajući u obzir da većina djece i mladih provedu više od decenije u formalnom obrazovnom sistemu. Jako je važno imati dobre standarde u ovom segmentu, radi zdravog razvoja svakog pojedinca i njegove svjetlije budućnosti. Pored formalnog obrazovanja, svaki pojedinac ima pravo na obuku i cjeloživotno učenje, što vrlo često ima pozitivan uticaj na razvoj ličnosti. U Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima stoji da „niko ne može biti lišen prava na obrazovanje“, što predstavlja univerzalno ljudsko pravo. Također se navodi da u vršenju svih svojih funkcija u oblasti obrazovanja i nastave država poštuje pravo roditelja da osiguraju takvo obrazovanje i nastavu koji su u skladu s njihovim vlastitim vjerskim i filozofskim uvjerenjima. Kako je BiH potpisnica ove konvencije, dužna je osigurati obrazovanje u skladu s ovom konvencijom. Pravo na obrazovanje regulisano je i u domenu društvenog i privrednog prava. Kroz Bolonjski 1 i Kopenhagenski 2 proces, postavljena je reforma obrazovanja kao jedan od prioriteta za vlade svih država članica. Reforma obrazovanja široko je prihvaćena kao ključna aktivnost za dugoročnu stabilnost BiH.

Uz zapošljavanje i ekonomiju, obrazovanje i obuka su najvažniji elementi kojima se određuje ekonomski i socijalni položaj mladih, te najvažniji elementi politika prema mladima.

Kao što je i definisano Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, obrazovanje je jedno od osnovnih ljudskih prava.

Prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima „niko ne može biti lišen prava na obrazovanje“ nalazimo da se ista ne poštuje jer djeci koja imaju poteškoće nisu osigurane u dovoljnoj mjeri, oni imaju pravo na obrazovanje ali to isto pravo veoma je teško ostvariti jer program nije adekvatan za njihove potrebe i nemaju osigurane asistente prilikom nastave.

Shodno ovome, djeca i mladi s posebnim potrebama nemaju u obrazovanju osigurane adekvatan pribor i pomagala kao i tehniku kojom bi se osposobila za život i uključili u rad zajednice i bili produktivni kao članovi naše zajednice. Za osposobljavanje osoba s posebnim potrebama treba osigurati prvenstveno nastavnike koji su educirani za rad s istim, asistenta tokom nastave djeci i mladima s posebnim potrebama kao i tehnička pomagala koja su im neophodna.

Osobe s posebnim poteškoćama nemaju osigurano srednje stručno obrazovanje – sticanje vještina i znanja iz određenih zanimanja i osnovu kontinuirane obuke s ciljem aktivnog uključenja u proces rada ili čak nastavak daljnjeg obrazovanja.

Potrebno je da se djeluje na rješavanju potreba učenika s posebnim potrebama prvenstveno osiguravajući adekvatne nastavnike i potrebne asistente na nastavi, kao i odgovarajuća pomagala prilikom obrazovanja, a ne kao što je praksa danas da roditelji sjede s djecom u klupama kao njihovi asistenti.

Pronalaženjem i omogućavanjem sredstava prvenstveno za osposobljavanje osoba s posebnim potrebama djelujemo na jednu populaciju naše države koja će doprinijeti sistemu i povećati procenat naše omladine koja se osposobljava za suočavanje s realnm svijetom i potrebama društva za obrazovanim kadrom i omogućavanje osobama s posebnim potrebama da se infiltriraju u društvo.

Škole se trebaju prilagoditi učenicima s posebnim potrebama, osigurati im se odgovarajuća stručno-teorijska nastava kao i praktična nastava. Škole su slabo opremljene didaktičko-metodičkim sredstvima. Plan i program školske godine treba se uskladiti, ne samo sadržajno, već i vremenski i prostorno, pojedinačno po osobi s posebnim potrebama, jer ne zahtijevaju sve osobe isti tretman tako da je upitna i kategorizacija osoba s posebnim potrebama.

Osiguravanje asistenta u nastavi je od iznimne važnosti, jer bi isti radio direktno s učenicom i pružao podršku učeniku za praćenje obrazovnog procesa i u konsultaciji s nastavnikom može sugerisati način daljeg napretka djeteta.

Stručni tim koji će na osnovu tačne kategorizacije osobe s posebnim potrebama osmisliti i pomoći nastavnicima da se izradi adekvatan program za svakog pojedinačno, pružiti pomoć i obuku roditeljima na koji način da pomognu u napredovanju djeteta i kako da prate razvoj djeteta s posebnim potrebama.

Što se tiče visokoškolskog obrazovanja, Bolonjski proces je najvažnija i sveobuhvatna reforma visokog obrazovanja u Evropi. Cilj Bolonjskog procesa jest priznavanje kvalifikacija zaposlenima i studentima na cijeloj teritoriji Evropske unije, što će im omogućiti veću mobilnost i veće mogućnosti za zapošljavanje. Ipak, izazov je provedba i primjena međunarodnih standarda o ljudskim pravima koje je BiH potpisala u domeni obrazovanja. Iako prema međunarodnim konvencijama država treba poštovati pravo roditelja da osigura obrazovanje i nastavu u skladu s vlastitim vjerskim i filozofskim uvjerenjima roditelja, to nije slučaj na cijeloj teritoriji u BiH, posebno u sredinama gdje žive manjine ili etnička grupa koja je u manjini na tom području, a kojima ovo pravo nije zagaranirano. Budući da BiH teži ulasku u Evropsku uniju, potrebno je i da u domeni obrazovanja mladih ispuni određene kriterije date u konvencijama EU i strategijama EU. Strategija integrisanja BiH u EU definiše mjere nostrifikacije diploma, usklađivanje obrazovnog sistema s potrebama tržišta rada i poduzetništva u BiH. Rad visokoškolskih ustanova mora biti usklađen s radom ovih ustanova u EU. Struktura i oblik visokog obrazovanja, te nastavni planovi i programi moraju se mijenjati i usklađivati.

Srednjoškolsko obrazovanje

Srednje obrazovanje je regulisano Zakonom o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 09/17.), Zakonom o obrazovanju odraslih („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 05/14.) i ostalim propisima u skladu sa ovim zakonom.

Tipovi srednjih škola su:

- a) gimnazija,
- b) srednja umjetnička škola,
- c) srednja tehnička i srodna škola,
- d) srednja stručna škola,
- e) mješovita srednja škola,
- f) srednja škola za vjerske službenike,
- g) Specijalna srednja škola za osposobljavanje osoba s posebnim potrebama.

Srednje stručno obrazovanje i obuka predstavljaju integralni dio obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini koje osigurava stjecanje vještina i znanja iz određenih zanimanja i osnovu kontinuirane obuke s ciljem aktivnog uključivanja u proces rada ili nastavka daljnjeg obrazovanja, a podrazumijeva različite vrste i oblike odgoja i obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja kroz početno kontinuirano, redovno ili obrazovanje odraslih i obavljanje prakse, a obuhvata i stručnu obuku učenika i odraslih lica.

Škole srednjeg stručnog obrazovanja i obuke se organizuju kao: srednja tehnička i stručna škola, umjetnička škola, škola za posebne namjene i druge vrste škola koje ispunjavaju uslove za obavljanje djelatnosti obrazovanja propisane zakonom.

U srednjim školama se pored opće-obrazovanog programa realiziraju i programi stručnog obrazovanja čime se stiču odgovarajuće stručne spremne tj. zvanja/zanimanja.

Klasifikacijom zanimanja za srednje stručno obrazovanje i obuku utvrđuje se srodnost zanimanja, dužina školovanja, nivo i oblik obrazovanja i tip škole, uključujući srednje stručno obrazovanje i obuku po VET programu.

U srednjem stručnom obrazovanju i obuci (VET) moguće je organizovati izvođenje praktične nastave s proizvodnim radom u školskim radionicama za praktičnu nastavu, kao i u preduzećima i drugim institucijama, s ciljem osiguravanja adekvatnog stručnog obrazovanja i spremne.

Na području Zeničko-dobojskog kantona djeluju 34 srednje škole, od čega je 30 škola u nadležnosti Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, dok su preostale 4 u nadležnosti općina Žepče (3) i Usora (1). Srednje škole je u 2016/2017. pohađalo 13029 učenika. Od toga 1018 učenika su završili trogodišnje obrazovanje, dok je 2232 učenika završilo četvorogodišnje obrazovanje (gimnazije 765, tehničke 1403, umjetničke 16, vjerske 43 i specijalne 5 učenika).

U školskoj godini 2017./2018. broj novoupisanih u srednje škole je 3080 učenika.

Mladi sa posebnim potrebama koji se ne mogu uključiti u inkluzivnu nastavu imaju u mreži srednjih i osnovnih škola škole koje im omogućuju osnovno i srednje obrazovanje.

Broj učenika upisanih u srednje škole u Zeničko-dobojskom kantonu opao je za 16,91% u odnosu na prethodnu školsku godinu i za 21,92 % u periodu od 2012/13 školske godine.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku za 2016. godinu, na području Zeničko-dobojskog kantona smješteno je 34 srednjih škola, koje u ukupnom broju upisanih srednjoškolaca bilježe približno jednak broj muškaraca i žena.

Što se tiče petogodišnjeg perioda, broj upisanih učenika u prvi razred srednje škole fluktuirao je u Zeničko-dobojskom kantonu sa nešto značajnijim padom u aktuelnoj školskoj godini. Poredeći podatak o broju upisanih učenika u tekućoj školskoj godini sa podatkom od školske 2012/13. uočava se da je broj upisanih učenika opao za čak 955 učenika ili 21,92 %.

Najveći gubitak bilježe stručne/strukovne škole, zatim gimnazije, umjetničke škole te tehničke i srodne škole. Vjerske škole zadržavaju približno jednak broj učenika.

Za petogodišnji period (2011/12 – 2015/16) u Kantonu Sarajevo evidentiran je pad od 23 %, dok pad zabilježen na nivou Federacije BiH iznosi 16 %.

Više detalja o broju učenika u srednjim školama ZDK prikazano je u tabeli ispod.

Opći podaci o srednjem obrazovanju za Zeničko-dobojski kanton

Svega	Učenici	Učenice	% učenika	% učenica
14.491	7.384	7.107	51%	49%
1. Gimnazije				
3.602	1.330	2.272	37%	63%
2. Tehničke i srodne škole				
7.117	3.573	3.544	50%	50%
3. Stručne/Strukovne škole				
3.417	2.297	1.120	67%	33%
4. Umjetničke škole				
87	45	42	52%	48%
5. Vjerske škole				
230	114	116	50%	50%
6. Škole za djecu sa posebnim potrebama				
38	25	13	66%	34%

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Kod odabira škole primjetne su i razlike bazirane na spolu, tako da se djevojke radije upisuju u gimnazije, a muškarci u strukovne škole.

Po pitanju reformi u srednjoškolskom obrazovanju u protekle dvije godine od strane resornog ministarstva nije bilo aktivnosti. 28. 07. 2017. usvojen je novi zakon o srednjim školama. Time Ministarstvo nastavlja aktivnosti u cilju donošenja zakonskih i podzakonskih akata, kao i nastavka saradnje sa *Federalnim ministarstvom za obrazovanje i nauku* te institucijama međunarodne zajednice zaduženim za monitoring i evaluaciju prihvaćenih standarda i zakonskih rješenja.

Po pitanju materijalno-tehničkih uslova koji se odnose na procjenu stanja s aspekta tipova nastave (općeobrazovna nastava, stručno-teorijska nastava i praktična nastava) i tipova nastavnih planova i programa na području Zeničko-dobojskog kantona nastava se realizira uglavnom u zadovoljavajućim uslovima. Također, stanje opreme za realizaciju stručno-teorijske nastave je na prilično zadovoljavajućem nivou. Međutim raspoložive količine repromaterijala za realizaciju stručno-teorijske, a naročito praktične nastave su na izrazito nezadovoljavajućem nivou, jer se većina praktične nastave realizira u školskim radionicama i učionicama, dok se sasvim mali udio praktične nastave obavlja izvan škole.

Mjere koje se poduzimaju na unaprjeđenju stanja u srednjem obrazovanju uglavnom se odnose na stručno usavršavanje uposlenika, te na finansijska ulaganja srednje obrazovanje kroz plaće i naknade, te materijalna i kapitalna ulaganja.

Stručno usavršavanje uposlenika srednjih škola ostvaruje se kroz različite vidove kolektivnog i individualnog usavršavanja čiji su nosioci Pedagoški zavod Zenica, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona i škole. Pored navedenih institucija i ustanove, seminare, radionice ili obuke, kao dio projektnih aktivnosti, organizuju domaće, strane i međunarodne vladine i nevladine organizacije u partnerstvu sa Ministarstvom za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona i Pedagoškim zavodom.

Finansijska ulaganja u srednjoškolskom obrazovanju kontinuirano se planiraju iz Budžeta Zeničko-dobojskog kantona, ali i iz vlastitih prihoda škola. Budžetom se planiraju sredstva za plaće i naknade troškova zaposlenika, izdaci za materijal i usluge (izdaci za energiju, komunalne usluge, nabavka materijala, putni troškovi, tekuće održavanje, ugovorene i druge posebne usluge), nabavka opreme, rekonstrukcija i investicijsko održavanje.

Budžetska stavka *Kapitalni izdaci* namijenjena je za nabavku opreme, ali i neophodne sanacije, rekonstrukcije i adaptacije samih objekata. Kroz budžetsku stavku *Izdaci za materijal i usluge* osiguravaju se sredstva, između ostalog, za nabavku potrošnog i repromaterijala i za izvođenje općeobrazovne, stručno-teorijske i praktične nastave.

Potrebno je spomenuti da škole iz vlastitih prihoda, ali i iz drugih izvora (donacije, projekti i sl.), također, osiguravaju nabavku opreme i repromaterijala, sanaciju prostora, kao i stručno usavršavanje nastavnog kadra.

Visoko obrazovanje

Kada govorimo o visokom obrazovanju, broj studenata upisanih na visokoškolske ustanove u Zeničko-dobojskom kantonu još uvijek ne opada u tolikoj mjeri kao što je to slučaj sa srednjoškolcima. U periodu 2014. – 2016. godina, broj studenata opao je za 6,5 %. No, broj srednjoškolaca zasigurno je bolji pokazatelj promjena u broju mladih u ZDK pretpostavimo li da srednjoškolci upisani u neku od škola ZDK uglavnom i žive na području ovog kantona. Ista pretpostavka manje je primjenjiva na studente jer na visokoškolskim ustanovama ZDK studira i određeni broj studenata iz drugih kantona.

U akademskoj 2013/14. godini na 8 visokoškolskih ustanova u Zeničko-dobojskom kantonu evidentirano je 3.917 studenata, od čega je 61% žena, a u školskoj 2015/16. godini na 8 visokoškolskih ustanova evidentirano je 3.687 studenta sa istim postotkom žena (61%). Broj žena upisanih na studije u ZDK gledajući u postotcima veći je nego što je to slučaj u Kantonu Sarajevo gdje je udio žena u ukupnom broju studenata oko 58 %.

U akademskoj 2015/16. određeni fakulteti, poput Mašinskog fakulteta, Fakulteta za metalurgiju i materijale i Politehničkog fakulteta, imaju nešto veći broj studenata nego što su imali u 2013/14. godini, dok Filozofski, Ekonomski, Pravni i Zdravstveni fakulteti bilježe pad. Najveći pad bilježi Zdravstveni fakultet koji ima duplo manje studenata u 2015/16 nego što je imao u 2013/14, a potom Pravni fakultet sa skoro 31 % manjim brojem studenata u posmatranom periodu.

Trenutni podaci o broju mladih upisanih u srednje škole i visokoškolske ustanove svakako nisu prediktor budućih kretanja u broju srednjoškolaca i studenata. Relevantnije srednjoročne prognoze može dati broj djece upisane u prvi razred osnovne škole, dok je dugoročne prognoze opravdanije bazirati na stopama nataliteta.

Organizacija i funkcionisanje visokog obrazovanja na području Kantona je definisano Zakonom o visokom obrazovanju Zeničko-dobojskog Kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 6/09, 9/13, 13/13 i 4/15). Ovim zakonom uređuju se sistem, uslovi i način obavljanja djelatnosti visokog obrazovanja, finansiranje, kao i druga pitanja od značaja za obavljanje ove djelatnosti na području Zeničko-dobojskog kantona.

Razvoj djelatnosti visokog obrazovanja na području Kantona utvrđuje se Strategijom razvoja visokog obrazovanja, koju donosi Skupština Zeničko-dobojskog kantona, na prijedlog Vlade Zeničko-dobojskog kantona. Strategijom razvoja visokog obrazovanja utvrđuju se strateški interesi i potrebe Kantona u oblasti visokog obrazovanja, mjere za osiguravanje razvoja i unapređenja kvalitete visokog obrazovanja, finansiranje, kao i druga pitanja od značaja za razvoj visokoškolske djelatnosti na području Kantona.

Oblast visokog obrazovanja organizuje se putem Univerziteta u Zenici.

Misija Univerziteta u Zenici zasniva se na tri osnovne komponente visokog obrazovanja:

- nastavno-naučni (obrazovni) rad
- naučno-istraživački rad
- servis društvene zajednice

Radi lakšeg sagledavanja i upravljanja procesima na Univerzitetu, komponente se mogu raščlaniti na sljedeći način:

- obrazovanje, kako kroz nastavni tako i kroz naučno-istraživački proces, visokokvalitetnih, mladih stručnjaka (studenata), ali i odraslih, u svim oblastima nastave koji postoje na Univerzitetu, tako da mogu biti produktivni u svojim postojećim i budućim aktivnostima,
- kontinuirano praćenje i unapređenje naučno-istraživačkog rada na Univerzitetu; osposobljavanje (obrazovanje) i uključivanje što većeg broja mladih ljudi (asistenata i drugog podmlatka) u ovaj proces; povezivanje Univerziteta s okolinom, privrednim i kulturnim zbivanjima.

Misija UNZE-a uključuje pomaganje ekonomskog, socijalnog i kulturnog razvoja unutar i izvan granica regije i države, osiguravajući naučnu i tehničku podršku. Pri tome, UNZE se mora uklapati u nacionalne i internacionalne kriterije kvaliteta obrazovnih i naučnih djelatnosti i rezultata. Drugim riječima, svi rezultati nastavno-naučnog, naučno-istraživačkog i stručnog rada na UNZE-u moraju sadržavati karakter univerzalnih vrijednosti, koji se ne mjere regionalnim kvalitativnim ocjenama.

Obrazovanje na Univerzitetu stiće se na univerzitetskim studijama koji se organizuju i izvode na fakultetima, akademijama, visokim školama, kao njegovim organizacijskim jedinicama i pridruženim članicama, odnosno na nivou Univerziteta, kada se radi o multidisciplinarnim i interdisciplinarnim studijskim programima. Univerzitetski studiji se organizuju u 3 (tri) ciklusa:

- *studij prvog ciklusa* (dodiplomski studij), koji se vrednuje s najmanje 180, odnosno 240 ECTS bodova;
- *studij drugog ciklusa* (postdiplomski magistarski studij ili skraćeno magistarski studij), nakon sticanja stepena dodiplomskog studija, koji se vrjednuje sa 60, odnosno 120 ECTS bodova; te
- *studij trećeg ciklusa* (postdiplomski doktorski studij ili skraćeno doktorski studij), koji se vrednuje sa 180 ECTS bodova.

Svaki semestar studija vrjednuje se s po 30 ECTS bodova, u svakom ciklusu, s tim da ukupan broj ECTS bodova u prvom i drugom ciklusu iznosi 300 bodova.

Na postojećim studijskim odsjecima prvog i drugog ciklusa (3+2 i 4+1) nastava se realizovala po Bolonjskom principu. Treba naglasiti da se akademski opus dodiplomskih studija na Univerzitetu u Zenici u 2015. godini ogledao u **ukupno 27 studijskih programa**. Pregled je dat u nastavku:

Diplomski studiji

- 1. Metalurško-tehnoški fakultet:** Metalurgija (4+1+3); Materijali: Smijer za metalne materijale (4+1+3), Smijer za nemetalne materijale (4+1+3); Hemijsko inženjerstvo (4+1+3);
- 2. Mašinski fakultet:** Inženjerski dizajn proizvoda (4+1+3); Menadžment proizvodnim tehnologijama (4+1+3); Inženjerska ekologija (4+1+3); Održavanje (4+1+3); Opće mašinstvo (3+2+3);
- 3. Filozofski fakultet:** Razredna nastava (4+1+3); Engleski jezik i književnost (4+1+3); Njemački jezik i književnost (4+1+3); Turski jezik i književnost (4+1+3); Matematika i informatika (4+1+3); Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost (4+1+3); Kulturalni studij (4+1+3);
- 4. Pravni fakultet:** Pravo, opći smjer (4+1+3);
- 5. Ekonomski fakultet:** Menadžment preduzeća (4+1+3); računovodstveni i revizijski menadžment (4+1+3);
- 6. Medicinski fakultet:** Opći smjer zdravstvene njege (3+2+3); Opća medicina;
- 7. Politehnički fakultet:** Građevinarstvo (4+1+3); Proizvodni biznis (3+2+3);
- 8. Islamski pedagoški fakultet:** Islamska vjeronauka (4+1+3); Predškolski odgoj i obrazovanje (3+2+3); Socijalna pedagogija (4+1+3); Arapski jezik i književnost (4+1+3);

U akademskoj godini 2016/2017 na Univerzitetu u Zenici bilo je **3870 studenata prvog ciklsa studija**. Prikaz studenata po fakultetima i godinama studija prikazna je u tabeli ispod.

Tabela 5. UKUPAN BROJ STUDENATA NA I (prvom) CIKLUSU STUDIJA NA UNIVERZITETU U ZENICI ak. 2015/16. god.

UNIVERZITET U ZENICI OI/FAKULTET	S S	I godina				II godina				III godina				IV godina				Apsolven.		Ukupno				S
		R	Rs	V	U	R	Rs	V	U	R	Rs	V	U	R	Rs	V	U	Ss	Bs	R	Rs	V	U	
MAŠINSKI FAKULTET U ZENICI	P	186	44	/	230	50	/	/	50	59	/	/	59	36	/	/	36	41	44	331	44	/	375	460
	p	113	4	/	117	53	2	/	55	16	/	/	16	/	/	/	/			182	6	/	188	188
	U	299	48	/	347	103	2	/	105	75	/	/	75	36	/	/	36	41	44	513	50	/	563	648
FAKULTET ZA METALURGIJU I MATERIJALE	P	104	13	-	117	20	2	-	22	18	2	-	20	29	-	-	29	21	13	171	17	-	188	222
	p	58	2	-	60	7	-	-	7	6	-	-	6	-	-	-	-	-	-	71	2	-	73	73
	U	162	15	-	177	27	2	-	29	24	2	-	26	29	-	-	29	21	13	242	19	-	261	295
PEDAGOŠKI FAKULTET	P	87	117	/	204	77	52	2	131	77	37	2	116	74	20	5	99	61	45	315	226	9	550	656
	p	30	45	1	76	12	8	/	20	18	8	7	33	/	/	/	/	/	/	60	61	8	129	129
	U	117	162	1	280	89	60	2	151	95	45	9	149	74	20	5	99	61	45	375	287	17	679	785
EKONOMSKI FAKULTET	P	41	70	30	141	39	20	1	60	38	3	-	41	50	7	-	57	32	-	168	100	31	299	331
	p	5	3	-	8	14	2	1	17	3	-	-	3	-	-	-	-	-	-	22	5	1	28	28
	U	46	73	30	149	53	22	2	77	41	3	-	44	50	7	-	57	32	-	190	105	32	327	359
PRAVNI FAKULTET	P	87	34	10	131	54	13	3	70	48	9	4	61	51	21	7	79	49	45	240	77	24	341	435
	p	45	27	3	75	26	10	10	46	21	10	27	58	-	-	6	6	-	-	92	47	46	185	185
	U	132	61	13	206	80	23	13	116	69	19	31	119	51	21	13	85	49	45	332	124	70	526	620
ZDRAVSTVENI FAKULTET	P	10	20	35	65	11	10	23	44	10	3	16	29	-	-	-	-	41	20	31	33	74	138	199
	p	5	8	19	32	-	4	1	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	12	20	37	37
	U	15	28	54	97	11	14	24	49	10	3	16	29	-	-	-	-	41	20	36	45	94	175	236
ISLAMSKI PEDAGOŠKI FAKULTET	P	91	43	48	182	69	17	9	95	40	12	15	67	9	2	11	22	45	-	209	74	83	366	411
	p	18	12	22	52	7	5	8	20	2	1	3	6	-	-	-	-	-	21	27	18	33	78	99
	U	109	55	70	234	76	22	17	115	42	13	18	73	9	2	11	22	45	21	236	92	116	444	510
POLITEHNIČKI FAKULTET	P	112	4	0	116	53	2	0	55	43	4	0	47	18	1	0	19	28	0	226	11	0	237	265
	p	62	2	0	64	13	1	0	14	2	0	0	2	0	0	0	0	0	9	77	3	0	80	89
	U	174	6	0	180	66	3	0	69	45	4	0	49	18	1	0	19	28	9	303	14	0	317	354
SVEUKUPNO	P	718	345	123	1186	373	116	38	527	333	70	37	440	267	51	23	341	318	167	1691	582	221	2494	2979
	p	336	103	45	484	132	32	20	184	68	19	37	124	-	-	6	6	-	30	536	145	108	798	828
	U	1054	448	168	1670	505	148	58	711	401	89	74	564	267	51	29	347	318	197	2227	736	329	3292	3807

LEGENDA: R-redovni student, Rs-redovni samofinansirajući studenti, V-vanredni studenti, U- ukupno, Ss -apsolventi sa statusom-u apsolventskom stažu, Bs - ostali–studenti koji polažu ispite (istekao aps.staž), P-prvi put upisani, p-ponovci, S-sveukupno, U-ukupno

Postdiplomski studiji (raniji predbolonjski studiji)

Akademski opus postdiplomskih studija Univerziteta u Zenici se u 2016. godini ogledao u polaganju ispita na studijskim programima drugog ciklusa.

1. **Mašinski fakultet** 6 odsjeka: *Metrologija, Inženjerska ekologija, Upravljanje kvalitetom, Dizajn proizvoda, Proizvodni menadžment, Održavanje*
2. **Metalurško-tehnološki fakultet** 3 odsjeka: *Metalurgija, Savremeni materijali, Savremeni metalni materijali i njihova primjena u industriji*
3. **Pravni fakultet** 4 oblasti: *Građansko pravo, Krivično pravo, Historija države i prava, Državno i međunarodno javno pravo*
4. **Ekonomski fakultet** 3 oblasti: *Menadžment, Marketing, Revizija i računovodstvo*
5. **Pedagoški/filozofski fakultet** 1 oblast: *Obrazovni menadžment*
6. **Studijki programi interdisciplinarnog karaktera** *Interdisciplinarni studij u oblasti društveno-humanističkih nauka, Studij u oblasti biomedicine*
7. **Studij drugog ciklusa (četvrosestrialni studij po formuli 3+2 i dvosestrialni studij po formuli 4+1)** *Metalurgija, Metalni materijali, Nemetalni materijali, Hemijsko inženjerstvo, Inženjerski dizajn proizvoda, Inženjerska ekologija, Menadžment proizvodnim tehnologijama, Održavanje, Menadžment preduzeća, Računovodstvo i revizijski menadžment, Građansko pravo, Krivično pravo, Državno i međunarodno javno pravo, Građevinarstvo, Proizvodni biznis, Engleski jezik i književnost, Njemački jezik i književnost, Turski jezik i književnost, Razredna nastava, B/H/S jezik i književnost, Matematika i informatika, Zdravstvena njega i menadžment, Socijalna pedagogija, Menadžment kvaliteta u religijskoj edukaciji, Islamska vjeronauka, Predškolski odgoj.*

Ukupan broj studenata predbolonjskog magistarskog studija i bolonjskog II (drugog) ciklusa studija:

Br.	Fakultet	Predbolonjski studij	Bolonjski studij	Ukupno
1.	Metalurško-tehnološki fakultet	4	41	45
2.	Mašinski fakultet	159	84	243
3.	Filozofski fakultet	17	172	189
4.	Pravni fakultet	49	207	256
5.	Ekonomski fakultet	96	287	383
6.	Medicinski fakultet	12	97	109
7.	Politehnički fakultet	/	20	20
8.	Islamski pedagoški fakultet	/	97	97
	UKUPNO	333	1005	1342

Posmatrajući prethodne dvije tabele, vidljivo je da je ukupan broj studenata I (prvog) i II (drugog) ciklusa studija na Univerzitetu u Zenici je **3870 + 1342 = 5212**.

Ukupan pregled broja diplomanata i magistranata promovisanih u oktobru 2016. godine.

FAKULTET	DIPLOMANI			MAGISTRI		
	ZAVRŠENICI I (prvog) CIKLUSA STUDIJA – DODIPLOMSKI STUDIJ			ZAVRŠENICI II (drugog) CIKLUSA STUDIJA – MAGISTARSKI STUDIJ	Magistri naukai	
	VI st.	VII st.	Uk.	STRUKE	NAUKAI	Uk.
METALURŠKO-TEHNOLOŠKI FAKULTET	/	21 (20B)	21	3	/	3
MAŠINSKI FAKULTET	/	25 (25B)	25	7	5	5
FILOZOFSKI FAKULTET	/	89 (87B)	89	8	/	8
EKONOMSKI FAKULTET	/	78 (78B)	78	6	2	8
PRAVNI FAKULTET	/	51 (51B)	51	4	/	4
MEDICINSKI FAKULTET	/	43 (43B)	43	5	/	5
ISLAMSKI PEDAGOŠKI FAKULTET	/	79 (79B)	79	7	/	7
POLITEHNIČKI FAKULTET	/	19 (19B)	19	/	/	/
UNIVERZITETSKI INTERDISCIPLINARNI PDS	/	/	/	/	2	2
Ukupno	/	/	405	33	7	40
UKUPNO	405+40=445					

Broj magistara nauka: 7

Broj magistara struke: 33

Broj diplomanata: 405

Ukupan broj kandidata za promociju u oktobru 2016. godine: 445

Doktorski studij

Na Univerzitetu u Zenici je ukupno prijavljeno i odobreno za izradu 159 doktorskih disertacija, od čega je trenutno u izradi 60 disertacija. Od ukupnog broja prijavljenih disertacija do sada je odbranjeno 99 doktorata, od čega je od **01. 01. 2016. do 31. 12. 2016.** godine odbranjeno **9 doktorskih disertacija**.

U 2016. godini na Univerzitetu u Zenici odbranjene su doktorske disertacije po fakultetima kako slijedi:

- 2 doktorske disertacije na Metalurško-tehnološkom fakultetu
- 2 doktorske disertacije na Filozofskom fakultetu
- 2 doktorske disertacije na Ekonomskom fakultetu
- 2 doktorske disertacije na Mašinskom fakultetu
- 1 doktorska disertacija na Pravnom fakultetu

Problemi s kojima se susreće visoko obrazovanje:

1. Nedostatak nastavnog osoblja
2. Nedostatak istraživača
3. Nelojalna konkurencija
4. Zastarjeli nastavni programi
5. Nedostatak kabineta i opreme za praktičnu nastavu

Prerano napuštanje obrazovanja

Prema kriterijima Evropske unije, mladi u dobi između 18 i 24 godine koji su najviše završili srednju trogodišnju školu i nisu nastavili daljnje obrazovanje posmatraju se kao grupa mladih koja prerano napušta obrazovni sistem.

Procenat mladih Zeničko-dobojskog kantona koji prerano napuštaju obrazovni sistem za 9% je veći od postotka na nivou Kantona Sarajevo te za 10% niži od procenta evidentiranog na nivou FBiH 2013. godine. Oko 21% mladih ZDK koji prerano napuštaju obrazovanje značajno je više od prosjeka EU28 te prosjeka evidentiranog u zemljama iz okružja, poput Hrvatske (3 %) i Slovenije (5 %).

Razlozi povezani sa financijama najčešći su uzrok zbog kojeg mladi napuštaju obrazovanje.

Kao razlozi koji su u vezi s finansijskim faktorima posmatraju se pronalazak stalnog zaposlenja i općeniti finansijski razlozi. Mladi Zeničko-dobojskog kantona su pronalazak stalnog zaposlenja i finansijske razloge navodili kao najčešće razloge za nenastavljanje školovanja, kao i mladi na nivou FBiH i na nivou Kantona Sarajevo.

Razlozi finansijskog karaktera već odavno su prepoznati kao faktor koji najsnažnije djeluje na mlade ljude kada je riječ o odluci o daljem školovanju. U istraživanju provedenom 2008. godine na teritoriju BiH finansijski razlozi uočeni su kao najčešći uzročnik preranog napuštanja obrazovanja. Isti slučaj zabilježen je i 2013. u istraživanju provedenom na nivou Federacije Bosne i Hercegovine.

Međutim, pojava na koju bi trebalo obratiti posebnu pažnju jeste značajan porast u broju mladih koji obrazovanje ne nastavljaju jer u tome ne vide smisao. Nemogućnost pronalaska smisla u obrazovanju, kao značajan faktor napuštanja obrazovnog sistema, raste kroz godine u istraživanjima na svim nivoma (lokalni, kantonalni, entitetski).

Primjetne su i razlike temeljene na spolu i tipu naselja. Mladi iz vangradskih sredina češće navode razlog „zbog obaveza vezi s poljoprivrednim poslovima kod kuće“ (7,4 %) nego mladi iz gradskih sredina (2,1 %). Ovaj razlog je također češće prisutan kod muških ispitanika. Žene češće navode razlog „zbog obaveza u kući (kućanski poslovi)“. Pronalazak zaposlenja najviše je zastupljen kod mladih iz gradskih sredina, a nemogućnost pronalaska smisla u obrazovanju je razlog za čak 39 % muškaraca.

Napomena: napuštanje obrazovanja u ovom kontekstu odnosi se na napuštanje bilo kojeg upisanog, a potom napuštenog nivoa obrazovanja, a ne samo na pojavu preranog napuštanja obrazovanja.

Razlozi zbog kojih mladi napuštaju obrazovanje

Razlozi	ZDK 2017.	Kanton Sarajevo 2016.	FBiH 2013.
Zbog finansijskih razloga	32 %	30 %	34 %
Nisam vidio/vidjela u tome neki smisao	28 %	33 %	25 %
Pronašao/la sam stalno zaposlenje	30 %	33 %	27 %
Zbog obaveza u vezi s poljoprivrednim poslovima kod kuće	5 %	1 %	7 %
Zbog obaveza u kući (kućanski poslovi)	5 %	3 %	5 %

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Stipendiranje mladih

Iako mladi napuštaju obrazovni sistem najčešće zbog razloga finansijske prirode, 81 % mladih Zeničko-dobojskog kantona nema stipendiju.

Od oko 17 % mladih koji primaju stipendiju, 9,5 % je onih koji stipendiju dobijaju od lokalnih nivoa vlasti, dakle od općine, 4 % od kantona, a oko 3,5 % stipendiju prima iz nekog drugog izvora (firma ili nešto drugo). Mjesečni iznosi stipendija najčešće su oko 100 KM.

Obrazovanje odraslih

Obrazovanje odraslih na području Zeničko-dobojskog kantona vrši se u skladu sa Zakonom o obrazovanju odraslih („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 05/14.) i odvija se kao formalno, neformalno, informalno i/ili samousmjereno učenje.

Formalno obrazovanje odraslih je djelatnost koja se realizira u javnim i privatnim obrazovnim ustanovama verifikovanim od strane Ministarstva radi sticanja općeg obrazovanja, odgovarajućih kvalifikacija, znanja, vještina i kompetencija u skladu sa propisanim standardima i nastavnim planovima i programima donesenim ili odobrenim od strane Ministarstva.

Formalno obrazovanje odraslih obuhvaća:

- osnovno obrazovanje odraslih;
- srednjoškolsko obrazovanje odraslih: sticanje srednje školske ili stručne spreme, niže stručne spreme, prekvalifikaciju, dokvalifikaciju, osposobljavanje i usavršavanje;
- obrazovanje na visokoškolskim ustanovama lica koja su stekla visokoškolsko obrazovanje.

Neformalno obrazovanje mogu organizovati i provoditi centri za obrazovanje odraslih, osnovne škole, srednje škole, visokoškolske ustanove, škole/centri stranih jezika, škole/centri za informacijsko-komunikacijske tehnologije, centri za kulturu i obrazovanje, auto-škole, ustanove za smještaj i brigu o osobama s posebnim potrebama, te penološke i druge ustanove, udruge građana, privredni subjekti i druga pravna lica koja su, između ostalog, kao svoju djelatnost navela neformalno obrazovanje odraslih.

Informalno učenje odraslih označava aktivnosti u kojima odrasla osoba prihvata stajališta i pozitivne vrijednosti, te vještine i znanja iz svakodnevnog iskustva i različitih drugih uticaja i izvora iz svoje okoline.

Samousmjereno učenje odraslih označava aktivnosti u kojima odrasla osoba samostalno uspostavlja kontrolu nad procesom učenja kao i odgovornost za rezultate učenja.

Obrazovanje i zapošljavanje

I pored mnogobrojnih negativnih procjena obrazovnog sistema, mladi Zeničko-dobojskog kantona vjeruju kako će im obrazovanje koje su stekli ili još uvijek stieću u obrazovnom procesu pomoći u velikoj mjeri pomoći u daljem obrazovanju (43,6 %). Dodamo li tome 36,4 % mladih koji smatraju da će im trenutno obrazovanje donekle pomoći u procesu daljeg obrazovanja, dolazimo do zaključka da 80 % mladih imaju pozitivno mišljenje o obrazovanju u koje su uključeni u kontekstu toga koliko će im ono pomoći da se i dalje obrazuju. Oko 6,6 % mladih smatra da im trenutno obrazovanje neće nikako pomoći u daljem obrazovanju, a 6,9 % mladih smatra da će im neznatno pomoći. Primjetne su i razlike bazirane na spolu – žene imaju pozitivnije procjene nego muškarci. Također, mladi iz vangradskih sredina daju nešto negativnije procjene.

Procjene su manje pozitivne kad je riječ o procjeni korisnosti obrazovanja u svrši zapošljavanja u struci jer su mladi nešto manje uvjereni da će im obrazovanje koje su stekli ili još uvijek stjeću pomoći da se zaposle u struci.

Sva posmatrana istraživanja o mladima u BiH pokazuju dosljednost u mišljenju mladih da im obrazovanje koje su stekli ili još uvijek stjeću neće pomoći da se zaposle u struci. Mišljenje mladih ZDK dosta je slično onome koje imaju mladi na nivou FBiH i Kantona Sarajevo gdje 30 % mladih smatra da će im obrazovanje koje su stekli ili još uvijek stjeću u velikoj mjeri pomoći da se zaposle u struci. U ZDK takvo mišljenje ima 27,5 % mladih sa oko 4 % više žena sa izraženim pozitivnim mišljenjem.

Da će im obrazovanje donekle pomoći smatra oko 42 % mladih ZDK što je nešto pozitivniji rezultat od onog na nivou Kantona Sarajevo gdje 36 % mladih ima isto mišljenje, te nešto negativniji rezultat od prosjeka FBiH koji je oko 46 %. Onih koji smatraju da im obrazovanje neće nikako pomoći da se zaposle u struci ili da će tek neznatno pomoći je oko 25 %. Na nivou Kantona Sarajevo takav odgovor ima 31 %, a na nivou FBiH istih odgovora je oko 20 %.

Rad i zapošljavanje

Oblast radnog i socijalnog prava u Bosni i Hercegovini je u isključivoj nadležnosti entiteta. Tako, domaći pravni propisi koji regulišu oblast rada i radnih odnosa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine je: Zakon o radu Federacije Bosne i Hercegovine (“Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, broj: 26/16 od 04.04.2016.god).

Uprajnjavanje prava na rad daje svakom čovjeku osjećaj dostojanstva i samopoštovanja i omogućava mu obezbjeđenje zadovoljenja osnovnih potreba za sebe i svoju porodicu.

Problem nezaposlenosti, koji nije specifičan samo za mlade, nego za sve nezaposlene osobe nezavisno o starosnoj dobi, uslovljen je generalnim stepenom privrednog razvoja Bosne i Hercegovine, a samim tim i Zeničko – dobojskog kantona.

Nezaposlenost je problem koji treba rješavati nezavisno o tome koja skupina ljudi je njome zahvaćena **i to mora biti jedan od osnovnih zadataka vlasti i institucija.**

Ipak, nezaposlenost je uvijek izraženija kod mladih, a ukoliko traje duže ozbiljno usporava njihovo socio-ekonomsko osamostaljivanje, jer mlade osobe kroz zapošljavanje i preuzimanje delegiranih ovlaštenja postaju svjesnije odgovornosti i obaveza koje se pred njih stavljaju, te stiču osjećaj sigurnosti i samostalnosti.

Zapošljavanje mladih treba da bude prioritetni projekat, kako Zeničko dobojskog kantona, tako i cijele države. Problem zapošljavanja mladih složen je problem koji se nemože riješiti parcijalnim programima, već zahtijeva multidisciplinarni pristup, bolje rečeno istovremeni angažman svih nadležnih ministarstava, zavoda i ureda. U ukupnoj nezaposlenosti udio mladih je izrazito visok, u čemu, nažalost, pratimo gotovo sve evropske zemlje gdje je stopa nezaposlenosti mladih znatno viša u odnosu na odrasle.

Podaci koji su prikazani u nastavku su preuzeti sa stranica Federalnog zavoda za statistiku.

Broj mladih – rezultati popisa stanovništva 2013.

Od ukupnog broja mladih u dobi od 15 do 29 godina starosti koji žive na području Federacije Bosne i Hercegovine, skoro 17% ih živi u Zeničko-dobojskom kantonu. Iskazano u apsolutnim brojevima, to znači da od ukupno 476.986 mladih, koliko ih ima na području FBiH, 80.106 mladih živi na teritoriji ZDK.

Tabela 1: Broj mladih po kantonima(Izvor: Federalni zavod za statistiku)

	Ukupno stanovništvo	15–19	20–24	25–29	Ukupno mladih	% mladih u ukupnom stanovništvu po kantonima
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE	2.219.220	161.881	150.902	164.203	476.986	21 %
TUZLANSKI KANTON	445.028	32.263	31.620	33.046	96.929	22 %
KANTON SARAJEVO	413.593	26.388	25.484	31.933	83.805	20 %
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON	364.433	27.674	25.340	27.092	80.106	22 %
UNSKO-SANSKI KANTON	273.261	21.328	19.541	20.912	61.781	23 %
SREDNJOBOSANSKI KANTON	254.686	19.819	17.764	19.067	56.650	22 %
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI KANTON	222.007	16.497	14.626	15.752	46.875	21 %
ZAPADNOHERCEGOVAČKI	94.898	7.379	6.886	6.575	20.840	22 %
KANTON 10	84.127	5.779	5.363	5.401	16.543	20 %
POSAVSKI KANTON	43.453	3.016	2.841	2.823	8.680	20 %
BOSANSKOPODRINJSKI KANTON	23.734	1.738	1.437	1.602	4.777	20 %

Unutar petogodišnjih dobnih kategorija evidentiranih kroz Popis 2013. kod populacije mladih u Federaciji BiH najviše je onih u dobi od 25 do 29 godina starosti, potom u dobi od 15 do 19 godina, te u dobi od 20 do 24 godine, no razlike u broju mladih po petogodištima nisu značajne.

U ZDK najviše je mladih u dobnoj kategoriji od 15 do 19 godina, potom od 25 do 29, a najmanje je mladih u dobnoj kategoriji od 20 do 24 godine, međutim, razlike nisu visoke.

1.3. PREGLED OSNOVNIH POKAZATELJA O NEZAPOSLENOSTI U ZENIČKO-DOBOJSKOM KANTONU U 2017. GODINI

Pokazatelji		jan	feb	mart	apr	maj	jun	jul	avg	sept	okt	nov	dec
1.	Broj zaposlenih	73.339	73.126	73.694	74.276	74.591	75.015	74.823	74.529				
2.	Lica koja traže zaposlenje-ukupno	66.621	66.688	65.048	64.180	63.096	63.666	63.706	64.041	62.876			
2.1.	-žena	35.129	35.224	34.713	34.600	34.195	34.593	34.826	35.261	34.496			
3.	Lica koja traže zaposlenje prvi put	29.288	28.966	28.335	27.890	27.253	27.649	27.691	27.401	27.142			
4.	Stručna lica	45.301	45.374	44.001	43.301	42.409	43.019	43.174	43.603	42.560			
5.	Nestručna lica	21.320	21.314	21.047	20.879	20.687	20.647	20.532	20.438	20.316			
6.	Prijavljeni na evidenciju u toku mjeseca	2.035	1.901	1.351	1.232	1.410	2.422	2.197	2.404	1.890			
7.	Zaposleni sa evidencije	1.145	1.284	2.441	1.625	1.817	1.514	1.645	1.723	2.445			
8.	Prekinut radni odnos	810	459	412	387	544	521	471	1.433	524			
9.	Brisani sa evidencije u toku mjeseca	1.616	1.834	2.991	2.100	2.494	1.852	2.157	2.069	3.055			
10.	Realizovane prijave u toku mjeseca	1.061	1.239	2.193	1.713	1.608	1.532	1.525	1.538	2.562			
11.	Korisnici novčane naknade	1.909	2.277	2.703	2.690	2.675	2.599	2.600	2.698	2.864			
12.	Korisnici zdravstvenog osiguranja	51.556	51.748	50.542	49.903	49.061	49.709	49.901	50.154	49.388			
13.	Demobilisani vojni obveznici	9.989	9.922	9.699	9.504	9.349	9.294	9.209	9.170	9.067			

Informacija o stanju u oblasti zapošljavanja

U ovoj Informaciji prezentovani su podaci registrirane zaposlenosti i nezaposlenosti u Zeničko-dobojskom kantonu za 2013., 2014., 2015., 2016. i dostupni podaci za 2017. godinu. Za izračunavanje stope zaposlenosti, važno je navesti da se registracija zaposlenosti vodi prema mjestu rada zaposlene osobe, dok se registrirana nezaposlenost vodi prema mjestu prebivališta nezaposlene osobe.

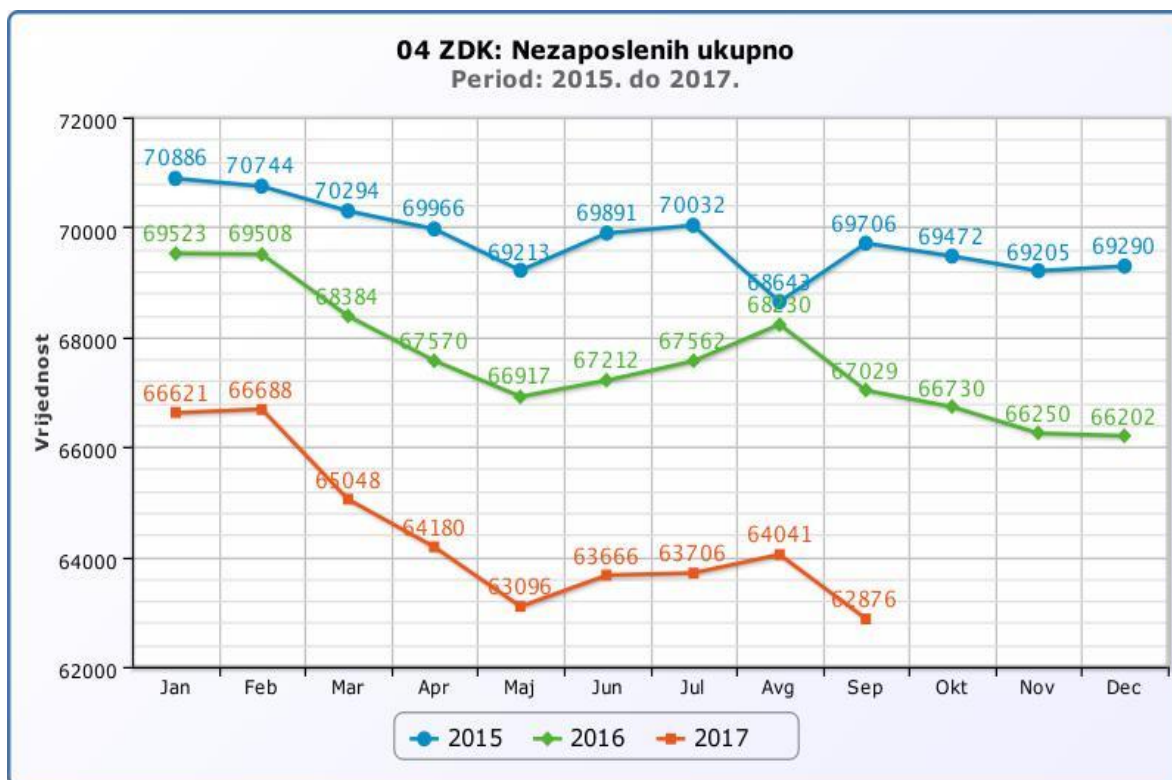
U Zeničko-dobojskom kantonu prosječan broj zaposlenih zaključno sa augustom 2017. godini iznosi 74.529 osoba, što je u odnosu na decembar 2016. godine povećanje za 1.852 osobe. Broj zaposlenih u ZDK učestvuje u ukupnom broju zaposlenih u FBiH sa cca 16,0%.

Postoji određeni broj osoba koji radi i ostvaruje određene prihode po osnovu rada, ali u sklopu radnog angažmana ili nisu penziono i zdravstveno osigurane, rade na crno ili nisu u obavezi da se osiguraju. Ove osobe se po osnovu nezaposlenosti i dalje nalaze na evidenciji nezaposlenih osoba radi ostvarivanja prava, dakle one su administrativno registrirane kao nezaposlene osobe.

Tabela.:Pregled zaposlenosti i nezaposlenosti po godinama

Period	Zaposleni	%	Nezaposleni	%
2012.	68.649	49,80	69.212	50,20
2013.	68.554	49,20	70.778	50,80
2014.	69.668	49,71	70.491	50,29
2015	71.029	50,62	69.290	49,38
Decembar 2016	72.677	52,33	66202	47,67
August 2017.	74.529	53,79	64.041	46,21

Tabela: Odnos broja zaposlenih po godinama

Ipak, iz svih navedenih podataka nije moguće zaključiti koliko iznosi stopa nezaposlenosti mladih Zeničko-dobojskog kantona. No, u pravilu, stope nezaposlenosti mladih uvijek su značajno veće nego stope nezaposlenosti odraslih.

Prema podacima Agencije za statistiku BiH, stopa nezaposlenosti mladih (15–24) u BiH za 2016. godinu iznosila je 54,45 %, dok je stopa nezaposlenosti odraslih iznosila 22,34 %. Omjer stope nezaposlenosti mladih naspram stope nezaposlenosti odraslih (25+) veći je od dva, što u suštini znači da na svaku nezaposlenu odraslu osobu dolaze više od dvije nezaposlene mlade osobe. Prema podacima Agencije za statistiku BiH (Anketa o radnoj snazi 2016), stopa nezaposlenosti u FBiH za 2016. godinu iznosila je 25,6 % (25,4% na nivou BiH).

Također, podaci o broju zaposlenih značajno variraju i u mjerenjima zvaničnih agencija čak i kada se radi o podacima prikupljenim od iste institucije i u istom vremenskom periodu.

Uzmemo li u obzir podatke o stopi nezaposlenosti stanovništva u BiH te sve navedene informacije o načinima mjerenja stope nezaposlenosti, sa sigurnošću se može tvrditi da stopa nezaposlenosti mladih Zeničko-dobojskog kantona iznosi preko 50 %.

Nezaposlenost je uzročnik gotovo svih negativnih pojava u životu pojedinca, ali i društva u cjelini. Zbog nezaposlenosti mladi se teško odlučuju na osnivanje porodice, što se odražava na natalitet, primorani su živjeti u zajedničkim domaćinstvima, najčešće s roditeljima, što ograničava mogućnosti za osamostaljenjem i preuzimanjem pune odgovornosti za vlastiti život. Negativne posljedice dugoročne nezaposlenosti na mentalno zdravlje su nemjerljive. U svom najgorem obliku, nezaposlenost uzrokuje i siromaštvo, sa svim poteškoćama koje ono nosi.

Zbog karaktera bazne industrije Zeničko-dobojski kanton je nosilac razvoja privrede Federacije Bosne i Hercegovine. Najrazvijenije industrijske grane su metalurgija, i metaloprerađivačka, proizvodnja energije, rudarstvo, šumarstvo i drvoprerađivačka industrija, građevinarstvo i prehrambena industrija. Oko 80 % ukupnih privrednih aktivnosti u oblasti proizvodnje i izvoza čine velika i srednja preduzeća. Kanton posjeduje značajne potencijale za razvoj malih i srednjih preduzeća koja mogu podržati djelatnost i razvoj velikih preduzeća kod obezbjeđenja sirovina, repromaterijala, rezervnih dijelova te korištenju finalnih proizvoda velikih preduzeća u svojoj proizvodnji.

Zbog ovoga je potrebno pružiti podršku malim i srednjim preduzećima koja sa malim kapitalom mogu inicirati razne oblike privredivanja i imati ključnu ulogu u ekonomskom oporavku i otvaranju novih radnih mjesta.

Neophodna je kontinuirana edukacija i unapređenje znanja o novim tehnološkim dostignućima, savremenim proizvodnim procesima, kao i vještinama koje se traže na tržištu rada za radnu snagu koja je duže vrijeme na evidenciji nezaposlenih jer sa dužim vremenom provedenim na evidenciji nezaposlenih gube na kvalitetu znanja i kvalitetu postojećih vještina.

Kako bi se omogućilo brže zapošljavanje mladih trebalo bi težiti aktivnostima sufinansiranja poslodavaca pri zapošljavanju mladih lica od strane Vlade i općina Zeničko-dobojskog kantona, a posebno poslodavaca koji zadrže u radnom odnosu mlade i nakon odrade pripravničkog staža; pojačati učešće praktične nastave i stažiranja uz studiranje; sufinansirati troškove zapošljavanja mladih visokoobrazovanih kadrova koji su na evidenciji nezaposlenih na izradi razvojnih projekata.

Siva ekonomija i rad na crno

Pojam „siva ekonomija“ je široka ekonomska kategorija koja u sebe uključuje sve moguće pojavne oblike sivog tržišta, zapošljavanje radne snage suprotno zakonu (rad na crno), neplaćanje poreza i doprinosa za zaposlene, izbjegavanje plaćanja poreza na promet i carina na kupljenu ili uvezenu robu, različiti oblici nelojalne konkurencije, dodjeljivanje poslova i nabavki roba mimo zakonske procedure, neplaćanje kupljene robe u zakonskim rokovima i sl..

Sa stanovišta politike zapošljavanja, siva ekonomija ostavlja dugoročne posljedice na ekonomski i privredni razvoj regija i zemlje kao cjeline, ali i na radno sposobno stanovništvo koje se ne može legalno zaposliti. Posljedica toga je da ogromni kapital uložen u obrazovanje tog stanovništva propada, te se na indirektan način stvaraju socijalni slučajevi.

Rad na crno i dalje ostaje objektivni problem, koji dovodi do pojave nelojalne konkurencije među poslodavcima, negativno utiče na prikupljanje sredstava u fondove, a ono što je takođe bitno jeste da zbog rada na crno imamo i nerealne statističke podatke na osnovu kojih je potrebno planirati politike i pravce djelovanja.

Aktivnosti na zapošljavanju u Zeničko-dobojskom kantonu

U informaciji će biti predložene aktivnosti i mjere usmjerene ka obezbjeđivanju pretpostavki, za zapošljavanje odnosno samozapošljavanje nezaposlenih osoba na području Zeničko-dobojskog kantona.

Poticaaj zapošljavanja realizovanjem Programa posredstvom Službe za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona

Programi zapošljavanja putem Službe za zapošljavanje finansiraju se iz sredstava koja preostanu nakon finansiranja troškova administracije i materijalne i socijalne sigurnosti nezaposlenih. Pored toga Služba može da raspolaže i s eksternim sredstvima kao što su budžeti vlada ili donacije.

Program sufinansiranja zapošljavanja djece šehida i poginulih boraca

JU Služba za zapošljavanje ZDK, u saradnji sa Federalnim zavodom za zapošljavanje i Ministarstvom za boračka pitanja ZDK, počinje realizaciju Programa sufinansiranja zapošljavanja djece šehida i poginulih boraca. Programom je predviđeno zapošljavanje djece šehida i poginulih boraca, prijavljenih na evidenciju nezaposlenih osoba dan prije objave Javnog poziva, sa završenom visokom ili višom stručnom spremom, uz zasnivanje radnog odnosa na period od dvanaest (12) mjeseci, ili srednjom i nižom stručnom spremom uz zasnivanje radnog odnosa na period od šest (6) mjeseci. Služba Poslodavcu mjesečno isplaćuje/refundira iznos od 600,00 KM za osobe sa visokom ili višom stručnom spremom u trajanju od 12 mjeseci i 600,00 KM za osobe sa srednjom i nižom stručnom spremom u trajanju od šest (6) mjeseci, a koji obuhvata dio troškova obaveznih doprinosa i/ili dio neto plaće. Za realizaciju Programa sufinansiranja zapošljavanja djece šehida i poginulih boraca predviđena su sredstva u iznosu od 275.000 KM, od čega 175.000 KM osigurava Federalni zavod za zapošljavanje, a 100.000 KM Ministarstvo za boračka pitanja ZDK.

Javni poziv je objavljen 21.06.2017. godine i ostaje otvoren 15 dana od dana objavljivanja.

Program sufinansiranja VSS; SSS i KV mladih osoba bez radnog iskustva u 2016./2017. godini

Obzirom da je po prethodnom Javnom pozivu, objavljenom 12.08.2016. godine, ostalo neutrošenih sredstava za zapošljavanje pripravnika, javni poziv ponovo objavljen, 16.03.2017. godine. Javni poziv za učešće u Programu sufinansiranja VSS; SSS i KV mladih osoba bez radnog iskustva u 2016./2017. godini iz grant sredstava Vlade ZDK. Obnovljeni Javni poziv će biti otvoren do utroška neiskorištenih sredstava.

Program zapošljavanja roma

Dana 12.6.2017. godine objavljen je Javni poziv za učešće u Programu zapošljavanja Roma 2017. Iznos sredstava kao i broj aplikacija nije poznat.

Federani zavod za zapošljavanje Program javnih radova 2017.

Javni poziv objavljen je 16.10.2017. godine. Program se realizuje s ciljem zapošljavanja osoba sa evidencije nezaposlenih Službe radi ublažavanja socijalnih posljedica nezaposlenosti, motivacije za traženje posla, te integracije na tržište rada kroz vremenski ograničeni radni angažman i društveno koristan rad. Javni radovi su mjera aktivne politike zapošljavanja koja podrazumjeva odobravanje sredstava za sufinansiranje zapošljavanja osoba sa evidencije nezaposlenih radi aktivnosti koje poduzima poslodavac - izvođač javnog rada, a koje imaju za cilj ostvarenje određenog društvenog interesa (npr. zaštita i očuvanje okoliša, sanacija divljih deponija, uređenje cesta, otklanjanje posljedica elementarnih nepogoda i dr.).

Sufinansiranje ograničenog zapošljavanja/radnog angažmana podrazumijeva osiguravanje najniže neto plaće u Federaciji BiH sa uračunatim porezom na dohodak i pripadajućim obaveznim doprinosima, u iznosu od 578,00 KM, u trajanju od jednog (1), dva (2) ili, najviše, tri (3) mjeseca.

Program sufinansiranja samozapošljavanja START UP 2017 Federani zavod za zapošljavanje

Javni poziv za Program sufinansiranja samozapošljavanja START UP 2015 objavljen je 16.10.2017. godine. Programom je predviđeno da se nezaposlenim osobama omogući samozapošljavanje kao i zapošljavanja drugih osoba u novo otvorenim poslovnim subjektima.

Zavod će osobama sa kojima se zaključi ugovor o sufinansiranju samozapošljavanja nakon što registruju djelatnost/mali biznis (obrt ili preduzeće d.o.o.) isplaćivati podsticajna sredstva, i to: 300,00 KM mjesečno za muškarce odnosno 330,00 KM za žene u narednih 12 mjeseci.

Također, na ime troškova pokretanja djelatnost i/malog biznisa (registracija, ljekarsko uvjerenje, taksa, materijal, oprema/sredstva za rad i sl.) Zavod će isplatiti/refundirati sredstva u iznosu od 200 KM, pod uslovom da korisnik dostavi pravdanje u tu svrhu, uz isplatu prvog dijela mjesečne refundacije.

Ukoliko korisnik u okviru samostalne djelatnosti/malog biznisa zaposli drugu osobu, mjesečno će mu se isplaćivati/refundirati sredstva u iznosu od po 300 KM po novozaposlenoj osobi u narednih šest (6) mjeseci (

iznos obaveznih doprinosa na i iz najnižeplaće u Federaciji BiH).

Od strane Federalnog zavoda za zapošljavanje, za realizaciju Programa Zeničko-dobojskom kantonu, predviđena su sredstva u iznosu od 465.863,55 KM.

Zavod/Služba će kontinuirano provoditi kontrolu realizacije ugovorenih obaveza,

Programu sufinansiranja zapošljavanja 2017, Federani zavod za zapošljavanje

Dana 2.3.2017. godine objavljen je prvi Javni poziv za učešće u Programu sufinansiranja zapošljavanja 2017 (Prvo radno iskustvo, Vaučer za posao, Javni radovi i Periodično zapošljavanje).

Javni poziv je zatvoren 03.11.2017.god

Poticaj zapošljavanja i samozapošljavanja putem Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom FBiH

Jedan od osnovnih ciljeva Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom je zapošljavanje osoba sa invaliditetom kroz finansiranje i sufinansiranje programa i projekata.

Javni poziv je objavljen 27.09.2017.god a zatvoren 26.10.2017.god

U cilju postizanja održivosti zaposlenosti osoba sa invaliditetom Fond je u 2017. godini, vršio isplate novčane nadoknade po osnovu plaćenih doprinosa i poreza na dohodak samostalnim poduzetnicima – osobama sa invaliditetom, organizacijama osoba sa invaliditetom i privrednim društvima za zapošljavanje osoba sa invaliditetom sa područja Zeničko-dobojskog kantona.

Aktivnosti Ministarstva za privredu na unapređenju zapošljavanja

Budžetom Zeničko-dobojskog kantona za 2017. godine predviđena su finansijska sredstva za subvencije preduzećima u privatizaciji i poticaj u industriji, u iznosu do 1.380.000,00 KM., dok je za sljedeću 2018. godinu predviđen iznos od 1.910.000,00 KM.,

Takođe sredstva za realizaciju projekata Vlade koji se finansiraju iz prihoda od koncesija, za 2017. godinu u iznosu od 238.300,00 KM. Isti iznos sredstava planiran je i za 2018. godinu

Dominantne aktivnosti koje će biti finansirane tim sredstvima su razvijanje poslovno preduzetničke infrastrukture, promocija poduzetništva i poduzetne kulture, sistem poticanja 'start-up' biznisa, poticaji za izvozno orijentirane aktivnosti investicija, podizanje kvaliteta turističke ponude, te sufinansiranje projekata koji su finansirani iz međunarodnih izvora.

Ministarstvo za privredu planirana će sredstva realizirati kroz sljedeće programe poticaja:

1. Subvencioniranje dijela administrativnih troškova kod izgradnje proizvodnih objekata,
2. Subvencioniranje dijela troškova kod uvođenja međunarodnih standarda za upravljanje kvalitetom, te dobijenih medalja za kvalitet proizvoda,
3. Subvencioniranje administrativnih troškova i investicija kod obrta, te podršku očuvanju tradicionalnih zanata,

4. Subvencioniranje projekata izgradnje i obnove javne turističke infrastrukture
5. Subvencioniranje troškova realizacije patenta inovatora,
6. Subvencioniranje izgradnje poslovnih zona,
7. Subvencioniranje jačanja konkurentnosti kod izvoznika,
8. Subvencioniranje energetske efikasnosti javnih građevinskih objekata (škola), i
9. Subvencioniranje realizacije novih poslovnih ideja.

Javni pozivi za 2017.godinu su bili otvoreni do 09.10.2017. godine.

ZAKLJUČCI

Kako bi se promijenilo stanje u Zeničko-dobojskom kantonu u pogledu strukture zaposlenih i nezaposlenih osoba predlaže se:

- Donošenje kantonalnog Zakona o radu koji će biti usklađen sa Zakonom o radu u FBiH.
- Nastaviti aktivnosti na obezbjeđivanju mehanizama za olakšanje registracije i pokretanja poslovanja kako bi se ubrzao razvoj u sektoru malih i srednjih preduzeća.
- S obzirom na potencijal sektora poljoprivrede povećati ulaganja u poljoprivredu kako bi se stvorili uslovi da poljoprivredni proizvođači koji imaju zemljišne i druge kapacitete za zasnivanje proizvodnje obezbijede egzistenciju za domaćinstvo, a što bi kao krajnji cilj trebalo imati brisanje sa evidencije nezaposlenih osoba.
- Unaprijediti usklađenost programa obrazovnih institucija prema potrebama tržišta rada, uz uvođenje novih obrazovnih zanimanja u škole kao i uvođenje programa cjeloživotnog učenja.
- Pojačati učešće praktične nastave u srednjim školama i stažiranja uz studiranje.
- Podržavati i jačati, u skladu sa potrebama privrednika, projekte poticaja koji doprinose većem zapošljavanju u proizvodnom sektoru.
- I dalje raditi na stvaranju ambijenta za privlačenje domaćih i stranih investicija s ciljem otvaranja novih radnih mjesta.
- Kroz aktivne mjere sufinansiranja i davanja posebnih pogodnosti privući naše uspješne poslovne ljude koji žive i rade u inostranstvu.
- Povećati izdvajanja za podršku zapošljavanju u cilju stvaranja uslova za implementaciju Akcionog plana za provedbu Strategije zapošljavanja Zeničko-dobojskog kantona.
- Proširiti sufinansiranje samozapošljavanja mladih nezaposlenih osoba, i dodatno ih educirati o osnovama poduzetništva.
- Reformisati sistem vođenja evidencija u javnim službama za zapošljavanje u Federaciji BiH – izražavanje realnog broja nezaposlenih osoba.
- Stvoriti uslove za efikasniji rad sa aktivnim tražiteljima posla i njihovo stručno osposobljavanje za potrebe tržišta rada.
- Pojačati aktivnosti inspekcije rada za rad na crno.

Socijalna briga

Socijalna zaštita je organizovana djelatnost države, usmjerena na osiguranje socijalne sigurnosti građana i njihovih porodica u stanju socijalne potrebe i kao takva Ustavom i zakonom je definisana kao djelatnost od posebnog općeg društvenog interesa.

Na nivou Bosne i Hercegovine nije zakonom regulisana oblast socijalne zaštite nego je prenesena u nadležnost entiteta. Socijalna politika je u okviru zajedničke nadležnosti Federacije i Kantona regulisana Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine. Kanton je posebno nadležan za provođenje socijalne politike i uspostavljanje službi socijalne zaštite, dok u određenom obimu i općinske vlasti učestvuju u ostvarivanju uslova za provođenje socijalne zaštite.

S obzirom da su zakonom regulisane procedure ostvarivanja prava na socijalnu zaštitu prema kategorijama i prema procjeni stvarnih potreba, odnosno nivou ugroženosti pojedinca, u praksi se dešava da određeni broj građana ne ostvari prava iz socijalne zaštite, stoga je neophodno pristupiti multisektoralnom i multidisciplinarnom modelu uspostavljanja potrebnih usluga za boljitak građana.

Djelatnost socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom obavljaju ustanove socijalne zaštite i općinske službe za upravu, te istu mogu obavljati i humanitarne organizacije, udruženja, vjerske zajednice i organizacije.

Pomoć za mlade pruža se putem direktnih davanja za ugrožene kategorije društva, posredstvom centra za socijalni rad, zatim kroz pomoć u stipendiranju učenika i studenata, sufinansiranje troškova prevoza i sl.

Pored materijalnih davanja mladi u centrima za socijalni rad mogu dobiti i raznovrsne usluge savjetodavnog karaktera kao što su pitanja braka i bračne zajednice, rad sa mladima koji ispoljavaju neke od oblika asocijalnog ponašanja (narkomanija, alkoholizam, prostitucija, kockanje i sl.). Također, mogu da volontiraju i daju doprinos na podršci mladima i drugim korisnicima. Posao u Centru za socijalni rad je specifičan, a uglavnom se provodi u skladu sa većim brojem zakona, podzakonskih akata, konvencija itd.

Finansiranje osnovnih prava iz socijalne zaštite je većim dijelom sa kantonalnog nivoa, dok se sa federalnog nivoa finansiraju osnovna prava osoba sa invaliditetom i prava civilnih žrtava rata.

Grad/općine mogu u skladu sa svojim budžetima i planovima razvoja lokalne zajednice donijeti općinske odluke iz oblasti socijalne zaštite, te na taj način obezbijediti proširena prava i usluge za mlade ili eventualno građane mlade ili starije dobi.

Prava iz socijalne zaštite:

1. **Stalna novčana pomoć** - u 2016. godini ovo pravo ostvarivalo je 1.336 korisnika;
2. **Privremena i jednokratna novčana pomoć** - zbog ograničenih sredstava u Budžetu Kantona ovo pravo nije finansirano tokom 2016. godine. Međutim u skladu sa općinskim/gradskim odlukama putem centara/službi za korisnike privremene i jednokratne novčane pomoći u 2016. godini sredstva su izdvajala grad/općine: Zenica za 344 korisnika, Tešanj za 1337 korisnika, Usora za 17 korisnika, Žepče za 411 korisnika, Vareš za 144 korisnika i Visoko za 475 korisnika;
3. **Novčana naknada za pomoć i njegu od strane drugog lica** - do aprila 2015. godine ovo pravo se finansiralo iz Budžeta Kantona, nakon čega je prešlo na finansiranje iz Bužeta FBiH. U 2016. godini iz Budžeta kantona, odnosno Ministarstvo je finansiralo refundaciju troškova medicinskog vještačenja u prvom stepenu za korisnike predmetnog prava i ovo pravo je ostvarivalo 380 korisnika;
4. **Osposobljavanje za samostalan život i rad** - pravo na internatski smještaj u ustanovama za osposobljavanje za život i rad u 2016. godini ostvarivalo je 27 djece i mladih osoba ometenih u psiho-fizičkom razvoju;
5. **Smještaj u drugu porodicu** - ovo pravo ostvarivalo 101 korisnik. Posmatrano po starosnoj dobi, u drugu porodicu smješteno je 91 dijete i 10 odraslih osoba, odnosno 75 korisnika je smješteno u srodničku porodicu, 16 korisnika u nesrodničku porodicu (hraniteljsku) i 10 smještenih korisnika su lica sa invaliditetom ili su lica ometena u psiho-fizičkom razvoju;
6. **Smještaj u ustanove socijalne zaštite** – u 2016. godini ovo Ministarstvo je dalo 148 saglasnosti za 120 korisnika. Značajno je naglasiti da su u Zeničko-dobojskom kantonu zakonom predviđeni kao korisnici socijalne zaštite i lica

ovisna o psihoaktivnim supstancama. S ciljem pomoći mladim koji dođu u situaciju ovisnosti Ministarstvo je zaključilo ugovore sa određenim terapijskim zajednicama, uz posredovanje Kantonalnog zavoda za borbu protiv bolesti ovisnosti. Dakle, sve mlade osobe koje se odluče riješiti ovog poroka su u ravnopravnom položaju kada je riječ o pristupu, odnosno mogućnosti odvikavanja od bolesti ovisnosti, jer Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice finansira u potpunosti troškove tretmana.

Prava iz oblasti zaštite porodice sa djecom:

- 1. Dodatak na djecu-** dječiji dodatak porodica ostvaruje po svakom djetetu koje je uzrasta do 15 godina i dalje dok se nalazi na redovnom školovanju, a najdalje do navršenih 26. godina života. U 2016. godini pravo na dječiji dodatak ostvarilo je 11.352 porodica, odnosno 20.733 djece. U posljednjih pet godina smanjen je broj korisnika prava na dječiji dodatak, što je pored ostalih važnijih faktora i posljedica negativnog prirodnog priraštaja u Zeničko-dobojskom kantonu i Federaciji BiH.
- 2. Naknada umjesto plaće ženi majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje sa posla za vrijeme trudnoće, porođaja i njege djeteta** – porodilje u Zeničko-dobojskom kantonu za vrijeme porodiljskog odsustva ostvaruju pravo na naknadu plaće u iznosu od 80% prosječne plaće koju je korisnica prava ostvarivala u periodu od 6 mjeseci prije početka korištenja odsustva zbog porođaja, s tim da naknada ne može biti manja od 200,00 KM niti veća od prosječne i posljednje objavljene plaće Kantona. Ovo zakonsko rješenje je jedno od najboljih u Federaciji BiH. U 2016. godini ovo pravo ostvarilo je 1.051 porodilja.
- 3. Zaštita nezaposlenih porodilja-** u 2016. godini ovo pravo ostvarilo je 860 porodilja. Nezaposlene porodilje ostvaruju sljedeća prava: jednokratna pomoć za opremu novorođenog djeteta, pomoć u prehrani djeteta do 6 mjeseci i dodatna ishrana za majke-dojilje, pod uslovom da mjesečni prihodi domaćinstva ostvareni u periodu od šest mjeseci koja prethode mjesecu u kom je podnesen zahtjev ne prelaze iznos od 50% od prosječne plaće Kantona. Zabilježeno je i kontinuirano smanjenje ostvarivanja prava nezaposlenih porodilja. Ovi podaci odražavaju negativno stanje u Kantonu.

Socijalni položaj mladih

Trenutni položaj i standard mladih zahtijeva višestruki pristup i potrebnu saradnju nadležnih institucija za socijalnu politiku, obrazovanje, rad i zapošljavanje, zdravstvo, te rad s mladima, a što je uvijek za održivu politiku njihove socijalne uključenosti. Postojeći administrativno pravni aparat u BiH u dovoljnoj mjeri ne prepoznaje stvarne potrebe mladih, u cjelini, pa ni specifičnih populacijskih grupa. U svakom društvu postoje posebne populacijske grupe koje su zbog svojih specifičnih karakteristika mnogo bliže granici siromaštva i socijalnom isključivanju od ostalih grupa.

Najveći problemi mladih su: nezaposlenost, neriješeno stambeno pitanje, nepostojanje odgovarajućih prostora i dovoljnog broja sadržaja za popunu slobodnog vremena, mladi nisu dovoljno zastupljeni u vlasti, obrazovni sistem nije prilagođen potrebama mladih, ne prati razvoj tehnologije, male plaće zaposlenih i nizak standard potrebama za radnom snagom, odnosno školuju se kadrovi za koje već godinama nema potrebe na tržištu rada, nepostojanje podsticaja za mlade obitelji i rađanje, odnosno za rast nataliteta.

S tim u vezi, treba istaći probleme porasta zloupotrebe djece zbog rada na ulici (prosjačenja). Prisiljavanje djece na ovakav rad najčešće se vrši od strane roditelja, a opravdava se osiguravanjem egzistencije porodici. Ovakav rad djece je zabranjen domaćim zakonima i krajnje je štetan za psihofizički razvoj djece. Praktično ne postoji efikasan sistem zaštite koji bi djecu trebao ukloniti s ulice, a članove porodice koji na ovakav način zloupotrebljavaju i iskorištavaju djecu, drastično sankcionisao. Ne postoje odgovarajući mehanizmi za zaštitu, smještaj i integraciju u obrazovanje ove djece. Zbog ignorisanja ovih problema, posljednjih godina zabilježen je značajan porast nasilja i maloljetničke delikvencije, te slučajeva višestrukih povratnika u vršenju krivičnih djela među maloljetnicima.

Na području Zeničko-dobojskog kantona resorno Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice provodi aktivnosti na reformi socijalne zaštite sa naglaskom na procese deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite i adekvatnog ostvarivanja prava u skladu sa pozitivnim zakonskim rješenjima i međunarodnim dokumentima, što se ogleda u sljedećim aktivnostima:

- vezano za smještaj djece bez roditeljskog staranja i osoba s invaliditetom u ustanove socijalne zaštite, u posljednje četiri godine Ministarstvo daje saglasnosti za privremeni smještaj za većinu korisnika gdje za to

postoji mogućnost, uz obavezu prvostepenih organa (centara za socijalni rad/općinskih službi za socijalnu zaštitu) da intenziviraju aktivnosti s ciljem omogućavanja povratka korisnika u biološke porodice ili iznalaženja alternativnih vidova zbrinjavanja (smještaj u drugu porodicu, usvojenje, smještaj u Ustanovu „Sumero centar za podršku osobama s invaliditetom u zajednici“, usluge dnevnog zbrinjavanja JU Centar za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama Zeničko-dobojskog kantona, Prihvatilište za za samohrane nezaposlene trudnice i samohrane nezaposlene majke sa djetetom do 12 mjeseci starosti sa područja Kantona);

- u skladu sa implementacijom Plana transformacije JU „Dom porodica“ Zenica, u 2016. godine je potpisan ugovor između Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, ovog Ministarstva i JU „Dom porodica“ Zenica o provedbi projekta za podršku mladima za samostalno stanovanje, čija je realizacija u toku;
- primjena Protokola o postupanju i saradnji s ciljem unapređenja zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom. Potpisnice navedenog Protokola su: Ministarstvo, svi centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite i JU „Dom porodica“ Zenica i Ustanova za prihvati i odgoj djece „Mala škola“ Vareš. Ministarstvo je donijelo Instrukciju o načinu postupanja u ustanovama i nadležnim službama socijalne zaštite u provedbi mjera zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja uz obavezu korištenja propisanih obrazaca na području Zeničko-dobojskog kantona, čime je omogućeno jednoobrazno postupanje u zaštiti djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja. Instrukcija se primjenjuje i za ostale korisnike koji se uvode u prava iz socijalne zaštite i zaštite porodice sa djetetom;
- Ministarstvo u skladu sa Ugovorom o smještaju korisnika u JU „Dom porodica“ Zenica, finansira sljedeće usluge: zbrinjavanja za djecu bez roditeljskog staranja, djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju i djecu čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, usluge prihvatilišta za majku i dijete, privremeno stanovanje uz podršku korisnicima koji imaju poteškoće u porodici, odnosno nesuglasice u porodici. Također, sufinansira usluge stanovanja u zajednici uz podršku za mlade koji odlaze iz sistema društvene brige;
- kao rezultat provedenih pilot-projektnih aktivnosti, na prijedlog ovog Ministarstva, osnovana JU Centar za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama Zeničko-dobojskog kantona, sa sjedištem u gradu Zenica, sa poslovnim jedinicama u općinama Visoko, Tešanj i Žepče/Maglaj. U ovoj ustanovi omogućavaju se stručne usluge dnevnog zbrinjavanja za djecu, radno-okupacione radionice za odrasle, te usluge ranog podsticanja razvoja i rane intervencije za djecu s posebnim potrebama predškolskog uzrasta za djecu i mlade sa područja Zeničko-dobojskog kantona;
- od 2015. godine, provode se aktivnosti na izmještanju korisnika iz zavoda zatvorenog tipa, kao i smještaj novih korisnika na području Zeničko-dobojskog kantona u Podružnicu ustanove „Sumero centar za podršku osobama s invaliditetom u zajednici“ u Zenici, a u saradnji ovog Ministarstva sa navedenom ustanovom i nadležnim centrima za socijalni rad/općinskim službama za socijalnu zaštitu. Ovaj vid zbrinjavanja podrazumijeva smještaj lica u stambene jedinice na području grada Zenica, gdje im se omogućava stručna podrška asistenata s ciljem njihovog osposobljavanja za samostalan život i socijalno uključivanja u lokalnoj zajednici. Također, u stambene jedinice je izvršen i smještaj mladih lica invaliditetom iz JU „Dom porodica“ Zenica kojim nije bilo moguće obezbijediti povratak u porodicu ili u lokalnu zajednicu. U navedenu ustanovu je premješteno 5 mladih lica iz JU „Dom porodica“ Zenica u 2016. godini;
- u organizaciji Ministarstva, a uz finansijsku podršku Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, u periodu septembar-novembra 2016. godine, uspješno je realizovan projekat „Modularni programa edukacije za stručni kadar pri centrima za socijalni rad, općinskim službama nadležnim za poslove socijalne zaštite i ustanovama socijalne zaštite iz Zeničko-dobojskog kantona“ za 31 predstavnika iz 17 ustanova/općinskih službi socijalne zaštite sa područja Zeničko-dobojskog kantona i četiri predstavnika Ministarstva.

Ovim projektom, učesnicima je omogućena dodatna edukacija na sljedeće teme: „Supervizija i samozaštita“, „Reforma socijalne zaštite sa naglaskom na izvaninstitucionalno zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja“, „Uloga centara za socijalni rad/službi po pitanju jačanja usluge usvojenja i hraniteljstva – od promocije usluge do educiranih potencijalnih usvojioca i hranitelja“, „Nove metode u radu sa porodicama u riziku od razdvajanja“, „Mentorstvo za socijalno uključivanje“ i „Vođenje slučaja“.

Uz radne materijale, učesnicima su distribuirani i sljedeći dokumenti: Protokol o postupanju i saradnji s ciljem unapređenja zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja na području Zeničko-dobojskog kantona; Akcioni plan za djecu BiH (2015-2018), Izvještaj o provođenju Akcionog plana za djecu

BiH (2015-2018) za period juni 2015. godine do aprila 2016. godine, Inicijative Vijeća za djecu BiH u vezi provođenja Akcionog plana za djecu BiH (2015-2018), Strategija deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u FBiH (2014-2020), Javna politika o razvoju hraniteljstva u FBiH (Prijedlog), Nacrt Zakona o hraniteljstvu FBiH;

- Podrška projektu „Sigurna kuća za žene žrtve nasilja u porodici i zajednici sa područja općina Zeničko-dobojskog kantona“ koje implementira Udruženje „Medica“ Zenica a kojim se pružaju usluge smještaja u „Sigurnu kuću“ i tretmani na prevenciji i zaštiti žrtava nasilja u obitelji i zajednici. Prema ranije potpisanom Protokolu obaveza Zeničko-dobojskog kantona, odnosno Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice je da osigura 30% potrebnih sredstava za sufinansiranje rada „Sigurne kuće“. Ministarstvo je aktivno sudjelovalo u radu Koordinacionog tijela na nivou Kantona, te koordiniralo sa nadležnim institucijama i organizacijama na izradi dvogodišnjeg Programa mjera za prevenciju, zaštitu i borbu protiv nasilja u obitelji za područje Zeničko-dobojskog kantona 2016-2017.

Ove aktivnosti predstavljaju adekvatan sistemski odgovor lokalne i šire društvene zajednice kada je u pitanju prevencija, zaštita i borba protiv nasilja nad djecom i mladima, planiranje i izdvajanje budžetskih sredstava u ove svrhe, te uspješnu saradnju lokalnih i kantonalnih institucija sa nevladinim sektorom.

Zdravstvena zaštita

Zdravstvena zaštita je sistem državnih, skupnih i individualnih mjera za unapređenje, čuvanje i vraćanje zdravlja. Cilj same zdravstvene zaštite jeste promocija, odnosno unapređenje zdravlja, prevencija, odnosno sprječavanja bolesti, pravovremeno otkrivanje bolesti, učinkovito djelovanje i liječenje i rehabilitacija. Zdravstvena djelatnost organizovana je na tri nivoa, a to su primarna, sekundarna i tercijalna zdravstvena zaštita.

Primarna zdravstvena zaštita:

Primarna zdravstvena zaštita je prvi i najčešći oblik kontakta stanovništva sa zdravstvenom službom. To je ona zdravstvena zaštita koja se pruža na mjestu gdje ljudi žive, rade i gdje se školuju. Ta zaštita podrazumijeva sveobuhvatnu brigu za zdravlje, preventivne mjere, zdravstveni odgoj te saradnja sa svim organizacija i ustanovama koje mogu pridonijeti boljem zdravlju stanovništva. Na području ZDK u svim općinama organizovana je primarna zdravstvena zaštita preko Domova zdravlja.

Sekundarna zdravstvena zaštita

Za razliku od djelatnosti primarne zdravstvene zaštite koja svoju aktivnost usmjerava na unaprijeđenju zdravlja, te ambulantno i kućno liječenje bolesti, sekundarna zdravstvena zaštita je redovito povezana sa stacionarnom zdravstvenom zaštitom i usmjerena je na dijagnostiku i liječenje. Zdravstvena djelatnost na sekundarnom nivou obuhvaća specijalističkokonsultativnu i bolničku zdravstvenu djelatnost. Na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite može se organizovati i provoditi nastavna i naučnoistraživačka djelatnost.

Tercijarna zdravstvena zaštita

Tercijarna zdravstvena zaštita služi za obavljanje visokodiferenciranih (i skupljih) pretraga i terapijskih zahvata, najčešće rješavanje najkompleksnih problema bolesti i bolesnika sa teškim i rijetkim bolestima. Tercijarna zdravstvena zaštita pruža se na klinikama i kliničkim bolnicama te kliničkim bolničkim centrima, na navedenim institucijama se vrši obrazovanje medicinskog kadra i naučnonastavnička djelatnost.

Prava osiguranika iz reda mladih:

Prema Federalnom Zakonu o zdravstvenoj zaštiti član 26 “svaki građanin ima pravo da zdravstvenu zaštitu koju ostvaruje uz poštivanje najvišeg mogućeg standarda ljudskih prava i vrijednosti, odnosno ima pravo na fizički i psihički integritet i na sigurnost njegove osobnosti, kao i na uvažavanje njegovih moralnih, kulturnih, religijskih i filozofskih ubjeđenja. Svako dijete od rođenja do navršanih 18 godina života ima pravo na najviši mogući standard zdravlja i zdravstvene zaštite”.

Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine članom 4 definiše je da su omladina odnosno mladi osobe u životnoj dobi od navršanih 15 do navršanih 30 godina starosti.

Iz ovog proizilazi da se mladi mogu podijeliti u više grupa odnosno kategorija i to :

- Učenici
- Studenti
- Nezaposlene osobe prijavljene u biro za zapošljavanje
- Zaposleni odnosno aktivni osiguranici koji su u radnom odnosu
- Osiguranici po nekom drugom osnovu (preko centra za socijalni rad, zemljoradničko zdravstveno osiguranje i dr.)
- Neosigurane osobe

Prema kategorijama osiguranika različita su prava iz Odluke o neposrednom učešću osiguranih lica u troškovima zdravstvene zaštite na nivou Kantona: učenici, studenti na redovnom školovanju do navršene 26 godine života, oni koji su prijavljeni na birou za zapošljavanje i socijalno ugrožene kategorije – oslobođene su plaćanja troškovima korištenja zdravstvene zaštite, a omladina odnosno mladi koji su radno aktivni plaćaju učešće u troškovima korištenja zdravstvene zaštite. Neosigurana lica imaju pravo na zdravstvenu zaštitu ukoliko se radi o hitnom medicinskom stanju ili pravo na liječenje ukoliko se radi o teškom po život opasnom oboljenju.

Trenutno stanje i problematika mladih u sklopu zdravstvene zaštite na području Kantona

Zdravstvena zaštita mladih na području Zeničko-dobojskog kantona se vrši u ugovornim zdravstvenim ustanovama Zavoda zdravstvenog osiguranja. Govoreći o zdravstvenoj zaštiti misli se na kompletnu zdravstvenu zaštitu iz oblasti primarne zdravstvene zaštite (domovi zdravlja sa svojim službama i apotekama), sekundarnu zdravstvenu zaštitu (bolničku, vanbolničku, konsultativno-specijalističku, dijagnostiku), ugovorene usluge sa kliničkim centrima i ugovorene usluge sa zavodima, banjsko-klimatskim liječilištima itd.

Veoma je značajno istaći da su djeca i adolescenti do navršanih 26 godina oslobođeni plaćanja participacije za zdravstvene usluge, ukoliko se radi o redovnom studiju.

Također je važno istaći da je na području Kantona došlo do značajnog unapređenja zdravstvene zaštite djece i omladine što se ogleda u sljedećem:

Preventivno-promotivna zdravstvena zaštita djece i studenata realizira se u punom kapacitetu od strane Zavoda za javno zdravstvo-Instituta za zdravlje i sigurnost hrane, što se u potpunosti financira sredstvima obaveznog zdravstvenog osiguranja u punom kapacitetu jedino u Zeničko-dobojskom kantonu u cijeloj Federaciji Bosne i Hercegovine.

Zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti prema novim standardima i normativima finansira se većinom iz sredstava Zavoda zdravstvenog osiguranja Zeničko-dobojskog kantona. Sredstva za finansiranje navedene ustanove su povećana što je rezultiralo proširenjem djelatnosti i uvođenjem novih programa liječenja ovisnika o opioidima, alkoholu, pušenju, kao i drugim oblicima ovisnosti. Mentalno zdravlje je jedan od najznačajnijih segmenata zdravlja, kojem Svjetska zdravstvena organizacija i ostale međunarodne institucije poklanjaju pažnju kroz aktivnosti i programe zaštite mentalnog zdravlja u sklopu zdravstvene politike svake zemlje. Unapređenje mentalnog zdravlja predstavlja složen proces koji obuhvata brojne segmente ne samo zdravstvenog sistema, već i segmente društvene infrastrukture. Mentalna bolest ne predstavlja lični neuspjeh, jer to se ne događa samo drugima. Mentalno i tjelesno zdravlje su nerazdvojivi sinonimi, njihov uticaj je dubok i kompleksan. Mentalno oboljenje su posljedica prisustva genetskih, bioloških, socijalnih i faktora sredine. U Zavod za bolesti ovisnosti Zeničko-dobojskog kantona od 2005. god. do danas javilo se 1278 osoba sa zahtjevom za pomoć medicinske, psihološke ili socijalne prirode. Trenutno je na supstitucionoj (metadonskoj ili suboksonske) terapiji 324 pacijenta, od tog broja njih 48 je u životnoj dobi do 30 godina. Od ukupnog broja liječenih pacijenata oko 833 pacijenta su ovisnici o heroinu/opijatu što i predstavlja prvo mjesto po broju ovisnih pacijenata dok se na drugom mjesu nalaze ovisnici o alkoholu.

Liječenje studenata unaprijeđeno je radom Studentske ambulante. Pored usluga općeg liječničkog pregleda u ambulanti se obavljaju i usluge osnovne laboratorijske dijagnostike, pisanje recepata, uputnica i druge potrebne medicinske usluge. Ostvarivanje zdravstvene zaštite je u interesu svakog pojedinca, ali i države. Studentima se moraju

omogućiti kvalitetni i lako dostupni uslovi zdravstvene zaštite, uzimajući u obzir njihove školske obaveze i dragocjeno vrijeme. Zavod za medicinu rada i sportsku medicinu Zenica, po ugovoru sa ZZO dužan je studentima-osiguranicima sa područja ZZO Zeničko – dobojskog kantona, pružati usluge primarne zdravstvene zaštite. Imajući u vidu da u Zenici studiraju studenti sa područja cijelog kantona, ali i drugih kantona, Zavod vrši i zdravstvenu zaštitu studenata i iz drugih kantona, te je neophodno u budućem periodu **kroz ugovor sa ZZO drugih kantona ostvariti naknadu za zdravstvenu zaštitu studenata koji ne pripadaju ZZO Zeničko – dobojskog kantona, kako zbog zdravstvenih problema ne bi morali putovati kući, a samim time i izostajati sa nastave.** Zavod za medicinu rada i sportsku medicinu Zenica raspolaže visokokvalitetnom opremom i kadrom, te pruža zdravstvene usluge na primarnom i sekundarnom nivou zdravstvene zaštite, što znači da studenti mogu dobiti kompletnu zdravstvenu uslugu na jednom mjestu.

Sportska ambulanta vrši preglede sportske populacije, sistematske i periodične preglede. Važno je naglasiti da je sportska ambulanta jedina ambulanta takve vrste u Bosni i Hercegovini. Otvaranjem ambulante medicine sporta, učinjen je veliki korak u cilju preventivne i specifične zaštite mladih na nivou Zeničko – dobojskog Kantona . Pregledi u ambulanti medicine sporta se vrše tokom cijele godine, prijemom zahtjeva ispred klubova, na nivou kantona do sada je ostvarena odlična saradnja. Osnovni zadaci u radu specijaliste medicine rada i sporta su obavljanje sistematskih pregleda sportista (a koji se sastoji od kliničkog pregleda, antropološkog pregleda, ocjene funkcionalnog stanja, koji su veoma značajni za opšti nivo zdravlja sportske populacije. Ambulanta učestvuje u očuvanju zaštite zdravlja sportista, kao i onih koji se bave ostalim oblicima tjelesnog vježbanja – tjelesnim odgojem i rekreacijom, gdje je osnovni preduslov da **sportska aktivnost ima pozitivan učinak na zdravlje**, i da se ta aktivnost dozvoli samo onima kojima zdravstveno stanje to dopušta. Bitno područje u radu ambulante medicine sporta je **profesionalna orijentacija i selekcija**, učešće u pružanju specifične zdravstvene zaštite sportista koja obuhvata utvrđivanje zdravstvene sposobnosti za bavljenje sportom, odnosno određenim sportom osoba koje se natječu u sportskim natjecanjima, a u svrhu očuvanja njihovog zdravlja i adekvatne zdravstvene zaštite, te suzbijanje uzimanja **sredstava dopinga** i drugih nedopuštenih sredstava i postupaka. U dosadašnjem radu utvrđivala se opća i posebna zdravstvena sposobnost, pratilo se zdravstveno stanje sportista, procjena rizika za zdravlje sportista, vršeni su kontrolni pregledi u okviru kojih se daju savjeti o zdravlju sportista, sigurnosti, higijeni, zaštitnim sredstvima, te zdravstveno prosvjećivanje sportista.

Obavljanjem preventivne aktivnosti za koje je specijalista medicine rada i sporta osposobljen, ocjenjuje privremenu i trajnu spriječenost za rad te profesionalnu / sportsku orijentaciju djece i mladeži prilagođenu njihovim fiziološkim i psihološkim mogućnostima.

Bitno za informisanje javnosti svakako je **izdavanje dozvole i potvrđivanje** sportske iskaznice / legitimacije, za koje je jedini ovlašten specijalista medicine rada i sporta, čime se isključuje eventualna pristranost klupskih liječnika i mogućnost uticaja uprave kluba na njegovu odluku o sposobnosti .

Jedna od bitnih tačaka je svakako tjelesni odgoj, kao obavezni nastavni predmet u školama, gdje nedostaje saradnja sa preventivno-promotivnom zdravstvenom zaštitom mladih u školama i fakultetima u vezi povećanja nastave tjelesnog odgoja, bolja kontrola i nadzor o sprovedbi zdravstvene zaštite svih učenika s krajnjim ciljem podizanja motornih sposobnosti, samog razvoj svijesti o prevenciji danas vodećih bolesti nerurološkog , koštano-zglobnog i srčano-žilnog sistema (za koje su dgovorni nedovoljno kretanje-nepravilna prehrana i psihički stres).

Sve su to razlozi za formiranje savjetovališta za sportiste kroz koje treba da budu liječnici dodatno educirani, unutar kojih je neophodna uključenost **nutricionista za sportiste**, projekti za kvalitetniji rad ambulante medicine sporta.

Sprovođenjem aktivnosti zaštite zdravlja i sigurnosti u sportu, treba se **omogućiti učešće u istraživanjima i razvoju iz područja medicine sporta**, kroz koje se daju naučne osnove za preporznavanje faktora, dijagnoze, liječenja i sprječavanja bolesti u vezi sa sportom.

Od velikog značaja su opširni pregledi spec.medicine sporta s ciljem sprječavanja ozljeda u sportu, te sprječavanje i liječenje tjelesnom aktivnošću.

Mogućnosti i opravdanost korištenja usluga ambulante medicine sporta, adekvatna informiranost o značaju tjelesnog odgoja i sporta imaju dugoročne biološko-zdravstvene efekte. Jedan od osnovnih osobina rekreacije razonoda i zabava, ali i podizanje i održavanje psihičke, funkcionalne i odbrambene sposobnosti organizma.

Kroz dosadašnji rad ambulate medicine sporta, pregledom velikog broja amatera-kategorije od pjetlića, pionira, kadeta, juniora do seniora, primjećuje se **iznimno veliki značaj ovakve vrste sveobuhvatnog pregleda, sa ciljem unaprjeđenja zdravlja učesnika u sportu. Veliki problem mladih predstavlja** stanje loše oralne higijene (kariozni zubi i potreba za ortodontom), poremećaji lokomotornog sistema (od deformiteta kičmenog stuba, skolioza, kifoza, nepravilno držanje tijela, ravnih tabana), veliki broj sportista, čak i reprezentativaca sa visoko zastupljenim poremećajima vida, refraktornim anomalijama koje predstavljaju kontraindikaciju za aktivno bavljenje kontaktnim sportovima. Veoma bitno za spomenuti značaj edukacije specijalista/subspecijalista iz oblasti sporta, uključenost dječjeg kardiologa – sportskog kardiologa (**UZ srca, spiroergometrijsko testiranje kao obavezni sadržaj pregleda svih punoljetnih sportista**) sa ciljem najbitnije preventivne mjere u sprječavanju letalnih ishoda.

Ono što je neophodno na nivou Kantona, a svakako i na nivou cijele države, je jedinstven **pravilnik o amaterskim – profesionalnim učesnicima** u sportu, do sada nepreporazan u okviru Zdravstvenog sistema, jasno razgraničavanje usluga za jedne i druge. Profesionalni učesnici u sportu su svakako dobi i ispod 18 god, a ne samo punoljetni profesionalni sportisti, prema intenzitetu treninga i učestalosti treniranja, i njima je svakako potrebna proširena usluga u okviru ambulate medicine sporta-doedukacija konsultativno specijalističkih grana unutar kojih uključenost ortopeda, fizijatera, kardiologa, zdravstvenih stručnjaka educiranih u oblasti sporta.

Oralno zdravlje nije na zadovoljavajućem nivou. Ranija istraživanja zubnih oboljenja su pokazala da dijete sa sedam godina u prosjeku ima dva do tri kariozna zuba, sa 18 godina 9-12 karioznih zuba a sa 46 godina 20 karioznih zuba. Oko 98% odrasle populacije ima karijes.

Posmatrajući stanje oralnog zdravlja kod školske djece, kod kojih se vrše preventivni i ciljani pregledi, uočava se vrlo nepovoljno stanje djece u prvom razredu osnovne škole gdje je nađeno najviše mliječnih karioznih suba, a najviše stalnih karioznih zuba nađeno je u dobnjoj skupini za peti razred osnovne škole.

Trendovi pokazuju pad obuhvata vakcinacijom koji je evidentan za sve vakcine i u svim dobnim skupinama, i pored svih napora koji se ulažu da bi provakcinisanost dostigla potrebni procenat i vakcinacija postigla svoj cilj. Naročito je evidentan pad procenta vakcinisanih MRP vakcinom koji u primunizaciji iznosi oko 67% a potrebno je najmanje 95%.

Uhranjenost je pokazatelj zdravstvenog stanja pojedinaca i mogući prognostički faktor za niz bolesti. Veoma je bitno poznavanje stanja uhranjenosti u dječijoj dobi zbog praćenja rasta i razvoja te prepoznavanje pojedinaca koji odstupaju od utvrđenih kriterija uhranjenosti za djecu određene dobi. Ovdje treba istaći da Institut za zdravlje i sigurnost hrane vodi kontinuirana ispitivanja i praćenja uhranjenosti djece po svim osnovnim i srednjim školama na području Zeničko – dobojskog kantona.

Većina školskih objekata zadovoljava osnovne sanitarne higijenske uslove u pogledu lokacije i uređenosti školske zgrade i njene okoline, dispozicije čvrstog i tečnog otpada, zagrijavanja, osvijetljenosti, te sigurnosnih mjera u prostorijama gdje borave učenici i nastavno i drugo osoblje, vodosnabdijevanje, sanitarnog nadzora nad zaposlenicima posebno u školskim kuhinjama. U izvjesnom postotku školskih objekata, posebno područnih uočeni su nedostaci koji predstavljaju direktnu opasnost po zdravlje učenika i uposlenika tih škola (sanitarne-higijenski uslovi u školskim toaletima, neispravnost vode za piće iz lokalnih vodnih objekata kojima se snabdijevaju neke škole, nedostatak ormarića i materijala za pružanje prve pomoći, pojava vlage i plijesni u prostorijama u kojima borave učenici i slično).

Redovno se obavlja preventivna sistemska deratizacija, proljetna i jesenja faza, u školskim objektima (258), u svim općinama ZDK.

U toku 2016. godine za sanitarno-higijensku kontrolu hrane uzeto je 137 uzoraka hrane, te 5 briseva u 69 školskih kuhinja i objekata u okolini škole u kojima se djeca hrane. Evidentirana su 4 (3%) neispravna nalaza.

U toku 2016. godine urađeno je 441 uzorka vode za piće iz školskih objekata na mikrobiološku analizu i 441 uzorka na fiziko-hemijsku analizu. Od analiziranog broja uzoraka na mikrobiološku analizu u 2016. godini bilo je 35,4% neispravnih uzoraka vode za piće iz školskih objekata.

Pri Domu zdravlja Zenica u Službi za zdravlje žena postoji posebna ambulanta za adolescentice, što se smatra velikim napretkom kada je u pitanju zdravlje te populacije.

Pri Centru za mentalno zdravlje Doma zdravlja Zenica organizujeno je savjetovalište za djecu i omladinu. Specijalist psihijatar završio je edukaciju iz te oblasti i posjeduje odgovarajući certifikat.

Odjel adolescentske psihijatrije još nije uspostavljen u Zeničko-dobojskom kantonu, te je potrebno u što kraćem vremenskom periodu osigurati adekvatan prostor na psihijatriji Kantonalne bolnice Zenica i omogućiti obavljanje subspecijalizacije iz adolescentne psihijatrije jednom od psihijatarata Kantonalne bolnice Zenica. Liječenje takvih pacijenata se trenutno obavlja van kantona u ugovornim kliničkim centrima Sarajevo i Tuzla.

Iz predočenog se može konstatirati da je Zdravstvena zaštita djece i adolescenata organizujena dosta dobro i prednjači u nekim segmentima u odnosu na druge kantone u Federaciji BiH

Kultura i sport

Kultura

Kultura mladih je jedan od osnovnih elemenata identiteta mladih i iznimno važno područjenjihove afirmacije, komunikacije i stila života. To je područje kroz koje mladi kritički preispituju tradicionalne kulturne obrasce i nasljeđe kao dio svojeg identiteta i, stvarajući nove obrasce i estetiku, kreiraju prostor za vlastito prepoznavanje i djelovanje. Uključivanjem kulture mladih kao zasebnog dijela *Strategije kulturne politike na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2014.-2020. godina* nastoji sedoprinijeti jačanju svijesti javnosti o značaju i potrebama omladinske kulture.

Odnos prema kulturi i estetici je stvar učenja i odgoja. Zbog toga je od velike važnosti početi s njegovanjem kulturnih navika što ranije, u porodici, vrtiću i školi. Nerijetko se pod pojmom kulture mladih podrazumijeva alternativno i vaninstitucionalno subkulturno stvaralaštvo mladih, iako su ti segmenti tek dio kulture mladih. Kulturu mladih, kao njen važan dio, čine i mnogi oblici institucionalnog kulturnog i umjetničkog stvaralaštva.

U oblasti kulturne djelatnosti mladih na području Zeničko- dobojskog kantona podržavane su manifestacije koje okupljaju muzičke stvaraoce, plesače, glumce, kulturno-umjetničkeamatere, filmske, video i multimedijalne kreativce. Takmičenja i susreti mladih u oblastikulturnog i umjetničkog stvaralaštva: književnosti, likovne umjetnosti, glume, plesa, performansa, sve vrste muzike, filma, fotografije i dr. u Kantonu, Bosni i Hercegovini i inostranstvu važan su način interkulturalne i međukulturalne razmjene. Mobilnost mladihdoprinosi sticanju međunarodnog iskustva, potvrđivanju, razvoju, jačanju samopouzdanjamladih i stvaranju prilika za otkrivanje talenata.

Mladi ljudi kroz inicijative, istraživanja i inovativne pristupe bitno doprinose kulturnom, a time i ukupnom razvoju. Međutim, participacija mladih u sistemu odlučivanja i kreiranja slobodnih aktivnosti je zanemariva. Mnogi pokušaji samoorganizovanja mladih i realizacije zamisli, nakon početnog razdoblja entuzijazma, propadaju jer nedostaje povjerenje, materijalna podrška i prostor za okupljanje. To je posebno izraženo u ruralnim i manjim sredinama. Sve to negativno utiče na ionako izraženu pasivnost, isključenost, nezainteresovanost i zatvorenost mladih ljudi.

Mladima treba obezbijediti javni i medijski prostor za kulturne programe koje sami kreiraju u javnim ustanovama - školski prostori, Pozorište, biblioteke, muzeji, radio i TV stanice.

Sport

Sport predstavlja svaki oblik tjelesne aktivnosti kojim se, putem organizovanog učešća ili bavljenja u slobodno vrijeme, cilja na izražavanje ili poboljšavanje tjelesne spremnosti i duševne dobrobiti, stvarajući društvene veze ili dajući rezultate u takmičenju na svim nivoima.

Slobodno vrijeme predstavlja skup aktivnosti kojima se pojedinac po svojoj volji može potpuno predati.

Institucije koje su primarno nadležne za pitanja kulture, sporta i slobodnog vremena mladih su nadležna ministarstva na nivou entiteta.

Temu sportskih aktivnosti mladih možemo pormatrati kroz školski sport i rekreativni sport.

Školski sport

Školski sport podrazumijeva sportske aktivnosti učenika koje se provode kroz vannastvne aktivnosti u školama.

Profesori tjelesnog i zdravstvenog odgoja u svojoj radnoj sedmici obavezni su održati dva školska sata vannastavnih aktivnosti. Na jednom satu aktivno može sudjelovati od 12 do 20 učenika, u ovisnosti od uslova za tjelesni i zdravstveni odgoj koje škola posjeduje, što znači da jednom sedmično do 80 učenika, ima dodatnu tjelesnu aktivnost od 45 minuta. U praksi, najviše do 7% učenika je uključeno u sportske sekcije, što je, također, varljivo jer više učenika bude aktivno u različitim sportskim sekcijama.

Termini predviđeni za sportske sekcije, čak i onim školama u kojima postoje uslovi za realizaciju sekcija u radnoj sedmici, nedovoljni su da potaknu značajnije uključivanje učenika u sportske aktivnosti pored redovne nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja. Dva ili četiri školska sata sekcije, u ovisnosti radi li u školi jedan ili dva profesora, nikako ne mogu zadovoljiti potrebe učenika za redovnim bavljenjem tjelesnim aktivnostima, a dodatan problem je što često u dvoranama nema prostora za organizovanje i ta dva sata sedmično. Školske sportske dvorane se ponekad izdaju i na štetu termina predviđenih za sekcije.

Pored školskih sportskih sekcija, učenici koji budu izabrani od strane voditelja sekcije imaju mogućnost učešća na Malim olimpijskim igrama u svojoj općini, a oni najbolji i na Malim olimpijskim igrama Zeničko-dobojskog kantona i Federacije BiH.

Sportska takmičenja između ekipa škola na nivou općina pripremaju, organizuju i provode općinska udruženja pedagoga tjelesne i zdravstvene kulture odnosno sportski savezi općina u kojima nije formirano udruženje pedagoga tjelesne i zdravstvene kulture. Sportska takmičenja između škola na nivou Kantona i šire organizuje Kantonalno udruženje pedagoga tjelesne i zdravstvene kulture u suradnji sa Kantonalnim sportskim savezom i sportskim savezima općina. (Zakon o sportu Zeničko-dobojskog kantona član 17.)

Program Malih olimpijskih igara, takmičenja učenika i učenika, realizira se ovisno od novčanih sredstava koja se izdvajaju iz *Budžeta*. Zbog finansijskih problema program je siromašniji a time je manji i broj učenika koji učestvuju u ovom vidu sportske aktivnosti.

Školski sport podrazumijeva mnogo više aktivnosti nego što je to slučaj danas. Upitno je može li se uopće govoriti o školskom sportu, jer broj termina sekcija u školama nije dovoljan za bilo kakav ozbiljan rad. Rad profesora u sportskim sekcijama se ne plaća, kao što je to bio slučaj ranije, niti se sekcije mogu vrednovati i ulaziti u sedmičnu normu sati za svakog profesora.

Današnji rad sportskih sekcija sastoji se od selektiranja najuspješnijih učenika koje se onda kratko uigravaju za takmičenja u okviru Malih olimpijskih igara, tako da o školskom sportu možemo pričati samo kao školskom natjecanju najuspješnijih učenika.

Pored stručnog kadra i dovoljnog broja sati, za uspješno organizovanje *Školskog sporta* neophodna je i infrastruktura, odnosno prostor za izvođenje sportskih sekcija i neophodna oprema i rekviziti.

Pod prostornim uslovima podrazumijevaju se dvorana za tjelesni i zdravstveni odgoj i otvoreni poligon (sportsko igralište) što podrazumijeva prikladnu zaravnjenu, asfaltiranu ili travnatu površinu igrališta raznih dimenzija. U nedostatku dvorana i sportskih igrališta mogu se koristiti i prilagođene učionice u kojima se realizira nastava tjelesnog i zdravstvenog odgoja. Da bi prostorni uslovi bili na zadovoljavajućem nivou neophodno je da pored dvorane postoji i kabinet za nastavnika, svlačionice za učenike, odvojeno za dječake i djevojčice, mokri čvor, spremište za odlaganje sprava i rekvizita.

Rekreativni sport

Rekreativni sport, odnosno rekreativno bavljenje sportom, odnosi se na organizovan vid bavljenja tjelesnom vježbom pod nadzorom stručnih osoba. Takav vid bavljenja sportom može biti povremena ili trajna aktivnost omladine srednjeg i starijeg uzrasta, te odraslih osoba svih dobnih skupina.

Potrebno je naglasiti da se ovdje bavimo isključivo organizovanim rekreativnim sportskim aktivnostima, a ne samoinicijativnim, neredovnim i neorganizovanim fizičkim vježbanjem koje može biti kontraproduktivno za zdravlje.

Stanje u *Rekreativnom sportu* na području Zeničko-dobojskog kantona, kao i u ostatku Bosne i Hercegovine, dosta je haotično. Stručno organizovanih i vođenih aktivnosti skoro da nema. Istina, postoje brojne aktivnosti koje građani Zeničko-dobojskog kantona provode samoinicijativno. Pored toga što te aktivnosti nisu kontrolisane od strane stručnih osoba, pa ni od strane ljekara, takve aktivnosti su najčešće neredovne, povremenog i privremenog karaktera.

Organizacija sportske rekreacije u preduzećima je, u najboljem slučaju, prepuštena samim radnicima, i takve aktivnosti provodi mali broj zaposlenih, najčešće jednom sedmično.

Društveni status sportske rekreacije u Zeničko-dobojskom kantonu još uvijek nije primjeren značenju i potrebama koje ovo područje ima za čuvanje i unapređenje zdravlja naših građana, a posebno za sportsku rekreaciju i edukaciju voditelja sportske rekreacije.

Poznato je da „Sport za sve“ u Evropi doživljava sve veću ekspanziju. S obzirom na trendove potražnje za aktivnostima koje su u funkciji poboljšanja ukupne kvalitete života, moguće je očekivati povećanje broja aktivista u sportskoj rekreaciji i u Zeničko-dobojskom kantonu.

Prognozu možemo temeljiti na nekoliko činjenica:

- Udio aktivnih članova u sportskoj rekreaciji u zapadnoevropskim zemljama kreće se od 13 do 72 % dok je on danas u Bosni i Hercegovini 6 %.
- Jačanje svijesti o potrebi vježbanja i aktivnog odnosa u cilju poboljšanja zdravlja prisutno je i u Bosni i Hercegovini, ali je ograničavaju materijalne i finansijske mogućnosti.

Na temelju iznesenog stanja, kao i na temelju Analize rezultata istraživanja potreba i problema mladih na području zeničko dobojskog kantona može se konstatirati da su mladi uglavnom vrlo nezadovoljni i nezadovoljni podrškom lokalnih vlasti, posebno kada je riječ o podršci mladima da sami kreiraju sportske sadržaje.

Zadovoljstvo mladih podrškom sportu

	Vrlo nezadovoljan	Nezadovoljan	Ni zadovoljan ni nezadovoljan	Zadovoljan	Vrlo zadovoljan	Ne znam
Podrškom lokalnih vlasti kad je riječ o razvoju sporta	19,5 %	16,8 %	29,5 %	16,3 %	7,9 %	10 %
Podrškom lokalnih vlasti vama da kreirate sportske sadržaje	19,9 %	18,5 %	29,8 %	8,3 %	3,5 %	19,9 %
Nastavom fizičkog/tjelesnog odgoja u školi ili na fakultetu	16,8 %	17,6 %	27,6 %	15,7 %	5,4%	17%

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Razlike bazirane na mjestu stanovanja i spolu nisu značajne, podjednako su nezadovoljni mladi iz gradskih i vangradskih sredina, kao i muškarci i djevojke.

Na području ZDK postoji jedna atletska arena, jedna trim staza, četiri otvorena bazena, po dva igrališta za nogomet, košarku i odbojku, jedan za ragbi i 10 za tenis, tri velike sportske dvorane, jedna srednja i jedna mala, te pet teretana, dvije streljane, dvije kuglane i jedna skijaška staza.

Navedeni sadržaji odnose se na podatke Federalnog zavoda za statistiku za i ne uključuju sadržaje dostupne u okviru privatnih društava.

Aktivizam mladih

Aktivizam mladih predstavlja društveni angažman mladih koji su okupljeni oko neke zajedničke ideje i koji kroz zajedničko umrežavanje i provođenje određenih aktivnosti nastoje unaprijediti kvalitet života mladih, promijeniti trenutnu situaciju, riješiti relevantne probleme svoje društvene grupe doprinoseći tako društvu u kojem žive. Volontiranje predstavlja jedan od postulata civilnog društva, afirmišući ono najplemenitije u čovjeku - pacifizam, slobodu, jednake mogućnosti, sigurnost i pravdu za sve ljude.

Mladi najuspješnije i najlakše zastupaju svoje interese kroz aktivizam mladih i udruženja mladih.

Mladi ljudi predstavljaju ogroman potencijal za razvoj koji je u društvu važno prepoznati i podržati omogućavanjem različitih oblika aktivnog učešća uključujući i volontiranje. U vremenu u kojem živimo pdsticanje mladih na volontiranje ima višestruki značaj. Osim što predstavlja izvor društvene energije za pomoć skupinama u potrebi, ono je i iskustveni način odgoja mladih za aktivnu građansku ulogu u razvoju socijalnog i demokratskog društva. Jednako važnu ulogu volonterstvo ima u razvoju samopoštovanja i vrijednih socijalnih vještina važnih za razvoj svakog pojedinca. Volontiranje ima potencijal podržati odgovorno odrastanje i vrlo je dragocjen alat za uvođenje mladih ljudi u građansku odgovornost i aktivizam.

Volontiranje može doprinijeti sticanju znanja i iskustava koja su više nego tražena na tržištu rada, predstavlja priliku za učenje i sticanje novih znanja i vještina. Volontiranjem se stiču raznovrsna praktična iskustva koja mogu biti korisna u različitim životnim situacijama. Istovremeno, volontiranje je prilika za lični rast i razvoj, jačanje postojećih i sticanje novih kompetencija, putem volontiranja osoba širi svoje kontakte.

Uključivanje mladih u volonterske aktivnosti otvara prostore u kojima će mladi ljudi moći slobodno izraziti svoje mišljenje u traganju za odgovorima na potrebe zajednice. Volontiranje je izvrstan način da mladi budu produktivni i aktivni članovi zajednice tokom svog odrastanja u aktivnostima primjerenima njihovoj dobi, tjelesnom i intelektualnom stupnju razvoja i vještinama koje ne predstavljaju rizik za njihovo zdravlje, razvoj i uspjeh u izvršavanju svakodnevnih obveza. Takav tip aktivnog učešća ima značajne i dugotrajne učinke jer se za budućnost oblikuje osoba svjesna sebe i svoje okoline, svojih potreba i mogućnosti, kao i potreba i mogućnosti zajednice koja ju okružuje. Mladi mogu razvijati i jačati svoje stavove i vrijednosti te mogu upoznavati sebe u odnosu na druge i na potrebe okoline. Promjene u globalnoj ekonomiji suočavaju mlade sa smanjenim mogućnostima za učešće u društveno-političkom životu što ih čini skupinom u riziku od socijalnog isključivanja. Upravo stoga zapošljavanje predstavlja jedan od najvažnijih načina za opstanak ili povratak u aktivan društveni život. Volontiranje, osim što snažno doprinosi ličnoj afirmaciji i općem dobru, predstavlja način za sticanje znanja i vještina koje mogu biti korisne i za tržište rada.

Aktivno učešće mladih u društvu i politička participacija pitanje je koje treba razmatrati u skladu s načelima supsidijarnosti, odnosno stavljajući naglasak na aktiviranje mladih na općinskom nivou, u neposrednoj društvenoj zajednici, gdje se prvenstveno prepoznaju problemi mladih i gdje se ti problemi lakše mogu rješavati, što implicira i da bi mladi bili zainteresiraniji za socijalno-političku participaciju.

Međutim, društveno i političko djelovanje mladih ne može se reducirati samo na djelovanje u okviru političkih stranaka i državnih institucija (vijeća, savjeti itd.), pa čak niti na djelovanje samo u okviru udruženja, nego treba uzeti u obzir i neformalne grupe i inicijative, posvećene konkretnim lokalnim problemima.

Nadalje, kulturne aktivnosti mladih i kulturni sadržaji koji su namijenjeni mladima usko su povezani s onim što je razmatrano pod imenom „Aktivni mladi“ jer, kulturna dimenzija u užem smislu, kao prostor razvijanja kreativnosti, doprinosi stvaranju političke kulture i poticajnog društvenog okruženja čak i kada kulturne i umjetničke djelatnosti nemaju neposredno vidljivog „društvenog uticaja“.

Na kraju, mediji i medijski sadržaji koji su namijenjeni mladima i koje mladi sami stvaraju važan su preduslov „aktiviranja mladih“. Posebno treba naglasiti medijsko djelovanje koje osmišljavaju i provode mladi, a u tom smislu treba na različite načine poticati kako otvaranje prostora za mlade u postojećim javnim medijima, tako i njihovo samoorganizovano i kreativno stvaranje vlastitih medija, elektronskih (radio, televizija, Internet) i štampanih (novine, časopisi, newsletteri, itd.).

Omladinska politika i učešće mladih u političkom životu

Na području Zeničko-dobojskog kantona su primjetne pozitivne promjene u učešću mladih u političkom životu. U proteklom periodu u pojedinim općinama na inicijative kantonalnih i općinskih organa vlasti i Omladinske informativne agencije, kao i nekih nevladinih organizacija koje okupljaju mlade ili rade za mlade pristupilo se osnivanju lokalnih omladinskih vijeća, klubova mladih, savjeta mladih u općinama, kao i komisija mladih pri općinskim vijećima i Kantonalnoj skupštini. U sistemizacijama stručnih službi Kantona i nekim općinama predviđeni su posebni referati za pitanja mladih. Posebno treba istaknuti da su putem budžeta Kantona, a i nekih općina obezbjeđena sredstva za podršku aktivnostima mladih.

Sve ove aktivnosti vezane za ustoličenje omladinske politike imaju za cilj da pokrenu proces političkog angažmana mladih i razbijanje shvatanja da mladi nisu u stanju da nose teret svojih obaveza za učešće u razvoju demokratskih odnosa i građenju društva po mjeri i potrebama građana i mladih koji čine preko 1/3 ukupnog stanovništva Kantona. Da će trebati još mnogo truda i konkretnih aktivnosti za aktiviranje mladih i umanjenje averzije prema političkom i društvenom angažmanu, pokazuju i rezultati istraživanja na nivou Kantona i na nivou BiH. U anketi koja je realizovana u Kantonu od 500 ispitanika na pitanje: da li ste zainteresovani za bavljenje politikom negativno je odgovorilo 338 (67%) samo 95 se izjasnilo da su zainteresovani za politički rad. Sigurno da ovakom odnosu mladih doprinosi i nizak stepen njihovog angažmana uraznim organima. U organima mjesnih zajednica angažovano je samo 19 anketiranih, u općini 2, u organima stranaka 21, a 429 nije angažovano u društveno političkim strukturama.

Mladi i civilno društvo

Pojam civilno društvo se često poistovjećuje s pojmom nevladine organizacije. Međutim, taj pojam je svojim obimom širi od obima pojma nevladine organizacije. Termin civilno društvo etimološki, potiče od latinske riječi *civis*, *civilis* što znači građanin, što je suprotno terminu vojnik. U tom smislu građansko ili civilno društvo stoji nasuprot vojnom društvu, dakle, stoji kao alternativa društvu uređenom na militarnim načelima. Međutim, njegovo ključno određenje nastaje u odnosu prema državi.

Pojedine definicije civilnog društva u taj pojam uključuju i političke stranke i tržište.

Međutim, mnogi to osporavaju tvrdeći da u civilnom društvu kao nečem neprinudnom i slobodnom nema mjesta za političko djelovanje i tržište. Ma koju definiciju prihvatili svima njima je zajedničko slobodno udruživanje pojedinaca u udruženja raznovrsnog karaktera i usmjerenja. Jedan od pokazatelja razvijenosti civilnog društva u nekoj zemlji, a koji je važniji od broja udruženja, jeste višestruko članstvo pojedinaca u udruženjima. Na ovom višestrukom članstvu se gradi društvo koje nije samo zbir udruženja. Zahvaljujući svojoj zasnovanosti na individualnoj autonomiji, civilna udruženja ovise o volji, interesima, težnjama pojedinaca koji u njih ulaze i iz njih izlaze.

Možemo zaključiti da civilno društvo obuhvaća sve institucije i udruženja koja djeluju potpuno odvojeno od države. U užem smislu, civilno se društvo poistovjećuje s dobrovoljnim udruženjima građana. Od svih oblika civilnog društva, NVO ipak imaju jednu od najvažnijih uloga u učvršćivanju demokratije, posebno u zemljama koje prolaze kroz tranziciju.

One učestvuju u oblikovanju političkog i društvenog života putem vanjske kontrole rada vladinih službi, vršenja pritiska na vladu i njene odluke, zaštite ljudskih prava, promicanja vrijednosti tolerancije, prihvatanja različitosti i solidarnosti. Ključna uloga građanskih asocijacija u građanskom društvu i demokratskoj državi jeste *izražavanje građanskih zahtjeva, njihovih želja i potreba*, s ciljem da postanu dio političkih zahtjeva i da uđu u proceduru političkog odlučivanja u institucijama vlasti. Ove organizacije su važan oblik *političke mobilizacije i političke socijalizacije* građana. Kroz slobodu udruživanja građana društvo njeguje *pluralizam vrijednosti i mišljenja*. Značaj ovih organizacija *ogleda se u zadovoljavanju interesa i potreba građana u onim sferama u kojima te potrebe ne mogu zadovoljiti državni organi*. Da bi građansko društvo steklo željenu autonomiju potrebno je razvijati institucije civilnog društva: *javno mnijenje, interesne grupe, nevladine organizacije, društvene pokrete, slobodu medija*. Učešće mladih u civilnom sektoru od esencijalnog je značaja za razvoj svakog društva, a posebno bosanskohercegovačkog tranzicijskog društva.

Pošto položaj mladih u našem društvu još nije zadovoljavajući njihovo aktivno učešće u civilnom društvu, nevladinim organizacijama, je od značaja kao ključni faktor koji će uticati na promijenu položaja mladih u društvu. Djelovanje mladih u civilnom sektoru je od suštinskog značaja za razvoj i oporavak našeg društva.

Omladinski civilni sektor u Zeničko-dobojskom kantonu

Analize registarskih dokumenata u nadležnim tijelima Zeničko-dobojskog kantona ukazuje da je struktura udruženja odnosno nevladinog sektora na području Kantona vrlo raznolika i da su djelatnostima udruženja obuhvaćene skoro sve potrebe građana, bilo da se radi o registrovanom udruženju ili udruženju sa neformalnim statusom. Posebno su prisutne aktivnosti udruženja u oblasti socijalne zaštite. Međutim, veliki broj ostalih udruženja u svojim odlukama o osnivanju navode i aktivnosti vezane za širu društvenu problematiku. Pored udruženja u oblasti socijalnog sektora brojna su udruženja koja se bave edukacijom, ljudskim pravima, problematikom djece i omladine.

Među najbrojnijim udruženjima su razna sportska i kulturno-umjetnička udruženja. Treba istaći činjenicu da su u najvećem broju slučajeva članovi ovih udruženja mladi ljudi. Na osnovu trenutno raspoloživih informacija može se reći da su udruženja na području Kantona dala veliki doprinos zadovoljavanju potreba građana u raznim oblastima života.

Kvantifikacije doprinosa civilnog sektora, bit će predmet posebnih informacija, istraživanja i analiza, ali se može reći da je nemjerljiv doprinos udruženja i njihovih donatora u oblasti: ekonomskog i privrednog razvoja, socijalne zaštite, sporta, kulture, razvoja demokratije, borbe za ljudska prava, zaštitu okoline, obrazovanju, zdravstvu, zaštiti djece i omladine, organizovanom korištenju slobodnog vremena građana svih uzrasta, radnog angažovanja i volonterizma. U odnosu na korisnike i članstvo evidentna su tri osnovna oblika udruženja: udruženja koja rade za članstvo (naprimjer udruženja lovaca, ribara, invalida, boraca itd.), udruženja koja rade samo za korisnike (udruženja za djecu, borbu protiv narkomanije, humanitarne organizacije i sl.) i kombinovana udruženja koja se osnivaju i za korisnike i za članstvo (sportske organizacije, organizacije za mlade, staleške organizacije itd).

Dominatni status aktivista je volonterski. Procjenjuje se da je u upravama udruženja i raznim timovima angažovano preko 5.000 volontera –aktivista. Broj povremenih ili stalnih korisnika nekih od „usluga“ udruženja (humanitarne pomoći, sportske aktivnosti, edukacije, kulturne aktivnosti, aktivnosti zaštite okoline itd.) u proteklom periodu premašuje cifru od jednog miliona što će reći da je svaki stanovnik Kantona više puta koristio neku "uslugu" neke domaće ili strane NVO.

Procenat mladih Zeničko-dobojskog kantona koji su aktivni kroz članstvo u organizacijama, bilo političkim ili nepolitičkim, približan je procentu iz istraživanja na nivou FBiH i veći od procenta Kantona Sarajevo.

Najviše mladih u ZDK uspjele su okupiti omladinske organizacije, političke stranke i organizacije za ljudska prava i humanitarnu pomoć. Slijede ih omladinske organizacije političkih stranaka, potom religijske i profesionalne organizacije u istom procentu od 10 % te okolišne organizacije.

Tabela 1: Članstvo u organizacijama

	ZDK 2017.	KS 2016.	FBiH 2013.
Omladinske organizacije ili asocijacije	32 %	26 %	33 %
Omladinske organizacije političkih stranaka	12 %	11 %	14 %
Religijske organizacije	10 %	5 %	11 %
Politička stranka	17 %	15 %	17 %
Okolišne organizacije	9 %	5 %	11 %
Ljudska prava ili organizacije za humanitarnu pomoć	17 %	18 %	13 %
Profesionalne organizacije	10 %	5 %	4 %

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Procenat mladih koji nisu članovi navedenih organizacija, ali su učestvovali u aktivnostima koje su organizacije organizovale ili su radili za njih nešto je veći od procenta mladih koji su članovi.

Kada je u pitanju omladinska politika na području Zeničko-dobojskog kantona, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport je od općina sa područja Zeničko-dobojskog kantona tražilo podatke o omladinskoj politici (Strategija za mlade, budžet, službenik za mlade, prostor za mlade, Vijeće mladih, komisije za mlade pri G/OV). Od 11 općina i grada Zenice, podatke, odnosno odgovore na postavljena pitanja je dalo njih šest (Kakanj, Vareš, Zavidovići, Maglaj, Tešanj i Usora), što je dovoljan pokazatelj provedbe Zakona o mladima u FBiH.

Finansiranje potreba mladih

Značajan dio Budžeta Kantona i općina usmjeren je u oblasti u kojima mladi direktno ili indirektno zadovoljavaju svoje potrebe i ostvaruju svoja prava. Za finansiranje potreba mladih svih uzrasta Budžetom Kantona za 2017. godinu (“Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 15/16.) planirana su sljedeća sredstava:

- srednje obrazovanje : 37.478.742,00 KM
- visoko obrazovanje : 16.343.005,00 KM
- omladinske projekte : 50.000,00 KM
- sport: 662.000,00 KM
- stipendije: 900.000,00 KM (Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport) i 1.635.000,00 KM- (Ministarstvo za boračka pitanja).
- sufinansiranje troškova smještaja studenata u studentske centre 1.573.000,00 KM
- „Transfer za posebno nadarene i talentirane mlade“ 30.000,00 KM.

Ukupno gledajući iz prethodnih podataka vidljivo je da se iz Budžeta Kantona za finansiranje potreba mladih izdvajaju znatna sredstva.

Također treba naglasiti da se pored ovog iznosa za potrebe mladih, dio sredstava povlači i iz drugih izvora-fondova (zdravstvo, zapošljavanje, rad i socijalna politika..).

Značajno je napomenuti da je program stambenog kreditiranja mladih ponovno uspostavljen u 2016. godini na inicijativu skupštinske Komisije za mlade i Vlade Zeničko-dobojskog kantona. Iznos koji je u ovom ciklusu odobren je 2.200.000,00 KM.

Sigurnost mladih

Maloljetnička delinkvencija je protudruštveni oblik ponašanja, opasna i složena socijalnopatološka pojava, delikatan ne samo kriminološki, pravni, ekonomski i sociološki, nego isto tako porodični, medicinski i pedagoški problem najtežih oblika poremećenog ponašanja mladih.

Društveno neprihvatljivo ponašanje djece i maloljetnika i razlozi zbog kojih oni dolaze u sukob sa zakonom posljedica su nepovoljnih postratnih okolnosti i ukupnih prilika u kojima maloljetnici žive, te poremećenih odnosa u porodici, nedostatka brige i kontrole od strane roditelja, nasilništvo, alkoholizam, neposredno okruženje maloljetnika i djece kao i neka obilježja adolescenata kao što su: socijalna i emocionalna nezrelost, niska tolerancija na frustracije, potreba za dokazivanjem uz negativnu identifikaciju i slično.

Pravna regulativa

Početkom februara 2015. godine, počela je primjena Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH. Ovim zakonom utvrđuju se posebna pravila postupanja prema djeci koja su u sukobu sa zakonom, mlađim punoljetnim osobama i djeci koja su žrtve ili svjedoci prema kojima su dužni postupati sudovi, tužiteljstva, uključujući ovlaštene službene osobe, organe starateljstva, porodice, škole, institucije na svim nivoima društvene zajednice, kao i druge učesnike uključene u krivičnu proceduru na način kojim se bez diskriminacije unapređuje osjećaj dostojanstva i lične vrijednosti djeteta, uzima u obzir uzrast djeteta, najbolji interes djeteta, njegovo pravo na život, opstanak i razvoj, te omogućava da dijete u skladu sa uzrastom i zrelošću izrazi svoje mišljenje o svim pitanjima koja se na njega odnose, pri čemu sva zalaganja trebaju voditi rehabilitaciji i njegovom preuzimanju konstruktivne uloge u društvu. Ovaj zakon predstavlja okvirni zakon u oblasti maloljetničkog prestupništva, te svi dugi propisi kojima se reguliše ova oblast moraju biti usklađeni sa istim.

Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FbiH sadrži odredbe koje se primjenjuju prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela što se odnose na materijalno krivično pravo, odredbe o organima koji ga primjenjuju, krivični postupak i izvršenje krivičnih sankcija, kao i odredbe o krivičnopravnoj zaštiti

djece na čiju štetu je izvršeno krivično djelo. Odredbe ovog zakona primjenjuju se i na punoljetne osobe kada im se sudi za krivična djela koja su učinile kao maloljetnici, a ispunjeni su uslovi koje predviđa ovaj zakon, kao i na osobe koje su krivično djelo učinile kao mlađe punoljetne osobe.

Dijete je u skladu sa ovim zakonom svaka osoba koja nije navršila 18 godina života. Prema djetetu koje u vrijeme izvršenja krivičnog djela nije navršilo 14 godina ne mogu se izreći krivične sankcije niti primijeniti druge mjere predviđene ovim zakonom. Maloljetnik je dijete koje je u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršilo 16 godina a nije navršilo 18 godina života i prema kome se mogu izreći krivične sankcije i druge mjere predviđene ovim zakonom. Mlađi maloljetnik je maloljetnik koji je u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršio 14 a nije navršio 16 godina života. Stariji maloljetnik je maloljetnik koji je u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršio 16 a nije navršio 18 godina života. Mlađa punoljetna osoba je osoba koja je u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršila 18 a nije navršila 21 godinu života.

Domaće zakonodavstvo poznaje dvije mjere kojima se postupak prema maloljetniku može preusmjeriti od redovnog krivičnog postupka. Prva je mjera policijskog upozorenja, koju izriče policijski službenik sa posebnim znanjima, a druge su odgojne preporuke koje su u nadležnosti tužioca, odnosno sudije. Mjera policijskog upozorenja je novina u domaćem zakonodavstvu i predstavlja primjer iskustva i “dobre prakse” drugih zemalja, jer se efikasno primjenjuje u zemljama anglosaksonskog pravnog sistema. Primjenom policijskog upozorenja otvorena je mogućnost za skretanje krivičnog postupka ka vansudskim mehanizmima od strane policijskih službenika, koje se može izreći za krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine. Policijsko upozorenje izriče ovlaštena služba nadležnog ministarstva sa posebnim znanjima iz oblasti prava djeteta i prestupništva mladih, uz ispunjenje određenih uslova i uz odobrenje tužitelja. Svrha izricanja policijskog upozorenja je kumulativno određena i to da se ne pokreće krivični postupak prema maloljetniku za učinjeno krivično djelo ili da se obustavi već pokrenuti i da se primjenom ove mjere utiče na pravilan razvoj maloljetnika i jačanje njegove lične odgovornosti, kako ubuduće ne bi činio krivična djela.

Jedna od posebno važnih novina u ovom maloljetničkom zakonodavstvu odnosi se na primjenu instituta odgojnih preporuka prema maloljetnom učiniocu krivičnog djela koje se mogu primijeniti za krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, a za krivična djela za koja je zapriječena kazna duža od tri godine zatvora - ako su ispunjeni posebni uslovi i ako je to srazmjerno okolnostima i težini učinjenog krivičnog djela. Odgojne preporuke se mogu primijeniti uz uslov: da maloljetnik prizna krivično djelo, da je priznanje dato slobodno i dobrovoljno, da postoji dovoljno dokaza da je maloljetnik učinio krivično djelo, da maloljetnik u pisanoj formi izražava spremnost za pomirenje sa oštećenim, da maloljetnik u pisanoj formi da pristanak za primjenu odgojne preporuke, a mlađi maloljetnik i uz pristanak roditelja ili staratelja i da u pisanoj formi pristanak da i oštećeni u slučaju kada se to prema zakonu zahtijeva. Odgojne preporuke imaju svrhu da se ne pokreće krivični postupak prema maloljetniku i da se primjenom odgojnih preporuka utiče na pravilan razvoj maloljetnika i jačanje njegove lične odgovornosti kako ubuduće ne bi činio krivična djela. Odgojne preporuke su: lično izvinjenje oštećenom, nadoknada štete oštećenom, redovno pohađanje škole ili redovno odlaženje na posao, uključivanje u rad, bez nadoknade, u humanitarne organizacije ili poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja, liječenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi (bolničko ili ambulantno), uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman odgojnih, obrazovnih, psiholoških i drugih savjetova.

Maloljetnicima se za učinjena krivična djela mogu izreći odgojne mjere, kazna maloljetničkog zatvora i sigurnosne mjere. Prema mlađem maloljetniku mogu se izreći samo odgojne mjere, a prema starijem maloljetniku, osim odgojnih mjera, izuzetno, može se izreći kazna maloljetničkog zatvora. Pod posebnim uslovima navedeni u ovom zakonu maloljetniku se mogu izreći mjere sigurnosti. Maloljetniku se ne mogu izreći sudska opomena ni uslovna osuda. Odgojne mjere su: mjere upozorenja i usmjeravanja: sudski ukor, posebne obaveze i upućivanje u odgojni centar, mjere pojačanog nadzora: pojačani nadzor od roditelja, usvojitelja ili staratelja; pojačani nadzor u drugoj porodici i pojačani nadzor nadležnog organa socijalnog staranja i zavodske mjere: upućivanje u odgojnu ustanovu, upućivanje u odgojno-popravni dom i upućivanje u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje. Evidenciju o izrečenim odgojnim mjerama vode nadležni organi starateljstva na osnovu propisa koje donosi federalno ministarstvo nadležno za poslove socijalne zaštite.

Prema maloljetniku se mogu izreći sljedeće mjere sigurnosti: obavezno psihijatrijsko liječenje; obavezno liječenje od ovisnosti; obavezno ambulantno liječenje na slobodi; zabrana upravljanja motornim vozilom i oduzimanje predmeta.

Kada je riječ o prekršajima počinjenim od strane maloljetnika, u skladu sa zakonom o prekršajima FBiH prema maloljetniku koji u vrijeme izvršenja prekršaja nije navršio 14 godina života ne može se pokrenuti, ni voditi prekršajni postupak, dok se prekršajni postupak prema maloljetniku može pokrenuti samo putem zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka.

Maloljetniku koji je u vrijeme izvršenja prekršaja navršio 14 a nije navršio 16 godina života (mlađi maloljetnik) mogu se izreći samo odgojne mjere. Maloljetniku koji je u vrijeme izvršenja prekršaja navršio 16 a nije navršio 18 godina života (stariji maloljetnik) mogu se izreći odgojne mjere, kao i određeni broj sankcija ili mjera određenih u ovom zakonu.

Stanje bezbjednosti mladih na području Zeničko-dobojskog kantona

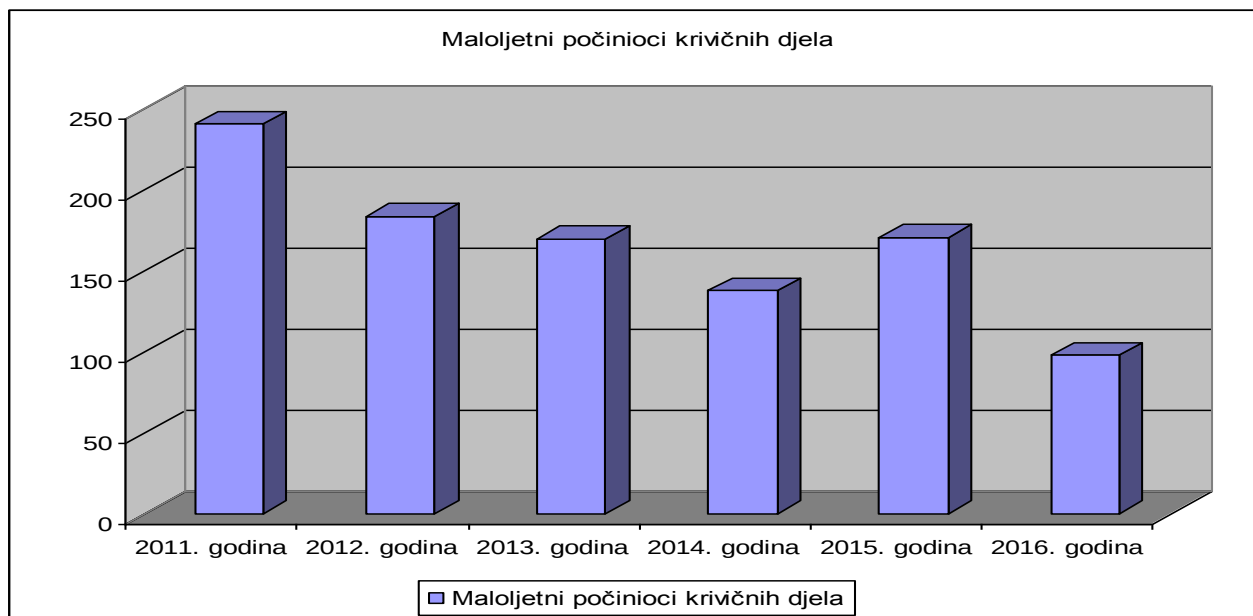
Stanje kriminaliteta - maloljetnička delinkvencija na području ZDK za 2016.godinu

Tokom 2016. godine na području ZDK-a evidentirano je 98 maloljetnih počinilaca krivičnih djela, što je za 73 počinioaca ili 42,7% manje nego u prethodnoj godini.

Od ukupnog broja prijavljenih maloljetnih počinilaca krivičnih djela, 26 je starosti od 14 do 16 godina, od kojih 2 ženskog i 24 muškog spola i 72 starosti od 16 do 18 godina, od kojih 2 ženskog i 70 muškog spola.

Maloljetnici su prijavljeni za sljedeća krivična djela i broj maloljetnih počinilaca je:

- „teška tjelesna povreda“ (2)
- „laka tjelesna povreda“ (2)
- „učestvovanje u tuči“ (2)
- „ugrožavanje sigurnosti“ (2)
- „posjedovanje i omogućavanje uživanja opojnih droga“ (1)
- „krađa“ (8)
- „teška krađa“ (53)
- „razbojništvo“ (8)
- „oštećenje tuđe stvari“ (2)
- „prevara“ (2)
- „šumska krađa“ (2)
- „izazivanje opće opasnosti“ (1)
- „ugrožavanje javnog prometa“ (1)
- „teška krivična djela protiv sigurnosti javnog prometa“ (1)
- „nasilničko ponašanje“ (7)
- „samovlašće“ (1)
- „krivotvorenje isprave“ (1)
- „posebni slučajevi krivotvorenja isprave“ (2).

Dijagram maloljetničke delinkvencije

Kako se vidi iz prethodnog dijagrama, maloljetnička delinkvencija je u opadanju od 2011. do 2016. godine, uz porast u 2015. godini.

Maloljetnička delinkvencija predstavlja značajan problem za društvo, jer se maloljetnici sve češće pojavljuju kao počiniooci težih imovinskih krivičnih djela, teških krađa i razbojništava, itd.

Iz tog razloga, Uprava policije je radila u skladu sa Programom prevencije maloljetničke delinkvencije, koji je izrađen na državnom nivou, kao i u skladu sa Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i mladima u krivičnom postupku u F BiH.

Stanje kriminaliteta - maloljetnička delinkvencija na području ZDK za period januar septembar 2017. godine

U izvještajnom periodu su evidentirana 73 maloljetna počiniooca krivičnih djela, što je za 12 počinilaca ili 14,1% manje nego u istom periodu prethodne godine. Od ukupnog broja prijavljenih maloljetnih lica, jedno je ženskog i 72 muškog spola.

Maloljetnici				
Ukupno maloljetnici	(14-16) god.		(16-18) god.	
	Ž	M	Ž	M
73	1	18	0	54

Maloljetnici su prijavljeni za sljedeća krivična djela i broj maloljetnih počinitelja je:

- „ubistvo u pokušaju“ (2)
- „teška tjelesna povreda“ (2)
- „laka tjelesna povreda“ (3)
- „ugrožavanje sigurnosti“ (2)
- „posjedovanje i omogućavanje uživanja opojnih droga“ (1)
- „krađa“ (8)
- „teška krađa“ (34)
- „razbojništvo“ (4)
- „oduzimanje tuđe pokretne“ (1)
- „oštećenje tuđe stvari“ (4)
- „teška krivična djela protiv sigurnosti javnog prometa“ (2)
- „nasilničko ponašanje“ (8)
- „krivotvorenje isprave“ (2)

Počinjene prekršaje – javni red i mir od strane maloljetnika za 2016. godinu

Od ukupnog broja počinitelja prekršaja, 84 su bila maloljetna lica, od kojih 11 ženskog i 73 muškog spola. Maloljetnici su bili evidentirani za počinjenje sljedećih prekršaja i broj maloljetnih počinitelja prekršaja je:

- „Svađa, vika i nepristojno ponašanje“ (3)
- „Tuča“ (45)
- „Naročito drsko ponašanje“ (8)
- „Odbijanje naređenja i omalovažavanje policijskih službenika“ (13)
- „Prosjačenje“ (3)
- „Ostali prekršaji po Zakonu o JRM“ (9)
- „Prekršaji prema odluci općinskih vijeća o JRM“ (3)

Najčešća mjesta na kojima su maloljetnici vršili prekršaje javnog reda i mira su bile ulice trgova i drugi otvoreni prostori, škole i školska dvorišta, ugostiteljski objekti i trgovinske radnje.

Počinjene prekršaje – javni red i mir od strane maloljetnika za period januar –septembar 2017. godine

Učinioci prekršaja po spolu					
Do 18 godina		Od 19 do 25 god		Od 26 do 35 god	
Ž	M	Ž	M	Ž	M
8	31	78	377	110	539

Statistički pregled nastradalih lica – učesnici u saobraćaju za vremenski period januar 2016 – decembar 2016. godine

Red. broj	STAROSNA DOB NASTRADALIH OSOBA	U NASELJU				VAN NASELJA			
		Ukupno nastradala lica	Poginulo	Teže povrijeđeno	Lakše povrijeđeno	Ukupno nastradala lica	Poginulo	Teže povrijeđeno	Lakše povrijeđeno
		1	2	3	4	5	6	7	8
1	Ispod 6 godina	22		3	19	6		2	4
2	Od 6 do 9 godina	37	1	5	31	5		1	4
3	Od 10 do 14 godina	30	2	3	25	7		2	5
4	Od 15 do 17 godina	28	1	6	21	9		5	4
5	Od 18 do 20 godina	61	2	8	51	18	3	1	14
6	Od 21 do 24 godine	85	4	12	69	29	3	5	21
7	Od 25 do 30 godina	94	3	12	79	41	2	6	33

Red. broj	STAROSNA DOB NASTRADALIH VOZAČA	U NASELJU				VAN NASELJA			
		Ukupno nastradala lica	Poginulo	Teže povrijeđeno	Lakše povrijeđeno	Ukupno nastradala lica	Poginulo	Teže povrijeđeno	Lakše povrijeđeno
		1	2	3	4	5	6	7	8
1	Od 18 do 23 godine	49	1	5	43	14		1	13
2	Od 23 do 30 godina	53	1	7	45	19	2	1	16

Ministarstvo unutrašnjih poslova Zeničko – dobojskog kantona u skladu sa ovlaštenjima propisanim zakonima i podzakonskim aktima kontinuirano radi na poboljšanju ukupnog stanja bezbjednosti svih građana, uključujući i populaciju mladih.

U vremenskom periodu 2015-2017 godine policijski službenici Uprave policije, MUP-a ZDK-a su u saradnji sa brojnim organizacijama i institucijama priustvovali obukama – kursovima, kao i drugim oblicima edukacija iz oblasti maloljetničke delinkvencije, procesuiranja nasilja nad djecom, borbe protiv dječije pornografije, primjene Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH, raznih seminara iz oblasti vršnjačkog nasilja u osnovnim i srednjim školama, kao i relazacije projekata „Rad policije u zajednici“ za uzraste učenika osnovnih i srednjih škola na području Zeničko – dobojskog kantona. Bitno je istaći da je određeni broj policijskih službenika MUP ZDK u proteklom vremenskom periodu certificiran za rad sa maloljetnicima u krivičnom postupku.

Informisanje mladih

U složenim društvima u integriranoj Evropi koja nudi brojne mogućnosti i izazove, pristup informacijama te sposobnost analiziranja i korištenja informacija su sve važniji za mlade. Rad na informiranju mladih može pomoći mladima u postizanju njihovih težnji i promovisati učešće mladih kao aktivnih građana u društvu. Informacije trebaju biti pružene na način koji uvećava izbor mladih ljudi kroz promociju osnaživanja i njihove samostalnosti. Pravo na pristup sveobuhvatnim, objektivnim razumljivim i pouzdanim informacijama je priznato u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima, Konvenciji UN-a o pravima djeteta, Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, te Preporuci broj (90) 7 Vijeća Evrope o informiranju i savjetovanju za mlade ljude u Evropi. Ovo pravo je ujedno osnova za aktivnosti informiranja mladih koje poduzima Evropska unija.

Prema Evropskoj povelji o informiranju mladih, opće informisanje mladih obuhvata sve teme zanimljive mladima, a može uključivati spektar aktivnosti: informisanje, savjetovanje, usmjeravanje, podršku, druženje, mentorstvo i obrazovanje i umrežavanje. Ove aktivnosti mogu pružiti Informativni centri/servisi za mlade.

Prema analizi koja je rađena na području Kantona, Oko 97 % domaćinstava u ZDK u kojima žive mladi posjeduje priključak za internet, tako da se mladi najčešće informiraju upravo putem internetskih portala o svim temama koje ih zanimaju. Oko 80 % mladih koristi računar i internet svakodnevno, a oko 14 % gotovo svaki dan. Korištenje interneta na nivou je korištenja u zemljama članicama EU. Pretpostavka je da su društvene mreže najčešće korišteni izvor informiranja mladih. 30 % mladih nikada ne čita neke dnevne novine, a 41 % njih ne čita sedmične magazine. Na nivou FBiH 11 % mladih nikada ne čita dnevne novine, a 21 % ih nikada ne čita sedmične novine.

Općenito, u proces informiranja, ali posebno u razmjenu informacija važnim i od značaja za mlade, neizbježno je uključivanje onih koji se bave s mladima, prije svega predstavnika svih sektora (javni, civilni i poslovni), uključujući i donosilace odluka u svrhu aktivnog i sistemskog prijenosa informacija između mladih i donosilaca odluka kao i njihovoj međusobnoj suradnji.

Info platforma **HOĆU.ba** je poseban servis za informisanje 500.000 mladih i onih koji rade sa njima, kojima nudi više od 3.000 korisnih informacija godišnje s ciljem osnaživanja, motiviranja i aktiviranja mladih u bh. društvu.

Info platforma se sastoji od seta komunikacijskih alata – od modernog web portala www.hocu.ba, društvenih mreža, on line magazina za nastavnike, NVO-e i roditelje, video materijala pa do najava u elektronskim medijima, info radionica u školama, regionalnih prezentacija i dijaloga sa ključnim akterima i promotivnog učešća na drugim događajima za mlade.

Slobodno vrijeme mladih

Slobodno vrijeme (eng. leisure time, leisure, free time; njem. freizeit; franc. le loisir; tal. tempo libero) definisano je kao vrijeme koje pojedinac ispunjava i oblikuje prema vlastitim željama, bez bilo koje obveze ili nužde. Vrijeme je to "izvan svih profesionalnih, porodičnih i društvenih obveza, u kojemu pojedinac po svojoj volji odabire i sadržaje aktivnosti odmora, razonode i stvaralaštva". (Potkonjak, 1989).

Slobodno vrijeme se određuje kao vrijeme u kojemu sama ličnost vršeći svoj izbor, teži za potpunim razvojem, ako za to ima sredstava i mogućnosti, odsječak vremena oslobođen svake nužnosti, a koji ostaje pojedincu na raspolaganje za zadovoljenje osobnih, intimnih potreba u ostvarenju sebe kao unikuma". (Arbunić, 2004). Sami mladi, k tome, od slobodnog vremena očekuju da im osigura zabavu, druženje, učenje novih vještina te priliku da budu aktivni u životu svoje lokalne zajednice. Aktivnosti i prostor slobodnog vremena tako postaju važno sredstvo za osnaživanje mladih kao i sfera realizacije interesa svakog pojedinca ili grupe.

Slobodno vrijeme je "vrijeme aktivnog odmora, razonode, pozitivna razvoja, socijalizacije, humanizacije i stvaralačkog potvrđivanja ličnosti" a njegova bitna obilježja su sloboda, dobrovoljnost, smislenost, kreativnost, individualnost, amaterizam, inkulturacija, samoaktualizacija, samoaktivitet (Previšić, 2000, 405).

Ističe se, kako je slobodno vrijeme izvor niza problema, čije društveno i institucionalno artikuliranje uslovljuje pozitivan ili negativan razvitak individualnih života

Irby i Tolman slobodnom vrijeme (2002) definišu kao one sate kroz dan kada mladi nisu formalno angažirani u školskim, kućanskim ili radnim aktivnostima. To vrijeme vide kao priliku za relaksaciju, razvoj i učenje u fleksibilnijem okruženju, vježbanje samokontrole i samoizražavanje. Kao pozitivne učinke aktivnosti slobodnog vremena na djecu i mlade, isti autori navode:

- socioemocionalni razvoj i angažman – uključujući i održavanje prijateljstava te angažman u zabavi i druženju kao i sposobnost da se nosimo s različitim situacijama;
- profesionalni razvoj/orijentacija i angažman – vještine nužne za zapošljavanje, razumijevanje profesionalne karijere i načina njezina ostvarivanja;
- fizički razvoj i angažman – biološka maturacija i zdravlje;
- kognitivni razvoj i angažman – kritičko mišljenje, kreativnost, rješavanje problema;
- civilni razvoj i angažman – vlastiti uticaj na socijalnu okolinu te odgovornost prema drugima uz priliku da se zajednički radi na postizanju nekog cilja (Irby i Tolman, 2002).

Slobodno vrijeme ujedno je prostor za razvoj i manifestaciju problematičnog ponašanja adolescenata poput konzumacije cigareta i alkohola, lutanja, rizičnih seksualnih ponašanja, do nasilja i delinkvencije.

Aktivnosti u slobodnom vremenu Jerbić (1973) je podijelio u četiri kategorije:

- a) spontane aktivnosti (besciljne aktivnosti, razgovori, šetnje i izleti, slobodna igra),
- b) konzumirajuće aktivnosti (čitanje, slušanje radija, gledanje TV, posjet kinu i muzeju, odlazak na sportske i kazališne priredbe),
- c) organizujene aktivnosti (obiteljske zabave, javne zabave, stvaralačke organizujene aktivnosti) i
- d) ostale aktivnosti.

Pod društveno prihvatljivim aktivnostima slobodnog vremena podrazumijevamo sve one aktivnosti koje pridonose rekreativno-produktivnom osmišljavanju i provođenju slobodnog vremena. Te aktivnosti bi uvijek, pa i onda kada označavaju samo odmor i razonodu, trebale bi planirane i sadržajno osmišljene, a motivacijski istinski utemeljene i razvojno usmjerene. Takva percepcija slobodnog vremena pretpostavlja permanentno odgojno djelovanje na pojedinca već od ranog djetinjstva.

Tendencijama koje pridonose pasivizaciji mladih („virtualizacija“ druženja; provođenje slobodnog vremena u komercijalnim prostorima; okupiranost sadržajima koji ne zahtijevaju nikakav intelektualni i fizički angažman; „odlijepljenost“ od društvenog i političkog života u lokalnoj zajednici i na nacionalnoj nivou; itd.) treba se pokušati suprotstaviti razvijanjem poticajnog okruženja za rad i djelovanje mladih, ponajprije kroz udruge mladih, klubovi ili centri za mlade, ali i kroz neformalne inicijative mladih.

Jednu od ključnih uloga pritom imaju klubovi i centri za mlade. Oni mogu biti inkubatori ideja i inicijativa jer tamo se, ako postoje materijalni uslovi, mogu organizovati i provoditi različite aktivnosti: kulturne, medijske, sportske, socijalno-volonterske, društveno-političke i dr. Koncept klubova i centara za mlade kao autonomnih prostora koje vode mladi za mlade valja gledati kao sjeme aktivnog građanstva. Takvi prostori su, općenito gledajući, prilika za samoorganizovanje mladih, izgradnju vlastitih punktova, mreža i struktura, a konkretnije, oni su garancija da će se, uz odgovarajuću potporu, koncipirati i prakticirati različiti programi i projekti mladih i za mlade, usmjereni na njihovo socijalno aktiviranje.

Stoga, u ovom aspektu, uloga državnih institucija ne bi bila da definišu sadržaj aktivnosti mladih i da usmjeravaju te procese, nego da osiguraju materijalne preduslove za slobodan, kreativan i socijalno angažiran rad mladih, odnosno da osiguraju podlogu i okvir za samoorganizujene djelatnosti mladih.

Prostori za mlade / Omladinski klubovi (centri)

Provođenje slobodnog vremena kod mladih treba da bude struktuirano i svrsishodno s tim u vezi prostori za mlade / omladinski klubovi, centri mogu da imaju ključnu ulogu u kreiranju aktivnosti za slobodno vrijeme kod mladih. Omladinski klubovi obično imaju jasno definišene aktivnosti na kojima mladi mogu da učestvuju te na taj način mogu zadovoljiti svoje potrebe za socijalizacijom ali i sticanje nekih novih vještina i znanja. Također, podatak da 18,2% ispitanika redovno posjećuje kladionice postojanjem omladinskih klubova ili prostora za mlade smanjio bi se procenat posjetilaca kladionica među mladima.

Javne površine i mladi

Mladi veoma rijetko koriste javne površine u službi kvalitetnijeg provođenja slobodnog vremena. Stim u vezi Kantonalna ministarstva i općinske institucije bi trebale raditi na promoviranju organizacije različitih aktivnosti (kulturnih, sportskih, rekreativnih) na javnim površinama u lokalnoj zajednici. Te javne površine mogu biti uređene od strane mladih i kao takve mogu biti jedan od segmenata svrsishodnijeg iskorištavanja slobodnog vremena kod mladih

Volontiranje i mladi

Volontiranje je dobrovoljno ulaganje ličnog vremena, truda, znanja i vještina kojima se bez naknade pružaju usluge ili aktivnosti za opće dobro FBiH (Zakon o volontiranju FBiH, čl.3. stav1.). Volonterski radom u zajednici mladi mogu konkretnije da provedu slobodno vrijeme. Trend volontiranja u u Zeničko-dobojskom kantonu je u porastu te takav trend treba i nastaviti, volonterskim radom mladi obogaćuju slobodno vrijeme ali u isti mah doprinose razvoju lokalne zajednice i kreiranju životnog okruženja u lokalnoj zajednici i rade na sopstvenom usavršavanju kao individua. Volonterski rad mladih, posebno u situacijama ograničenih mogućnosti za visoko obrazovanje ili pronalazak zaposlenja, može biti koristan oblik razvoja vještina, sticanja iskustava te profesionalnog razvoja pojedinca.

Omladinski projekti

Putem učešća u omladinskim projektima mladi mogu da kreiraju i provode slobodno vrijeme u skladu sa njihovim interesima. S tim u vezi omladinski projekti moraju biti jasno struktuirani i adekvatno provedeni da bi mladi u jednoj zajednici imali korist od istog. Omladinski projekti bi trebali biti raznovrsni i trebaju da dopuštaju učešće u njima mladim ljudima svih profila i zanimanja.

Omladinski projekti treba da budu prepoznati od strane resornih ministarstava kao dobar način iskorištavanja slobodnog vremena kod mladih ljudi.

Proces donošenja odluka i mladi

Također jedan od vidova kvalitetnog utroška slobodnog vremena kod mladih je i učešće u procesu donošenja odluka. Učešćem u procesu donošenja odluka mladi stiču dojam pripadnosti jednoj zajednici i razvijaju svoje participativne i druge vještine. U Evropskoj povelji o učešću mladih u životu na općinskom i regionalnom nivou se navodi da je aktivno učestvovanje mladih ljudi u odlukama i akcijama na lokalnim i regionalnom nivou od ključne važnosti za stvaranje društva veće demokratije, inkluzije i napretka. Također, Bijela knjiga o mladima iz 2001. godine utvrdila je učestvovanje mladih kao jedan od prioriteta djelovanja mladih na području Evrope, a koje uključuje: (1) učestvovanje mladih u životu lokalne zajednice; (2) učestvovanje mladih u institucionalnim sistemima predstavničke demokratije i (3) obrazovanje sa ciljem aktivnog učestvovanja mladih.

Institucije koje donose odluke moraju pružiti više prilika mladima za učešće u procesu donošenja odluka, na taj način će institucije vlasti dobiti povratne informacije od mladih o aktuelnim temama u jednoj lokalnoj zajednici ili na nivou kantona.

Neformalno obrazovanje i mladi

Analizom Istraživanja potreba i problema mladih na području ZE-DO Kantona, stiče se dojam da jedan od velikih problema je manjak prakse u formalnoj edukaciji što smatra i 23% mladih ispitanih tokom ove analize.

Učešće mladih u neformalnom obrazovanju je jedan od bitnih segmenata samousavršavanja mladih ljudi, učešćem u aktivnostima neformalnog obrazovanja mladi mogu da steknu vještine i alate koje će koristiti za profesionalno i lično usavršavanje mlade osobe kao individue.

Povećanjem broja prilika za učešće u neformalnom obrazovanju se može uticati na provođenje slobodnog vremena kod mladih osoba.

Veliki broj mladih konstatuje da im je neformalno obrazovanje pomoglo za sticanje različitih vještina i znanja.

Mobilnost mladih i slobodno vrijeme

Pod pojmom mobilnosti mladih podrazumijeva se obrazovna, kulturna i turistička pokretljivost mladih te njihovo uključivanje u međunarodnu saradnju i razmjenu. Mobilnost predstavlja važan segment interkulturalnog učenja i saradnje, razmjene znanja, iskustava i ideja, kao i lične afirmacije mladih u obrazovnom i profesionalnom smislu. U BiH, mobilnost mladih u svim područjima (turistička, kulturna i obrazovna) je pod velikim uticajem socio-ekonomskih faktora te je veoma često opterećena jezičnim, akademskim, finansijskim, ekonomskim i administrativnim preprekama.

Mobilnost/ putovanje mladih ljudi može biti jedan od segmenata koji će činiti slobodno vrijeme mladih.

II DIO – CILJEVI STRATEGIJE

U drugom dijelu Strategije po analiziranim oblastima utvrđuju se osnovni ciljevi politike prema mladima u Zeničko-dobojskom kantonu za period 2018.-2022. godina. Polazeći od principa decentralizovanog djelovanja svih državnih tijela i stručnih institucija, lokalne samouprave i nevladinih organizacija postavljaju se sljedeći ciljevi politike prema mladima:

Obrazovanje i nauka

- Osiguravati tehničke i stručne uslove za sistem obrazovanja;
- Promovirati sistem obrazovanja odraslih, naročito romske populacije;
- Osigurati uslove da se mladi u Zeničko-dobojskom kantonu na nivou srednjeg obrazovanja školuju za zanimanja za koja postoji potreba na tržištu rada, kako u Kantonu, tako i u BiH i zemljama EU;
- Osigurati kontinuirano profesionalno usavršavanje postojećeg nastavnog i rukovodećeg osoblja, nadgledanje rada školskih ustanova, te upotrebu novih nastavnih metoda u nastavi;
- Poticati poslodavce na aktivnu saradnju sa školama i fakultetima;
- Nastaviti osiguravati sistemsko izučavanje stranih jezika i uporabu IT tehnologija;
- Osigurati volonterski rad nastavnog kadra u školama i omogućavanje polaganja pripravničkog staža bez zasnivanja radnog odnosa.

Rad i zapošljavanje

- Povećanje broja zaposlenih, brisanje sa evidencije nezaposlenih osoba;
- Otvaranje novih radnih mjesta;
- Bolji standard života;

Socijalna briga

- Organizovano i planski unaprijediti saradnju svih subjekata koji se bave socijalnom problematikom mladih (federalni i kantonalni nivo, općinski organ uprave sa odgovarajućim službama, Centar za socijalni rad, nevladine organizacije, mjesne zajednice, privatni sektor i druge javne ustanove);
- Uspostavljanje institucionalnog okvira koji će omogućiti uključivanje mladih kroz projekte namijenjene socijalno isključenim i ranjivim kategorijama mladih (siromašni i nezaposleni mladi, oni sa posebnim potrebama i iz disfunkcionalnih porodica, mladi koji pripadaju manjinskim grupama, mladi ženskog spola, samohrane majke, osobe koje su imale iskustvo s kriminalom, ovisnici o drogama, bolesni i na drugi način isključeni);
- Uspostava novih usluga socijalne zaštite prema stvarnoj potrebi i nivou ugroženosti, osjetljivijih, specifičnih i savremenih potreba i interesa mladih;
- Obezbijediti sredstva za novčanu pomoć i podršku roditeljima za svako novorođeno dijete i porodicama koje imaju više djece;
- Spriječiti zloupotrebu djece zbog rada na ulici ili prosjačenja, a članove porodice koji na ovakav način zloupotrebljavaju i iskorištavaju djecu, drastično kazniti;
- Stvaranje dugoročnih stambenih politika koje podrazumijevaju kreditiranje po povoljnim uslovima na osnovu kadrovskog i pronatalitetnog modela i omogućavanje stambene gradnje kroz programe privatnog i javnog partnerstva;
- Osigurati tehničko i profesionalno obrazovanje svih osoba, uključujući djecu i mlade pod rizikom i osobe sa smetnjama u razvoju, uz savjetovanje s organizacijama poslodavaca i radnika, te omogućiti olakšice za pristup visokom obrazovanju, poštujući jedino kriterij individualne sposobnosti;

- Poboljšati učinkovitost službi za socijalnu zaštitu kroz organizacijske reforme i pojednostavljenje procedura;
- Osigurati da svako može od nadležnih službi dobiti savjet i pomoć nužnu da bi spriječio, uklonio ili ublažio stanje lične ili porodične ugroženosti.

Zdravstvena zaštita

- Bolja informisanost mladih o zdravstvenoj zaštiti;
- Adekvatna zdravstvena zaštita studenata;
- Adekvatna zdravstvena zaštita sportista;
- Prostor za adolescentne psihijatrijske pacijente;
- Važnost zdrave ishrane kod mladih;
- Praćenje rasta i razvoja djece i omladine;
- Podizanje svijesti djece, omladine, roditelja/staratelja, nastavnog osoblja i javnosti o odgovornosti za sopstveno zdravlje kroz promotivno-preventivne programe;
- Obrazovanje građana i širenje svijesti o značaju mentalnog zdravlja i bolesti ovisnosti;
- Podizanje svijesti o značaju oralne higijene;
- Zabrana pušenja u svim školskim – obrazovnim ustanovama, kantinama na fakultetu, uz poštivanje propisa koji regulišu oblast prometovanja duhanskih prerađevina;
- Praćenje i poboljšanje sanitarno-higijenskih karakteristika školskih objekata i školskih kuhinja.

Kultura i sport

Kultura

- Uključiti mlade u procese donošenja odluka o potrebama, strategiji i financiranju programa za kulturu mladih;
- Razvijati mehanizme društvene afirmacije i promocije mladih talentiranih umjetnika nakon umjetničkih škola i akademija;
- Osigurati multifunkcionalne centre za mlade na lokalnom nivou;
- Podržavanje organizovanih društveno-kulturnih aktivnosti koje vode udruženja i organizacije mladih;
- Osigurati veće učešće mladih kroz projekte medijskih kuća;
- Podrška medijima koji u svojim sadržajima tretiraju projekte mladih;
- Stvaranje uslova za svestrani kulturni razvoj i ispoljavanje sposobnosti i talenata;
- Omogućiti obavljanje pripravničkog staža diplomiranim kulturolozima čije znanje će doprinijeti razvoju kulture kroz institucionalno djelovanje.

Sport

- Nastaviti finansijsku i svaku drugu podršku sportskim organizacijama, uspješnim sportistima, invalidskom sportu, studentskom sportu, studentskim i sportskim natjecanjima;
- Osigurati uslove za redovno educiranje pedagoga za fizički odgoj, a naročito za nastavnike razredne nastave;
- Osigurati i unaprijediti prostorne uslove za razvoj sporta, a posebno u ruralnim područjima;
- Poboljšavati uslove za realizaciju Plana i programa vezanog za predmet Tjelesnoi i zdravstveni odgoj, a posebno u ruralnim područjima Kantona.

Aktivizam mladih

- Programska podrška aktivnostima udruženja mladih;
- Formiranje općinskih vijeća mladih;
- Formiranje Kantonalnog vijeća mladih;
- Izrada općinskih strategija za mlade;
- Informisanje mladih o postojanju instrumenata, organizacija i tijela koja štite njihove interese;
- Sufinansiranje projekata koji uključuju volontere.

Omladinska politika i učešće mladih u političkom životu

- Promovisanje organizacija mladih;
- Učešće mladih u volonterskom radu;
- Intenziviranje učešća mladih u političkom životu zajednice kroz vladin i nevladin sektor.

Mladi i civilno društvo

- Implementacija odredaba Zakona o udruženjima i fondacijama;
- implementacija dokumenata Savjeta Evrope i EU;40;
- unapređenje djelatnosti omladinskog civilnog sektora.

Sigurnost mladih

- Povećati stepen prevencije maloljetničke delinkvencije putem edukacije mladih, stručnjaka i roditelja;
- Smanjenje učešća maloljetnika u vršenju krivičnih djela;
- Obezbijediti uslove za efikasniju primjenu zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku;
- Povećati stepen bezbjednosti mladih;
- Obezbijediti uslove za efikasniju primjenu odgojnih preporuka i alternativnih modela za postupanje sa maloljetnicima u sukobu sa zakonom.

Informisanje mladih

- Formirati informativne centre za mlade kako bi imali jednak pristup informacijama;
- Kroz sistem školovanja koristiti mogućnosti savremenih informacionih sistema;
- Umrežavanje javnog, civilnog i poslovnog sektora u svrhu pravovremenog informiranja;
- Promovirati informativne kampanje mladih.

Slobodno vrijeme

- Omogućiti mladima adekvatan prostor za provođenje slobodnog vremena u prostorima koji nisu direktno vezani za školske/univerzitetske/sportske i druge institucije;
- Povećati korištenje javnih površina kao mjesta za stvaralački izražaj mladih;
- Povećan broj volontera i volonterskih akcija na području Kantona;
- Povećati učešće mladih u omladinskim projektima / Povećati broj omladinskih projekata;

- Povećati broj mladih u procesu donošenja odluka;
- Poboljšati vještine kod mladih ljudi, te poboljšati konkurentnost mladih tržištu rada;
- Povećati mobilnost mladih.

III DIO – MJERE REALIZACIJE

Obrazovanje i nauka

Srednjoškolsko obrazovanje

U skladu s gore navđenim nedostacima na području srednjoškolskog obrazovanja, u svrhu poboljšanja stanja, preporuča se sljedeće:

- Imajući u vidu da je prioritetni zadatak srednjeg stručnog obrazovanja osposobljavanje učenika za ulazak na tržište rada sa svim potrebnim kompetencijama u skladu sa zahtjevima radnog mjesta neophodno je osigurati materijalno-tehničke uslove za realizaciju nastave što podrazumijeva značajnija ulaganja u opremanje škola. U tom smislu potrebno je planirati u budžetu veća sredstva za poboljšanje prostornih uslova, opremu i repromaterijal za realizaciju nastave. Pri tom i vlastita sredstva škola u većem obujmu usmjeravati na nabavku potrebne opreme i repromaterijala.
- Pored budžetskih sredstava za ove namjene osigurati značajnija sredstva putem apliciranja na projekte predpristupnih fondova Evropske unije i drugih međunarodnih organizacija te domaćih i stranih donatora.
- Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini, sa kojim je usklađen Zakon o srednjoj školi Zeničko-dobojskog kantona, propisuje da se u školama srednjeg stručnog obrazovanja primjenjuju, koliko god je to moguće, modularni nastavni planovi i programi. U tom smislu potrebno je da škole planiraju upis učenika u zanimanja za koja postoje NPP-i razvijeni primjenom modularne metodologije (za 74 zanimanja) čime bi obuhvat učenika od samo 20% bio znatno povećan.
- S obzirom na značaj praktične nastave za razvijanje praktičnih znanja i vještina, a koje se sveobuhvatnije postiže u konkretnoj radnoj sredini, potrebno je jače povezivanje sa poslovnim sektorom s ciljem realizacije praktične nastave kod poslodavaca u većem postotku. Time bi se i nedostatak prostora i opremljenosti školskih radionica i učionica mogao ublažiti a učenicima omogućiti da kvalitetnije razvijaju stručne kompetencije, uče ono što je potrebno tržištu rada, kao i da se upoznaju sa novim tehnologijama i tehnikama rada.
- Razvijati kod učenika poduzetničke kompetencije i poticati ih da kroz projektni rad pronalaze dodatne načine nabavke potrebne opreme i repromaterijala za uspješniju realizaciju praktične nastave.
- U narednom periodu intenzivirati obuke nastavnika, pedagoga i direktora/pomoćnika direktora škola srednjeg stručnog obrazovanja za primjenu modularnih nastavnih planova i programa kroz sinergijsko djelovanje Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Pedagoškog zavoda Zenica i škola.
- Sredstva za realizaciju obuka planirati u budžetu, ali i kroz projekte i apliciranje za sredstva kod međunarodnih fondova, domaćih i stranih organizacija;
- U procesu osposobljavanja nastavnika za rad po modularnim nastavnim planovima i programima koristiti postojeće kapacitete Pedagoškog zavoda i škola u ljudskim resursima (mentore/trenere), ali i raditi na proširenju kruga lica koja su osposobljena za realizaciju obuka za primjenu modularnih nastavnih planova i programa;
- Potaknuti škole da jačaju profesionalne zajednice učenja i koriste vlastite kadrovske potencijale za internu edukaciju, ali i da kroz izradu projekata i apliciranje za njihovo finansiranje kod međunarodnih fondova i domaćih i stranih organizacije provode obuke i u drugim školama;
- Dugoročno planirati da svi nastavnici zaposleni u srednjim školama budu osposobljeni za primjenu modularnih nastavnih planova i programa.

CILJ	AKTIVNOSTI	VRIJEME REALIZACIJE	BUDŽET	NOSIOCI AKTIVNOSTI
Imajući u vidu da je prioritetni zadatak srednjeg stručnog obrazovanja osposobljavanje učenika za ulazak na tržište rada sa svim potrebnim kompetencijama u skladu sa zahtjevima radnog mjesta neophodno je osigurati materijalno-tehničke uslove za realizaciju nastave što podrazumijeva značajnija ulaganja u opremanje škola.	Osigurati materijalno-tehničke uslove za realizaciju nastave što podrazumijeva značajnija ulaganja u opremanje škola.	Planirati u skladu sa mogućnostima i redovnim planiranjem budžetskih sredstava	Svi interesni subjekti u skladu sa svojim nadležnostima i mogućnostima.	Svi interesni subjekti u skladu sa svojim nadležnostima.
Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini, sa kojim je usklađen Zakon o srednjoj školi Zeničko-dobojskog kantona, propisuje da se u školama srednjeg stručnog obrazovanja primjenjuju, koliko god je to moguće, modularni nastavni planovi i programi. U tom smislu potrebno je da škole planiraju upis učenika u zanimanja za koja postoje NPP-i razvijeni primjenom modularne metodologije (za 74 zanimanja) čime bi obuhvat učenika od samo 20% bio znatno povećan.	Usklađivanje potreba tržišta rada sa realnim prostornim i kadrovskim mogućnostima i potrebama srednjih škola. Formiranje tripartitnog savjetodavnog vijeća na nivou ZDK.	Period upisa učenika u I razred srednjih škola u skladu sa Zakonom o srednjoj školi-kraj nastavne godine. Tripartitno savjetodavno vijeće - odmah	Ne iziskuju se novčana sredstva	Nadležni organi srednjih škola, MONKS
S obzirom na značaj praktične nastave za razvijanje praktičnih znanja i vještina, a koje se sveobuhvatnije postiže u konkretnoj radnoj sredini, potrebno je jače povezivanje sa poslovnim sektorom s ciljem realizacije praktične nastave kod poslodavaca u većem postotku. Time bi se i nedostatak prostora i opremljenosti školskih radionica i učionica mogao ublažiti a učenicima omogućiti da kvalitetnije razvijaju stručne kompetencije, uče ono što je potrebno tržištu rada, kao i da se upoznaju sa novim tehnologijama i tehnikama rada.	Usklađivanje potreba tržišta rada sa realnim prostornim i kadrovskim mogućnostima i potrebama srednjih škola uz potpisivanje ugovora o međusobnoj saradnji.	Period početka školske godine u srednjim školama, prema Zakonu o srednjoj školi 1.septembar tekuće školske godine.	Neiziskuju se novčana sredstva	Nadležni organi škola i interesni privredni subjekti.

U narednom periodu intenzivirati obuke nastavnika, pedagoga i ravnatelja/pomoćnika ravnatelja škola srednjeg stručnog obrazovanja za primjenu modularnih nastavnih planova i programa kroz sinergijsko djelovanje Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Pedagoškog zavoda Zenica i škola. U procesu osposobljavanja nastavnika za rad po modularnim nastavnim planovima i programima koristiti postojeće kapacitete Pedagoškog zavoda i škola u ljudskim resursima (mentore/trenere), ali i raditi na proširenju kruga lica koja su osposobljena za realizaciju obuka za primjenu modularnih nastavnih planova i programa, kao i jačanju profesionalne zajednice učenja i koriste vlastite kadrovske potencijale za internu edukaciju, ali i da kroz izradu projekata i apliciranje za njihovo finansiranje kod međunarodnih fondova i domaćih i stranih organizacije provode obuke i u drugim školama, uz dugoročno planiranje svih nastavnika zaposlenih u srednjim školama budu osposobljeni za primjenu modularnih nastavnih planova i programa.	U skladu sa mogućnostima i potrebama planiranje godišnjeg programa rada Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Pedagoškog zavoda Zenica i škola.	Zakonski periodi planiranja godišnjih programa rada.	Planirati u skladu sa mogućnostima i redovnim planiranjem budžetskih sredstava.	Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Pedagoški zavod Zenica i škole.
---	--	--	---	--

Visoko obrazovanje

CILJ	AKTIVNOSTI	VRIJEME REALIZACIJE	BUDŽET	NOSIOCI AKTIVNOSTI
Usklađivanje nastavnih planova i programa sa direktivama E	Iznalaženje rješenja za studentske prakse	Kontinuirano		Rektor, dekani, prodekani i prorektor za nastavu
Uvođenje novih programa i zvanja prema potrebama tržišta rada	Skraćenje procedura za usvajanje novih programskih studija	2018		Rektor, Senat.

Stimulisanje najboljih studena za angažman na Univerzitetu	Promjena postojećih zakona o zapošljavanju	2022		Premijer, Ministar, Rektor
Stimulisanje studenata deficitarnih zanimanja i studenata sa prosjekom ocjena 8,5 i više	Dodjela novčane nagrade u visini stipendije	Svake godine		Vlada Ze-do, MONKS

Rad i zapošljavanje

CILJ	AKTIVNOSTI	VRIJEME REALIZACIJE	BUDŽET	NOSIOCI AKTIVNOSTI
Povećanje broja zaposlenih, brisanje sa evidencije nezaposlenih osoba	Donošenje kantonalnog Zakona o radu koji će biti usklađen sa Zakonom o radu u FBiH.			Nadležne institucije
	Obezbjeđenje mehanizama za olakšanje registracije i pokretanja poslovanja			Nadležne institucije
	Povećati ulaganja u poljoprivredu kako bi se stvorili uslovi da poljoprivredni proizvođači koji imaju zemljišne i druge kapacitete za zasnivanje proizvodnje obezbijede egzistenciju za domaćinstvo	Kontinuirano		Nadležne institucije
Otvaranje novih radnih mjesta	Unaprijediti usklađenost programa obrazovnih institucija prema potrebama tržišta rada, uz uvođenje novih obrazovnih zanimanja	Kontinuirano		Nadležne institucije
	Kroz sufinansiranje i davanja posebnih pogodnosti privući naše uspješne poslovne ljude koji žive i rade u inostranstvu.	Kontinuirano		

	Razvoj poduzetništva kroz razne poticaje poticaj i razvoj poslovnih zona, program poticaja obrtništva, malih i srednjih preduzeća kroz poticaj povrata administrativnih troškova kod izgradnje proizvodnih objekata, uvođenje međunarodnih standarda za kvalitetu, regresiranje kamata za proizvodne investicije, poticaji inovatorima,	Kontinuirano	1.910.000,00 KM	Ministarsvo za privredu Ze-do kantona, Vlada Ze-Do kantona
Bolji standard života	Pojačati aktivnosti inspekcije rada za rad na crno, prekovremenog rada, rad praznicima	Kontinuirano		Nadležne institucije
	Pojačati aktivnosti svih nadležnih organa, inspekcija prema svim poslodavcima zbog prijavljivanja radnika na minimalac i izbjegavanja plaćanja doprinosa na puni iznos plate	Kontinuirano		Nadležne institucije

Socijalna briga

CILJ	AKTIVNOSTI	VRIJEME REALIZACIJE	BUDŽET	NOSIOCI AKTIVNOSTI
Unaprijediti saradnju institucija iz sektora obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite, te sektora pravosuđa i sigurnosti i nevladinog sektora	-Formiranje kantonalne radne grupe, -Uspostavljanje jedinstvene baze podataka	Kontinuirano	Svi nosioci	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice; Ministarsvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport; Ministarstvo za pravosuđe i upravu; Ministarstvo unutrašnjih poslova

Inicirati aktivnosti s ciljem socijalnog uključivanja mladih koji izlaze iz sistema javne brige (mladi bez roditeljskog staranja i dr.) u lokalnu i širu društvenu zajednicu	Otvaranjem grantova u budžetu za male biznise za podršku mladima za samostalan život koji napuštaju sistem javne brige, jačanje savjetovalista, javni poziv..	Kontinuirano	-	Centri za socijalni rad ZDK
Intenzivirati aktivnosti s ciljem blagovremenog finansiranja usluga i prava iz oblasti socijalne zaštite i zaštite porodica sa djecom zbog omogućavanja kontinuiteta u radu sa ranjivim grupama djece, sa posebnim naglaskom na aktivnosti preventivnog karaktera	-Inicirati preraspodjelu budžetskih sredstava	Kontinuirano	Svi nosioci	Ministarsvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice; -Ministarsvo finansija -Vlada ZDK
Pravo porodilja u radnom odnosu vratiti u nadležnost Zavoda zdravstvenog osiguranje	Donošenje paralelnih propisa iz oblasti zdravstvenog osiguranja i oblasti socijalne zaštite	2018.godina	-	-Skupština ZDK

Zdravstvena zaštita

CILJ	AKTIVNOSTI	VRIJEME REALIZACIJE	BUDŽET	NOSIOCI AKTIVNOSTI
Bolja informisanost mladih o zdravstvenoj zaštiti.	Poduzeti sve moguće mjera kako bi mladi bili informisani o pravima i uslugama iz oblasti zdravstvene zaštite. Izrada odgovarajućih letaka, brošura, postera, medijskih džinglova iz kojih će mladi na adekvatan način biti upoznati sa svojim pravima iz zdravstvene oblasti.	Kontinuirano 2018-2022		Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica, Zavod za medicinu rada, Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti, Domovi zdravlja u ZDK i Zavod zdravstvenog osiguranja ZDK

Aдекватna zdravstvena zaštita studenata.	U sklopu Zavoda za medicinu rada i studentske ambulante treba da se omogući svim studentima koji studiraju u Zenici bez obzira kojem kantonu pripadaju brzu i efikasnu zdravstvenu zaštitu uz adekvatnu dijagnostiku.	Kontinuirano 2018-2022		Zavod za medicinu rada i sportsku medicinu ZDK
Aдекватna zdravstvena zaštita sportista	U sklopu Zavoda za medicinu rada i sportsku ambulantu pružiti adekvatnu zdravstvenu zaštitu sportista profesionalaca i amatera. Kao jedina sportska ambulanta na području ZDK treba da joj se omogući bolja opremljenost kroz nabavku opreme, aparata i materijala, edukacija i usavršavanje medicinskog kadra te bolja komunikacija između Doma zdravlja, bolnica, Zavoda za medicinu rada i sportske medicine	Kontinuirano 2018-2022		Zavod za medicinu rada, Ministarstvo zdravstva ZDK, Domovi zdravlja u ZDK, Zavod za zdravstveno osiguranje ZDK, Kantonalna bolnica Zenica, Opća bolnica Tešanj
Prostor za adolescentne psihijatrijske pacijente	Zbog povećanog broja adolescenata oboljelih od mentalnih bolesti, a u sklopu prostornog kapaciteta Kantonalne bolnice Zenica treba da se izdvoji određeni prostor na odjelu psihijatrije za smještaj psihijatrijskih slučajeva omladinskog uzrasta.	Odmah po usvajanju strategije		Kantonalna bolnica Zenica
Važnost zdrave ishrane kod mladih	Ishrana predstavlja jedan od važnih faktora zdravlja uopće. Neadekvatna ishrana je faktor rizika za niz hroničnih		Kontinuirano 2018-2022	Institut za zdravlje i sigurnost hrane, NVO, Domovi zdravlja

	nezaraznih bolesti koje predstavljaju značajan udjel u teretu bolesti za društvo. Konačana rezultat kampanje o podizanju svijesti mladih o važnosti zdrave ishrane te usvajanje stilova zdravog života, izmjeni stavova o pravilnoj ishrani. Sprovesti socijalni marketing i kampanju u različitim formatima o podizanju svijesti i važnosti zdrave ishrane, za kompletno zdravlje mladih. Potrebno je da se rezultati naučno-istraživačkih radova (posebno Instituta za zdravlje i sigurnost hrane Zenica) iskoriste kao zagovarački alati u Ministarstvima da bi se uveli novi pravilnici iz oblasti ishrane djece i omladine (npr. zabrana prodaje energetskih pića)			
Praćenje rasta i razvoja djece i omladine	Programi praćenja rasta i razvoja djece i omladine podrazumijevaju: Kontinuirano obavljanje preventivnih i ciljanih pregleda za rano otkrivanje poremećaja i oboljenja, i to: vida, sluha, lokomotornog sistema, kontinuirano obavljanje antropometrijskih mjerenja, i to: visine, težine, obima struka, i drugih mjerenja, praćenje i evaluacija obaveznih cijepljenja	Kontinuirano 2018-2022		Institut za zdravlje i sigurnost hrane, Kantonalna bolnica Zenica, Opća bolnica Tešanj, Ministarstvo obrazovanja – Pedagoški zavod – Škole, Domovi zdravlja (centri za fizikalnu rehabilitaciju)

	(u školskoj dobi), kontinuirano obavljanje preventivnih i ciljanih pregleda u oblasti oralnog zdravlja.			
Podizanje svijesti djece, omladine, roditelja/staratelja, nastavnog osoblja i javnosti o odgovornosti za sopstveno zdravlje kroz promotivno- preventivne programe	Programi promocije zdravlja, prevencije i mentalne higijene podrazumijevaju: ispitivanje prehrambenih navika, unapređenje prehrane u školskoj dobi i promocija fizičke aktivnosti, suzbijanje društveno negativnog ponašanja, promovisanje pozitivnih vrijednosti i sprečavanje nasilja, povećanje sigurnosti u školama i edukacije iz prve pomoći, zdravstvena edukacija o zdravlju učenika i faktorima rizika kroz unapređenje zdravih životnih stilova (promocija obaveznih cijepjenja, promocija oralnog zdravlja, destigmatizacija djece i mladih sa poteškoćama). Program podizanja svijesti djece i omladine o odgovornosti za sopstveno zdravlje je važan segment socijalnog marketinga koji za cilj ima razvoj svijesti o korelacijama između izbora stilova života i razvoja hroničnih nezaraznih i zaraznih bolesti. Potrebno je provoditi aktivnosti u različitim formatima: predavanja, radionice, rad u maloj grupi,	Kontinuirano 2018- 2022		Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica, Zavod za javno zdravstvo; u saradnji sa Zavodom za bolesti ovisnosti ZDK, Centrima za mentalno zdravlje Domova zdravlja i drugim zdravstvenim ustanovama, Crveni m križem, NVO, ustanovama kulture itd.

	alternativne metode zdravstvenog odgoja – radionice po principu procesne drame, TV emisije, promotivni spotovi, brošure, panel diskusije, javni forumi itd.			
Obrazovanje građana i širenje svijesti o značaju mentalnog zdravlja i bolesti ovisnosti.	Glavni cilj je da se smanje prepreke u liječenju i zaštiti, tako što će se proširiti svijest ljudi o učestalosti mentalnog poremećaja, mogućnostima liječenja, procesu oporavka i ljudskim pravima oboljelih osoba i bolesti ovisnosti. Treba širiti informacije o dostupnosti liječenja i kosi od liječenja, tako da se promijene reakcije opšte populacije, zdravstvenih stručnjaka, medija, zakonodavaca i političara i da one budu zasnovane na dostupnom znanju. Osvješćivanje javnosti može smanjiti stigmatu i diskriminaciju, povećati korišćenje službi mentalnog zdravlja, promijeniti dominantan stav o tome da se mentalno, bolesti ovisnosti i tjelesno zdravlje odojeni, različiti entiteti.	kontinuirano 2018-2022		Zavod za bolesni ovisnosti, Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica, NVO
Podizanje svijesti o značaju oralne higijene	Promocija oralnog zdravlja je integralni dio cjelokupne zdravstvene promocije i predstavlja strateško opredjeljenje svake države koja brine o zdravlju cjelokupne populacije. Ima	Kontinuirano 2018-2022		Institut za zdravlje i sigurnost hrane – služba školske higijene, Domovi zdravlja, Ministarstvo za obrazovanje, škole i fakulteti.

	snažan uticaj na opće zdravlje i kvalitet života. Unapređenje oralnog zdravlja kod djece i stvaranje dobrih navika u ovom uzrastu, znači poboljšanje i oralnog i općeg zdravlja cijele populacije.			
Zabrana pušenja u svim školskim – obrazovnim ustanovama, kantinama na fakultetu, uz poštivanje propisa koji regulišu oblast prometovanja duhanskih preradevina	Statistike pokazuju da se s pušenjem počinje u školskoj dobi te se postavlja pitanje zašto mladi puše. Oni najčešće počinju pušiti oponašajući starije i odrasle, a odrasli su ti koji bi trebali biti primjer svome potomstvu. Usprkos kampanji protiv pušenja ono je po prevalenciji postalo prilično konstantno. U životu mladih jako bitnu ulogu imaju roditelji kao njihovi odgojitelji ili barem iskusni ljudi upoznati s kušnjama koje nam pruža današnje društvo. Potrebno je da roditelj pomogne djetetu razviti samopouzdanje i osjećaj osobne vrijednosti i samopoštovanja kako bi se dijete znalo oduprijeti pritisku vršnjaka. Donošenje Zakona o zabrani pušenja na javnim mjestima dosta će pomoći u rješavanju ove problematike.	Odmah po uvajanju Strategije		Ministarstvo za obrazovanje, Kantonalne inspeksijske služba, Ministarstvo zdravstva.
Praćenje i poboljšanje sanitarno-higijenskih karakteristika školskih objekata i školskih kuhinja	Programi praćenja i poboljšanja sanitarno-higijenskih karakteristika školskih objekata i školskih kuhinja	kontinuirano 2018-2022		Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica, Zavod za javno zdravstvo; u saradnji sa Ministarstvom za

	podrazumijevaju: praćenje i evaluaciju zdravstvene ispravnosti hrane i vode u školama, sanitarnih pregleda osoblja u kuhinjama i DDD poslova, ispitivanje sanitarno-higijenskih karakteristika školskih objekata i mikroklimatskih uslova u školskoj sredini (osvijetljenost, buka, temperatura), ispitivanje higijene nastave i učila, ekološka edukacija djece i mladih – podizanje ekološke svijesti.			obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, NVO.
--	---	--	--	---

Kultura i sport

K u l t u r a

CILJ	AKTIVNOSTI	VRIJEME REALIZACIJE	BUDŽET	NOSIOCI AKTIVNOSTI
Uključiti mlade u procese donošenja odluka o potrebama, strategiji i financiranju programa za kulturu mladih	Formiranje kulturnih klubova mladih, omladinskih kulturnih udruženja	Kontinuirano	NVO, općine Kanton	NVO, ustanove kulture, općine Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport
Razvijati mehanizme društvene afirmacije i promocije mladih talentiranih umjetnika nakon umjetničkih škola i akademija;	Uključiti mlade umjetnike u projektne aktivnosti ustanova i udruženja	Kontinuirano	općine Kanton	NVO Općine, UNZE Kanton
Podržavanje organizovanih društveno-kulturnih aktivnosti koje vode udruženja i organizacije mladih;	Osigurati svaki vid podrške ciljanim udruženjima mladih	Kontinuirano	općine Kanton	NVO Općine, Kanton

Osigurati veće učešće mladih kroz projekte medijskih kuća;	Kreiranje sadržaja koje uključuju problematiku i aktivnosti mladih	Kontinuirano	Općine Kanton	Medijske kuće NVO
Podrška medijima koji u svojim sadržajima tretiraju projekte mladih;	Prednost kod sufinansiranja projekata	Kontinuirano	Općine Kanton	Medijske kuće NVO
Omogućiti obavljanje pripravničkog staža diplomiranim kulturolozima čije znanje će doprinijeti razvoju kulture kroz institucionalno djelovanje.	Uključivanje ustanova kulture, medijskih kuća u programe obavljanja pripravničkog staža	Kontinuirano	Službe za zapošljavanje	ustanove kulture medijske kuće omladinska udruženja

Sport

CILJ	AKTIVNOSTI	VRIJEME REALIZACIJE	BUDŽET	NOSIOCI AKTIVNOSTI
Nastaviti finansijsku i svaku drugu podršku sportskim organizacijama, uspješnim sportašima, invalidskom sportu, studentskom sportu, studentskim i sportskim natjecanjima	Planiranje sredstava u Budžetima općina/kantona Zakonskim aktima	Kontinuirano	Svi nosioci	Vlada i Skupština ZDK Općinski načelnici i općinska vijeća
Podržati značajne državne i međunarodne sportske manifestacije	Uspostavljanje jedinstvene baze podataka	Kontinuirano	-	Ministarstvo za obrazovanje, nauku kulturu i sport Sportski savezi
Promovirati sportsko-rekreativne aktivnosti svih građana koje su u funkciji očuvanja zdravlja i poboljšanja psihofizičkih sposobnosti	Stvaranje materijalno tehničkih uslova za rekreativno bavljenje sportom - organizovanje javnih tribina na temu rekreativnog sporta - organizovanje sportskih takmičenja za rekreativce	Kontinuirano	Svi nosioci	Općinski načelnici Gradonačelnici Sportski savezi općina/gradova

Promovirati vannastavne sportske aktivnosti djece, omladine i studenata	osiguravanje materijalno tehničkih uslova za vannastavne aktivnosti organizovanje takmičenja učenika i studenata u raznim sportskim disciplinama	Kontinuirano	Svi nosioci	Vlada Zeničko-dobojskog kantona Općinski načelnici Gradonačelnici Udruga pedagoga Sportski savez studenata
promovirati sportske i rekreativne aktivnosti osoba s invaliditetom	- osiguravanje materijalno tehničkih uslova -organizovanje takmičenja osoba s invaliditetom u raznim sportskim disciplinama			Vlada Zeničko-dobojskog kantona Općinski načelnici Gradonačelnici Sportski savezi osoba s invaliditetom

Aktivizam mladih

CILJ	AKTIVNOSTI	VRIJEME REALIZACIJE	BUDŽET	NOSIOCI AKTIVNOSTI
Programska podrška aktivnostima udruženja mladih	Promovirati učešće mladih u demokratskim strukturama i procedurama donošenja odluka.	2022. godina	Općinski, kantonalni, NVO	Komisija za mlade Skupštine ZDK, NVO, Općinska vijeća, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport
	Promovirati uključenost mladih u stranački politički sistem i obuku	kontinuirano	Političke stranke, NVO, općine	NVO
	Formiranje jedinstvenog registra udruženja koja imaju prefix „omladinsko	2020		Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, Službe za društvene djelatnosti općina, NVO, komisija za mlade

	Formiranje kantonalnog vijeća mladih na području ZDK, formiranje vijeća mladih po općinama	2020	Općine, Kanton	NVO, Komisije za mlade
	Formiranje službi za pitanje mladih na području ZDK	2020	Općine	Općine, NVO, Komisija za mlade
	Podržati i dalje razvijati praksu uključivanja NVO u izradi i pripremanju alternativnih analiza i izvještaja i njihovo uključivanje u programe rada Skupštine, Vlade i radnih tijela Skupštine, koji se odnose na položaj mladih i obezbjeđenje njihovih razmatranja na sjednicama Vlade, Skupštine ili njihovih radnih tijela.	Kontinuirano		Komisija za mlade, NVO
	Nastaviti sa intenzivnijom realizacijom odredaba Zakona o udruženjima i fondacijama Federacije BiH i Države BiH.	Kontinuirano	-	nadležna ministarstva i NVO

Sigurnost mladih

CILJ	AKTIVNOSTI	VRIJEME REALIZACIJE	BUDŽET	NOSIOCI AKTIVNOSTI
Povećati stepen prevencije maloljetničke delinkvencije putem edukacije mladih, stručnjaka i roditelja	Organizovati posjete učenika osnovnih i srednjih škola na području ZDK-a od strane predstavnika organizacionih jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova kojima će se održavati edukativna predavanja iz oblasti policijskog rada i djelovanja, primjene zakonskih propisa, kao i određene preventivne aktivnosti, sve u cilju poboljšanja ukupnog stanja bezbjednosti, prevencije maloljetničkog prestupništva i smanjenju broja maloljetnika u sukobu sa zakonom. Edukacije uposlenika predškolskih, školskih, zdravstvenih ustanova iz oblasti maloljetničke delinkvencije U okviru projekta “Policajac u školi” organizovati predavanja u osnovnim i srednjim školama, gdje će se učenicima prezentirati rad policije, zakonski propisi, određene negativne pojave u društvu (droga, alkohol, prostitucija, trgovina ljudima i dr.) a što se može dovesti u vezu sa navedenim populacijama.	Period 2018.-2022.	MUP, Općine, Kanton u skladu sa mogućnostima i redovnim planiranjem budžetskih sredstava	MUP u saradnji sa Ministarstvom za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, NVO i drugih ustanova
Smanjenje učešća maloljetnika u vršenju krivičnih djela	Pojačati pristup policijskih službenika na prostorima u blizini školskih objekata, autobuskih stajališta i drugih prostora na kojima se okuplja omladina u smislu da se uspostavi bliži kontakt i dijalog sa učenicima, nastavnim i rukovodnim osobljem u cilju efikasnijeg sprječavanja rješavanja negativnih pojava i problema	Kontinuirano	MUP, druge ustanove u skladu sa svojim mogućnostima	MUP u saradnji sa drugim institucijama

	Po mogućnosti instalirati sistem videonadzornih kamera ispred i u unutrašnjosti svih škola, glavnih autobuskih stajališta, drugih javnih mjesta gdje se najčešće okupljaju mladi, a sve u cilju veće sigurnosti i efikasnijeg otkrivanja eventulanih počinilaca krivičnih djela			
	Pojačati kontrolu učesnika u saobraćaju posebno u blizini škola i drugih mjesta gdje se okupljau mladi, vršiti pregled, a po ukazanoj potrebi vršiti i pretres vozila i lica u vozilima u skladu sa zakonskim propisima a sve u cilju pronalaska narkotičkih sredstava, sredstava pogodnih za samopovređivanje, povređivanje drugih lica, te predmeta koja potiču iz krivičnih djela i pogodnih za izvršenje krivičnih djela, pojačati kontrole i legitimisanje lica, uključujući pregled i pretres lica i vozila, te ugostiteljskih objekata u skladu sa postojećim zakonima, pojačati prisustvo policijskih službenika na identifikovanim mjestima gdje je do sada zabilježeno najčešće okupljanje kriminogenih lica, kao i lica sklonih narušavanju javnog reda i mira, te po procjeni preduzimati zakonom predviđene mjere i radnje.			
Obezbijediti uslove za efikasniju primjenu zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku	Formirati posebno odjeljenje za rad sa maloljetnicima u kojem će raditi certificirani policijski službenici, po mogućnosti odrediti stručnog savjetnika-psihologa koji će ispred MUP ZDK-a raditi sa maloljetnicima u skladu sa postojećim zakonom, a sve u cilju prevencije maloljetničke delinkvencije i poduzimanja svih mjera i radnji na smanjenju broja djece i maloljetnika u sukobu sa zakonom.	Kontinuirano	MUP, druge ustanove u skladu sa svojim mogućnostima	MUP, doprinos drugih institucija, projektno finansiranje i donatorska sredstva

Povećati stepen bezbjednosti mladih	Pojačati pristup policijskih patrola i službenika na prostorima u blizini školskih objekata, autobuskih stajališta i drugih prostora na kojima se okupljaju mladi Postaviti sistem videonadzornih kamera u blizini svih školskih i drugih objekata gdje se okupljaju mladi, po potrebi postaviti dodatnu odgovarajuću saobraćajnu signalizaciju u blizini školskih objekata i mjesta gdje se okupljaju mladi, kao i drugih mjera u cilju efikasnije kontrole saobraćaja	Kontinuirano	MUP, Općine, Kanton u skladu sa mogućnostima i redovnim planiranjem budžetskih sredstava.	MUP u saradnji sa drugim institucijama
Obezbijediti uslove za efikasniju primjenu odgojnih preporuka i alternativnih modela za postupanje sa maloljetnicima u sukobu sa zakonom	Identifikovati i utvrditi ustanove koje su nadležne za provođenje odgojnih preporuka Po potrebi educirati određeni broj stručnih radnika za provođenje odgojnih preporuka	Period 2018.-2022	Općine, Kanton u skladu sa mogućnostima i redovnim planiranjem budžetskih sredstava	Ministarstvo pravosuđa, Centar za socijalni rad, NVO i drugi

Informisanje mladih

CILJ	AKTIVNOSTI	VRIJEME REALIZACIJE	BUDŽET	NOSIOCI AKTIVNOSTI
Formirati informativne centre za mlade kako bi imali jednak pristup informacijama	Osigurati adekvatan prostor tipa centra za mlade	Do 2022. godine	Općine NVO	NVO Grad/općine
Kroz sistem školovanja koristiti mogućnosti savremenih informacionih sistema.	Osigurati određene kapacitete u školama/fakultetima za izvođenje nastave savremenim inf.sistemima	Kontinuirano	Kanton Grad/općine Kanton NVO	Srednje škole Fakulteti NVO
Umrežavanje javnog, civilnog i poslovnog sektora u svrhu pravovremenog informiranja	Putem informacionih centara osigurati mogućnost pristupa svim podacima	Kontinuirano	Grad/općine Kanton NVO	Grad/općine Kanton NVO Poslovni sektor
Promovirati informativne kampanje mladih	Omogućiti školama i fakultetima realizaciju projekata informativnog karaktera u svrhu vršnjačke edukacije	Kontinuirano	Srednje škole Fakulteti NVO	Općine Kanton NVO

Slobodno vrijeme

CILJ	AKTIVNOSTI	VRIJEME REALIZACIJE	BUDŽET	NOSIOCI AKTIVNOSTI
Veća iskorištenost javnih/slobodnih prostora, u cilju formiranja omladinskih klubova, te njihova adaptacija u svrhu kvalitetnijeg provođenja slobodnog vremena kod mladih	Napraviti analizu javnih/slobodnih prostora na području Kantona Obezbjediti adekvatne prostore za omladinske klubove, Povećati broj omladinskih klubova na području Kantona Olakšati proces registracije omladinskih klubova na području Kantona Povećati budžet namjenjen funkcionisanju omladinskih klubova osiguravanje programske podrške radu omladinskih klubova Formiranje kantonalnog Omladinskog kluba (Ulogu Kantonalnog omladinskog kluba može da vrši i vijeće mladih ZE DO Kantona) Kontakt tačka za sve mlade s područja Kantona Podržati i unaprijediti postojeće informativne centre i savjetovališta za mlade kako bi osigurali da se zadovolje potrebe za informacijama mladih koji imaju teškoće sa dostupnošću informacija Pružanje općinske/kantonalne imovine (prostora, zgrada ili njihovih dijelova) na korištenje za različite inicijative, neformalnim skupinama mladih ili organizacijama mladih	Kontinuirano	Svi nosioci	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Općine, NVO, školske i univerzitetske institucije

Povećati korištenje javnih površina za u cilju kvalitetnije provođenja vremena kod mladih	- Afirmisati i urediti javne prostore koji mladi mogu iskoristiti za svoje aktivnosti - Poticati preuređivanje (oplemenjivanje) urbanih i javnih površina - Promocija ulične umjetnosti kao jedan od vidova izražavanja mladih / ulična galerija - Omogućiti mladima lakši pristup javnim površinama	Kontinuirano	Svi nosioci	Ministarstvo, obrazovanja, nauke kulture i sporta, Ministarstvo za prostorno uređenje, Općine, NVO, školske i univerzitetske intitucije
Povećati broj volonterskih akcija i volontera te promjeniti odnos mladih prema volontiranju	Promovirati volontiranje kao društveno koristan angažman, Povećati prilike za volontiranje / organizovanje volonterskih akcija organizovanih od strane Kantonalnih i institucija lokalne vlasti Stimulisati/podržavati volonterske akcije organizujene od strane nevladinih udruženja Poticati organizovanje volonterskih akcija od strane školskih ustanova Organizacija volonterskih službi / registar volontera Priznavanje volonterskog rada pri upisima u škole, univerzitete ili pri zapošljavanju Općine, kao jedinice lokalne samouprave moraju da povećaju broj volonterskih akcija, tj. Općine bi trebali biti organizator volonterskih akcija	Kontinuirano	Svi nosioci	Ministarstvo, obrazovanja, nauke kulture i sporta, Ministarstvo za prostorno uređenje, Općine, NVO

Povećati broj omladinskih projekata i povećati učešće mladih u omladinski projektima	Omogućiti veći broj omladinskih projekata na području Kantona Povećati bužet Kantona za omladinske projekte Organizovati radionice pisanja projekata Jasno definišena pravila pri odabiru omladinskih projekata Pozive za projekte slati na adrese u kojima mladi provode svoje vrijeme (univerziteti, škole, omladinski klubove, NVO	Kontinuirano	Svi nosioci	Ministarstvo, obrazovanja, nauke kulture i sporta, Ministarstvo za prostorno uređenje, Općine, NVO, školske i univerzitetske intitucije
Povećati broj mladih koji uzima učešće u procesu donošenja odluka	Institucije Kantona i općinskih vlasti napraviti dan otvorenih vrata Pozivati mlade na učešće u javnim tribinama, putem službenih glasila Institucija, škola, univerziteta, omladinskih klubova, Vijeća mladih,... Implementirati radionice o učešću mladih u procesu donošenja odluka, te tako mladima približiti cijeli proces Učestvovanje mladih ljudi ili organizacija mladih u upravnim i savjetodavnim tijelima općinske/kantonalne uprave putem formiranja formalnih tijela „Parlamenta mladih“ ili „Vijeća mladih“ te putem provođenja redovnih neformalnih foruma sa mladima; Forumi mladih parlamentarnih stranaka organizujeti radionice o procesu donošenja odluka	Kontinuirano	Svi nosioci	Ministarstvo, obrazovanja, nauke kulture i sporta, Ministarstvo za prostorno uređenje, Općine, NVO, školske i univerzitetske intitucije, forumi mladih parlamentarnih grupa

Omogućiti mladima alate, informacije, vještine da bi bili konkurentniji na tržištu rada te da im se pruži više mogućnosti za individualnim usavršavanjem	Povećati broj prilika za učešće u neformalnom obrazovanju Adekvatna informiranost mladih o programima neformalnog obrazovanja lokalnim, regionalnim i internacionalnim programima neformalnog obrazovanja) Smanjiti pravne poteškoće za izvođenje programa neformalnog obrazovanja u srednjoškolskim i univerzitetskim institucijama na području kantona (dozvole od resornog Ministarstva za izvođenje programa neformalnog obrazovanja u školama, univerzitetima) Povećati budžet za radionice neformalnog karaktera Priznavanje certifikata stečenih kroz neformalno obrazovanje kod poslodavaca	Kontinuirano	Svi nosioci	Ministarstvo, obrazovanja, nauke kulture i sporta, Ministarstvo za prostorno uređenje, Općine, NVO, školske i univerzitetske intitucije
Povećati učešće mladih u rekreativnim i manje popularnim sportovima	Poboljšati promociju rekreativnog sporta (ukazujući na važnost fizičkih aktivnosti tokom života mladih osoba) Povećati promociju „nepopularnih sportova / manje popularnih“ – rolanje, biciklizam, planinarstvo, plivanje, stolni tenis, gimnastika, ritmika, ples... Obezbijediti adekvatne prostore za bavljenje rekreativnim sportom (tereni za mali fudbal, uličnu košarku, odbojku na plaži/pijesku, označavanje i signaliziranje	Kontinuirano	Svi nosioci	Ministarstvo, obrazovanja, nauke kulture i sporta, Ministarstvo za prostorno uređenje, Općine, NVO, školske i univerzitetske intitucije

	biciklističkih ruta (u urbanim i drugim sredinama) adekvatan prostor za bavljenje gimnastikom, ritmikom, plesom, izgradnja betonskih stolova za tenis u parkovima koji posjećuju mladi...) Povećati broj sekcija u školskim ustanova Unaprijediti plan i program vannastavnih aktivnosti			
Povećati mobilnost mladih	Povećati informiranost mladih o mogućnostima za putovanja/mobilnost Predstavljanje Evropskih programa koji se bave mobilnošću mladih Povećati podršku mladima koji žele učestvovati u programima mobilnosti Povećati školske razmjene između dva ili više Kantona, ili povećati internacionalne školske razmjene Predstaviti / Pojednostaviti proces prijave na programe studentskih razmjena Povećati broj studentskih razmjena Dati finansijsku podršku studentskim razmjenama	Kontinuirano	Svi nosioci	Ministarstvo, obrazovanja, nauke kulture i sporta, Ministarstvo za prostorno uređenje, Općine, NVO, školske i univerzitetske intitucije

IV DIO – ODGOVORNOST, MONITORING, EVALUACIJA I IZVJEŠTAVANJE

Za realizaciju *Strategije* odgovorni su:

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport; Ministarstvo unutrašnjih poslova; Ministarstvo za privredu; Ministarstvo zdravstva; Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice; Pedagoški zavod, JU Služba za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona, Kantonalni zavod za javno zdravstvo, grad Zenica i općine na području Kantona i nevladine organizacije koje u skladu sa Zakonom o udruženjima i fondacijama vrše javna ovlaštenja (Sportski savez Zeničko-dobojskog kanton, granski sportski savezi, općinski sportski savezi, društva pedagoga tjelesnog i zdravstvenog odgoja).

Svi naprijed navedeni subjekti se zadužuju da u svojim godišnjim programima rada ugrade elemente *Strategije* omladinske politike koji su u njihovoj nadležnosti. Također se obavezuju da u budžetima svake godine planiraju sredstva za realizaciju predviđenih zadataka.

Odgovorni subjekti su dužni donijeti vlastite programe implementacije *Strategije*, te periodično podnositi izvještaje o realizaciji tih programa.

Odgovorni subjekti se zadužuju da šestomjesečno dostavljaju Monitoring timu - Vlade Kantona izvještaje o realiziranim aktivnostima, uočenim slabostima i prijedlozima za njihovo prevazilaženje, te da koordiniraju aktivnosti sa drugim nivoima vlasti.

2. Ostali realizatori

Organizacije civilnog društva svojim misijama i programima svrstavaju se u značajne subjekte koji mogu implementirati dijelove *Strategije*. Neophodno je, kroz saradnju i partnerstvo, aktivno uključenje nevladinih organizacija u implementaciju *Strategije*.

Takođe nezaobilazan faktor u implementaciji *Strategije* su mediji. Vlada Kantona treba podržavati projekte medija kojima se afirmiraju mjere i ciljevi utvrđeni u *Strategiji*.

3. Monitoring tim

Vlada Zeničko-dobojskog kantona će formirati Monitoring tim za praćenje realizacije *Strategije omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2018.-2022. godina*. Sastav Monitoring tima treba da bude kompetentan i sposoban za valorizaciju i utvrđivanje stepena realizacije *Strategije*.

Monitoring tim će analizirati izvještaje odgovornih subjekata, te pratiti aktivnosti svih zaduženih za realizaciju mjera, kao i realizaciju budžetskih sredstava namjenjenih za tu svrhu.

Monitoring tim će Skupštini Zeničko-dobojskog kantona podnijeti 2020. i 2022. godine Izvještaj o stepenu realizacije *Strategije*. U slučaju da dođe do značajnijih odstupanja ili do izmjene uslova za implementaciju zacrtanih i usvojenih ciljeva *Strategije* - Monitorin tim će i mimo ovih termina izvijestiti Skupštinu Kantona.

Prva evaluacija *Strategije* izvršit će se polovinom 2020. godine, kada će se donijeti nove mjere ili uskladiti postojeće. Evaluacija će obuhvatiti područja: obrazovanja, zapošljavanja i privrede, socijalne politike, zdravstvene zaštite, aktivnog učešća mladih u društvu, izgradnje civilnoga društva i volonterskoga rada, kulture mladih, te mobilnosti, informisanja i savjetovanja. Konačna evaluacija će se izvršiti 2022. godine nakon okončanja perioda na koji se odnosi *Strategija*.

SADRŽAJ**UVOD 1046****I DIO – OCJENA STANJA 1047**

Obrazovanje i nauka	1047
Srednješkolosko obrazovanje	1048
Visoko obrazovanje	1050
Dodiplomski studiji	1052
Postdiplomski studiji (raniji predbolonjski studiji)	1052
Doktorski studij	1055
Prerano napuštanje obrazovanja	1055
Stipendiranje mladih	1056
Obrazovanje odraslih	1056
Obrazovanje i zapošljavanje	1057
Rad i zapošljavanje	1057
Broj mladih – rezultati popisa stanovništva 2013.	1058
Informacija o stanju u oblasti zapošljavanja	1060
Siva ekonomija i rad na crno	1061
Aktivnosti na zapošljavanju u Zeničko-dobojskom kantonu	1062
Program sufinansiranja samozapošljavanja START UP 2017 Federani zavod za zapošljavanje	1062
Socijalna briga	1065
Prava iz socijalne zaštite su:	1065
Prava iz oblasti zaštite porodice sa djecom su:	1066
Socijalni položaj mladih	1066
Zdravstvena zaštita	1068
Primarna zdravstvena zaštita:	1068
Sekundarna zdravstvena zaštita	1068
Tercijalna zdravstvena zaštita	1068
Prava osiguranika iz reda mladih:	1068
Trenutno stanje i problematika mladih u sklopu zdravstvene zaštite na području Kantona	1069
Kultura i sport	1072
Kultura	1072
Sport	1072

Aktivizam mladih	1075
Omladinska politika i učešće mladih u političkom životu	1076
Mladi i civilno društvo	1076
Omladinski civilni sektor u Zeničko-dobojskom kantonu	1077
Finansiranje potreba mladih	1078
Sigurnost mladih	1078
Stanje bezbjednosti mladih na području Zeničko-dobojskog kantona	1080
Stanje kriminaliteta - maloljetnička delinkvencija na području ZDK za 2016.godinu	1080
Stanje kriminaliteta - maloljetnička delinkvencija na području ZDK za period januar septembar 2017.godine	1081
Informisanje mladih	1084
Slobodno vrijeme	1084
Prostori za mlade / Omladinski klubovi (centri)	1086
Javne površine i mladi	1086
Volontiranje i mladi	1086
Omladinski projekti	1086
Proces donošenja odluka i mladi	1086
Neformalno obrazovanje i mladi	1087
Mobilnost mladih i slobodno vrijeme	1087

II DIO – CILJEVI STRATEGIJE 1088

Obrazovanje i nauka	1088
Rad i zapošljavanje	1088
Socijalna briga	1088
Zdravstvena zaštita	1089
Kultura i sport	1089
Kultura	1089
Sport	1089
Aktivizam mladih	1090
Omladinska politika i učešće mladih u političkom životu	1090
Mladi i civilno društvo	1090
Sigurnost mladih	1090
Informisanje mladih	1090
Slobodno vrijeme	1090

III DIO – MJERE REALIZACIJE 1091

Obrazovanje i nauka	1091
Srednješkolosko obrazovanje	1091
Visoko obrazovanje	1093
Rad i zapošljavanje	1094
Socijalna briga	1095
Zdravstvena zaštita	1096
Kultura i sport	1102
Kultura	1102
Sport	1103
Aktivizam mladih	1104
Sigurnost mladih	1106
Informisanje mladih	1108
Slobodno vrijeme.....	1109

IV DIO – ODGOVORNOST, MONITORING, EVALUACIJA I IZVJEŠTAVANJE1114

260.

Na osnovu člana 37. stav 1. tačka f) Ustava Zeničko-dobojskog kantona, a u vezi sa članom 25. Zakona o visokom obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 6/09, 9/13, 13/13 i 4/15), Skupština Zeničko-dobojskog kantona, na 63. sjednici, održanoj 01.08. 2018. godine, donosi

ODLUKU

o usvajanju Elaborata o opravdanosti pokretanja studijskog programa Doktorski studij odgojnih znanosti, trećeg ciklusa studija, na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici

Član 1. (Predmet odluke)

Usvaja se Elaborat o opravdanosti pokretanja studijskog programa Doktorski studij odgojnih znanosti, trećeg ciklusa studija, na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici.

Član 2. (Stupanje na snagu)

Odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 01-38-12200 /18
Datum: 01.08.2018. godine
Zenica

PREDSJEDAVAJUĆI
Jasmin Duvnjak. s.r
.....

261.

Na osnovu člana 37. stav 1. tačka f) Ustava Zeničko-dobojskog kantona, a u vezi sa članom 25. Zakona o visokom obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 6/09, 9/13, 13/13 i 4/15), Skupština Zeničko-dobojskog kantona, na 63. sjednici, održanoj 01.08.2018. godine, donosi

ODLUKU

o pokretanju studijskog programa Doktorski studij odgojnih znanosti, trećeg ciklusa studija, na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici

Član 1.

(Predmet odluke)

Pokreće se studijski program **Doktorski studij odgojnih znanosti**, trećeg ciklusa studija, na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici.

Član 2.

(Stupanje na snagu)

Odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 01- 38-12201 /18
Datum: 01.08.2018. godine
Zenica

PREDSJEDAVAJUĆI
Jasmin Duvnjak. s.r
.....

262.

Na osnovu člana 37. stav 1. tačka f) Ustava Zeničko-dobojskog kantona, a u vezi sa članom 25. Zakona o visokom obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 6/09, 9/13, 13/13 i 4/15), Skupština Zeničko-dobojskog kantona, na 63. sjednici, održanoj 01.08.2018. godine, donosi

ODLUKU

o pokretanju studijskog programa Inkluzivna edukacija, prvog ciklusa studija, na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici

Član 1.

Pokreće se studijski program **Inkluzivna edukacija**, prvog ciklusa studija, na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici.

Član 2.

Odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 01-38-12203 /18.
Datum: 01.08.2018. godine
Zenica

PREDSJEDAVAJUĆI
Jasmin Duvnjak. s.r
.....

263.

Član 2.

Na osnovu člana 37. stav 1. tačka f) Ustava Zeničko-dobojskog kantona, a u vezi sa članom 25. Zakona o visokom obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 6/09, 9/13, 13/13 i 4/15), Skupština Zeničko-dobojskog kantona, na 63. sjednici, održanoj 01.08.2018. godine, donosi

ODLUKU

o usvajanju Elaborata o pokretanju studijskog programa Inkluzivna edukacija, prvog ciklusa studija, na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici

Član 1.

Usvaja se Elaborato pokretanju studijskog programa **Inkluzivna edukacija**, prvog ciklusa studija, na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici.

Član 2.

Odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 01- 38-12202 /18.
Datum, 01.08.2018. godine
Zenica

PREDSJEDAVAJUĆI
Jasmin Duvnjak. s.r

264.

Na osnovu člana 37. stav 1. tačka f) Ustava Zeničko-dobojskog kantona, a u vezi sa članom 25. Zakona o visokom obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 6/09, 9/13, 13/13 i 4/15), Skupština Zeničko-dobojskog kantona, na 63. sjednici, održanoj 01.08.2018. godine, donosi

ODLUKU

o usvajanju Elaborata o pokretanja studijskog programa Kulturalni studij, drugog ciklusa studija, na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Zenici

Član 1.

Usvaja se Elaborato opravdanosti pokretanja studijskog programa **Kulturalni studij**, drugog ciklusa studija, na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Zenici.

Odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 01-38-12204 /18
Datum, 01.08.2018. godine
Zenica

PREDSJEDAVAJUĆI
Jasmin Duvnjak. s.r

265.

Na osnovu člana 37. stav 1. tačka f) Ustava Zeničko-dobojskog kantona, a u vezi sa članom 25. Zakona o visokom obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 6/09, 9/13, 13/13 i 4/15), Skupština Zeničko-dobojskog kantona, na 63. sjednici, održanoj 01.08.2018. godine, donosi

ODLUKU

o pokretanju studijskog programa Kulturalni studij, drugog ciklusa studija, na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Zenici

Član 1.

Pokreće se studijski program **Kulturalni studij**, drugog ciklusa studija, na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Zenici.

Član 2.

Odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 01- 38-12205 /18
Datum, 01.08.2018. godine
Zenica

PREDSJEDAVAJUĆI
Jasmin Duvnjak. s.r

266.

Na osnovu člana 21. Zakona o ustanovama („Službeni list Republike Bosne i Hercegovine“, broj: 6/92, 8/93 i 13/94) i člana 6. Odluke o preuzimanju prava i obaveza osnivača i usklađivanju organizacije i poslovanja Javne zdravstvene ustanove Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“).

kantona”, broj: 11/12), Skupština Zeničko-dobojskog kantona, na 63. sjednici, održanoj dana 01.08.2018. godine, d o n o s i

O D L U K U

o izmjenama Odluke o preuzimanju prava i obaveza osnivača i usklađivanju organizacije i poslovanja Javne zdravstvene ustanove Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti

Član 1.

(Izmjena člana 2. Odluke)

U Odluci o preuzimanju prava i obaveza osnivača i usklađivanju organizacije i poslovanja Javne zdravstvene ustanove Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti (“Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 11/12), (u daljem tekstu: Odluka) u članu 2. stav 1. mijenja se i glasi:

„Javna zdravstvena ustanova Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti nastavlja sa radom i poslovanjem pod promjenjenim nazivom koji glasi: Javna zdravstvena ustanova zavod za bolesti ovisnosti Zeničko-dobojskog kantona“.

Član 2.

(Izmjena člana 4. Odluke)

Član 4. Odluke, mijenja se i glasi:

Zavod obavlja poslove utvrđene Odlukom o klasifikaciji djelatnosti Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj: 47/10), koji obuhvata sljedeće razrede:

- a) 86.10 - djelatnosti bolnica,
- b) 86.22 - djelatnost specijalističke medicinske prakse i
- c) 86.90 - ostale djelatnosti zdravstvene zaštite.

U okviru djelatnosti iz stava 1. ovog člana Zavod obavlja:

- stacionarnu i ambulantno-polikliničku zdravstvenu zaštitu sa rehabilitacijom oboljelih ovisnika,
- planira, predlaže i provodi mjere primarne prevencije za očuvanje i unapređenje zdravlja u segmentu ovisnosti,

- dijagnostiku, terapiju, sekundarnu i tercijarnu prevenciju, rehabilitaciju i socijalnu reintegraciju ovisnika,

- provođenje programa supstitucione terapije prema standardima Svjetske zdravstvene organizacije,

- vođenje registra bolesti ovisnosti,

- ostvaruje saradnju sa zdravstvenim ustanovama svih nivoa zdravstvene zaštite,

- ostvaruje saradnje sa ustanovama koje kroz svoju djelatnost mogu biti uključene u borbu protiv bolesti ovisnosti (osnovne i srednje škole, prosvjetno-pedagoški zavodi, visokoškolske ustanove, centri za socijalni rad, nevladine organizacije, sportska udruženja, udruženje građana i roditelja),

- provodi istraživački rad i statističku obradu iz oblasti ovisnosti,

- organizuje i/ili provodi programe smanjenja štete za lica koja injektiraju droge, organizuje stručna savjetovanja, seminare, javne tribine, predavanja i druge aktivnosti od značaja za ostvarivanje djelatnosti Zavoda,

- provodi edukaciju medicinskog osoblja iz oblasti ovisnosti,

- izrađuje i provodi doktrinu i model u pružanju zdravstvene zaštite u oblasti ovisnosti,

- učestvuje u dopunskom stručnom osposobljavanju zdravstvenih i nezdravstvenih radnika iz svoje profesinalne oblasti i

- obavlja i druge poslove u oblasti bolesti ovisnosti u skladu sa posebnim propisima.

Član 3.

(Stupanje na snagu)

Ova Odluka stupa na snagu osmog dana od dana objave u “Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona”.

Broj:01-37-12206/18

Datum, 01.08.2018. godine

Zenica

PREDSJEDAVAJUĆI

Jasmin Duvnjak. s.r

.....

267.

Na osnovu člana 18. Ustava Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Federacije BiH“, broj: 7/96, „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/96, 10/00, 10/00, 8/04 i 10/04) i člana 3. Zakona o utvrđivanju i obilježavanju Dana Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 6/13), Skupština Zeničko-dobojskog kantona, na 63. sjednici Skupštine Zeničko-dobojskog kantona, održanoj dana 01.08.2018. godine, d o n o s i

O D L U K U

o potvrđivanju Programa obilježavanja Dana Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu

I

Potvrđuje se Program obilježavanja Dana Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu.

II

Sastavni dio ove Odluke je Program obilježavanja Dana Zeničko-dobojski kantona za 2018. godinu.

III

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 01-05-12218 /18
Datum, 01.08.2018. godine
Zenica

PREDSJEDAVAJUĆI
Jasmin Duvnjak. s.r

Na osnovu člana 3. stav 1. Zakona o utvrđivanju i obilježavanju Dana Zeničko-dobojskog kantona („Službene nobine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 5/13), Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 150. sjednici održanoj dana 05.07.2018. godine, d o n o s i

P R O G R A M OBILJEŽAVANJA DANA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA za 2018. godinu

I) Smotra folklor

Datum: 18.08.2018. godine,

Vrijeme: od 18,00 sati,

Mjesto: Plato od Sinagoge do RK Bosna u Zenici (u slučaju lošeg vremena sala HKD „Napredak“),

Nosioci aktivnosti: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport i GUD „Filigran“ Zenica.

II) Tamburaški susreti i Dječiji sevdah fest

Datum: 25.08.2018. godine,

Vrijeme: od 18,00 sati,

Mjesto: Plato od Sinagoge do RK Bosna u Zenici (u slučaju lošeg vremena sala HKD „Napredak“),

Nosioci aktivnosti: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport i GUD „Filigran“ Zenica.

III) Promocija knjige, regionalne zbirke priča „Tri kraljice“ i Izložba „TVRDAVE U DOLINI BOSNE“

Datum: 28.08.2018. godine,

Vrijeme: 13,00 sati,

Mjesto: Muzej grada Zenice,

Nosioci aktivnosti: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport i Muzej grada Zenice.

IV) Polaganje cvijeća na spomen-obilježju Kameni spavač

Datum: 29.08.2018. godine,

Vrijeme: 09,30 sati,

Mjesto: Zenica,

Nosioci aktivnosti: Predsjedavajući Skupštine i Ured Premijera.

V) Prijem kod predsjedavajućeg Skupštine Zeničko-dobojskog kantona i premijera za predstavnike boračkih udruženja, udruženja logoraša, civilnih žrtava rata i drugih udruženja proizašlih iz rata zajedno sa članovima Komisije za boračka i invalidska pitanja Skupštine Zeničko-dobojskog kantona

Datum: 29.08.2018. godine,

Vrijeme: 10,00 do 10,55 sati,

Mjesto: Sala 109 zgrade sjedišta Kantona u Zenici,

Nosioci aktivnosti: Ured Premijera, Stručna služba Skupštine i Ministarstvo za boračka pitanja.

VI) Svečana sjednica Skupštine Zeničko-dobojskog kantona

Datum: 29.08.2018. godine,

Vrijeme: 11,00 sati,

Mjesto: Sala 301 anexa zgrade sjedišta Kantona

Sadržaj svečane sjednice:

- Uvodna riječ predsjedavajućeg Skupštine,
- Intoniranje himne Bosne i Hercegovine,
- Prigodan govor Premijera Kantona,
- Dodjela javnih priznanja Zeničko-dobojskog kantona,

Nosioci aktivnosti: Ured Premijera i Stručna služba Skupštine.

VII) Svečano otvaranje novih prostorija kantonalnih boračkih udruženja u Zenici

Datum: 29.08.2018. godine,

Vrijeme: nakon završetka svečane sjednice Skupštine Zeničko-dobojskog kantona,

Mjesto: prostorije udruženja u ul. Adolfa Goldbergera br. 7, u Zenici,

Nosioci aktivnosti: Ministarstvo za boračka pitanja u saradnji sa boračkim udruženjima i Komisijom za boračka i invalidska pitanja Skupštine Zeničko-dobojskog kantona.

VIII) Posjeta Komisije za boračka i invalidska pitanja kantonalnim boračkim udruženjima:

Savezu dobitnika najvećih ratnih priznanja Zeničko-dobojskog kantona, Savezu ratnih vojnih invalida Zeničko-dobojskog kantona, Jedinstvenoj organizaciji boraca Bosne i Hercegovine "Unija veterana" Zeničko-dobojskog kantona i Organizaciji porodica šehida i poginulih boraca Zeničko-dobojskog kantona.

Datum: 29.08.2018. godine,

Vrijeme: nakon završetka svečane sjednice Skupštine Zeničko-dobojskog kantona,

Mjesto: prostorije udruženja u ul. Adolfa Goldbergera br. 7, u Zenici,

Nosioci aktivnosti: Ministarstvo za boračka pitanja u saradnji sa boračkim udruženjima i Komisijom za boračka i invalidska pitanja Skupštine Zeničko-dobojskog kantona.

IX) Posjeta Komisije za ravnopravnost spolova, ljudska prava i građanske slobode Udruženju Medica Zenica, ul. Krivače 40, Zenica

Datum: u periodu od 29.08. do 31.08.2018. godine,

Vrijeme: 10,00 do 11,00 sati,

Mjesto: prostorije udruženja ul. Krivače 40, Zenica,

Nosioci aktivnosti: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice u saradnji sa direktoricom Udruženja Medica Zenica.

X) Posjeta Komisije za ravnopravnost spolova, ljudska prava i građanske slobode Centru ženskih prava, ul. Mejdandžik br. 9, Zenica

Datum: u periodu od 29.08. do 31.08.2018. godine,

Vrijeme: 10,00 do 11,00 sati,

Mjesto: prostorije Centra, ul. Mejdandžik br. 9, Zenica,

Nosioci aktivnosti: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice u saradnji sa Centrom ženskih prava.

XI) Posjeta Komisije za mlade JU Centar za djecu i odrasle osobe sa posebnim potrebama, Dnevni centar Visoko, Dobrinje b.b., Visoko

Datum: 30.08.2018. godine,

Vrijeme: u 11,00 sati,

Mjesto: Prostorije ustanove u Visokom, Dobrinje b.b.,

Nosioći aktivnosti: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice u saradnji sa direktoricom javne ustanove.

XII) Posjeta Komisije za mlade JU „Penzionerski dom sa stacionarom“ Zeničko-dobojskog kantona, ul. Prve zeničke brigade 1D, Zenica

Datum: 31.08.2018. godine,

Vrijeme: u 10,00 sati,

Mjesto: Prostorije ustanove u Zenici ul. Prve zeničke brigade 1D, Zenica,

Nosioći aktivnosti: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice u saradnji sa direktorom javne ustanove.

XIII) Posjeta Komisije za mlade Koaliciji organizacija osoba sa invaliditetom Zeničko-dobojskog kantona

Datum: 31.08.2018. godine,

Vrijeme: u 11,00 sati,

Mjesto: Prostorije udruženja u Zenici, (smještene u prostorijama udruženja „Dlan“ Zenica, Bulevar Ezhera Arnautovića soliter. br. 3, Zenica),

Nosioći aktivnosti: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice u saradnji sa predsjednikom Koalicije organizacija osoba sa invaliditetom Zeničko-dobojskog kantona).

XIV) Koncert srednjovjekovne muzike ansambla „FUGATO“ i Srednjovjekovne igre, prezentacija srednjovjekovne kuhinje

Datum: 31.08.2018. godine,

Vrijeme: od 12,00 do 14,00 sati,

Mjesto: Tvrdava Vranduk u Zenici,

Nosioći aktivnosti: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport i Muzej grada Zenice.

XV) Prvi školski časovi školske 2018/2019. godine, septembar 2018. godine**- Čas istorije o Kulinu Banu**

Datum: Početak školske 2018.-2019. godine,

Vrijeme: Prvi časovi školske 2018.-2019. godine,

Mjesto: Osnovne i srednje škole na području Zeničko-dobojskog kantona,

Nosioći aktivnosti: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport (Pedagoški zavod).

Broj: 02-05-11042-1 /18

PREDSJEDAVAJUĆI

Datum, 05.07.2018. godine

Zenica

Jasmin Duvnjak. s.r**268.**

Na osnovu člana 22. stav. 3. a u vezi sa članom 23. Poslovnika Skupštine Zeničko-dobojskog kantona - Novi Prečišćeni tekst («Službene novine Zeničko-dobojskog kantona», broj: 7/12, 12/13 i 10/18), Skupština Zeničko-dobojskog kantona na 63. sjednici održanoj dana 01.08.2018. godine, donijela je:

ODLUKU**o dopuni Odluke o izboru stalnih radnih tijela 7. saziva Skupštine Zeničko-dobojskog kantona****Član 1.****(Obrazovanje novog stalnog radnog tijela)**

U Odluci o izboru stalnih radnih tijela 7. saziva Skupštine Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, broj: 1/15, 3/16, 4/17, 11/17 i 13/17), u članu 1. vrši se slijedeća izmjena:

U članu 1. Odluke, iza rednog broja XIV Komisija za boračka i invalidska pitanja, dodaje se novi redni broj XV, koji glasi:

“XV Komisija za europske integracije”:

1. Jasmin Duvnjak - predsjedavajući
2. Draženka Subašić - zamjenica
3. Ivo Tadić

4. Almedin Aliefendić
5. Dženana Brkić-Šabić
6. Sretko Radišić
7. Muharem Saračević
8. Edita Antolović

Član 2.
(Prečišćeni tekst)

Ovlašćuje se Zakonodavno-pravna komisija Skupštine da utvrdi Prečišćeni test Odluke o izboru stalnih radnih tijela 7. saziva Skupštine Zeničko-dobojskog kantona.

Član 3.

(Stupanje na snagu i objavljivanje)

Odluka stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 01-01-12207/18
Datum, 01.08.2018. godine
Zenica

PREDSJEDAVAJUĆI
Jasmin Duvnjak. s.r

269.

Na osnovu člana 15. Poslovnika Skupštine Zeničko-dobojskog kantona – Novi Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/12, 12/13 i 10/18), Skupština Zeničko-dobojskog kantona, na 63. sjednici održanoj 01.08. 2018. godine, d o n i j e l a j e:

O D L U K U
o izmjenama Odluke o obrazovanju
Kolegija Skupštine

Član 1.

(Izmjena sastava Kolegija)

U Odluci o obrazovanju Kolegija Skupštine („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/14 i 4/17) u članu 1. **tačka 6., 9. i 12. se brišu.**

Dosadašnje tačke 7., 8., 10. i 11. postaju tačke 6., 7., 8. i 9.

Član 2.

(Stupanje na snagu i objavljivanje)

Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u «Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona».

Broj:01-01-12208/18

Datum, 01.08.2018. godine

Zenica

PREDSJEDAVAJUĆI

Jasmin Duvnjak. s.r

V L A D A

270.

Na osnovu člana 16. stav 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10), a u vezi sa članom 49. Zakona o izvršavanju budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18), na prijedlog Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Vlada Zeničko-dobojskog kantona na 151. sjednici, održanoj dana 13.07.2018. godine, d o n o s i

O D L U K U

o uvećanju sredstava u Budžetu
Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu

Član 1.

(Predmet)

(1) Odobrava se uvećanje sredstava u Budžetu Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj:1/18) za budžetskog korisnika iz nadležnosti Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport – OŠ „Ahmed Muradbegović“ Kakanj.

(2) Uvećanje sredstava u Budžetu Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu, vrši se na sljedeći način:

- a) na razdjelu 22, budžetska organizacija 02, potrošačka jedinica 0007 – OŠ „Ahmed Muradbegović“ Kakanj, sredstva na poziciji 821300 – Nabavka opreme, Plan izdaci iz donacija 2018. godina, uvećavaju se za 1.100,00 KM;
- b) u Budžetu Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu u dijelu A. PRIHODI u koloni Plan 2018. godina, sredstva na poziciji 732116 – Primljeni tekući transferi od općina, uvećavaju se za 1.100,00 KM.

Član 2.**(Namjena korištenja sredstava i izvještavanje)**

- (1) Uplaćena sredstva od strane općine Kakanj škola će utrošiti za opremanje kabineta.
- (2) Škola je dužna sačiniti izvještaj o namjenskom utrošku sredstava i isti dostaviti resornom Ministarstvu najkasnije 7 (sedam) dana nakon utroška sredstava.

Član 3.**(Realizacija odluke)**

Za realizaciju ove Odluke zadužuju se Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport i Ministarstvo finansija, svako u okviru svojih nadležnosti.

Član 4.**(Stupanje na snagu)**

Odluka stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljena u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-14-11466/18.

Datum, 13.07.2018. godine

Z e n i c a

PREMIJER**Miralem Galijašević, s.r.****271.**

Na osnovu člana 16. stav 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10), a vezano za član 15. stav (2) Zakona o izvršavanju Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18), na prijedlog Kantonalne uprave civilne zaštite, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 151. sjednici, održanoj dana 13.07.2018. godine, d o n o s i

O D L U K U

**o preraspodjeli sredstava u Budžetu
Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu**

Član 1.**(Predmet)**

Odobrava se preraspodjela sredstava planiranih u Budžetu Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18) za budžetskog korisnika Kantonalna uprava civilne zaštite.

Član 2.**(Način preraspodjele sredstava)**

Preraspodjela sredstava vršit će se na sljedeći način:

- na razdjelu 14, budžetska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001 - Kantonalna uprava civilne zaštite, umanjuju se sredstva planirana na poziciji 615 100 - Kapitalni transferi drugim nivoima vlasti, za 400.000,00 KM.
- na razdjelu 14, budžetska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001 - Kantonalna uprava civilne zaštite, sredstva planirana na poziciji 614 200 - Tekući transfer pojedincima, uvećavaju se za 400.000,00 KM.

Član 3.**(Realizacija Odluke)**

Za realizaciju ove odluke zadužuju se Kantonalna uprava civilne zaštite i Ministarstvo finansija - Odsjek za planiranje i izvršenje budžeta, svako u okviru svojih nadležnosti.

Član 4.**(Stupanje na snagu)**

Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-14-11460/18.

Datum, 13.07.2018. godine

Z e n i c a

PREMIJER**Miralem Galijašević, s.r.****272.**

Na osnovu člana 16. stav 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10), a vezano za član 15. stav (2) Zakona o izvršavanju Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18), na prijedlog Kantonalne uprave civilne zaštite, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 151. sjednici, održanoj dana 13.07.2018. godine, d o n o s i

O D L U K U

**o preraspodjeli sredstava u Budžetu
Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu**

Član 1.**(Predmet)**

Odobrava se preraspodjela sredstava planiranih u Budžetu Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu

(„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18) za budžetskog korisnika Kantonalna uprava civilne zaštite.

Član 2.

(Način preraspodjele sredstava)

Preraspodjela sredstava vršit će se na sljedeći način:

- na razdjelu 14, budžetska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001 - Kantonalna uprava civilne zaštite, umanjuju se sredstva iz namjenskih prihoda planirana na poziciji 615 100 – Kapitalni transferi drugim nivoima vlasti, za 300.000,00 KM.
- na razdjelu 14, budžetska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001 - Kantonalna uprava civilne zaštite, sredstva iz namjenskih prihoda planirana na poziciji 614 200 - Tekući transfer pojedincima, uvećavaju se za 300.000,00 KM.

Član 3.

(Realizacija Odluke)

Za realizaciju ove odluke zadužuju se Kantonalna uprava civilne zaštite i Ministarstvo finansija-Odsjek za planiranje i izvršenje budžeta, svako u okviru svojih nadležnosti.

Član 4.

(Stupanje na snagu)

Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-14-11459/18.

Datum, 13.07.2018. godine

Z e n i c a

PREMIJER

Miralem Galijašević, s.r.

273.

Na osnovu člana 16. stav 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona- Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10) i člana 17. Zakona o javnim nabavkama („Službeni glasnik BiH“, broj: 39/14), na prijedlog Službe za zajedničke poslove, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 152. sjednici, održanoj dana 20.07.2018. godine, d o n o s i

O D L U K U

o izmjenama i dopunama Odluke o usvajanju Plana javnih nabavki Zeničko-dobojskog kantona u 2018. godini

Član 1.

(Predmet)

Ovom Odlukom vrše se izmjene i dopune Plana javnih nabavki Zeničko-dobojskog kantona u 2018. godini, koja je sastavni dio Odluke o usvajanju Plana javnih nabavki Zeničko-dobojskog kantona u 2018. godini, („Službene novine Zeničko – dobojskog kantona“, broj: 5/18, 8/18, 9/18) i Odluke o dopuni Odluke o usvajanju Plana javnih nabavki Zeničko-dobojskog kantona broj: 02-14-11064/18 od 05.07.2018. godine.

Član 2.

(Izmjene i dopune Plana javnih nabavki)

(1) **Izmjene** Plana javnih nabavki iz tačke 1. ove Odluke odnose se na:

- Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, u dijelu **Radovi**, Redni broj 1, Predmet nabave, tekst „Sanacija i rekonstrukcija putnog pravca M17-ČOLE-LAGER Željezno polje“ mijenja se tekstem „Sanacija lokalnog puta na dionici Lager-Močila u MZ Željezno polje; u koloni 4. „Procijenjena vrijednost u KM bez PDV-a“, tekst: „99.145,30 KM“ mijenja se tekstem: „77.634,56 KM“, u koloni 5. Iznos budžeta, tekst: „116.000,00“ mijenja se tekstem „90.832,44“; u koloni 8, Okvirno vrijeme pokretanja postupka, tekst „januar-februar 2018.godine“ mijenja se tekstem „III kvartal“; u koloni 9. Okvirno vrijeme realizacije ugovora/okvirnog sporazuma, tekst: „30 dana“, mijenja se tekstem „IV kvartal“.

- Stručna služba Vlade Zeničko-dobojskog kantona, u dijelu **Robe**, u Rednom broju 1, u koloni 1 Predmet nabavke tekst „Nabavka licenci za Office paket programa za 300 korisnika“, mijenja se tekstem „Nabavka licenci za Office paket programa za 250 korisnika“, u koloni 8. Okvirno vrijeme pokretanja postupka, tekst „II kvartal“ mijenja se tekstem „III kvartal“, kolona 9. Okvirno vrijeme realizacije ugovora/okvirnog sporazuma, tekst „II kvartal“ mijenja se tekstem „III i IV kvartal“.

(2) **Dopune** Plana javnih nabavki iz tačke 1. ove Odluke odnose se na:

- Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, u dijelu **Robe**, iza Rednog broja 1., dodaje

se: Redni broj 2. kolona 2. Predmet nabavke „Nabavka motornih vozila za Odsjek veterinarstvo u Ministarstvu za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu i za Veterinarsku inspekciju Kantonalne uprave za inspekcijske poslove Zeničko – dobojskog kantona“; kolona 4. Procijenjena vrijednost u KM bez PDV-a „51.282,00 KM“; kolona 5. Iznos Budžeta „60.000,00 KM“; kolona 6. Konto: „614 400 NAD 405“; kolona 7. Vrsta postupka „Otvoreni postupak“; kolona 8. Okvirno vrijeme pokretanja postupka „august-oktobar 2018. godine“; kolona 9. Okvirno vrijeme realizacije ugovora/okvirnog sporazuma „30 dana“; kolona 11. Izvor finansiranja „Program utroška sredstava od prikupljenih veterinarskih naknada za mjere zdravstvene zaštite životinja i veterinarskog javnog zdravstva na području Zeničko – dobojskog kantona u 2018. godini.“ i kolona 12. Kantonalni organ koji pokreće postupak/prati realizaciju ugovora „MPŠV“.

- Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, u dijelu Usluge, iza Rednog broja 2. dodaje se: Redni broj 3. kolona 2. Predmet nabavke „Revizija ribarske osnove za područje Zeničko–dobojskog kantona“; kolona 4. Procijenjena vrijednost u KM bez PDV-a „59.829,00 KM“; kolona 5. Iznos Budžeta „70.000,00 KM“; kolona 6. Konto: „614 400 NAD 402“; kolona 7. Vrsta postupka „Otvoreni postupak“; kolona 8. Okvirno vrijeme pokretanja postupka „oktobar–novembar 2018. godine“; kolona 9. Okvirno vrijeme realizacije ugovora/okvirnog sporazuma „90 dana“; kolona 11. Izvor financiranja „Program utroška sredstava Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za poticaje u poljoprivredi za 2018. godinu - Rezerva“ i kolona 12. Kantonalni organ koji pokreće postupak/prati realizaciju ugovora „MPŠV“.

- Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, u dijelu Usluge, iza rednog broja 1. dodaje se: Redni broj 2. kolona 2. Predmet nabave „Nadzor na sanaciji lokalnog puta na dionici Lager-Močila u MZ Želježno polje“; kolona 4. Procijenjena vrijednost u KM bez PDV-a „1.967,00KM“; kolona 5. Iznos Budžeta „2.300,00 KM“; kolona 6. Konto: „614200“; kolona 7. Vrsta postupka „Izravni sporazum“; kolona 8. Okvirno vrijeme pokretanja postupka „III kvartal“; kolona 9. Okvirno vrijeme realizacije ugovora/okvirnog sporazuma „IV kvartal“; kolona 10. Trajanje ugovora/okvirnog sporazuma kolona „Do izvršenja ugovora“; kolona 11. Izvor financiranja „Budžet“ i kolona 12. Kantonalni organ koji pokreće postupak/prati realizaciju ugovora „Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice“

- Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, u dijelu Usluge, iza rednog broja 2. dodaje se: Redni broj 3. kolona 2. Predmet nabave „Nadzor na izgradnji rezervoara za vodu u naselju Šahmani u MZ Želježno polje“; kolona 4.: Procijenjena vrijednost u KM bez PDV-a „770,00 KM“; kolona 5. Iznos Budžeta „900,00 KM“; kolona 6. Konto: „614200“; kolona 7. Vrsta postupka „Izravni sporazum“; kolona 8. Okvirno vrijeme pokretanja postupka „III kvartal“; kolona 9. Okvirno vrijeme realizacije ugovora/okvirnog sporazuma „IV kvartal“; kolona 10. Trajanje ugovora/okvirnog sporazuma kolona „Do izvršenja ugovora“; kolona 11. Izvor financiranja „Budžet“ i kolona 12. Kantonalni organ koji pokreće postupak/prati realizaciju ugovora „Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice“.

- Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, u dijelu Radovi, iza Rednog broja 1. dodaje se Redni broj 2. kolona 2. Predmet nabave „Izgradnja rezervoara za vodu u naselju Šahmani u MZ Želježno polje“; kolona 3. Šifra JRJN „45247270-3“; kolona 4. Procijenjena vrijednost u KM bez PDV-a „25.631,09“; kolona 5. Iznos Budžeta „29.988,37“; kolona 6. Konto „614200“; kolona 7. Vrsta postupka „Konkurentski zahtjev za dostavu ponuda“; kolona 8. Okvirno vrijeme pokretanja postupka „III kvartal“; kolona 9. Okvirno vrijeme realizacije ugovora/okvirnog sporazuma „IV kvartal“; kolona 10. Trajanje ugovora/okvirnog sporazuma „Do izvršenja ugovora“; kolona 11. Izvor financiranja „Budžet + Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica; kolona 12. Kantonalni organ koji pokreće postupak/prati realizaciju ugovora „Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice“.

(3) Sastavni dio ove Odluke je tabelarni prilog izmjene i dopuna Plana javnih nabavki Zeničko-dobojskog kantona u 2018. godini.

Član 3.

(Stupanje na snagu)

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u “Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona”.

Broj: 02-14-11794/18.
Datum, 20.07.2018. godine
Z e n i c a

PREMIJER

Miralem Galijašević, s.r.

Javne nabavke u kojima se vrše izmjene Plana javnih nabavki u 2018. godini

MINISTARSTVO ZA RAD, SOCIJALNU POLITIKU I IZBJEGLICE

RB	Predmet nabavke	Šifra JRJN	Procijenjena vrijednost u KM bez PDV-a	Iznos Budžeta	Konto	Vrsta postupka	Okvirno vrijeme pokretanja postupka	Okvirno vrijeme realizacije ugovora/okvirnog sporazuma	Trajanje ugovora/o kvirnog sporazuma	Izvor finansiranja	Kantonalni organ koji pokreće postupak/prati realizaciju ugovora
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
RADOVI											
1.	Sanacija lokalnog puta na dionici Lager-Močila u MZ Željezno Polje;	45453100-8 45454000-4	77.634,56	90.832,44	614200	Konkurentski i zahtjev za dostavu ponuda	III kvartal	IV kvartal	Do izvršenja ugovora	Budžet + Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice

Javne nabavke u kojima se vrše izmjene Plana javnih nabavki u 2018. godini

STRUČNA SLUŽBA VLADE ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

RB	Predmet nabavke	Šifra JRJN	Procijenjena vrijednost u KM	Iznos Budžeta	Konto	Vrsta postupka	Okvirno vrijeme	Okvirno vrijeme	Trajanje ugovora/o	Izvor finansiranja	Kantonalni organ koji pokreće postupak/prati
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
RADOVI											
1.	Nabavka licenci za Office paket programa za 250 korisnika	48000000-8	51.282,06	60.000,00	821300	Otvoreni postupak	III kvartal	III kvartal IV kvartal	1 godina	Budžet 2018./u dijelu Služba za zajedničke poslove vlade	Služba za zajedničke poslove/Stručna služba

Javne nabavke u kojima se vrše dopune Plana javnih nabavki u 2018. godini

MINISTARSTVO ZA POLJOPRIVREDU, ŠUMARSTVO I VODOPRIVREDU

Red. broj	Predmet nabavke	Šifra JRN	Procijenjena vrijednost u KM bez PDV-a	Iznos Budžeta	Konto	Vrsta postupka	Okvimo vrijeme pokretanja postupka	Okvimo vrijeme realizacije ugovora/okvira sporazuma	Trajanje ugovora/okvira sporazuma	Izvor finansiranja	Kantonalni organ koji pokreće postupak/prati realizaciju ugovora
I		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
I	ROBE										
2.	Nabava motornih vozila za Odsjek veterinarstvo u Ministarstvu za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu i za Veterinarsku inspekciju Kantonalne uprave za inspeksijske poslove Zeničko-dobojskog kantona		51.282,00	60.000,00	614400 NAD 405	Otvoreni postupak	august-oktobar	30 dana		Program utroška sredstava prikupljenih veterinarskih naknada za njere zdravstvene zaštite životinja i veterinarskog javnog zdravstva na području Zeničko-dobojskog kantona	MPŠV
	UKUPNO		56.410,20	66.000,00							
II	USLUGE										
3.	Revizija ribarske osnove za područje Zeničko-dobojskog kantona		59.829,00	70.000,00	614400 NAD 402	Otvoreni postupak	oktobar-novembar 2018. godine	90 dana		Program utroška sredstava Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za poticaje u poljoprivredi za 2018. godinu-Rezerva	MPŠV

MINISTARSTVO ZA RAD, SOCIJALNU POLITIKU I IZBJEGLICE

RB	Predmet nabavke	Šifra JRJN	Procijenjena vrijednost u KM bez PDV-a	Iznos Budžeta	Konto	Vrsta postupka	Okvirno vrijeme pokretanja postupka	Okvirno vrijeme realizacije ugovora/okvirnog sporazuma	Trajanje ugovora/okvirnog sporazuma	Izvor finansiranja	Kantonani organ koji pokreće postupak/prati realizaciju ugovora
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
USLUGE											
2.	Nadzor na sanaciji lokalnog puta na dionici Lager-Močila u MZ Željezno Polje;		1.967,00	2.300,00	614200	Izravni sporazum	III kvartal	IV kvartal	Do izvršenja ugovora	Budžet	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice
3.	Nadzor na izgradnji rezervoara za vodu u naselju Šahmani u MZ Željezno Polje.		770,00	900,00	614200	Izravni sporazum	III kvartal	IV kvartal	Do izvršenja ugovora	Budžet	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice
RADOVI											
2.	Izgradnja rezervoara za vodu u naselju Šahmani u MZ Željezno Polje.	45247270-3	25.631,09	29.988,37	614200	Konkurentski i zahtjev za dostavu ponuda	III kvartal	IV kvartal	Do izvršenja ugovora	Budžet + Federalno ministarstvo rasejlenih osoba i izbjeglica	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice

274.

Na osnovu člana 16. stav 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10) i člana 44. i 46. Zakona o izvršavanju Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18), na prijedlog Kantonalne uprave civilne zaštite, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 151. sjednici, održanoj dana 13.07.2018. godine, d o n o s i

O D L U K U

o odobravanju sredstava na ime pomoći općinama radi saniranja šteta nastalih prirodnim nepogodama

Član 1. (Predmet)

Odobravaju se sredstva općinama Visoko, Zavidovići, Doboju, Žepče i Tešanj za prevenciju i sanaciju klizišta i infrastrukture, te sanaciju šteta nastalih usljed prirodnih nepogoda iz sredstava Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu, na ime jednokratne novčane pomoći.

Član 2. (Analitička konta)

Sredstva iz člana 1. ove Odluke isplatit će se iz Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18), sa razdjela 14, budžetska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001, ekonomski kod 615100 - kapitalni transferi drugim nivoima vlasti, funkcionalna klasifikacija 320 (redovna budžetska sredstva), kako slijedi:

- Općina Visoko - Završetak projekta sanacije puta MZ Porječani, 25.000,00 KM,
- Općina Zavidovići - Završetak mosta na rijeci Gostović, 40.000,00 KM,
- Općina Doboju - Završetak sanacije putne infrastrukture i klizišta, 35.000,00 KM,
- Općina Žepče - Sanacija lokalnog puta MZ Begov Han, 75.000,00 KM,
- Općina Tešanj - Sanacija šteta usljed bujičnih voda, 70.000,00 KM.

Član 3. (Uplata sredstava)

Odobrena sredstva uplatit će se na depozitni račun općina i koristit će se za namjene utvrđene u člana 2. ove Odluke.

Član 4.

(Zaduženje i izvještavanje)

Zadužuje se Kantonalna uprava civilne zaštite da izvrši potpisivanje sporazuma sa općinama kojim će se regulisati međusobna prava i obaveze.

Zadužuju se navedene općine da izvještaj o utrošku sredstava dostave Vladi Zeničko-dobojskog kantona putem Kantonalne uprave civilne zaštite u roku od 120 dana od dana potpisivanja sporazuma.

Član 5.

(Realizacija Odluke)

Za realizaciju ove Odluke zadužuju se Kantonalna uprava civilne zaštite i Ministarstvo finansija, svako u okviru svoje nadležnosti.

Član 6.

(Stupanje na snagu i objava)

Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-14-11461/18.

Datum, 13.07.2018. godine

Zenica

PREMIJER

Miralem Galijašević, s.r.

275.

Na osnovu člana 16. stav 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10) i člana 3. Odluke o procedurama, uslovima, kriterijima i prioritetima za dodjelu jednokratne novčane pomoći općinama za otklanjanje šteta nastalih od prirodnih i drugih nesreća („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/11), na prijedlog Kantonalne uprave civilne zaštite, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 151. sjednici, održanoj dana 13.07.2018. godine, d o n o s i

O D L U K U

o odobravanju sredstava za sanaciju regionalnog puta R 467 Olovo – Han Pijesak

Član 1. (Predmet)

Odobravaju se sredstva u iznosu od 400.000,00 KM (slovima: četiristotinehiljada konvertibilnih maraka) na ime sanacije klizišta na regionalnom putu R 467 Olovo-Han Pijesak kako bi se isti stavio u promet za saobraćaj autobusa i teretnog transporta.

Član 2.**(Analitička konta)**

Sredstva iz člana 1. ove Odluke isplatit će se iz Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18), sa razdjela 14, budžetska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001, ekonomski kod 614 200 – tekući transfer pojedincima, redovna sredstva Budžeta, funkcionalna klasifikacija 320.

Član 3.**(Uplata sredstava)**

Odobrena sredstva uplatit će se Kantonalnoj službi za spašavanje iz ruševina, koja je angažirana shodno Naredbi Kantonalnog štaba civilne zaštite, broj: 16-27-5265-4/18 od 12.07.2018. godine i koristit će se za namjene utvrđene u članu 1. ove Odluke.

Član 4.**(Realizacija Odluke)**

Za realizaciju ove Odluke zadužuju se Kantonalna uprava civilne zaštite i Ministarstvo finansija, svako u okviru svoje nadležnosti.

Član 5.**(Stupanje na snagu i objava)**

Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-27-11462/18.

Datum, 13.07.2018. godine

Z e n i c a

PREMIJER**Miralem Galijašević, s.r.**

276.

Na osnovu člana 16. stav 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10) i člana 3. Odluke o procedurama, uslovima, kriterijima i prioritetima za dodjelu jednokratne novčane pomoći općinama za otklanjanje šteta nastalih od prirodnih i drugih nesreća („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/11), na prijedlog Kantonalne komisije za procjenu šteta, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 151. sjednici, održanoj dana 13.07.2018. godine, d o n o s i

O D L U K U**o dodjeli jednokratne pomoći za hitne intervencije općini Olovo usljed stanja prirodne nepogode uzrokovane pojavom grada i obilnim kišnim padavinama****Član 1.****(Predmet)**

Odobravaju se sredstva u iznosu od 100.000,00 KM (slovima: stotinuhiljada konvertibilnih maraka) na ime jednokratne novčane pomoći za hitne intervencije za sanaciju šteta nastalih usljed prirodne nepogode uzrokovane pojavom grada i obilnim kišnim padavinama na dijelu općine Olovo u mjesnim zajednicama: Olovo, Olovske Luke, Dugandžići, Gurdići i Petrovići.

Član 2.**(Analitička konta)**

Sredstva iz člana 1. ove Odluke isplatit će se iz Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18), sa razdjela 14, budžetska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001, ekonomski kod 615 100 - Transfer za posebne namjene – elementarne nepogode, namjenska sredstva Budžeta, predviđena Planom korištenja sredstava posebne naknade za zaštitu i spašavanje za 2018. godinu u Zeničko-dobojskom kantonu, funkcionalna klasifikacija 320.

Član 3.**(Uplata sredstava)**

Odobrena sredstva uplatit će se na poseban namjenski račun Općine Olovo na kojem se vode sredstva po osnovu posebne naknade za zaštitu i spašavanje i koristit će se za namjene utvrđene u članu 1. ove Odluke.

Član 4.**(Izvjestavanje)**

Zadužuje se Općina Olovo da izvještaj o utrošku sredstava dostavi u roku od 120 dana Vladi Zeničko-dobojskog kantona putem Kantonalne uprave civilne zaštite.

Član 5.**(Realizacija Odluke)**

Za realizaciju ove Odluke zadužuju se Kantonalna uprava civilne zaštite i Ministarstvo finansija, svako u okviru svoje nadležnosti.

Član 6.**(Stupanje na snagu i objava)**

Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-14-11463/18.

Datum, 13.07.2018. godine

Z e n i c a

PREMIJER**Miralem Galijašević, s.r.**

277.

Na osnovu člana 16. stav 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10), a u skladu s tačkom III. Zaključka o usvajanju Programa utroška sredstava, pozicija „Tekući transfer za stipendiranje studenata“ Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu, broj: 02-14-3413/18 od 26.02.2018. godine i sa članom 5. Kriterija za dodjelu stipendija redovnim studentima prvog i drugog ciklusa studija s prebivalištem na području Zeničko-dobojskog kantona za akademsku 2017/2018. godinu, na prijedlog Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Vlada Zeničko-dobojskog kantona na 151. sjednici, održanoj dana 13.07.2018. godine, d o n o s i

O D L U K U**o utvrđivanju visine stipendije i broja rata za isplatu u akademskoj 2017/2018. godini****Član 1.****(Predmet Odluke)**

Ovom odlukom utvrđuju se visina stipendije i broj rata za isplatu redovnim studentima prvog i drugog ciklusa studija s prebivalištem na području Zeničko-dobojskog kantona u akademskoj 2017/2018. godini.

Član 2.**(Sredstva za realizaciju)**

- (1) Sredstva iz člana 1. ove odluke realizovat će se u skladu sa Programom utroška sredstava u razdjelu 22, budžetska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001 - Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, ekonomski kod 614200, subanalitika MAD 202, pozicija „Tekući transfer za stipendiranje studenata“ Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu

(„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18), u iznosu od 1.000.000,00 KM (slovima: jedanmilijon konvertibilnih maraka).

Član 3.**(Visina stipendije i način isplate)**

- (1) Visina stipendije po jednom korisniku iznosi 560 KM (slovima: petstotinašezdeset konvertibilnih maraka), a isplaćuje se u tri jednaka bespovratna iznosa.
- (2) Studenima koji studiraju za deficitarna zanimanja, a ujedno imaju prosjek ocjena najmanje 8,50 ili ekvivalent, dodjeljuje se dodatna novčana nagrada u visini stipendije.
- (3) Isplatu će izvršiti resorne općinske službe i Grad Zenica putem tekućeg računa studenta, a prema Konačnoj listi koju općinama kantona i gradu Zenica dostavlja Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona.

Član 4.**(Realizacija Odluke)**

Za realizaciju ove odluke zadužuju se Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport i Ministarstvo finansija, svako u okviru svojih nadležnosti.

Član 5.**(Stupanje na snagu)**

Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-38-11464/18.

Datum, 13.07.2018. godine

Z e n i c a

PREMIJER**Miralem Galijašević, s.r.**

278.

Na osnovu člana 16. stav 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10) i Programa utroška sredstava Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice za 2018. godinu, broj: 02-14-3073/18 od 22.02.2018. godine, na prijedlog Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Vlada Zeničko-dobojskog kantona na 151. sjednici održanoj dana 13.07.2018. godine, d o n o s i

O D L U K U**o odobravanju sredstava za sufinansiranje projekta
„Start up ideje mladih“ u općini Tešanj****Član 1.****(Predmet)**

Odobravaju se Općini Tešanj sredstva u iznosu od 25.000,00 KM (slovima: dvadesetpet hiljada konvertibilnih maraka) kao učešće Zeničko-dobojskog kantona u sufinansiranju realizacije projekta „Start up ideje mladih“ u općini Tešanj.

Član 2.**(Analitička konta)**

Sredstva iz člana 1. isplatit će se iz Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18) razdjel 20 – Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, budžetska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001, ekonomski kod 614200, subanalitika KAD 221, pozicija Budžeta: „Poticaj zapošljavanja mladih“.

Član 3.**(Uplata sredstava)**

Odobrena sredstva uplatit će se na depozitni račun Općine Tešanj broj: 3060002937480555 račun otvoren kod ADDIKO BANK, ID broj: 4218328550008, vrsta prihoda 732114, sa naznakom: Svrha uplate: „Učešće Zeničko-dobojskog kantona u sufinansiranju realizacije projekta „Start up ideje mladih“ u općini Tešanj.

Član 4.**(Provođenje Odluke)**

Za realizaciju ove odluke zadužuju se Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Ministarstvo finansija i Općina Tešanj svako u okviru svojih nadležnosti.

Član 5.**(Izvjestavanje)**

Općina Tešanj obavezna je da Ministarstvu za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona dostavi izvještaj o stepenu implementacije projekta i namjenski utrošenim sredstvima do 31.12.2018. godine.

Član 6.**(Stupanje na snagu)**

Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

PREMIJER

Broj: 02-14-11472/18.

Datum, 13.07.2018. godine

Z e n i c a

Miralem Galijašević, s.r.

279.

Na osnovu člana 16. stav 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10) i Programa utroška sredstava Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice za 2018. godinu, broj: 02-14-3073/18 od 22.02.2018. godine, na prijedlog Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Vlada Zeničko-dobojskog kantona na 151. sjednici održanoj dana 13.07.2018. godine, d o n o s i

O D L U K U**o odobravanju sredstava za sufinansiranje programa
„Poticaj samozapošljavanja nezaposlenih osoba u
općini Žepče“****Član 1.****(Predmet)**

Odobravaju se Općini Žepče sredstva u iznosu od 25.000,00 KM (slovima: dvadesetpet hiljada konvertibilnih maraka) kao učešće Zeničko-dobojskog kantona u sufinansiranju realizacije programa „Poticaj samozapošljavanja nezaposlenih osoba u općini Žepče“.

Član 2.**(Analitička konta)**

Sredstva iz člana 1. ove odluke isplatit će se iz Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18) razdjel 20 - Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, budžetska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001, ekonomski kod 614200, subanalitika KAD 221, pozicija Budžeta: „Poticaj zapošljavanja mladih“.

Član 3.**(Uplata sredstava)**

Odobrena sredstva uplatit će se na depozitni račun Općine Žepče broj: 3380002210835421 otvoren kod Unicredit banke, ID broj: 4218204580006, vrsta prihoda 732114, šifra općine 105, sa naznakom: Svrha uplate: „Učešće Zeničko-dobojskog kantona u sufinansiranju realizacije programa „Poticaj samozapošljavanja nezaposlenih osoba u općini Žepče“.

Član 4.**(Provođenje Odluke)**

Za realizaciju ove odluke zadužuju se Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Ministarstvo finansija i Općina Žepče svako u okviru svojih nadležnosti.

Član 5.
(Izvrštavanje)

Općina Žepče obavezna je da Ministarstvu za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona dostavi izvještaj o stepenu implementacije projekta i namjenski utrošenim sredstvima do 31.12.2018. godine.

Član 6.
(Stupanje na snagu)

Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-14-11473/18.

Datum, 13.07.2018. godine

Z e n i c a

PREMIJER

Miralem Galijašević, s.r.

280.

Na osnovu člana 16. stav 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10), a u vezi sa članom 15., stav (3) i (4) Zakona o izvršavanju budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18), na prijedlog Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 152. sjednici, održanoj dana 20.07.2018. godine, d o n o s i

O D L U K U
o preraspodjeli sredstava u budžetu Zeničko-
dobojskog kantona za 2018. godinu

Član 1.
(Predmet)

Odobrava se preraspodjela sredstava planiranih u Budžetu Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18) između budžetskih korisnika Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport i JU Osnovna škola „Hamza Humo“ Zenica.

Član 2.
(Način preraspodjele sredstava)

Preraspodjela sredstava planiranih u Budžetu Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu, vrši se na slijedeći način:

- na razdjelu 22, budžetska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001 – Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, planirani rashodi na poziciji 821600 – Rekonstrukcija i investiciono održavanje, Plan izdaci iz budžeta 2018. godina, umanjuju se za 65.000,00 KM;
- na razdjelu 22, budžetska organizacija 02, potrošačka jedinica 0052 – Osnovna škola „Hamza Humo“ Zenica, planirani rashodi na poziciji 821600 – Rekonstrukcija i investiciono održavanje, Plan izdaci iz budžeta 2018. godina, uvećavaju se za 65.000,00 KM.

Član 3.

(Namjena sredstava i izvrštavanje)

- (1) Odobrena sredstva iz člana 2. ove odluke škola će utrošiti za zamjenu dotrajale vanjske stolarije na objektu centralne škole.
- (2) Škola je dužna sačiniti izvještaj o namjenskom utrošku sredstava i isti dostaviti resornom Ministarstvu najkasnije 7 (sedam) dana nakon utroška istih, a Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport će Vladi Zeničko-dobojskog kantona podnijeti kompletan izvještaj o utrošku sredstava odobrenih ovom Odlukom.

Član 4.

(Realizacija odluke)

Za realizaciju ove Odluke zadužuju se i Ministarstvo finansija, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport i Osnovna škola „Hamza Humo“ Zenica, svako u okviru svojih nadležnosti.

Član 5.

(Stupanje na snagu)

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-14-11776/18.

Datum, 20.07.2018. godine

Z e n i c a

PREMIJER

Miralem Galijašević, s.r.

281.

Član 1.**(Izmjena člana 1.)**

Na osnovu člana 16. stav 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona – Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 7/10) i člana 139. Zakona o visokom obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 6/09, 9/13, 13/13, 4/15 i 5/18), na prijedlog Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Vlada Zeničko-dobojskog kantona na 152. sjednici, održanoj dana 20.07.2018. godine, d o n o s i

U Odluci o davanju saglasnosti na Plan upisa studenata u prvu godinu PRVOG ciklusa studija na Univerzitetu u Zenici u akademskoj 2018/2019. godini („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 9/18), član 1. mijenja se i glasi:

„Član 1.**(Kvote za fakultete)**

Daje se saglasnost na Plan upisa studenata u prvu godinu prvog ciklusa studija na Univerzitetu u Zenici u akademskoj 2018/2019. godini.

O D L U K U
o izmjeni Odluke o davanju saglasnosti na Plan upisa studenata u prvu godinu PRVOG ciklusa studija na Univerzitetu u Zenici u akademskoj 2018/2019. godini

UPIS 2018/2019. Prvi ciklus

RB	FAKULTET	Broj studenata			
		Redovni studij		Vanredni studij	SVEGA
		Finansira Osnivač	Samofinansirajući		
1.	METALURŠKO-TEHNOLOŠKI FAKULTET				
	Studijski program				
	Metalurško inženjerstvo	40	5	/	45
	Inženjerstvo materijala	50	5	/	55
	Hemijsko inženjerstvo	30	5	/	35
	UKUPNO:	120	15	/	135
2.	MAŠINSKI FAKULTET				
	Studijski program				
	Inženjerski dizajn proizvoda	40	/	/	40
	Menadžment proizvodnim tehnologijama	40	/	/	40
	Inženjerska ekologija	40	/	/	40
	Održavanje	40	/	/	40
	Mašinstvo (trogodišnji studij)	20	10	/	30
	UKUPNO:	180	10	0	190

3.	FILOZOFSKI FAKULTET				
	Studijski program				
	Razredna nastava	10	20	/	30
	Matematika i informatika	10	20	/	30
	Engleski jezik i književnost	10	30	/	40
	Njemački jezik i književnost	10	20	/	30
	BHS jezik i književnost	10	20	/	30
	Turski jezik i književnost	10	20	/	30
	Kulturalni studiji	10	20	/	30
	UKUPNO:	70	150	0	220
4.	EKONOMSKI FAKULTET				
	Studijski program				
	Menadžment preduzeća	30	50	20	100
	Računovodstveni i revizijski menadžment	30	50	20	100
	UKUPNO:	60	100	40	200
5.	PRAVNI FAKULTET				
	Opći smjer	80	80	80	240
	UKUPNO:	80	80	80	240
6.	MEDICINSKI FAKULTET				
	Opća medicina (integrirani I+II ciklus)	30	62	/	92
	Zdravstvena njega	30	30	/	60
	UKUPNO:	60	92	/	152
7.	POLITEHNIČKI FAKULTET				
	Studijski program				
	Građevinarstvo	50	/	/	50
	Proizvodni biznis	30	/	/	30
	Softversko inženjerstvo	/	80	/	80
	UKUPNO:	80	80	/	160
8.	ISLAMSKI PEDAGOŠKI FAKULTET				
	Studijski program				
	Islamska vjeronauka	10	25	20	55
	Socijalna pedagogija	15	25	15	55
	Predškolski odgoj i obrazovanje	15	25	15	55
	Arapski jezik i književnost	15	25	15	55
	UKUPNO:	55	100	65	220
	SVEUKUPNO(1+2+3+4+5+6+7+8)	705	627	185	1.517
	SVEUKUPNO (redovni i redovni samofinansirajući + vanredni)	1.332		185	

Član 2. (Realizacija odluke)

Za realizaciju ove odluke zadužuju se Univerzitet u Zenici, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport i Ministarstvo finansija, svako u okviru svojih nadležnosti.

Član 3. (Stupanje na snagu)

Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-38-11730/18.

PREMIJER

Datum, 20.07.2018. godine

Zenica

Miralem Galijašević, s.r.

282.

Na osnovu člana 16. stav 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10) i člana 4. stav 1. Zakona o koncesijama - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 5/03), na prijedlog Ministarstva za privredu, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 152. sjednici, održanoj dana 20.07.2018. godine, d o n o s i

O D L U K U o pristupanju provođenju procedure dodjele koncesije za istraživanje i eksploataciju krečnjaka na proširenom istražno-eksploatacijskom prostoru ležišta „Crkvice-Kamenolom“, K.O. Crkvice, Grad Zenica

Član 1. (Predmet)

Pristupa se provođenju procedure dodjele koncesije za istraživanje i eksploataciju krečnjaka na proširenom istražno-eksploatacijskom prostoru ležišta, „Crkvice-Kamenolom“, na dijelu parcele označene kao k.č.1338, K.O. Crkvice, Grad Zenica.

Član 2. (Lokacija)

(1) Istražno-eksploatacijski prostor definisan je koordinatama prelomnih tačaka:

Tačka 1 Y= 6 495 454 X= 4 896 720

Tačka 2 Y= 6 495 408 X= 4 896 847

Tačka A	Y= 6 495 515 X= 4 896 850
Tačka B	Y= 6 495 649 X= 4 896 951
Tačka C	Y= 6 495 803 X= 4 896 880
Tačka D	Y= 6 495 833 X= 4 896 678
Tačka 1	Y= 6 495 454 X= 4 896 720

- (2) Veza između tačke 1 i tačke 2 je po granici odobrenog istražno- eksploatacijskog prostora na lokalitetu ležišta, „Crkvice-Kamenolom“. Veza između tačke D i tačke 1 je po granici zaštitnog pojasa prema regionalnoj cesti Zenica-Babino i zaštitnom pojasu prema Babinoj rijeci.
- (3) Površina istražno-eksploatacijskog prostora za istraživanje i eksploataciju krečnjaka na proširenom istražno-eksploatacijskom prostoru ležišta, „Crkvice-Kamenolom“, na dijelu parcele označene kao k.č.1338, K.O. Crkvice, Grad Zenica, je 107.200 m².
- (4) Istražno - eksploatacijsko polje ima neposredni kontakt sa istražno - eksploatacijskim poljem za koje je već dodijeljena koncesija koncesionaru „Komgrad-Ze“ d.o.o Zenica.

Član 3.

(Opći eliminatorni uslovi)

Opći eliminatorni uslovi za izbor najpovoljnije ponude za dodjelu koncesije na istraživanje i eksploataciju mineralne sirovine krečnjaka na predmetnom lokalitetu su:

- Dokaz o ranije stečenim pravima na eksploataciju ležišta „Crkvice-Kamenolom“ (dozvola za eksploataciju);
- Dokaz o uspješnom poslovanju ponuđača u posljednje tri poslovne godine;
- Dokaz o uredno izmirenim javnim prihodima (porezima, doprinosima, koncesionim naknadama...);
- Garancija banke na iznos vrijednosti minimalne jednogodišnje eksploatacije mineralne sirovine krečnjaka prema ponuđenoj cijeni koncesine naknade, sa rokom važenja do 90 dana;
- Studija o ekonomskoj opravdanosti proširenja istražno-eksploatacijskog prostora na lokalitetu ležišta krečnjaka, „Crkvice-Kamenolom“, urađena prema Načelnom sadržaju koji se može dobiti u Ministarstvu;

- f) Ovjerenja izjava Koncesionara, čije istražno-eksploatacijsko polje graniči sa istražno-eksploatacijskim poljem iz predmeta ovog Javnog poziva ("Komgrad-Ze" d.o.o Zenica), o spremnosti regulisanja međusobnih obaveza i odgovornosti u provođenju mjera zaštite na radu i zaštite zdravlja zaposlenika, data u skladu sa članom 17. stav (4), Zakona o rudarstvu Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 10/12).

Član 4. (Posebni uslovi)

Posebni uslovi za izbor najpovoljnije ponude za dodjelu koncesije na istraživanje i eksploataciju mineralne sirovine krečnjaka su:

- a) Vrijeme koncesije za istraživanje i eksploataciju je 18 godina, od čega do 2 godine za istraživanje, a zavisit će od utvrđenih rezervi mineralne sirovine;
- b) Za eksploatisane količine mineralne sirovine dijabaza koncesionar je dužan plaćati kontinuiranu koncesionu naknadu u iznosu od minimalno 0,82 KM/m³ čvrste mase krečnjaka (slovima: osamdesetdva konvertibilna feninga po metru kubnom čvrste mase);
- c) Minimalna količina eksploatisane mineralne sirovine za koju je koncesionar obavezan plaćati kontinuiranu koncesionu naknadu je 100.000,00 m³/godini čvrste mase krečnjaka (slovima: stotinhiljada metara kubnih čvrste mase po godini);
- d) Minimalna jednokratna (fiksna) koncesiona naknada po hektaru istražno-eksploatacijskog prostora ležišta, "Crkvice-Kamenolom", na dijelu parcele označene kao k.č.1338, K.O. Crkvice, Grad Zenica, je 10.000,00 KM/ha (slovima: desethiljada konvertibilnih maraka po hektaru).

Član 5.

(Ostali uslovi)

Ostali uslovi za izbor najpovoljnije ponude za dodjelu koncesije za eksploataciju i istraživanje mineralne sirovine krečnika su:

- a) Koncesija će se dodijeliti prema kriteriju najpovoljnijeg ponuđača, odnosno po principu najvećeg zbira bodova po osnovu tenderskih kriterija, koji uključuju visinu kontinuirane i jednokratne koncesione naknade, minimalnu godišnju realizaciju predmeta koncesije, poslovni rezultat, kao i na osnovu općih kriterija dodjele koncesije za istraživanje i eksploataciju krečnjaka na proširenom

istražno-eksploatacijskom prostoru ležišta,
 “Crkvice-Kamenolom”, na dijelu parcele označene
 kao k.č.1338, K.O. Crkvice, Grad Zenica.

- b) Procentualno učešće kod vrednovanja ponuda je:
- a) kontinuirana naknada maksimalno 60 bodova;
 - b) jednokratna koncesiona naknada
 maksimalno 20 bodova;
 - c) minimalna godišnja realizacija
 maksimalno 20 bodova;
- c) Najpovoljniji ponuđač - koncesionar dužan je prije potpisivanja koncesionog ugovora Ministarstvu za privredu dostaviti:
- geodetski snimak „nultog stanja“ istražno-eksploatacionog polja,
 - geodetski elaborat sa identifikacijom parcela,
 - uplatnicu za jednokratnu naknadu,
 - ovjerenu mjenicu sa mjeničnom izjavom na iznos vrijednosti minimalne dvogodišnje eksploatacije mineralnog resursa, koji iznosi 164.000,00 KM (slovima: stotinušeizdesetčetiri hiljade konvertibilnih maraka),
- d) Najpovoljniji ponuđač - koncesionar dužan je odmah nakon potpisa Koncesionog ugovora obezbijediti:
- upis Koncesionog ugovora u Zemljišne knjige i dostaviti ZK uložak Ministarstvu za privredu, a u daljnjim upravnim postupcima i:
 - urbanističku/gradevinsku saglasnost za realizaciju projekta zasnovanog na korištenju predmeta koncesije, izdatu od ovlaštenog organa,
 - vodoprivrednu saglasnost, izdatu od ovlaštenog organa,
 - šumsku saglasnost, izdatu od ovlaštenog organa,
 - okolinsku dozvolu,
 - saglasnost Zavoda za zaštitu spomenika.

Član 6.

(Istraživanje i eksploatacija)

Istražne i eksploatacijske radove, kao i sve druge prateće poslove, Koncesionar je dužan izvoditi u skladu sa odredbama važećih zakona i propisa kojima je uređena oblast istraživanja i eksploatacije mineralnih resursa, te drugih važećih zakonskih propisa.

Član 7.**(Provođenje postupka izbora)**

Zadužuje se Ministarstvo za privredu da, putem Komisije koju imenuje ministar za privredu, provede postupak prikupljanja ponuda, izvrši odabir i predloži najpovoljnijeg ponuđača.

Član 8.**(Stupanje na snagu)**

Odluka stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljena u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-18-11773/18.

Datum, 20.07.2018. godine

Z e n i c a

PREMIJER**Miralem Galijašević, s.r.****283.**

Na osnovu člana 16. stav 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona-Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10) i člana 37. stav (5) Zakona o izvršavanju Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18) i Programa utroška sredstava Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za poticaje u poljoprivredi za 2018. godinu broj: 02-14-7468/18 od 25.04.2018. godine, na prijedlog Ministarstva za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, Vlada Zeničko-dobojskog kantona na 152. sjednici, održanoj dana 20.07.2018. godine d o n o s i

O D L U K U**Član 1.****(Predmet)**

Odobravaju se sredstva u iznosu od 10.000,00 KM (slovima: deset hiljada konvertibilnih maraka) Opštoj poljoprivredno-proizvodno-prometno-uslužnoj zadruzi p.o. Zenica „Eko Tvrtkovac“ Zenica za implementaciju projekta „Proizvodnja prirodnog soka od voća i povrća“.

Član 2.**(Analitička konta)**

Odobrena sredstva iz člana 1 isplatit će se iz Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18), sa

razdjela 23 Ministarstva za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, budžetska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001, ekonomski kod 614 400 subanalitika NAD 402, pozicija „Subvencije za podsticaj razvoja u poljoprivrednoj proizvodnji „

Član 3.**(Uplata sredstava)**

Odobrena sredstva iz člana 1 isplatit će se iz sredstava Rezerve-tačka E/ Programa utroška sredstava Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za poticaje u poljoprivredi za 2018. godinu, Opštoj poljoprivredno-proizvodno-prometno-uslužnoj zadruzi p.o. Zenica „Eko Tvrtkovac“ Zenica na transakcijski račun kod ASA Banka broj: 1344811002420534.

Član 4.**(Realizacija Odluke)**

Za realizaciju ove odluke zadužuju se Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu i Ministarstvo finansija Zeničko-dobojskog kantona, svako u okviru svojih nadležnosti.

Član 5.**(Izvjestavanje)**

Zadužuje se Opšta poljoprivredno-proizvodno-prometno-uslužna zadruga p.o. Zenica „Eko Tvrtkovac“ da Ministarstvu za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu dostavi izvještaj o namjenskom utrošku sredstava najkasnije u roku od 60 dana od dana uplate sredstava.

Član 6.**(Stupanje na snagu)**

Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-14-11782/18.

Datum, 20.07.2018. godine

Z e n i c a

PREMIJER**Miralem Galijašević, s.r.****284.**

Na osnovu člana 16. stav 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10) i Programa utroška sredstava Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice za 2018. godinu, broj: 02-14-3073/18 od 22.02.2018. godine i 02-14-11047/18 od 05.07.2018.

godine, na prijedlog Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Vlada Zeničko-dobojskog kantona na 152. sjednici održanoj dana 20.07.2018. godine, d o n o s i

O D L U K U

o odobravanju sredstava za sufinansiranje prekvalifikacije, dokvalifikacije i zapošljavanja kroz realizaciju projekta „Jačanje sistema srednjeg stručnog obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu- II faza“

Član 1.

(Predmet)

- (1) Odobravaju se Privrednoj komori Zeničko-dobojskog kantona sredstva u iznosu od 30.000,00 KM (slovima: trideset hiljada konvertibilnih maraka) za sufinansiranje projekta „Jačanje sistema srednjeg stručnog obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu-II faza“ koji se implementira u okviru Programa Prilika Plus podržanog i sufinansiranog od Vlade Švicarske.
- (2) Sredstva iz stava (1) ovog člana odobravaju se za prekvalifikaciju, dokvalifikaciju i zapošljavanje 60 osoba koje se vode kao nezaposlene osobe na evidenciji JU Služba za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona, shodno potrebama kompanija iz metaloprerađivačkog sektora i sektora tekstila, kože i obuće.

Član 2.

(Analitička konta)

Odobrena novčana sredstva iz člana 1. ove odluke isplatit će se iz Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18), razdjel 20, budžetska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001, ekonomski kod 614200, subanalitika KAD 221, pozicija Budžeta: „Poticaji zapošljavanja mladih“.

Član 3.

(Uplata sredstava)

Odobrena sredstva će se uplatiti na račun Privredne komore Zeničko-dobojskog kantona broj: 161055000020014 otvoren kod RAIFFEISEN BANK D.D. Sarajevo, Filijala Zenica; ID broj: 4218056880003 „Svrha uplate: Sufinansiranje projekta „Jačanje sistema srednjeg stručnog obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu-II faza“.

Član 4.

(Realizacija Odluke)

Za realizaciju ove odluke zadužuju se Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Ministarstvo finansija i Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona, svako u okviru svojih nadležnosti.

Član 5.

(Izvještavanje)

Obavezuje se Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona da po završenom projektu Ministarstvu za rad, socijalnu politiku i izbjeglice dostavi narativni i finansijski izvještaj o namjenskom utrošku doznačenih sredstava, kao i dokaze o zapošljavanju osoba.

Član 6.

(Stupanje na snagu)

Odluka stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljena u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-14-11788/18.

Datum, 20.07.2018. godine

Z e n i c a

PREMIJER

Miralem Galijašević, s.r.

285.

Na osnovu člana 16. stav 4. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10) i Programa utroška sredstava Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice za 2018. godinu, broj: 02-14-3073/18 od 22.02.2018. godine, na prijedlog Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Vlada Zeničko-dobojskog kantona na 152. sjednici održanoj dana 20.07.2018. godine, d o n o s i

O D L U K U

o odobavanju sredstava za sufinansiranje projekta samozapošljavanja „Pokreni svoj posao u Kaknju“ u općini Kakanj

Član 1.

(Predmet)

Odobravaju se Općini Kakanj sredstva u ukupnom iznosu od 25.000,00 KM (slovima: dvadeset pethiljada konvertibilnih maraka) kao učešće Zeničko-dobojskog

kantona u sufinansiranju realizacije projekta samozapošljavanja „Pokreni svoj posao u Kaknju“ u općini Kakanj.

Član 2.

(Analitička konta)

Odobrena sredstva za realizaciju projekata iz člana 1. ove odluke isplatit će se iz Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 1/18) razdjel 20 – Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, budžetska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001, ekonomski kod 614200, subanalitika KAD 221, pozicija Budžeta: „Poticaji zapošljavanja mladih“.

Član 3.

(Uplata sredstava)

Odobrena sredstva će se uplatiti na transakcijski račun Općine Kakanj broj: 134020000370849 otvoren kod ASA banke d.d. Sarajevo, ID broj: 4218305690007, šifra Općine 043, vrsta prihoda 732 114 sa naznakom -Svrha uplate: „Učešće Zeničko-dobojskog kantona u sufinansiranju realizacije projekta samozapošljavanja „Pokreni svoj posao u Kaknju“ u općini Kakanj.

Član 4.

(Provođenje Odluke)

Za realizaciju ove odluke zadužuju se Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Ministarstvo finansija i Općina Kakanj svako u okviru svojih nadležnosti.

Član 5.

(Izvjestavanje)

Općina Kakanj je obavezna da Ministarstvu za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona dostavi izvještaj o stepenu implementacije projekta i namjenski utrošenim sredstvima do 31.12.2018. godine.

Član 6.

(Stupanje na snagu)

Odluka stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljena u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

286.

Na osnovu člana 16. stav 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona” broj: 7/10) i Programa utroška sredstava Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice za 2018. godinu, broj: 02-14-3073/18 od 22.02.2018. godine i broj: 02-14-11047/18 od 05.07.2018. godine, na prijedlog Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Vlada Zeničko-dobojskog kantona na 152. sjednici održanoj dana 20.07.2018. godine, d o n o s i

O D L U K U

o odobavanju sredstava za sufinansiranje projekta „Oporavak od poplava-intervencija na stambenoj izgradnji/obnovi”

Član 1.

(Predmet)

Odobravaju se Razvojnem programu Ujedinjenih naroda-UNDP, nosiocu realizacije projekta „Oporavak od poplava-intervencija na stambenoj izgradnji/obnovi”, sredstva u iznosu od 100.000,00 KM (slovima: stohiljada konvertibilnih maraka), kao učešće Zeničko-dobojskog kantona u sufinansiranja realizacije navedenog projekta.

Član 2.

(Analitička konta)

Sredstva iz člana 1. ove odluke isplatit će se na sljedeći način

- a) Iznos od 50.000,00 KM, će se isplatiti u dvije jednake rate u iznosu od po 25.000,00 KM iz Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 1/18), razdjel 20, budžetska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001, ekonomski kod 614200, subanalitika KAD 207, pozicija Budžeta: „Ostali socijalni transferi“.
- b) Iznos od 50.000,00 KM će se isplatiti nakon usvajanja Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2019. godinu o čemu će Vlada Zeničko-dobojskog kantona donijeti zasebnu odluku.

Član 3.

(Uplata sredstava)

Odobrena sredstva će se uplatiti na račun Razvojnog programa Ujedinjenih naroda-UNDP, ured u Sarajevu broj: 502021000-03000651 otvoren kod Raiffeisen Bank

Broj: 02-14-11789/18.

Datum, 20.07.2018. godine

Z e n i c a

PREMIJER

Miralem Galijašević, s.r.

.....

d.d. Sarajevo, transakcijski račun broj:161-000-00000000-11, SWIFT: RZBABA2S, IBAN: BA391611000000894204; kod Raiffeisen bank d.d. Sarajevo, sa naznakom Svrha uplate:Učešće Zeničko-dobojskog kantona u sufinansiranja realizacije projekta „Oporavak od poplava-intervencija na stambenoj izgradnji/obnovi“.

Član 4. (Provođenje Odluke)

- (1) Ovlašćuje se ministar za rad, socijalnu politiku i izbjeglice da potpiše akte koji su potrebni za realizaciju ove odluke sa Razvojnim programom Ujedinjenih naroda-UNDP.
- (2) Za realizaciju ove odluke zadužuju se Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice i Ministarstvo finansija svako u okviru svojih nadležnosti.

Član 5. (Izvjestavanje)

Obavezuje se Razvojni program Ujedinjenih naroda-UNDP, da Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice pravovremeno izvještava o dinamici i realizaciji aktivnosti na provedbi projekta, kao i da najkasnije dva mjeseca nakon završetka svih aktivnosti na projektu Ministarstvu dostavi narativni i finansijski izvještaj o realizaciji Projekta.

Član 6. (Stupanje na snagu)

Odluka stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljena u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-14-11790/18.

PREMIJER

Datum, 20.07.2018. godine

Z e n i c a

Miralem Galijašević, s.r.

287.

Na osnovu člana 16. stav 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10) i Programa utroška sredstava Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice za 2018.godinu, broj: 02-14-3073/18 od 22.02.2018. godine i broj: 02-14-11047/18 od 05.07.2018. godine na prijedlog Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 152. sjednici održanoj dana 20.07.2018. godine, d o n o s i

O D L U K U

o odobavanju sredstava za sufinansiranje projekta „Izgradnja infrastrukturnih projekata na području općine Tešanj, put Koprivice-Oruče i put Tugavići-Ripna“

Član 1. (Predmet)

Odobravaju se Općini Tešanj sredstva u iznosu od 10.000,00 (slovima: deset hiljada konvertibilnih maraka) kao učešće Zeničko-dobojskog kantona u sufinansiranju realizacije projekta „Izgradnja infrastrukturnih projekata na području općine Tešanj, put Koprivice-Oruče i put Tugavići-Ripna“ s ciljem potpore povratku na područje općine Tešanj.

Član 2. (Analitička konta)

Sredstva iz člana 1. ove odluke isplatit će se iz Budžeta Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18) razdjel 20, budžetska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001, ekonomski kod 614200, subanalitika KAD 202, pozicija Budžeta: „Sredstva za podsticaj povratka izbjeglih i raseljenih lica“.

Član 3. (Uplata sredstava)

Doznaku odobrenih finansijskih sredstava Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice uplatit će na depozitni račun Općine Tešanj broj:3060002937480555 račun otvoren kod ADDIKO BANK, ID broj: 4218328550008, vrsta prihoda 732114, šifra Općine 090, sa naznakom: Svrha uplate: „Učešće Zeničko-dobojskog kantona u sufinansiranju realizacije projekta „Izgradnja infrastrukturnih projekata na području općine Tešanj, put Koprivice-Oruče i put Tugavići-Ripna“.

Član 4. (Provođenje Odluke)

Za realizaciju ove odluke zadužuju se Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Ministarstvo finansija i Općina Tešanj svako u okviru svojih nadležnosti.

Član 5. (Izvjestavanje)

Općina Tešanj je obavezna da Ministarstvu za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona dostavi narativni i finansijski izvještaj o namjenski utrošenim sredstvima odmah po utrošku, a najkasnije u roku od 30 dana od dana implementacije projekta.

Član 6.
(Stupanje na snagu)

Odluka stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljena u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-14-11791/18.

PREMIJER

Datum, 20.07.2018. godine

Z e n i c a

Miralem Galijašević, s.r.
.....**288.**

Na osnovu člana 16. stav 3. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10), a u vezi sa članom 62. Zakona o namještenicima („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj: 49/05), Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 152. sjednici, održanoj dana 20.07.2018. godine, d o n o s i

R J E Š E N J E

o imenovanju Drugostepene disciplinske komisije za namještenike zaposlene u kantonalnim i općinskim organima državne uprave u Zeničko-dobojskom kantonu

Član 1.

(Predsjednik, članovi i tajnik Povjerenstva)

U Drugostepenu disciplinsku komisiju za namještenike zaposlene u kantonalnim i općinskim organima državne uprave u Zeničko-dobojskom kantonu (u daljem tekstu: Drugostepena disciplinska komisija za namještenike), imenuje se:

1. Azra Smailbegović-Đuherić, Stručna služba Vlade - predsjednik,
2. Amer Krđalić, Ministarstvo za pravosuđe i upravu - član,
3. Dubravka Tadić, Sekretarijat za zakonodavstvo - član.

i zamjenici članova Komisije:

1. Emsudin Šarić, Ministarstvo unutarnjih poslova - zamjenik predsjednika,
2. Denis Bojinović, Stručna služba Vlade - zamjenik člana,
3. Ivana Slišković, Općina Žepče - zamjenik člana.

za sekretara Komisije imenuje se Venira Alihodžić, a za zamjenika Nada Bambur.

Član 2.
(Ovlaštenje Komisije)

Drugostepena disciplinska komisija za namještenike provodi postupak u skladu sa primjenom odredbi Uredbe o pravilima disciplinskog postupka za disciplinsku odgovornost državnih službenika u organima državne službe u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj: 72/04 i 75/09).

Član 3.
(Mandat Komisije)

Drugostepena disciplinska komisija za namještenike imenuje se na period od dvije godine, a predmete pristigle po isteku mandata dosadašnje Komisije pa do dana stupanja na snagu ovog rješenja, rješavat će Komisija imenovana ovim rješenjem.

Član 4.
(Naknada za rad)

Predsjedniku i članovima Drugostepene disciplinske komisije za namještenike pripada naknada za rad u iznosu od 50,00 KM po članu, po održanoj sjednici, a namještenici koja obavlja administrativno tehničke poslove za potrebe Komisije pripada naknada za rad u iznosu od 30,00 KM po održanoj sjednici.

Mjesečni iznos naknade neovisno od broja održanih sjednica ne može preći iznos od 150,00 KM mjesečno.

Sredstva za rad Komisije isplatit će se iz Budžeta Zeničko-dobojskog kantona sa razdjela 11 - Ured premijera, budžetska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001, ekonomski kod 613900, pozicija „Izdaci za komisije, zastupnike i druge samostalne djelatnosti“, na račune imenovanih navedene u Zahtjevu za isplatu.

Član 5.
(Rad Komisije)

Naknada utvrđena u članu 4. ovog rješenja je naknada za rad van radnog vremena.

Zahtjev za isplatu naknade, uz prethodnu saglasnost Premijera Zeničko-dobojskog kantona, podnosi se Ministarstvu financija, zajedno sa zapisnikom sa održane sjednice i kopijom odluka donesenih na održanoj sjednici.

Član 6.**(Prestanak važenja Rješenja)**

Stupanjem na snagu ovog rješenja, prestaje važiti Rješenje o imenovanju predsjednika i članova Drugostepene disciplinske komisije za namještenike Vlade Zeničko-dobojskog kantona, broj: 02-34-12089/16 od 23.6.2016. godine.

Član 7.**(Poslovník o radu Komisije)**

Drugostepena disciplinska komisija za namještenike donosi Poslovník o radu koji usvaja većinom glasova.

Član 8.**(Stupanje na snagu)**

Rješenje stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-34-11775/18.

Datum, 20.07.2018. godine

Z e n i c a

PREMIJER**Miralem Galijašević, s.r.**

289.

Na osnovu člana 16. stav (3) Zakona o Vladi Zeničko - dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko - dobojskog kantona“, broj: 7/10), a u vezi sa članom 25. i 26. Zakona o ustanovama („Službeni list RBiH“, broj: 6/92, 8/93, i 13/94), članom 12. stav (3) Zakona o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 12/03, 34/03. i 65/13) i članom 93. stav (1) i stav (6) Zakona o osnovnoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 3/18), na prijedlog Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Vlada Zeničko-dobojskog kantona na 152. sjednici, održanoj dana 20.07.2018. godine, d o n o s i

R J E Š E N J E

o razrješenju i konačnom imenovanju novog člana Školskog odbora JU Osnovne škole „Vareš“ Vareš

I.

Razrješava se članstva u Školskom odboru JU Osnovne škole „Vareš“ Vareš:

- Hinger Igor – član, iz reda nastavnika, stručnih saradnika i osoblja škole.

II.

U Školski odbor, na period do isteka mandata Školskog odbora JU Osnovne škole „Vareš“ Vareš, imenuje se:

- Jerković Mario – član, iz reda nastavnika, stručnih saradnika i osoblja škole.

III.

Rješenje stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-38-11779/18.

Datum, 20.07.2018. godine

Z e n i c a

PREMIJER**Miralem Galijašević, s.r.**

**MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE,
NAUKU, KULTURU I SPORT**

290.

Na osnovu člana 18., stav 4., Zakona o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima kantonalne uprave ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", broj: 10/15), a u vezi sa članom 63., Zakona o osnovnoj školi ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", broj: 3/18), Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona, donosi:

PRAVILNIK

**O SADRŽAJU I NAČINU VOĐENJA
DOKUMENTACIJE I EVIDENCIJE U
OSNOVNOJ ŠKOLI**

Član 1.**(Predmet Pravilnika)**

Ovim pravilnikom se propisuje sadržaj svjedodžbe, uvjerenja, učeničke knjižice, sadržaj i način vođenja dokumentacije i evidencije u redovnoj osnovnoj školi, osnovnoj školi za djecu sa teškoćama u razvoju i paralelnoj (muzičkoj, baletskoj) osnovnoj školi (u daljem tekstu: „škola“).

Član 2.**(Rodna osjetljivost)**

Terminološko korištenje muškog ili ženskog roda u ovom pravilniku podrazumijeva uključivanje oba roda.

Član 3.**(Dokumentacija u osnovnoj školi)**

U školi se vodi sljedeća dokumentacija:

- a) Matična knjiga učenika,
- b) Registar uz matičnu knjigu,
- c) Ljetopis škole,
- d) Knjiga zapisnika sjednica nastavničkog vijeća,
- e) Knjiga zapisnika ispitnih komisija,
- f) Knjiga zapisnika sjednica školskog odbora.

Član 4.**(Evidencija u osnovnoj školi)**

Škola je obavezna da vodi sljedeću evidenciju:

- a) Dnevnik rada o praćenju napredovanja i opisnom ocjenjivanju učenika I razred osnovne škole,
- b) Dnevnik rada o praćenju napredovanja i ocjenjivanju učenika od II do V razreda osnovne škole,
- c) Dnevnik rada o praćenju napredovanja i ocjenjivanju učenika od VI do IX razreda osnovne škole,
- d) Dnevnik rada grupne nastave,
- e) Dnevnik rada individualne nastave,
- f) Prijavu za upis,
- g) Prijavu za polaganje ispita,
- h) Zapisnik o polaganju ispita,
- i) Evidentni list o brojnom stanju učenika po razredima i odjeljenjima i podjeli predmeta na nastavnike,
- j) Izvještaj o uspjehu u učenju i vladanju učenika osnovnih škola na kraju školske godine,
- k) Knjigu evidencije vannastavnih aktivnosti učenika,
- l) Knjigu evidencije o dopunskoj/dodatnoj nastavi,
- m) Knjigu evidencije o sastancima stručnih aktivna nastavnika,
- n) Godišnji plan i program rada redovne nastave po predmetima za svakog nastavnika,
- o) Mjesečni plan rada redovne nastave po predmetima za svakog nastavnika,

- p) Raspored časova,
- r) Propisane evidentne listove za nastavnike i učenike i druge tabelarne preglede,
- s) Plan stažiranja pripravnika i evidenciju o realizaciji plana stažiranja pripravnika,
- t) Spisak djece dorašle za upis u prvi razred osnovne škole,
- u) Pedagoški karton,
- v) Pripreme za realizaciju nastavnih sati.

Član 5.**(Učeničke knjižice, svjedodžba, uvjerenja)**

Na osnovu dokumentacije i evidencije škola izdaje:

- a) Učeničku knjižicu za muzičku/baletsku školu,
- b) Učeničku knjižicu za učenike osnovne škole od I do V razreda,
- c) Učeničku knjižicu za učenike osnovne škole od VI do IX razreda,
- d) Svjedodžbu o završenoj osnovnoj školi,
- e) Svjedodžbu o završenoj muzičkoj/baletskoj školi,
- f) Uvjerenje o završenom razredu,
- g) Uvjerenje o uspjehu učenika u VI, VII i VIII razredu osnovne škole,
- h) Uvjerenje o završenom razredu škole za osnovno muzičko/baletsko
- r) obrazovanje i odgoj,
- i) Uvjerenje o uspjehu učenika škole za osnovno muzičko/baletsko
- s) obrazovanje i odgoj u toku školske godine,
- j) Prevodnicu o prelasku učenika u drugu školu,
- k) Posebna diploma kao znak priznanja za postignute rezultate,
- l) List profesionalne orijentacije.

Član 6.**(Matična knjiga)**

- (1) Osnovna škola vodi matičnu knjigu za učenike redovne osnovne škole, osnovne škole za djecu s teškoćama u razvoju i za učenike osnovne muzičke/baletske škole.
- (2) U matičnu knjigu upisuju se podaci značajni za praćenje učenika od upisa u osnovnu školu do završetka

obrazovanja u osnovnoj školi, čime se omogućuje vjerodostojan i cjelovit uvid u podatke o učeniku tokom njegovog školovanja.

- (3) Evidencija u matičnim knjigama vodi se posebno za redovne učenike osnovne škole i za djecu s teškoćama u razvoju, posebno za učenike osnovne muzičke/baletske škole, na različitim obrascima matične knjige.

Član 7.

(Sadržaj matične knjige)

Matična knjiga sadrži: opće podatke o učeniku, vrijeme upisa i ispisa, odnosno završetka obrazovanja, ocjene iz pojedinih predmeta od I do IX razreda, a za paralelne osnovne škole od I do IV, odnosno od I do VI razreda (muzička/baletska), ocjene iz vladanja, opći uspjeh učenika, broj i datum izdavanja svjedodžbi, podatke o izdatim duplikatima navedenih dokumenata, podatke o učenicima ukoliko su pohađali nastavu po individualnim obrazovnim programima i potpis razrednika.

Član 8.

(Izgled matične knjige)

- (1) Veličina matične knjige je 30 x 40 cm.
- (2) Matična knjiga ima oblik sveske povezane u poluplatno, a štampa se za 160, 320 i 480 učenika.

Član 9.

(Upis podataka u matičnu knjigu)

- (1) Podatke u matičnu knjigu za redovne učenike upisuje razrednik.
- (2) Opći podaci o učeniku upisuju se u roku od 30 dana od upisa učenika u osnovnu školu, a podaci o ocjenama i uspjehu učenika u učenju i vladanju u roku od 15 dana od dana utvrđivanja zaključnih ocjena.
- (3) Razrednik je odgovoran za redovno upisivanje podataka u matičnu knjigu i tačnost upisanih podataka.
- (4) Ukoliko je učenik pohađao nastavu i nije s uspjehom završio razred, u matičnu knjigu se ne evidentiraju ocjene, već se u posebnoj rubrici evidentira da je učenik pohađao razred i nije ga završio.
- (5) Ukoliko je učenik od I do V razreda preveden u skladu sa Zakonom o osnovnoj školi upisuju mu se zaključne negativne ocjene iz predmeta iz kojih se prevodi, a u rubrici predviđenoj za opći uspjeh se upisuje velikim štampanim slovima riječ "PREVEDEN".

Član 10.

(Dokumentacija o obrazovanju učenika u inostranstvu)

- (1) Za učenike kod kojih je izvršen postupak ekvivalencije, odnosno nostrifikacije, u matičnu knjigu se, pored općih podataka, upisuje broj i datum svjedodžbe inozemne škole, kao i broj i datum rješenja o ekvivalenciji, odnosno nostrifikaciji.
- (2) Dokumentaciju o obrazovanju učenika u inostranstvu čini: inozemna svjedodžba (certifikat), rješenje o ekvivalenciji, odnosno nostrifikaciji.

Član 11.

(Upis učenika prvog razreda u matičnu knjigu)

- (1) Podatke o jednoj cjelokupnoj generaciji učenika, koji se u osnovnu školu upisuju prvi put (učenici prvog razreda), potrebno je upisati u istu matičnu knjigu.
- (2) U istu matičnu knjigu, u zavisnosti od veličine, može se upisati i više generacija učenika koji su u osnovnu školu upisani prvi put (učenici prvog razreda).
- (3) Ukoliko je broj preostalih stranica u jednoj matičnoj knjizi nedovoljan da se upiše jedna cjelokupna generacija učenika, koji se u osnovnu školu upisuju prvi put (učenici prvog razreda), ta generacija učenika se upisuje u novu matičnu knjigu.
- (4) Matične knjige u kojima je ostao dio nepopunjenih stranica koriste se za upis učenika koji prelaze iz drugih škola, kao i za učenike koji se u istu školu upisuju po drugi put.
- (5) Matična knjiga počinje rednim brojem 1, a završava se rednim brojem koji označava ukupan broj učenika upisanih u toj matičnoj knjizi.
- (6) Tačnost podataka u matičnoj knjizi, nakon završenog obrazovanja, prekida obrazovanja ili ispisivanja učenika iz škole, ovjerava svojim potpisom direktor škole.

Član 12.

(Numerisanje matične knjige)

- (1) Matična knjiga se numeriše rimskim ciframa (I,II,III, IV,...).
- (2) Podaci u matičnu knjigu unose se trajnim mastilom ili dokumental hemijskom olovkom.

Član 13.**(Obrasci matične knjige)**

- (1) Matična knjiga je dokument trajne vrijednosti i škola je dužna da je čuva na bezbjednom mjestu.
- (2) Osnovna škola za djecu sa teškoćama u razvoju i paralelne osnovne škole mogu u jednoj matičnoj knjizi voditi evidenciju za učenike koji se u školu upisuju za dvije, tri i četiri školske godine.
- (3) Matična knjiga vodi se na sljedećim obrascima:
 - a) redovne osnovne škole i osnovne škole za djecu sa teškoćama u razvoju na obrascu OŠ1,
 - b) muzičke/baletske osnovne škole na obrascu OŠ1a.
- (4) Obrasci OŠ1 i OŠ1a sastavni su dio ovog pravilnika.

Član 14.**(Registar uz matičnu knjigu)**

- (1) Uz matičnu knjigu vodi se registar koji sadrži: redni broj, prezime i ime učenika, svesku i broj matične knjige i datum upisa učenika. Učenici se u registar upisuju abecednim redom.
- (2) Registar se vodi u svesci, veličine 21 x 30 cm, a isti je za sve škole.
- (3) Upis učenika u registar vrši razrednik ili drugo lice po ovlaštenju direktora škole.

Član 15.**(Obrazac registra uz matičnu knjigu)**

- (1) U jednom registru mogu se voditi podaci za dvije, tri ili četiri matične knjige, s tim što se na registru naznači broj matičnih knjiga za koje se podaci vode u tom registru.
- (2) Sadržaj registra dat je na obrascu OŠ2, a koji je sastavni dio ovog pravilnika.
- (3) Registar je dokument trajne vrijednosti.

Član 16.**(Ljetopis škole)**

- (1) Škola je obavezna voditi ljetopis škole u tvrdo povezanoj svesci na obrascu OŠ25. Sveska brojem stranica treba da omogućava vođenje ljetopisa za najmanje deset školskih godina.
- (2) U ljetopis škole se hronološkim redom upisuju svi važniji događaji i podaci iz života i rada škole, a pored tekstualnog dijela, sadrži i fotografije, članke iz štampe, obrađene tabelarne preglede i ostale relevantne priloge.

(3) Ljetopis škole treba da sadrži bitne podatke, i to: podatke o osnivanju škole (osnovni uslovi za osnivanje, datum osnivanja, osnivač); početku školske godine, broj učenika i odjeljenja, poimenični sastav nastavničkog vijeća i ostalih zaposlenika škole, odnosno određene promjene u usporedbi sa prethodnom školskom godinom; uslovima rada u usporedbi sa prethodnom školskom godinom (objekat, opremljenost učionica-kabineta, organizacija nastave); važnijim podacima o izboru i imenovanju organa upravljanja, rukovođenja i slično; važnijim aktivnostima i rezultatima stručnih organa škole i pojedinih njihovih članova (značajni rezultati za školu i šire); rezultatima odgojno-obrazovnog rada na kraju prvog polugodišta i na kraju školske godine (globalni pokazatelji u usporedbi sa prethodnom školskom godinom, ime i prezime učenika generacije i slično); značajnim manifestacijama škole (povodom Dana škole i slično); učešću škole i njenih učenika (pojedinačno i kolektivno) na takmičenjima, smotrama i drugim manifestacijama.

(4) Za redovno vođenje ljetopisa škole i pravovremeno unošenje podataka odgovoran je direktor škole koji, u pravilu, vodi ljetopis škole.

(5) Ljetopis je dokument trajne vrijednosti.

(6) Ljetopis se vodi u redovnim osnovnim školama, osnovnim školama za djecu sa teškoćama u razvoju i osnovnim paralelnim (muzičkim, baletskim) školama.

Član 17.**(Knjiga zapisnika sjednica nastavničkog vijeća)**

- (1) Knjiga zapisnika sjednica nastavničkog vijeća vodi se u tvrdo povezanoj svesci veličine 21 x 30 cm.
- (2) U zapisnik sjednice nastavničkog vijeća obavezno se upisuje datum, ime i prezime odsutnih članova, dnevni red, izvještaj o realizaciji zaključaka prethodne sjednice, kratak sadržaj toka rada sa diskusijama po svakoj tački dnevnog reda koje moraju biti kratko i precizno formulisane, potpis zapisničara i direktora škole.

(3) Knjiga zapisnika sjednica nastavničkog vijeća je dokument trajne vrijednosti.

Član 18.**(Knjiga zapisnika ispitnih komisija)**

- (1) Knjiga zapisnika sjednica ispitnih komisija za utvrđivanje tema-grupe zadataka za pismeni dio ispita vodi se u tvrdo povezanoj svesci veličine 21 x 30 cm.

- (2) U zapisnik sa sjednice ispitne komisije upisuju se podaci o sastavu ispitne komisije (ime, prezime i zvanje članova komisije), podaci o radu ispitne komisije, dnevni red, predložene teme-grupe zadataka za pismeni dio ispita i usvojene teme-grupe zadataka).
- (3) Sjednice se održavaju najranije sat prije početka ispita, a Zapisnik potpisuju stalni član i predsjednik ispitne komisije.

Član 19.

(Knjiga zapisnika školskog odbora)

Knjiga zapisnika sjednica školskog odbora vodi se u svesci veličine 21 x 30 cm i dokument je trajne vrijednosti.

Član 20.

(Dnevnik rada)

- (1) U odjeljenjima razredne nastave, razredno-predmetne nastave, te kombinovanim odjeljenjima vode se Dnevnik rada o praćenju napredovanja i opisnom ocjenjivanju učenika I razreda osnovne škole i Dnevnik rada o praćenju napredovanja i ocjenjivanju učenika od II do V razreda osnovne škole.
- (2) U odjeljenjima predmetne nastave vodi se Dnevnik rada o praćenju napredovanja i ocjenjivanju učenika od VI do IX razreda osnovne škole.
- (3) Dnevnici rada iz stava (1) i (2) ovog člana obavezno se vode u printanoj formi.

Član 21.

(Dnevnik rada o praćenju napredovanja i opisnom ocjenjivanju učenika I razreda)

Dnevnik rada o praćenju napredovanja i opisnom ocjenjivanju učenika I razreda osnovne škole sadrži sljedeće elemente:

- Naslovnica,
- Uputstvo o vođenju dnevnika rada,
- Sadržaj,
- Nastavni kalendar,
- Raspored časova,
- Nastavnici koji izvode nastavu u odjeljenju,
- Specifični podaci o odjeljenju u toku školske godine,
- Podaci o ostalim oblicima neposrednog odgojno-obrazovnog rada (naslovnica),
- Vannastavne aktivnosti učenika,
- Dopunska/dodatna nastava,
- Imenik učenika (naslovnica),
- Imenik učenika,
- Dnevnik rada (naslovnica),
- Dnevnik rada,

- Plan izvanškolskih aktivnosti u toku školske godine,
- Saradnja sa roditeljima,
- Zapisnici sa roditeljskih sastanaka,
- Pregled ostvarenja broja časova po nastavnim predmetima,
- Procjena ukupnog postignuća odjeljenja u toku školske godine,
- Primjedbe, prijedlozi i sugestije,
- Uspjeh učenika u učenju u toku školske godine,
- Uspjeh učenika u vladanju u toku školske godine.

Član 22.

(Dnevnik rada o praćenju napredovanja i ocjenjivanju učenika od II do V razreda)

Dnevnik rada o praćenju napredovanja i ocjenjivanju učenika od II do V razreda sadrži sljedeće elemente:

- Naslovnica,
- Uputstvo o vođenju dnevnika rada,
- Sadržaj,
- Nastavni kalendar,
- Raspored časova,
- Nastavnici koji izvode nastavu u odjeljenju,
- Specifični podaci o odjeljenju u toku školske godine,
- Podaci o ostalim oblicima neposrednog odgojno-obrazovnog rada (naslovnica),
- Vannastavne aktivnosti učenika,
- Dopunska/dodatna nastava,
- Plan rada odjeljenske zajednice (IV i V razred),
- Imenik učenika (naslovnica),
- Imenik učenika,
- Dnevnik rada (naslovnica),
- Dnevnik rada,
- Plan izvanškolskih aktivnosti u toku školske godine,
- Saradnja sa roditeljima,
- Zapisnici sa roditeljskih sastanaka,
- Pregled ostvarenja broja časova po nastavnim predmetima,
- Uspjeh učenika po nastavnim predmetima,
- Pregled općeg uspjeha učenika,
- Vladanje učenika.

Član 23.**(Dnevnik rada o praćenju napredovanja i ocjenjivanju učenika od VI do IX razreda)**

Dnevnik rada o praćenju napredovanja i ocjenjivanju učenika od VI do IX razreda sadrži sljedeće elemente:

- Sadržaj,
- Uputstvo o vođenju dnevnika rada,
- Nastavni kalendar,
- Raspored časova,
- Nastavni predmeti i nastavnici koji izvode nastavu u odjeljenju,
- Specifični podaci o odjeljenju u toku školske godine,
- Podaci o školskim pismenim zadaćama,
- Plan rada odjeljenske zajednice,
- Vannastavne aktivnosti učenika,
- Dopunska/dodatna nastava,
- Imenik učenika (naslovnica),
- Imenik učenika,
- Dnevnik rada (naslovnica),
- Dnevnik rada,
- Pregled ostvarenja broja časova po nastavnim predmetima,
- Zapisnici sa sjednica odjeljenskog vijeća,
- Saradnja sa roditeljima,
- Zapisnici sa roditeljskih sastanaka,
- Uspjeh učenika po nastavnim predmetima,
- Pregled općeg uspjeha učenika,
- Vlananje učenika.

Član 24.**(Unos podataka u dnevnik rada)**

- (1) Nastavnici, svaki za svoj predmet, u dnevnik rada, upisuju podatke o pismenim zadacima, planirani i realizirani fond nastavnih sati u toku godine po mjesecima, ocjene sa naznačenim datumima i odgovorni su za blagovremeno upisivanje i tačnost upisanih podataka.
- (2) Ostale podatke u dnevniku rada upisuje razrednik i odgovoran je za njihovo blagovremeno upisivanje i tačnost.

- (3) Opći podaci u imenik učenika unose se na početku školske godine, a najkasnije u roku od 7 dana od početka redovne nastave.

Član 25.**(Veličina dnevnika rada - obrasci)**

- (1) Veličina Dnevnika rada o praćenju napredovanja i opisnom ocjenjivanju učenika I razreda osnovne škole je 30 x 40 cm i vodi se na obrascu OŠ5.
- (2) Veličina Dnevnika rada o praćenju napredovanja i ocjenjivanju učenika od II do V razreda osnovne škole je 30 x 40 cm i vodi se na obrascu OŠ5a.
- (3) Veličina Dnevnika rada o praćenju napredovanja i ocjenjivanju učenika od VI do IX razreda osnovne škole je 30 x 40 cm, a vodi se na obrascu OŠ5b.

Član 26.**(Čuvanje dnevnika rada)**

- (1) Osnovna škola je dužna da dnevnik rada čuva najmanje devet godina po završetku školske godine.
- (2) Prije isteka roka iz prethodnog stava, školski odbor obrazuje komisiju koja utvrđuje da li su svi podaci iz dnevnika rada upisani u matičnu knjigu.
- (3) Komisija iz prethodnog stava po obavljenom poslu podnosi izvještaj školskom odboru u pismenoj formi.

Član 27.**(Godišnji plan i program rada, Mjesečni plan rada)**

- (1) Godišnji plan i program rada redovne nastave po polugodištima i predmetima za svakog nastavnika vodi se na obrascu OŠ3a, i sastavni je dio ovog pravilnika.
- (2) Obrazac godišnjeg plana i programa rada je moguće po potrebi modifikovati u zavisnosti od zahtjeva svakog pojedinog predmeta i prilagoditi tipu škole.
- (3) Mjesečni plan rada redovne nastave po mjesecima i predmetima za svakog nastavnika vodi se na obrascu OŠ3b, i sastavni je dio ovog pravilnika.
- (4) Obrazac mjesečnog plana rada je moguće modifikovati u zavisnosti od zahtjeva svakog pojedinog predmeta i prilagoditi tipu škole.
- (5) Godišnji planovi i programi rada i mjesečni planovi rada mogu se voditi i u elektronskoj formi, ali se printana verzija istih mora nalaziti u pedagoškom dosijeu nastavnika.

Član 28.**(Obrazac Pripreme za realizaciju nastavnog sata)**

- (1) Nastavnici planiraju, programiraju, organizuju, realizuju i evaluiraju nastavni proces. Za svaki nastavni predmet i svaku nastavnu jedinicu nastavnik izrađuje pripremu za realizaciju nastavnog sata.
- (2) Pripreme za realizaciju nastavnog sata vode se na obrascu OŠ3c.
- (3) Obrazac pripreme za realizaciju nastavnog sata je moguće prilagoditi tipu škole i modifikovati u zavisnosti od zahtjeva svakog pojedinog predmeta, specifičnosti didaktičko-metodičkih odrednica, artikulacije nastavnog sata i sl.
- (4) Pripreme za realizaciju nastavnih sati mogu se voditi u elektronskoj formi, a dostavljaju se na uvid menadžmentu škole na USB stiku ili u drugom formatu radi smještanja u bazu priprema za realizaciju nastavnih sati za tekuću školsku godinu.

Član 29.**(Dnevnik rada individualne nastave)**

- (1) Dnevnik rada individualne nastave vodi se u školama za osnovno muzičko/baletsko obrazovanje i odgoj i sadrži sljedeće elemente:
 - a) Uputstvo;
 - b) Školska godina, instrument i nastavnik koji izvodi nastavu;
 - c) Imenik učenika;
 - d) Raspored sati;
 - e) Dnevnik rada;
 - f) Zapisnici roditeljskih sastanaka;
 - g) Uspjeh učenika po polugodištima;
 - h) Tabela pregled uspjeha učenika u učenju i vladanju po polugodištima, podaci o odgojno-disciplinskim mjerama, nastupima i takmičenjima u toku školske godine;
 - i) Zapisnik sa sastanka vijeća odsjeka;
 - j) Saradnja sa roditeljima i podaci o javnim nastupima učenika;
 - k) Ostale nastavne aktivnosti učenika.

(2) Dnevnik rada individualne nastave vodi se u tvrdo povezanoj svesci veličine 25x35 cm, a vodi se na obrascu OŠ4 koji je sastavni dio ovog pravilnika.

(3) Dnevnik rada iz stava (2) ovog člana obavezno se vodi u printanoj formi. Pored printane forme dnevnika rada, škole mogu voditi i elektronske dnevnike rada individualne nastave.

Član 30.**(Dnevnik rada grupne nastave)**

- (1) U osnovnim školama za osnovno muzičko obrazovanje i odgoj vodi se dnevnik rada grupne nastave. Dnevnik rada grupne nastave sadrži podatke:
 - a) Školska godina, predmet, razred i ime i prezime nastavnika koji izvodi nastavu;
 - b) Raspored sati i javni nastupi;
 - c) Plan nastavnog gradiva po mjesecima;
 - d) Imenik učenika;
 - e) Dnevnik rada;
 - f) Tabela uspjeh učenika po polugodištima;
 - g) Podatke o ostalim aktivnostima učenika.
- (2) Podatke upisuje nastavnik koji izvodi nastavu. Veličina dnevnika grupne nastave je 24x34 cm, a vodi se na obrascu OŠ4a.
- (3) Dnevnik rada iz stava (2) ovog člana obavezno se vodi u printanoj formi. Pored printane forme dnevnika rada, škole mogu voditi i elektronske dnevnike rada grupne nastave.

Član 31.**(Spisak djece dorađe za upis u školu)**

- (1) Spisak djece dorađe za upis u školu sadrži: redni broj, ime i prezime djeteta, podatke o rođenju, mjestu stanovanja, ime i prezime roditelja/staratelja, zanimanje roditelja/staratelja, ljekarsko mišljenje o sposobnosti djeteta za pohađanje nastave, prijedlog za stručnu komisiju za ocjenu sposobnosti i razvrstavanje, ukupan broj djece dorađe za upis, potpis članova komisije i direktora škole i potpis članova ako se upis vrši komisijski.
- (2) Spisak ima oblik arka sa potrebnim brojem uložaka i vodi se na obrascu OŠ8, koji je sastavni dio ovog pravilnika.

Član 32.**(Tabelarni pregled uspjeha učenika u učenju i vladanju)**

- (1) Škola je dužna da vodi tabelarni pregled uspjeha učenika u učenju i vladanju na kraju prvog polugodišta i na kraju školske godine na obrascu OŠ6 (adekvatne tabele od 1 do 8), a sadržaj obrasca je sastavni dio ovog pravilnika.
- (2) Škola je dužna dostaviti navedeni tabelarni pregled u sklopu Izvještaja o uspjehu u učenju i vladanju Pedagoškom zavodu na kraju školske godine.
- (3) Obrazac OŠ6 sastavni je dio Metodologije za izradu godišnjeg programa rada redovne osnovne škole i osnovne škole za djecu sa teškoćama u razvoju, te Metodologije za izradu godišnjeg programa rada paralelne osnovne škole.

Član 33.**(Evidencija o planu i realizaciji stažiranja pripravnika)**

Evidencija o planu stažiranja i realizaciji plana stažiranja pripravnika vodi se na obrascu OŠ7, koji je sastavni dio ovog pravilnika.

Član 34.**(Prijava za upis u paralelnu školu)**

- (1) Za upis u paralelnu osnovnu školu učenik podnosi prijavu za upis na obrascu OŠ8a, a na poleđini prijave vodi se zapisnik o polaganju prijemnog ispita u paralelnoj osnovnoj školi (muzičkoj/baletskoj).
- (2) Obrazac OŠ8a je veličine 21 x 29,7 cm i sastavni je dio ovog pravilnika.

Član 35.**(Prijava za polaganje popravnog ispita)**

- (1) Prijava za polaganje popravnog ispita sadrži opće podatke o učeniku koji polaže popravni ispit, predmete koje polaže na popravnom ispitu, a na poleđini prijave vodi se zapisnik o polaganju popravnog ispita.
- (2) Prijava/zapisnik za polaganje popravnog ispita vodi se na obrascu OŠ9, ima oblik poluarka i sastavni je dio ovog pravilnika.
- (3) Zapisnici o polaganju ispita, nakon utvrđivanja uspjeha i unošenja podataka u matičnu knjigu se povezuju.
- (4) Evidenciju iz prethodnog stava škola je dužna da čuva devet godina.

Član 36.**(Prijava za polaganje ispita u školi)**

- (1) Lica koja polažu ispite ili pohađaju druge oblike nastavnog rada podnose školi prijavu.
- (2) Prijava se štampa na obrascu OŠ10 i sastavni je dio ovog pravilnika.
- (3) O ispitima iz prvog stava ovog člana vodi se zapisnik na obrascu OŠ11 i sastavni je dio ovog pravilnika.

Član 37.**(Pedagoški karton za učenike)**

- (1) Škola je dužna voditi Pedagoški karton za sve učenike pojedinačno, a isti se štampa na obrascu OŠ12 i sastavni je dio ovog pravilnika. Pedagoški karton se popunjava prilikom nakon upisa učenika u prvi razred osnovne škole.
- (2) Pedagoški kartoni se mogu voditi i u elektronskoj formi.
- (3) Za vođenje pedagoških kartona i tačnost podataka u okviru istih odgovoran je pedagog škole.
- (4) Pedagog škole prikuplja podatke za pedagoške kartone u saradnji sa razrednicima.

Član 38.**(Spisak izdatih uvjerenja)**

Spisak izdatih uvjerenja o završenom razredu, odnosno razredima, vodi se na obrascu OŠ13, koji je sastavni dio ovog pravilnika.

Član 39.**(Spisak izdatih svjedodžbi)**

Spisak izdatih svjedodžbi o završenom osnovnom obrazovanju se vodi na obrascu OŠ14, i sastavni je dio ovog pravilnika.

Član 40.**(Učenička knjižica)**

Osnovna škola je dužna da učeniku prvog razreda i učeniku šestog razreda izda učeničku knjižicu, koja ima karakter javne isprave.

Član 42.**(Izgled učeničke knjižice)**

- (1) Učenička knjižica je veličine 17,5 x 12 cm i ima oblik sveske.
- (2) Učenička knjižica štampa se za učenike od I do V razreda na obrascu OŠ15, a za učenike od VI do IX razreda na obrascu OŠ15a.

(3) Za učenike muzičke/baletske škole učenička knjižica se štampa na obrascu OŠ15b.

(4) Radna knjižica za učenike osnovne muzičke/baletske škole štampa se na obrascu OŠ15c.

Član 43.

(Unos podataka u učeničku knjižicu)

(1) U učeničku knjižicu unose se opći podaci o učeniku na kraju prvog polugodišta i na kraju drugog polugodišta, po razredima kao i podaci o pohvalama, nagradama i odgojno-disciplinskim mjerama, kao i opis i nivo postignuća, podaci o djeci koja su usvajala nastavne sadržaje po individualnom obrazovnom programu, te osvrt roditelja na postignuća učenika I razreda u toku školske godine.

(2) Podatke upisuje razrednik, u roku od 15 dana od dana početka nastave za tekuću školsku godinu, a podatke o uspjehu učenika u roku od sedam dana od dana utvrđivanja uspjeha učenika u učenju i vladanju.

(3) Učeniku završnog razreda u učeničku knjižicu ne upisuju se ocjene, ukoliko je s uspjehom završio razred.

Član 44.

(Uvjerenje o uspjehu učenika u jednom razredu)

Uvjerenje o uspjehu učenika u jednom razredu štampa se za učenike redovne osnovne škole na obrascu OŠ16, a za učenike osnovne muzičke/baletske škole na obrascu OŠ16a, i sastavni su dio ovog pravilnika.

Član 45.

(Uvjerenje o uspjehu učenika u VI, VII i VIII razredu)

Uvjerenje o uspjehu učenika u VI, VII i VIII razredu štampa se na obrascu OŠ17, i sastavni je dio ovog pravilnika.

Član 46.

(Svjedodžba o završenoj školi)

Svjedodžba o završenoj osnovnoj školi štampa se na obrascu OŠ18, a svjedodžba o završenoj muzičkoj/baletskoj školi na obrascu OŠ18a, i sastavni su dio ovog pravilnika.

Član 47.

(Diplome, posebne pohvale, diploma za učenika generacije)

(1) Posebna diploma, kao znak priznanja za postignute rezultate učenika, štampa se na obrascu OŠ19, i sastavni je dio ovog pravilnika.

(2) Pohvala za odličan uspjeh učenika štampa se na obrascu OŠ19a, a diploma za učenika generacije na obrascu OŠ19b.

Član 48.

(Unos podataka u obrasce uvjerenja, svjedodžbi, diploma, posebnih pohvala, diploma za učenika generacije)

(1) Podaci u obrasce uvjerenja, svjedodžbi, diploma, posebnih pohvala, diploma za učenika generacije unose se trajnim mastilom ili dokumental hemijskom olovkom ili se printaju laserskim printerom.

(2) Podatke upisuje razrednik i odgovoran je za tačnost podataka.

Član 49.

(List profesionalne orijentacije)

List profesionalne orijentacije štampa se na obrascu OŠ20, i sastavni je dio ovog pravilnika.

Član 50.

(Prevodnica)

(1) Učenicima koji pređu na školovanje u drugu školu izdaje se prevodnica.

(2) Prevodnica sadrži:

- a) naziv škole koja izdaje prevodnicu,
- b) opće podatke o učeniku,
- c) ocjene iz nastavnih predmeta i vladanje za razred koji učenik pohađa,
- d) naziv škole u koju učenik prelazi,
- e) izvještaj škole u koju je učenik prešao o prijemu i upisu u odgovarajući razred.

(3) Prevodnica za redovnu i specijalnu osnovnu školu štampa se na obrascu OŠ21, a za osnovne muzičke/baletske škole na obrascu OŠ21a, a obrasci su sastavni dio ovog pravilnika.

(4) Uvjerenje o pohađanju osnovne škole štampa se na obrascu OŠ22, i sastavni je dio ovog pravilnika.

Član 51.

(Knjiga evidencije o vannastavnim aktivnostima)

(1) Knjiga evidencije o vannastavnim aktivnostima se štampa na obrascu OŠ23, i sastavni je dio ovog pravilnika.

- (2) Knjiga evidencije o vannastavnim aktivnostima vodi se za učenike redovne osnovne škole, osnovne škole za djecu sa teškoćama u razvoju i učenike paralelne osnovne škole.
- (3) Za ažurno vođenje knjiga evidencije o vannastavnim aktivnostima i tačnost podataka u okviru istih odgovorni su voditelji vannastavnih aktivnosti.
- (3) Svaki dežurni nastavnik se upisuje u knjigu dežurstva svojeručno, a na kraju nastavnog dana direktor škole potpisuje pojedinačne izvještaje dežurnih nastavnika po smjenama.
- (4) Za ažurno vođenje knjige dežurstva i tačnost podataka u okviru istih, odgovorni su dežurni nastavnici i direktor škole.

Član 52.

(Knjiga evidencije o dopunskoj/dodatnoj nastavi)

- (1) Knjiga evidencije o dopunskoj/dodatnoj nastavi se štampa na obrascu OŠ24, i sastavni je dio ovog pravilnika.
- (2) Knjiga evidencije o dopunskoj/dodatnoj nastavi vodi se za učenike redovne osnovne škole, osnovne škole za djecu sa teškoćama u razvoju, a po potrebi i za učenike paralelne osnovne škole.
- (3) Za ažurno vođenje knjiga evidencije o dopunskoj/dodatnoj nastavi i tačnost podataka u okviru istih odgovorni su voditelji dopunske/dodatne nastave.

Član 53.

(Knjiga evidencije o sastancima stručnih aktivita nastavnika)

- (1) Knjiga evidencije o sastancima stručnih aktivita nastavnika se štampa na obrascu OŠ26, i sastavni je dio ovog pravilnika.
- (2) Knjiga evidencije o sastancima stručnih aktivita nastavnika vodi se za nastavnike redovne osnovne škole, osnovne škole za djecu sa teškoćama u razvoju i nastavnike paralelne osnovne škole.
- (3) Za ažurno vođenje knjiga o sastancima stručnih aktivita nastavnika i tačnost podataka u okviru istih odgovorni su predsjednici stručnih aktivita nastavnika.

Član 54.

(Knjiga dežurstva)

- (1) Knjiga dežurstva se štampa na obrascu OŠ27, i sastavni je dio ovog pravilnika.
- (2) Knjiga dežurstva sadrži evidenciju o radu dežurnih nastavnika koja se odnosi na izvještaje dežurnih nastavnika po smjenama (prije podne, poslije podne) za svaki nastavni dan.

Član 55.

(Ispravke u dokumentaciji i evidenciji)

- (1) U slučaju pogrešnog upisa podataka u dokumentaciji i evidenciji ispravka se vrši tako što se pogrešno upisana riječ ili dio teksta precrta, tako da se može pročitati, a iznad precrtanog teksta upisuje se ispravan tekst.
- (2) Ispravka se vrši crvenim mastilom i ovjerava se potpisom direktora i pečatom osnovne škole.

Član 56.

(Štampanje i zaštita obrazaca)

- (1) Obrasci javnih isprava iz člana 5. ovog Pravilnika od OŠ16 do OŠ20 štampaju se na specijalnom finom papiru, težine stotinu dvadeset grama po metru kvadratnom (120 g/m²) i veličine 21 x 29,7 cm, na podlozi u svijetlozelenoj boji s tekstualnim dijelovima u crnoj boji.
- (2) Radi sprječavanja zloupotrebe i zaštite javne isprave od pokušaja mehaničkog ili hemijskog brisanja upisanih podataka, obrasci za javne isprave štampaju se na papiru koji je hemijski reaktivan tako da pri pokušaju brisanja mijenja boju.
- (3) U strukturu papira ugrađena su vlakanca vidljiva pod UV svjetlom, a u papir je ugrađen vodeni znak izveden u njegovoj strukturi s pravilnim razmacima slike znaka u dva tona.
- (4) Po cijeloj širini obrazaca javnih isprava, ugrađuje se vidljiva isprekidana metalna traka kojom se sprječava njihovo vjerodostojno skeniranje ili fotokopiranje.

Član 57.

(Izdavanje duplikata i prepisa obrazovnih isprava)

- (1) Obrazovne isprave iz člana 5. ovog Pravilnika imaju karakter javne isprave i osobe na temelju njih ostvaruju svoja zakonom utvrđena prava.

- (2) Ako osoba koja je stekla obrazovnu ispravu iz člana 5. ovog Pravilnika nepažnjom ili na drugi način uništi ili izgubi tu ispravu, ima pravo da joj škola, na lični zahtjev, izda duplikat, odnosno prepis obrazovne isprave.
- (3) Duplikati obrazovnih isprava izdaju se na obrascima prema ovom Pravilniku, s tim da se na prednju stranu obrasca upiše riječ DUPLIKAT, a na poledinu se upisuje broj protokola, datum i podaci iz evidencije, te se stavlja otisak pečata škole i potpis direktora škole.

Član 58.

(Prelazne i završne odredbe)

- (1) Osnovne škole su dužne da vode dokumentaciju i evidenciju u skladu sa ovim Pravilnikom, počevši od školske 2018/2019. godine.
- (2) Stupanjem na snagu ovog Pravilnika prestaje sa primjenom Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja dokumentacije i evidencije u redovnoj, specijalnoj i muzičkoj osnovnoj školi ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", broj: 12/11).

Član 59.

(Stupanje na snagu)

Ovaj Pravilnik stupa na snagu danom donošenja, i objavit će se u "Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona".

Broj: 10-38-9685-1/18.

Datum, 24.06.2018. godine

Zenica

MINISTAR

Mensur Sinanović, s.r.

/Naziv škole/

/Mjesto/

MATIČNA KNJIGA

Broj: _____

OŠ1

(Naziv škole)

Mjesto

Broj

Vođena od godine do godine

Od matičnog broja do

DIREKTOR/ICA ŠKOLE

.....

[illegible]

UPUTSTVO ZA VOĐENJE MATIČNE KNJIGE

Ova matična knjiga vodi se u redovnim osnovnim školama i školama za djecu s teškoćama u razvoju. U određeni prostor matične knjige upisuje se broj i datum izvoda iz matične knjige rođenih i grada/općine koja ga je izdala. Imena i prezimena učenika/ca i opći podaci o učeniku/ci moraju biti saglasni podacima iz izvoda iz matične knjige rođenih. Upis učenika koji dolaze iz drugih škola vrši se na osnovu prevodnice. Za učenike/ce koji su došli iz druge škole, u matičnu knjigu upisuje se broj i datum izdavanja prevodnice, naziv škole koja je izdala prevodnicu i mjesto škole. Kada se polaznik/polaznica upisuje u program za osnovno obrazovanje odraslih, upisuje se u posebnu matičnu knjigu predviđenu za ove polaznike.

Na kraju školske godine upisuju se ocjene o završenom razredu. Ocjene se upisuju po razredima i po predmetima. Ako učenik nije završio razred, u određeni prostor matične knjige upisuje se, da je upućen da ponavlja razred. Za učenike koji ponavljaju razred **ocjene se ne upisuju u matičnu knjigu**. Ukoliko je učenik od 1. do 5. razreda preveden u skladu sa Zakonom o osnovnoj školi upisuju mu se zaključne negativne ocjene iz predmeta iz kojih se prevodi, a u rubrici predviđenoj za opći uspjeh se upisuje riječ velikim štampanim slovima "PREVEDEN".

Učenik/ca osnovne i osnovne škole za djecu s teškoćama u razvoju može se ispisati iz škole ako je prešao u drugu školu ili ako je prestao biti školski obveznik/ca. Ako je učenik/ca prešao u drugu školu, može se ispisati kada se dobije izvještaj da je učenik/ca upisan/a u drugu školu. U prostor za ispisivanje učenika/ca upisuje se broj i datum izvještaja i naziv škole koja je učenika/cu upisala.

Ukoliko je učenik/ca pohvaljivan i nagrađivan, to se upisuje u matičnu knjigu. Podaci u matičnu knjigu upisuju se najkasnije 30 dana od dana upisa učenika/ca, odnosno utvrđivanja ocjena na kraju školske godine.

Matična knjiga je dokument od trajne vrijednosti i škola je obavezna da je čuva na sigurnom mjestu u skladu sa Zakonom o arhivskoj djelatnosti.

Matična knjiga se numerički rimskim ciframa (I; II, III, IV ...), a svaka matična knjiga u evidenciji upisanih učenika započinje rednim brojem 1, a završava se rednim brojem posljednje strane te matične knjige.

Uz matičnu knjigu vodi se i registar (obrazac OŠ2).

_____ JMBG _____ /Prezime i ime učenika/ca/	<table border="1" style="margin: 0 auto;"> <tr> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> </tr> </table>																					<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center; padding: 5px;">Redni broj</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center; padding: 5px;">Redni broj u registru</td> </tr> </table>	Redni broj	Redni broj u registru
Redni broj																								
Redni broj u registru																								

Sin/kći _____

/Prezime i ime oca i majke, zanimanje/

Adresa _____ rođen/a _____

U _____, grad/općina _____, država _____

državljanstvo _____, upisan/a prvi put u ovu školu _____ godine,

u _____ razred na osnovu _____

/naziv dokumenta i broj na osnovu kojeg je učenik/ca upisan/a/

U toku obaveznog školovanja, učenik/ca je prestao/la pohađati ovu školu dana _____ godine, zbog _____

U TOKU ŠKOLOVANJA UČENIK/CA JE POKAZAO/LA SLJEDEĆI USPJEH
OPIS NIVOA POSTIGNUĆA UČENIKA/CE 1. RAZREDA
NA KRAJU NASTAVNE GODINE

NA KRAJU NASTAVNE GODINE					
Školska godina/.....	I RAZRED		NIVO POSTIGNUĆA		VLADANJE
					RAZREDNIČKA
NASTAVNI PREDMET I OCJENA PO ŠKOLSKIM GODINAMA I RAZREDIMA					
Nastavni predmet	Školska godina	/.....	/.....		
	Razred	II	III		
_____ jezik i književnost		()	()		
_____ jezik		()	()		
Matematika		()	()		
Moja okolina		()	()		
Muzička/Glazbena kultura		()	()		
Likovna kultura		()	()		
Tjelesni i zdravstveni odgoj/Fizičko i zdravstveno vaspitanje		()	()		
_____ vjeronauk-a		()	()		
		()	()		
		()	()		
		()	()		
		()	()		
		()	()		
		()	()		
		()	()		
		()	()		
OPĆI USPJEH		()	()		
		/ __, __ /	/ __, __ /		
VLADANJE					
Potpis razrednika-ce					

NASTAVNI PREDMET I OCJENA PO ŠKOLSKIM GODINAMA I RAZREDIMA								
Nastavni predmet	Školska godina	/.....	/.....	/.....	/.....	/.....	/.....	Školske godine pohađao-la razred i nije završio-la Razrednik-ca
	Razred	IV	V	VI	VII	VIII	IX	
..... jezik i književnost		()	()	()	()	()	()	Školske godine pohađao-la razred i nije završio-la Razrednik-ca
..... jezik		()	()	()	()	()	()	
..... jezik		()	()	()	()	()	()	
Matematika		()	()	()	()	()	()	
Moja okolina		()	()	()	()	()	()	Školske godine pohađao-la razred i nije završio-la Razrednik-ca
Priroda		()	()	()	()	()	()	
Društvo		()	()	()	()	()	()	
Muzička/Glazbena kultura		()	()	()	()	()	()	
Likovna kultura		()	()	()	()	()	()	Školske godine pohađao-la razred i nije završio-la Razrednik-ca
Tjelesni i zdravstveni odgoj/Fizičko i zdravstveno vaspitanje		()	()	()	()	()	()	
Kultura življenja		()	()	()	()	()	()	
Osnove tehnike		()	()	()	()	()	()	
Biologija		()	()	()	()	()	()	Školske godine pohađao-la razred i nije završio-la Razrednik-ca
Geografija/Zemljopis		()	()	()	()	()	()	
Historija/Povijest/Istorija		()	()	()	()	()	()	
Fizika		()	()	()	()	()	()	
Hemija/Kemija		()	()	()	()	()	()	Školske godine pohađao-la razred i nije završio-la Razrednik-ca
Tehnička kultura		()	()	()	()	()	()	
Informatika		()	()	()	()	()	()	
..... vjeronauk-a		()	()	()	()	()	()	
		()	()	()	()	()	()	Školske godine pohađao-la razred i nije završio-la Razrednik-ca
		()	()	()	()	()	()	
		()	()	()	()	()	()	
		()	()	()	()	()	()	
OPĆI USPJEH		()	()	()	()	()	()	Razrednik-ca
VLADANJE		/ _ /	/ _ /	/ _ /	/ _ /	/ _ /	/ _ /	
Potpis razrednika-ce								

Izdato uvjerenje o završenom razredu, djel. broj od godine.

Na kraju školovanja izdata svjedodžba o završenoj školi, djel. broj od godine.

Izdat duplikat svjedodžbe o završenoj osnovnoj školi: djel. broj odgod. djel. brojodgod. djel. broj ... odgod.

POHVALE, NAGRADE I DIPLOME O POSEBNOM USPJEHU

Podaci o opisu postignuća po individualnim obrazovnim programima:

Razrednik-ca

/Naziv škole/

/Mjesto/

MATIČNA KNJIGA

Broj: _____

OŠ1a

.....
(Naziv škole)

Mjesto

Broj

Vođena od godine do godine

Od rednog brojado

DIREKTOR/ICA ŠKOLE

M.P.

PODACI O DIREKTORU ŠKOLE

[illegible]

UPUTSTVO ZA VOĐENJE MATIČNE KNJIGE

Ova matična knjiga vodi se u osnovnim muzičkim/baletskim školama. U određeni prostor matične knjige upisuje se broj i datum izvoda iz matične knjige rođenih i grada/općine koja ga je izdala. Imena i prezimena učenika i opći podaci o učeniku moraju biti saglasni podacima iz izvoda iz matične knjige rođenih. Upis učenika koji dolaze iz drugih škola vrši se na osnovu prevodnice, ako se upisuju tokom školske godine, ili uvjerenja o prethodno završenom razredu, gdje se navodi broj, datum, naziv i mjesto škole koja je izdala prevodnicu odnosno uvjerenje.

Na kraju svake školske godine upisuju se ocjene o završenom razredu. Ocjene se upisuju po razredima i po predmetima. Ako učenik nije završio razred, taj podatak se upisuje u određeni prostor matične knjige. Za učenike koji nisu završili razred (negativan uspjeh ili neocijenjen), **ocjene se ne upisuju u matičnu knjigu.**

Pohađanje osnovne muzičke/baletske škole nije obavezno pa se učenik, ukoliko to želi, može ispisati. Ispisivanje učenika se vrši na zahtjev roditelja – staratelja ili odlukom Nastavničkog vijeća ako je učenik odustao od daljnjeg školovanja, a zahtjev nije podnesen. U određeni prostor upisuje se broj i datum zahtjeva roditelja, odnosno odluke Nastavničkog vijeća.

Ukoliko je učenik pohvaljivan i nagrađivan, to se upisuje u matičnu knjigu. Podaci u matičnu knjigu upisuju se u zakonom predviđenom roku, a ocjene na kraju školske godine.

Matična knjiga je dokument od trajne vrijednosti i škola je obavezna da je čuva na sigurnom mjestu u skladu sa Zakonom o arhivskoj djelatnosti.

Matična knjiga se numerše rimskim ciframa (I; II, III, IV ...), a svaka matična knjiga u evidenciji upisanih učenika započinje rednim brojem 1, a završava se rednim brojem posljedne strane te matične knjige.

Uz matičnu knjigu vodi se i registar (obrazac OŠ2).

Redni broj
Redni broj u registru

Prezime i ime učenika.....

Prezime i ime oca, zanimanje

Prezime i ime majke, zanimanje

Adresa stana

rođen-a godine u

grad/općina, država..... državljanstvo

Upisan-a prvi put u ovu školu godine u(....) razred na osnovu

(Navedi naziv dokumenta na osnovu koga je upisan-na)

U toku obaveznog školovanja prestao-la je pohađati ovu školu godine zbog

..... Ponovo upisan-a u

školu godine, odnosno ponovo ispisan godine, zbog

.....

(Navedi razlog)

U TOKU ŠKOLOVANJA UČENIK-CA JE POKAZAO-LA OVAJ USPJEH

NASTAVNI PREDMET I OCJENA PO GODINAMA I RAZREDIMA							
Školska godina							
Završen razred		I	II	III	IV	V	VI
NASTAVI PREDMET	Izborni predmet						
	Solfeđo i teorija						
	Skupno muziciranje						
OPĆI USPJEH		()	()	()	()	()	()
VLADANJE		/.../	/.../	/.../	/.../	/.../	/.../
Potpis razrednika							

Školske godine
pohađao-larazred
i nije završio-la.

Razrednik

Školske godine
pohađao-larazred
i nije završio-la.

Razrednik

Pohvale, nagrade i diplome o posebnom uspjehu

Izdato uvjerenje o završenom razredu, djel. broj od godine.

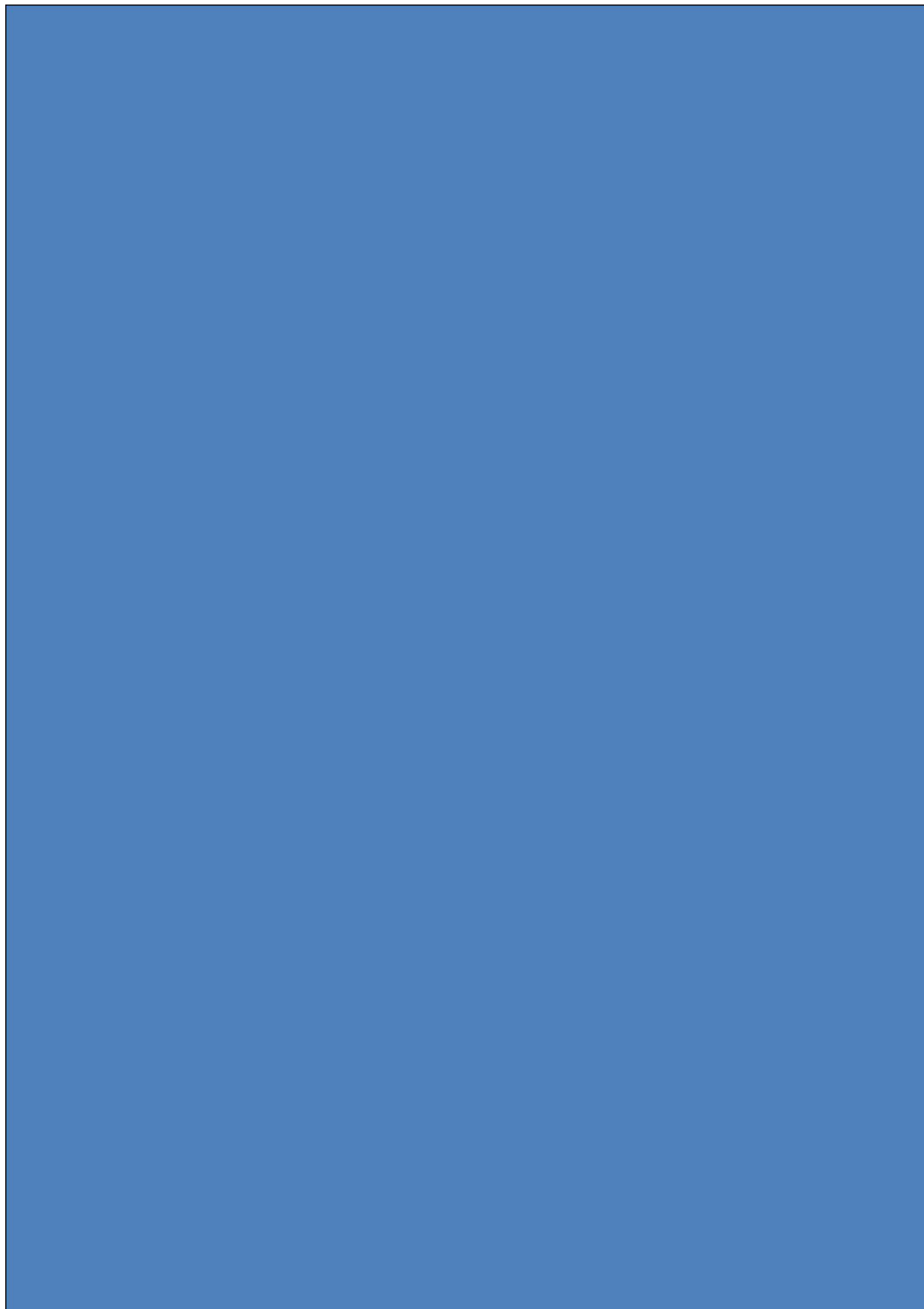
Na kraju školovanja izdata svjedodžba o završenoj osnovnoj školi, djel. broj od godine.

Izdat duplikat svjedodžbe o završenoj osnovnoj školi, djel. broj od godine, djel. broj odgodine,

djel. broj odgodine

Napomena:.....

Razrednik

.....
(Naziv škole)

REGISTAR

uz matičnu knjigu

.....

Broj matične knjige

Redni broj od do

Obrazac OŠ2

[illegible]

(Naziv škole)

(Mjesto)

Školska ____ / ____ . godina

GODIŠNJI PLAN I PROGRAM RADA

GODIŠNJI PLAN I PROGRAM RADA ZA ŠKOLSKU 20...../20..... GODINU

ŠKOLA _____
 NASTAVNIK _____
 PREDMET _____ RAZRED _____ ()

PRVO POLUGODIŠTE

MJESEC	BROJ ČASOVA	NASTAVNI SADRŽAJI PO MJESECIMA /diferencirani po nastavnim cjelinama sa orijentacionim brojem sati/
SEPTEMBAR		
OKTOBAR		
NOVEMBAR		
DECEMBAR		

DRUGO POLUGODIŠTE

MJESEC	BROJ ČASOVA	NASTAVNI SADRŽAJI PO MJESECIMA /diferencirani po nastavnim cjelinama sa orijentacionim brojem sati/
JANUAR		
FEBRUAR		
MART		
APRIL		
MAJ		
JUNI		

POTPIS NASTAVNIKA _____ DATUM _____ POTPIS DIREKTORA _____

MJESEČNI PLAN RADA

Nastavni predmet _____
 Razred _____ () Mjesec _____ Školska godina 20__/20__.

Sedmica i datum	R. br.	Nastavna jedinica	Tip sata	Napomena
1. sedmica oddo				
2. sedmica oddo				
3. sedmica oddo				
4. sedmica oddo				
5. sedmica oddo				
Napomena:				

Potpis nastavnika _____ Datum _____ Direktor _____

[illegible]

3. ZAVRŠNI DIO SATA:

Napomena:

Nastavnik:

Obrazac OŠ3c

(NAZIV ŠKOLE)

(MJESTO)

DNEVNIK RADA
INDIVIDUALNE NASTAVE
____ razred

ŠKOLSKA _____ / _____ GODINA

Bosna i Hercegovina

Federacija Bosne i Hercegovine

KANTON _____

Grad/općina _____

Osnovna muzička škola _____

u _____

DNEVNIK RADA INDIVIDUALNE NASTAVE

Školska _____ godina

_____ razred

Instrument _____

Nastavnik _____
(Razrednik)

Sadržaj

	strana
Uputstvo	3
Imenik učenika	4
Raspored sati	8
Dnevnik rada	10
Tabelarni pregled	90
Podaci o saradnji sa roditeljima	91
Zapisnici sa roditeljskih sastanaka	92
Zapisnici sa sjednica odjeljenjskih vijeća	95
Javni nastupi učenika	97
Oslale nastavne aktivnosti učenika	99

UPUTSTVO ZA VOĐENJE DNEVNIKA RADA

U dnevniku rada individualne nastave se evidentira sadržaj odgojno-obrazovnog rada u toku jedne školske godine.

Pojedine rubrike popunjavaju se na slijedeći način:

1. Imenik učenika se popunjava po razredima od mlađeg ka starijem.

2. Raspored sati upisuje se na početku školske godine, sa izmjenama u toku, a ovjerava ga i potpisuje direktor škole.

3. Dnevnik rada učenika i realizacija nastavnog gradiva vodi se kontinuirano u toku školske godine. U crtici pored skale ____, etide ____ itd., upisuje se broj planiranih u polugodištu. U rubriku javni nastupi, pohovale, nagrade upisuju se isti, a ako ih nema treba upisati "nije ih bilo". Podaci i ocjene se upisuju čitko i pregledno mastilom ili hemijskom olovkom, a zaključna ocjena na kraju godine upisuje se crvenim mastilom ili crvenom hemijskom olovkom.

4. Podaci o saradnji sa roditeljima upisuju se prema tabeli, a u zapisnik o roditeljskom sastanku upisuje se datum održavanja sastanka, broj prisutnih roditelja, dnevni red sastanka, te zaključci.

5. Zapisnici sa sastanaka odjeljskih vijeća trebaju sadržavati:

- datum održavanja,
- dnevni red,
- podatke o uspjehu učenika i
- značajne zaključke.

6. Javni nastupi učenika se evidentiraju po redosljedu održavanja.

7. Ostale nastavne aktivnosti obuhvataju sve druge aktivnosti sa učenicima. Ukoliko razrednik pojedinim učenicima održava i nastavu skupnog muziciranja (kamerna muzika i sl.) evidentira je u istu rubriku.

IMENIK UČENIKA

R.br.	Prezime i ime učenika	Razred		Naziv redovne osnovne škole koju učenik pohađa	Adresa stanovanja	Broj telefona	Broj matične knjige	Napomena
		Muzička škola	Redovna osnovna škola					

RASPORED SATI

od-do	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak	Subota

M.P.

Direktor škole _____

RASPORED SATI

od-do	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak	Subota

M.P.

Direktor škole _____

DNEVNIK RADA

Redni broj Prezime i ime učenika					
Datum	Mjesec IX	Datum	Mjesec X	Datum	Mjesec XI
Ocjena ()		Ocjena ()		Ocjena ()	

Javni nastupi, pohvale, nagrade: _____

Razredpolugodište				Realizacija nastavnog gradiva		
Datum	Mjesec XII	Datum	Mjesec I	Skale ____		
				Tehničke vježbe ____		
				Etide ____		
				Polifone kompozicije..... ____		
				Sonatine-sonate ____		
				Komadi ____		
				Realizacija sati		
				planirano	ostvareno	nije ostvareno
Ocjena ()		Ocjena ()				

Klasifikacija	I polugodište			
NAZIV PREDMETA	Ocjena	Izostanci		
Instrument	()	opravdano	neopravdano	svega
Solfeđo i teorija muzike	()			
Skupno muziciranje	()			
OPCI USPJEH	() / __, __ /			
Vladanje				

DNEVNIK RADA

Redni broj Prezime i ime učenika					
Datum	Mjesec II	Datum	Mjesec III	Datum	Mjesec IV
Ocjena	()	Ocjena	()	Ocjena	()

Javni nastupi, pohvale, nagrade _____

Razredpolugodište				Realizacija nastavnog gradiva		
Datum	Mjesec V	Datum	Mjesec VI	Skale ____		
				Tehničke vježbe ____		
				Etide ____		
				Polifone kompozicije..... ____		
				Sonatine-sonate ____		
				Komadi ____		
				Realizacija sati		
				planirano	ostvareno	nije ostvareno
Ocjena ()		Ocjena ()				

Klasifikacija	II polugodište			
NAZIV PREDMETA	Ocjena	Izostanci		
Instrument	()	opravdano	neopravdano	svega
Solfeđo i teorija muzike	()			
Skupno muziciranje	()			
OPCI USPJEH	() / ____ /			
Vladanje				

TABELARNI PREGLED
uspjeha učenika u učenju, vladanju, izrečenim odgojno-disciplinskim mjerama,
nastupima i takmičenjima u toku školske godine

[illegible]

Podaci o saradnji sa roditeljima (starateljima) učenika

[illegible]

[illegible]

Zapisnik sa sastanka vijeća odsjeka

[illegible]

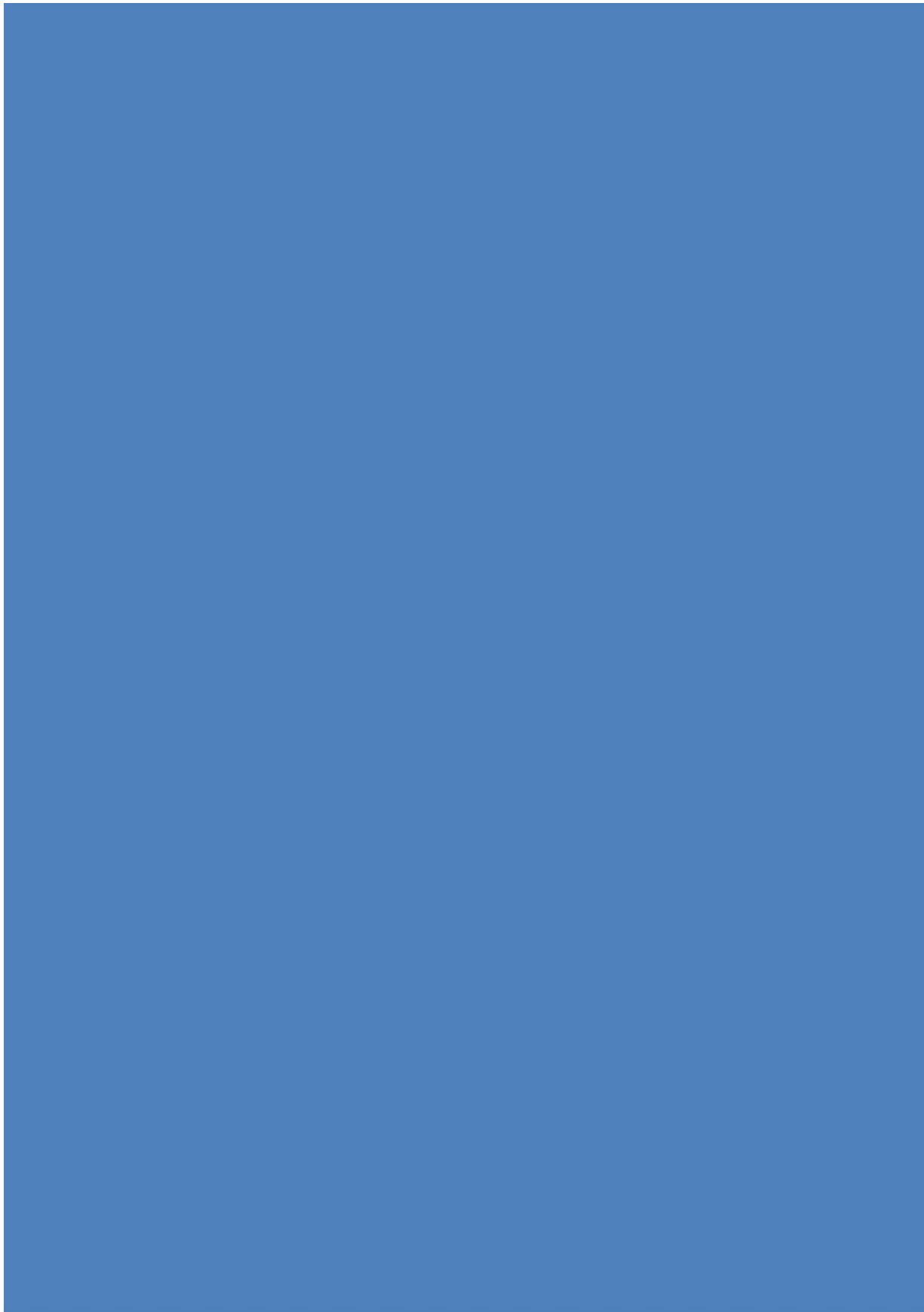
Javni nastupi učenika

[illegible]

Ostale nastavne aktivnosti učenika

..... Prezime i ime učenika		 Prezime i ime učenika		Program rada
Datum	Sadržaj rada	Datum	Sadržaj rada	

Razrednik

(NAZIV ŠKOLE)

(MJESTO)

DNEVNIK RADA
GRUPNE NASTAVE
____ razred

ŠKOLSKA ____ / ____ GODINA

Bosna i Hercegovina

Federacija Bosne i Hercegovine

KANTON _____

Grad/općina _____

Osnovna muzička/baletska škola _____

u _____

DNEVNIK RADA

GRUPNE NASTAVE

Školska _____ godina

_____ razred

Instrument _____

Nastavnik _____

RASPORED SATI

Sedmica	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak	Subota	Važi	
							od	do
A								
B								
A								
B								
A								
B								

Direktor

.....

Sedmica	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak	Subota	Važi	
							od	do
A								
B								
A								
B								
A								
B								

Direktor

.....

Sedmica	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak	Subota	Važi	
							od	do
A								
B								
A								
B								
A								
B								

Direktor

.....

[illegible]

PLAN NASTAVNOG GRADIVA PO MJESECIMA

Mjesec	Broj sati		Sadržaj
	Planirano	Održano	
Septembar			
Oktober			
Novembar			
Decembar			
Januar			

PLAN NASTAVNOG GRADIVA PO MJESECIMA

Mjesec	Broj sati		Sadržaj
	Planirano	Održano	
Februar			
Mart			
April			
Maj			
Juni			

IMENIK UČENIKA

[illegible]

Klasifikacija	Ocjene	Zaključna ocjena	Izostanci		UKUPNO IZOSTANKA U TOKU ŠKOLSKE GODINE	
			O	N		
I polugodište		_____() _____/____/____			O N	
II polugodište		_____() _____/____/____				
I polugodište		_____() _____/____/____			UKUPNO IZOSTANKA O N	
II polugodište		_____() _____/____/____				
I polugodište		_____() _____/____/____			UKUPNO IZOSTANKA O N	
II polugodište		_____() _____/____/____				
I polugodište		_____() _____/____/____			UKUPNO IZOSTANKA O N	
II polugodište		_____() _____/____/____				
I polugodište		_____() _____/____/____			UKUPNO IZOSTANKA O N	
II polugodište		_____() _____/____/____				

DNEVNIK RADA

[illegible]

TABELARNI PREGLED USPJEHA UČENIKA
PO POLUGODIŠTIMA

Klasifikacija	Broj učenika			Naknadno upisano		Svega upisani		Završilo				Svega završilo		Sa negativnom ocjenom		Neodijeljeno			Ispisano			Brojno stanje			Izostanci		
	M	Ž	svega	M	Ž			5	4	3	2					M	Ž	svega	M	Ž	svega	M	Ž	svega	O	N	svega
I																											
II																											

Prosječna ocjena uspjeha po polugodištima

I	
II	

Nastavnik

.....

(NAZIV ŠKOLE)

(MJESTO)

DNEVNIK RADA
za I razred osnovne škole

RAZRED _____ ODJELJENJE _____

ŠKOLSKA _____ / _____ GODINA

(NAZIV OSNOVNE ŠKOLE)

(MJESTO)

DNEVNIK RADA

o praćenju napredovanja i opisnom ocjenjivanju učenika
I razreda osnovne škole

Školska ____ / ____ godina

Razred i odjeljenje _____

Razrednik/ca

MP

Direktor/ ica

OŠ5

UPUTSTVO ZA VOĐENJE DNEVNIKA RADA

U dnevniku rada evidentiraju se sadržaji odgojno-obrazovnog rada u toku jedne školske godine. Svi podaci u dnevniku rada se unose plavom tintom izuzev rubrika koje su osijenčene sivom bojom. One se popunjavaju crvenom tintom. Pojedine rubrike se popunjavaju na sljedeći način:

1. Nastavni kalendar se popunjava na početku školske godine. U nastavni kalendar se upisuju dani po mjesecima od septembra do juna. Dani u kojima je realizirana nastava precrtavaju se tankim linijama crne boje, radni nenastavni dani precrtavaju se tankim linijama plave boje, a ostali dani tankim linijama crvene boje. U tabeli ispod kalendara se upisuje ukupan broj nastavnih dana, radnih nenastavnih dana i ostalih dana po polugodištima. Nastavni kalendar je osnova za planiranje godišnjeg fonda nastavnih sati po predmetima, a prema sedmičnom rasporedu časova odjeljenja.

2. Raspored časova redovne nastave, dopunske/dodatne nastave popunjava se na početku školske godine. Raspored, kao i izmjene i dopune u rasporedu upisuje razrednik/ca, a ovjerava svojim potpisom i otiskom velikog pečata direktor /ica škole.

3. Podaci o nastavnicima koji izvođe nastavu u odjeljenju unose se u predviđenu tabelu. Sve izmjene u toku godine evidentira razrednik/ca.

4. Specifične podatke o odjeljenju u toku školske godine unosi razrednik-ca, a isti su osnova za prikupljanje kvantitativnih i kvalitativnih podataka za izradu Godišnjeg programa rada škole za tekuću školsku godinu.

5. Podaci o ostalim oblicima odgojno-obrazovnog rada unose se kontinuirano tokom školske godine. Uključivanje učenika vannastavne aktivnosti na nivou škole (sekcije, klubovi, društva, kružoci, učenička zadruga i sl.) je dobrovoljno. Plan manifestacija i održane manifestacije evidentira razrednik/ca u predviđenim rubrikama. Dopunska/dodatna nastava je intervenirajućeg karaktera i učenici se po potrebi uključuju u iste. Podatke o uključivanju učenika u dopunsku/dodatnu nastavu evidentira razrednik u odjeljenju.

6. Plan ostalih aktivnosti u toku školske godine (izleti, ljetovanja, zimovanja, škola u prirodi, školska takmičenja, radionice, projekti) se izrađuje okvirno na početku školske godine po mjesecima i sedmicama. Sva odstupanja od plana evidentiraju se u napomeni.

7. U rubriku "Saradnja sa roditeljima", na početku školske godine, evidentiraju se imena i prezimena roditelja/ staratelja, kontakt telefon i podaci o saradnji (roditeljski sastanci i informativni sastanci).

8. U zapisnike sa održanih roditeljskih sastanaka se obavezno unosi datum održavanja, dnevni red, evidencija o prisutvu roditelja /staratelja, realizacija sastanaka sa zaključcima i tekuća pitanja.

9. Planirani broj časova po predmetima, predmetni nastavnik upisuje na početku školske godine, a broj ostvarenih časova je dužan upisati na kraju mjeseca. Planirani časovi se upisuju plavom tintom, a ostvareni časovi crvenom tintom. Nastavni predmeti se unose u tabelu onim redoslijedom kako su navedeni u Nastavnom planu i okvirnom programu.

10. Procjenu ukupnog postignuća odjeljenja u toku školske godine popunjava razrednik/ca, teškoće sa kojima se susretao/la u radu kao i prijedloge i sugestije za njihovo otklanjanje.

11. U imenik učenika/ca, na početku školske godine, upisuju se učenici/ce abecednim redom po prezimenima. U rubrikama predviđenim za praćenje i ocjenjivanje učenika/ca po polugodištima i nastavnim predmetima upisuju se datumi ocjenjivanja, pokazatelji uspjeha po nastavnim cjelinama ili temama i opisi nivoa postignuća (izuzetno uspješno, uspješno, zadovoljava i ne zadovoljava). Pokazatelji uspjeha po nastavnim cjelinama ili temama preuzimaju se iz Nastavnog plana i okvirnog programa, a treba da prate njima pripadajuće definisane ishodište učenja (ili *očekivane rezultate*).

Za učenike 1. razreda se ne utvrđuje opći uspjeh u učenju na kraju 1. polugodišta. Nivo postignuća po nastavnim predmetima na kraju nastavne godine, kao i nivo postignuća u okviru općeg uspjeha na kraju nastavne godine, iskazuju se riječima: "izuzetno uspješno", "uspješno", "zadovoljava" i "ne zadovoljava". Opći uspjeh na kraju nastavne godine treba sadržati podatke o nivou postignuća (*Nivo1.ispod standarda, Nivo2.približno standardu, Nivo 3. standardni nivo i Nivo 4. iznad standarda*) i pratećem opisu nivoa postignuća. Ovi podaci se popunjavaju crvenom tintom kao i podaci koji se odnose na potpis razrednika, vladanje učenika, broj izostanaka. Nivo postignuća je potrebno samo zaokružiti crvenom tintom. U napomeni se evidentira broj Individualnog obrazovnog programa (IOP) ukoliko je isti izrađen za učenika u sklopu inkluzivnog obrazovanja. Na kraju nastavne godine imenik učenika se zaključuje crvenom tintom na prvoj slobodnoj stranici iza posljednjeg upisanog učenika. Tekst treba biti jednoobrazan u svim dnevnicima rada i obuhvatiti: redne brojeve stranica na kojima je imenik zaključen (brojem i slovima), ime i prezime učenika, njegov broj iz matične knjige, datum zaključivanja imenika, potpis razrednika. Zaključen imenik ovjerava svojim potpisom i otiskom velikog pečata direktor /ica škole.

12. U dnevnik rada se upisuje redni broj radne sedmice crvenom bojom, redni broj nastavnog dana plavom bojom, datum i sadržaji odgojno-obrazovnog rada na časovima, redni broj nastavnog časa, evidencija o odsutnim učenicima / učenicama, broj planiranih i realiziranih časova. U rubrici "Napomene" upisuju se eventualna odstupanja od planiranog rasporeda časova, posjete časovima od strane direktora/ice, pedagoga/ice, stručnog savjetnika za oblast obrazovanja. Na kraju svake sedmice razrednik/ca svojim potpisom zaključuje radnu sedmicu. Na kraju nastavne godine dnevnik rada se zaključuje crvenom tintom na stranici na kojoj je upisan posljednji nastavni dan, u rubrici predviđenoj za napomenu. Tekst treba biti jednoobrazan u svim dnevnicima rada i obuhvatiti: redni broj nastavnog dana kojim je imenik zaključen (brojem i slovima), datum zaključivanja dnevnika rada, potpis razrednika. Zaključen dnevnik ovjerava svojim potpisom i otiskom velikog pečata direktor /ica škole. Na kraju prvog polugodišta školske godine ne zaključuje se ni imenik učenika, a ni dnevnik rada. U napomeni ispod posljednjeg realiziranog nastavnog dana u prvom polugodištu, sa navođenjem rednog broja posljednjeg nastavnog dana. Ovu napomenu potpisuje razrednik-ca odjeljenja.

13. U tabeli vezanoj za uspjeh učenika-učenica u učenju na kraju 2. polugodišta nastavne godine podaci se unose plavom tintom, a podaci o uspjehu učenika-učenica u učenju na kraju školske godine unose se crvenom tintom. Podaci vezani za uspjeh učenika-učenica u učenju sadrže brojčane pokazatelje uspjeha po nivoima učeničkih postignuća (*Nivo1.ispod standarda, Nivo2.približno standardu, Nivo 3. standardni nivo i Nivo 4. iznad standarda*). U tabeli se unose i podaci o učenicima koji su neocijenjeni u toku školske godine, odnosno prevedeni u viši razred u skladu sa odredbama Zakona o osnovnoj školi.

14. U tabeli vezanoj za uspjeh učenika-učenica u vladanju i broj izostanaka u toku školske godine plavom tintom se unose brojčani pokazatelji na kraju 1. polugodišta nastavne godine, kao i pokazatelji na kraju 2. polugodišta nastavne godine. Podaci o uspjehu učenika-učenica u vladanju i broju izostanaka na kraju školske godine unose se crvenom tintom.

15. Ovaj dnevnik rada se koristi u redovnim osnovnim školama i školama za djecu sa teškoćama u razvoju.

SADRŽAJ

• Naslovnica	1
• Uputstvo o vođenju dnevnika rada	2
• Sadržaj	3
• Nastavni kalendar	4
• Raspored časova	5
• Nastavnici koji izvode nastavu u odjeljenju	6
• Specifični podaci o odjeljenju u toku školske godine	7
• Podaci o ostalim oblicima neposrednog odgojno-obrazovnog rada (naslovnica)	8
• Vannastavne aktivnosti učenika	9
• Dopunska/dodatna nastava	10
• Imenik učenika (naslovnica)	11
• Imenik učenika	12-85
• Dnevnik rada (naslovnica)	86
• Dnevnik rada	87-164
• Plan izvanškolskih aktivnosti u toku školske godine	166-166
• Saradnja sa roditeljima	167
• Zapisnici sa roditeljskih sastanaka	168-174
• Pregled ostvarenja broja časova po nastavnim predmetima	175
• Procjena ukupnog postignuća odjeljenja u toku školske godine	176
• Primjedbe, prijedlozi i sugestije	176
• Uspjeh učenika u učenju u toku školske godine	176
• Uspjeh učenika u vladanju u toku školske godine	176

NASTAVNI KALENDAR ZA ŠKOLSKU _____ / _____ GODINU

DANI/ MJESECI	SEPTEMBAR	OKTOBAR	NOVEMBAR	DECEMBAR	JANUAR	FEBRUAR	MART	APRIL	MAJ	JUNI
PONEDJELJAK										
UTORAK										
SRIJEDA										
ČETVRTAK										
PETAK										
SUBOTA										
NEDJELJA										
SVEGA: • NASTAVNI DANI • RADNI NASTAVNI DANI • OSTALI DANI										

SVEGA DANA	I POLUGODIŠTE	II POLUGODIŠTE	SVEGA
NASTAVNI DANI			
RADNI NASTAVNI DANI			
OSTALI DANI			

Razrednik-ca
.....

RASPORED ČASOVA
(redovna nastava, dopunska/dodatna nastava)

Čas po rasporedu	Dani u sedmici				
	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak
	Redovna nastava i ostali oblici neposrednog odgojno-obrazovnog rada				
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					

od _____ do _____ MP Direktor/ica _____

Čas po rasporedu	Dani u sedmici				
	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak
	Redovna nastava i ostali oblici neposrednog odgojno-obrazovnog rada				
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					

od _____ do _____ MP Direktor/ica _____

Čas po rasporedu	Dani u sedmici				
	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak
	Redovna nastava i ostali oblici neposrednog odgojno-obrazovnog rada				
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					

od _____ do _____ MP Direktor/ica _____

Čas po rasporedu	Dani u sedmici				
	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak
	Redovna nastava i ostali oblici neposrednog odgojno-obrazovnog rada				
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					

od _____ do _____ MP Direktor/ica _____

NASTAVNICI KOJI IZVODE NASTAVU U ODJELJENJU

R.br.	Nastavni predmet	Ime i prezime nastavnika	Od	Do
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				

R.br.	Nastavni predmet	Ime i prezime nastavnika	Od	Do
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				

R.br.	Nastavni predmet	Ime i prezime nastavnika	Od	Do
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				

R.br.	Nastavni predmet	Ime i prezime nastavnika	Od	Do
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				

SPECIFIČNI PODACI O ODJELJENJU U TOKU ŠKOLSKE GODINE

Broj učenika u odjeljenju										
Dječaci		Djevojčice		Ukupan broj učenika						
Broj učenika uključenih u vannastavne aktivnosti										
Uključeno u vannastavne aktivnosti na nivou škole (sekcija, klub, krugovi i sl.)			Uključeno u izvanškolske vannastavne aktivnosti (društva, klubovi, udruženja i sl.)			Ukupan broj učenika koji su uključeni u neki od vidova vannastavnih aktivnosti		Ukupan broj učenika koji nisu uključeni u neki od vidova vannastavnih aktivnosti		
Broj učenika uključenih u dopunske/dodatne programe										
Broj učenika uključenih u dopunsku nastavu			Broj učenika uključenih u dodatnu nastavu			Broj učenika koji nisu uključeni u dopunsku ili dodatnu nastavu		Broj učenika koji pohađaju cjelodnevni ili produženi boravak		
Broj učenika za koje se izrađuje Individualni obrazovni program (IOP)										
IOP sa prilagođenim programom			IOP sa izmijenjenim programom			IOP sa obogaćenim i proširenim programom		Ukupan broj učenika za koje se izrađuje IOP		
Broj učenika prema izbornom predmetu koji izučavaju										
Islamska vjeronauka			Pravoslavna vjeronauka			Katolički vjeronauk		Kultura i zajednica		
Broj učenika pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini										
Nacionalna manjina			Nacionalna manjina			Nacionalna manjina		Ukupan broj		
Broj učenika povratnika										
Broj učenika stranih državljana										
Broj učenika prema porodičnom okruženju										
Djeca sa oba roditelja			Djeca bez majke			Djeca bez oca				
Djeca bez oba roditelja			Djeca RVI/HVIDRA			Živi sa oba roditelja				
Živi sa jednim roditeljem			Živi u drugoj porodici			Živi u ustanovi za djecu bez roditeljskog staranja				
Živi sa starateljima			Ostalo (navesti)			Ostalo (navesti)				
Način dolaska učenika u školu										
Udaljenost od 1 do 2 kilometara										
Pješice			Autobusom			Željeznicom				
Udaljenost od 2 do 3 kilometara										
Pješice			Autobusom			Željeznicom				
Udaljenost od 3 do 4 kilometra										
Pješice			Autobusom			Željeznicom				
Udaljenost od 4 do 5 kilometara										
Pješice			Autobusom			Željeznicom				
Udaljenost preko 5 kilometara										
Pješice			Autobusom			Željeznicom				
Obrazovni status roditelja										
Školska sprema		Bez škole	OŠ	SSS III	SSS IV	VKV	VŠ	VSS1	VSS2,3	Svega
Majke										
Očevi										
Ukupno										
Drugi specifični podaci o odjeljenju										

**Podaci o ostalim oblicima
neposrednog odgojno-obrazovnog rada**

VANSTAVNE AKTIVNOSTI UČENIKA
(sekcije, klubovi, društva, kružoci, učenička zadruga i sl.)

VANNASTAVNA AKTIVNOST/ VODITELJ-I/ VRIJEME REALIZACIJE	IME I PREZIME UČENIKA	PLAN MANIFESTACIJA	ODRŽANE MANIFESTACIJE
Vannastavna aktivnost: _____ Voditelj-i: _____ Vrijeme realizacije: _____			
Vannastavna aktivnost: _____ Voditelj-i: _____ Vrijeme realizacije: _____			
Vannastavna aktivnost: _____ Voditelj-i: _____ Vrijeme realizacije: _____			
Vannastavna aktivnost: _____ Voditelj-i: _____ Vrijeme realizacije: _____			

DOPUNSKA/DODATNA NASTAVA

[illegible]

IMENIK UČENIKA

Redni broj	Podaci o učeniku/učenici		Podaci o roditeljima/starateljima	Adresa: Telefon:
Redni broj u matičnoj knjizi	Prezime i ime učenika/učenice	Datum rođenja:	Ime oca:.....	
		Mjesto rođenja:	Zanimanje:.....	
		Država rođenja:	Ime majke:.....	
Jedinstveni matični broj		Nacionalnost:	Zanimanje:.....	

Predmet	Datum	Pokazatelj uspjeha po nastavnim cjelinama ili temama (1. polugodište)	Opis nivoa postignuća	Datum	Pokazatelj uspjeha po nastavnim cjelinama ili temama (2. polugodište)	Opis nivoa postignuća
jezik i književnost						
				Opis nivoa postignuća na kraju nastavne godine:		
jezik						
				Opis nivoa postignuća na kraju nastavne godine:		
Matematika						
				Opis nivoa postignuća na kraju nastavne godine:		
Moja okolina						
				Opis nivoa postignuća na kraju nastavne godine:		

Predmet		Datum	Pokazatelji uspjeha po nastavnim cjelinama ili temama (1. polugodište)	Opis nivoa postignuća	Datum	Pokazatelji uspjeha po nastavnim cjelinama ili temama (2. polugodište)	Opis nivoa postignuća
Muzička kultura							
					Opis nivoa postignuća na kraju nastavne godine:		
Likovna kultura							
					Opis nivoa postignuća na kraju nastavne godine:		
Tjelesni i zdravstveni odgoj							
					Opis nivoa postignuća na kraju nastavne godine:		
Izborni ili fakultativni predmet							
					Opis nivoa postignuća na kraju nastavne godine:		

Opći uspjeh na kraju nastavne godine				Nivo postignuća (izračunati odgovarajući nivo postignuća stavljajući znak "x")			Nivo 1: ispod standarda			
							Nivo 2: približno standardu			
							Nivo 3: standardni nivo			
							Nivo 4: iznad standarda			
				Opis nivoa postignuća učenika/ce na kraju nastavne godine (kratki opis s fokusom na stečena znanja, vještine, sposobnosti, interese, stavove)						
IZOSTANCI	1. polugodište			2. polugodište			Ukupno u toku školske godine			
	opravdani	neopravdani	svega	opravdani	neopravdani	svega	opravdani	neopravdani	svega	
VLADANJE										
RAZREDNIK/CA										
NAPOMENA:										

DNEVNIK RADA

REDNI BROJ RADNE SEDMICE	Neposredni odgojno-obrazovni rad REDOVNA NASTAVA				
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA					
DATUM					
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA					
DATUM					
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA					
DATUM					
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA					
DATUM					
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA					
DATUM					
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA					
DATUM					
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA					
DATUM					

NAPOMENA:

	REDARI:										
											
	ODSUTNI UČENICI						RAZLOG IZOSTANKA	BROJ SATI		NAPOMENA	
IME I PREZIME	I	II	III	IV	V	O		N			
.....											

PLAN IZVANŠKOLSKIH AKTIVNOSTI U TOKU ŠKOLSKE GODINE
(izleti, ljetovanja, zimovanja, škola u prirodi, školska takmičenja, radionice, projekti)

REDNI BROJ SEDMICE U MJESECU	MJESECI				
	IX	X	XI	XII	I
I					
II					
III					
IV					
V					
NAPOMENA:					

REDNI BROJ SEDMICE U MJESECU	MJESECI				
	II	III	IV	V	VI
I					
II					
III					
IV					
V					
NAPOMENA:					

Saradnja sa roditeljima

[illegible]

Zapisnici sa roditeljskih sastanaka

[illegible]

Pregled ostvarenja broja časova po nastavnim predmetima

[illegible]

Procjena ukupnog postignuća odjeljenja u toku školske godine

Primjedbe, prijedlozi i sugestije

Teškoće u realizaciji Nastavnog plana i okvirnog programa	
Prijedlozi i sugestije za poboljšanje odgovornosti obrazovnog procesa	

Uspjeh učenika/učenica u učenju u toku školske godine

Pokazatelji uspjeha	Nivo 1. (ispod standarda)		Nivo 2. (približno standardu)		Nivo 3. (standardni nivo)		Nivo 4. (iznad standarda)		Neocijenjen		Preveden	
	br.	%	br.	%	br.	%	br.	%	br.	%	br.	%
Kraj 2. polugodišta nastavne godine												
Kraj školske godine												

Uspjeh učenika/učenica u vladanju u toku školske godine

Pokazatelji uspjeha	primjerno		vrlo dobro		dobro		zadovoljava		loše		neocijenjen		Izostanci s nastave		
	br.	%	br.	%	br.	%	br.	%	br.	%	br.	%	opravdani	neopravdani	svega
Kraj 1. polugodišta nastavne godine															
Kraj 2. polugodišta nastavne godine															
Kraj školske godine															

Razrednik-ca

(NAZIV ŠKOLE)

(MJESTO)

DNEVNIK RADA
od II do V razreda osnovne škole

RAZRED _____ ODJELJENJE _____

ŠKOLSKA _____ / _____ GODINA

(NAZIV OSNOVNE ŠKOLE)

(MJESTO)

DNEVNIK RADA

o praćenju napredovanja i ocjenjivanju učenika
od II do V razreda osnovne škole

Školska ____ / ____ godina

Razred i odjeljenje _____

Razrednik/ca

MP

Direktor/ ica

OŠ 5a

UPUTSTVO ZA VOĐENJE DNEVNIKA RADA

U dnevniku rada evidentiraju se sadržaji odgojno-obrazovnog rada u toku jedne školske godine. Pojedine rubrike se popunjavaju na sljedeći način:

1. Nastavni kalendar se popunjava na početku školske godine. U nastavni kalendar se upisuju dani po mjesecima od septembra do juna. Dani u kojima je realizirana nastava precrtavaju se tankim linijama crne boje, radni nenastavni dani tankim linijama plave boje, a ostali dani tankim linijama crvene boje. U tabeli ispod kalendara se upisuje ukupan broj nastavnih dana, radnih nenastavnih dana i ostalih dana po polugodištima. Nastavni kalendar je osnova za planiranje godišnjeg fonda nastavnih sati po predmetima, a prema sedmičnom rasporedu časova odjeljenja.

2. Raspored časova redovne nastave, dopunske/dodatne nastave, odgojnog rada s odjeljenskom zajednicom u IV i V razredu, popunjava se na početku školske godine. Raspored, kao i izmjene i dopune u rasporedu upisuje razrednik/ca, a ovjerava svojim potpisom i otiskom velikog pečata direktor /ica škole.

3. Podaci o nastavnicima koji izvode nastavu u odjeljenju unose se u predviđenu tabelu. Sve izmjene u toku godine evidentira razrednik/ca.

4. Specifične podatke o odjeljenju u toku školske godine unosi razrednik-ca, a isti su osnova za prikupljanje kvantitativnih i kvalitativnih podataka za izradu Godišnjeg programa rada škole za tekuću školsku godinu.

5. Podaci o ostalim oblicima odgojno-obrazovnog rada unose se kontinuirano tokom školske godine. Uključivanje učenika vannastavne aktivnosti na nivou škole (sekcije, klubovi, društva, kružoci, učenička zadruga i sl.) je dobrovoljno. Plan manifestacija i održane manifestacije evidentira razrednik/ca u predviđenim rubrikama. Dopunska/dodatna nastava je intervenirajućeg karaktera i učenici se po potrebi uključuju u iste. Podatke o uključivanju učenika u dopunsku/dodatnu nastavu evidentira razrednik u odjeljenju.

6. Plan ostalih aktivnosti u toku školske godine (izleti, ljetovanja, zimovanja, škola u prirodi, školska takmičenja, radionice, projekti) se izrađuje okvirno na početku školske godine po mjesecima i sedmicama. Sva odstupanja od plana evidentiraju se u napomeni.

7. Planirani broj časova po predmetima, predmetni nastavnik upisuje na početku školske godine, a broj ostvarenih časova je dužan upisati na kraju mjeseca. Planirani časovi se upisuju plavom tintom, a ostvareni časovi crvenom tintom. Nastavni predmeti se unose u tabelu onim redoslijedom kako su navedeni u Nastavnom planu i okvirnom programu.

8. Plan rada odjeljenske zajednice za IV i V razred popunjava se na početku školske godine. Realizacija se upisuje u dnevnik rada u jednoj od rubrika u okviru redovne nastave (neposredan odgojno-obrazovni rad) u skladu sa rasporedom časova.

9. U imenik učenika razrednik-ca odjeljenja upisuje učenike abecednim redom na početku školske godine. Podaci se upisuju plavom tintom ili dokument hemijskom olovkom, štampanim slovima čitko i pregledno. U rubrike predviđene za ocjene učenika, brojčane ocjene upisuju predmetni nastavnici. Uz ocjenu se obavezno upisuje datum. Utvrđene ocjene po polugodištima upisuje razrednik odjeljenja.

Utvrđena zaključna ocjena na kraju nastavne godine upisuje se crvenom tintom ili crvenom dokument hemijskom olovkom. U napomeni razrednik odjeljenja evidentira pohvale, nagrade, odgojno-disciplinske mjere, broj Individualnog obrazovnog programa (IOP) ukoliko je isti izrađen za učenika u sklopu inkluzivnog obrazovanja i sl. Na kraju nastavne godine imenik učenika se zaključuje crvenom tintom na prvoj slobodnoj stranici iza posljednjeg upisanog učenika. Tekst treba biti jednoobrazan u svim dnevnicima rada i obuhvatiti: redne brojeve stranica na kojima je imenik zaključen (brojem i slovima), ime i prezime učenika, njegov broj iz matične knjige, datum zaključivanja imenika, potpis razrednika. Zaključen imenik ovjerava svojim potpisom i otiskom velikog pečata direktor /ica škole.

10. U dnevnik rada se upisuje redni broj radne sedmice crvenom bojom, redni broj nastavnog dana plavom bojom, datum i sadržaji odgojno-obrazovnog rada na časovima, redni broj nastavnog časa, evidencija o odsutnim učenicima / učenicama, broj planiranih i realiziranih časova. U rubrici "Napomene" upisuju se eventualna odstupanja od planiranog rasporeda časova, posjete časovima od strane direktora/ice, pedagoga/ice, stručnog savjetnika za oblast obrazovanja. Na kraju svake sedmice razrednik/ca svojim potpisom zaključuje radnu sedmicu. Na kraju nastavne godine dnevnik rada se zaključuje crvenom tintom na stranici na kojoj je upisan posljednji nastavni dan, u rubrici predviđenoj za napomenu. Tekst treba biti jednoobrazan u svim dnevnicima rada i obuhvatiti: redni broj nastavnog dana kojim je imenik zaključen (brojem i slovima), datum zaključivanja dnevnika rada, potpis razrednika. Zaključen dnevnik ovjerava svojim potpisom i otiskom velikog pečata direktor/ica škole. Na kraju prvog polugodišta školske godine ne zaključuje se ni imenik učenika, a ni dnevnik rada. U napomeni ispod posljednjeg realiziranog nastavnog dana u prvom polugodištu se samo konstatira kada je završena nastava u prvom polugodištu, sa navođenjem rednog broja posljednjeg nastavnog dana. Ovu napomenu potpisuje razrednik-ca odjeljenja.

11. Plan ostalih aktivnosti u toku školske godine (izleti, ljetovanja, zimovanja, škola u prirodi, školska takmičenja, radionice, projekti) se izrađuje na početku školske godine po mjesecima i sedmicama. Sva odstupanja od plana evidentiraju se u napomeni.

12. U rubricu "Saradnja sa roditeljima", na početku školske godine, evidentiraju se imena i prezimena roditelja/ staratelja, kontakt telefon i podaci o saradnji (roditeljski sastanci i informativni sastanci).

13. U zapisnike sa održanih roditeljskih sastanaka se obavezno unosi datum održavanja, dnevni red, evidencija o prisutvu roditelja /staratelja, realizacija sastanaka sa zaključcima i tekuća pitanja.

14. Planirani broj časova po predmetima, predmetni nastavnik upisuje na početku školske godine, a broj ostvarenih časova je dužan upisati na kraju mjeseca.

15. Tabelarne preglede o uspjehu učenika u učenju i vladanju popunjava razrednik-ca odjeljenja i odgovoran-na je za tašnost podataka.

16. Ovaj dnevnik rada se koristi u redovnim osnovnim školama i školama za djecu sa teškoćama u razvoju.

SADRŽAJ

• Naslovnica	1
• Uputstvo o vođenju dnevnika rada	2
• Sadržaj	3
• Nastavni kalendar	4
• Raspored časova	5
• Nastavnici koji izvode nastavu u odjeljenju	6
• Specifični podaci o odjeljenju u toku školske godine	7
• Podaci o ostalim oblicima neposrednog odgojno-obrazovnog rada (naslovnica)	8
• Vannastavne aktivnosti učenika	9
• Dopunska/dodatna nastava	10
• Plan rada odjeljenske zajednice (IV i V razred)	11
• Imenik učenika (naslovnica)	12
• Imenik učenika	13-30
• Dnevnik rada (naslovnica)	31
• Dnevnik rada	32-109
• Plan izvanškolskih aktivnosti u toku školske godine	110-111
• Saradnja sa roditeljima	112
• Zapisnici sa roditeljskih sastanaka	113-119
• Pregled ostvarenja broja časova po nastavnim predmetima	120
• Uspjeh učenika po nastavnim predmetima	121
• Pregled općeg uspjeha učenika	122
• Vladanje učenika	122

NASTAVNI KALENDAR ZA ŠKOLSKU _____ / _____ GODINU

DANI/ MJESECI	SEPTEMBAR	OKTOBAR	NOVEMBAR	DECEMBAR	JANUAR	FEBRUAR	MART	APRIL	MAJ	JUNI
PONEDJELJAK										
UTORAK										
SRIJEDA										
ČETVRTAK										
PETAK										
SUBOTA										
NEDJELJA										
SVEGA: • NASTAVNI DANI • RADNI NASTAVNI DANI • OSTALI DANI										

SVEGA DANA	I POLUGODIŠTE	II POLUGODIŠTE	SVEGA
NASTAVNI DANI			
RADNI NASTAVNI DANI			
OSTALI DANI			

Razrednik-ca
.....

RASPORED ČASOVA
(redovna nastava, dopunska/dodatna nastava, čas odjeljske zajednice)

Čas po rasporedu	Dani u sedmici				
	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak
	Redovna nastava i ostali oblici neposrednog odgojno-obrazovnog rada				
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					

od _____ do _____ MP Direktor/ica _____

Čas po rasporedu	Dani u sedmici				
	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak
	Redovna nastava i ostali oblici neposrednog odgojno-obrazovnog rada				
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					

od _____ do _____ MP Direktor/ica _____

Čas po rasporedu	Dani u sedmici				
	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak
	Redovna nastava i ostali oblici neposrednog odgojno-obrazovnog rada				
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					

od _____ do _____ MP Direktor/ica _____

Čas po rasporedu	Dani u sedmici				
	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak
	Redovna nastava i ostali oblici neposrednog odgojno-obrazovnog rada				
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					

od _____ do _____ MP Direktor/ica _____

NASTAVNICI KOJI IZVODE NASTAVU U ODJELJENJU

R.br.	Nastavni predmet	Ime i prezime nastavnika	Od	Do
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				

R.br.	Nastavni predmet	Ime i prezime nastavnika	Od	Do
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				

R.br.	Nastavni predmet	Ime i prezime nastavnika	Od	Do
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				

R.br.	Nastavni predmet	Ime i prezime nastavnika	Od	Do
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				

SPECIFIČNI PODACI O ODJELJENJU U TOKU ŠKOLSKE GODINE

Broj učenika u odjeljenju										
Dječaci		Djevojčice		Ukupan broj učenika						
Broj učenika uključenih u vannastavne aktivnosti										
Uključeno u vannastavne aktivnosti na nivou škole (sekcija, klub, krugovi i sl.)			Uključeno u izvanškolske vannastavne aktivnosti (društva, klubovi, udruženja i sl.)			Ukupan broj učenika koji su uključeni u neki od vidova vannastavnih aktivnosti		Ukupan broj učenika koji nisu uključeni u neki od vidova vannastavnih aktivnosti		
Broj učenika uključenih u dopunske/dodatne programe										
Broj učenika uključenih u dopunsku nastavu			Broj učenika uključenih u dodatnu nastavu			Broj učenika koji nisu uključeni u dopunsku ili dodatnu nastavu		Broj učenika koji pohađaju cjelodnevni ili produženi boravak		
Broj učenika za koje se izrađuje Individualni obrazovni program (IOP)										
IOP sa prilagođenim programom			IOP sa izmijenjenim programom			IOP sa obogaćenim i proširenim programom		Ukupan broj učenika za koje se izrađuje IOP		
Broj učenika prema izbornom predmetu koji izučavaju										
Islamska vjeronauka			Pravoslavna vjeronauka			Katolički vjeronauk		Kultura i zajednica		
Broj učenika pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini										
Nacionalna manjina			Nacionalna manjina			Nacionalna manjina		Ukupan broj		
Broj učenika povratnika										
Broj učenika stranih državljana										
Broj učenika prema porodičnom okruženju										
Djeca sa oba roditelja			Djeca bez majke			Djeca bez oca				
Djeca bez oba roditelja			Djeca RVI/HVIDRA			Živi sa oba roditelja				
Živi sa jednim roditeljem			Živi u drugoj porodici			Živi u ustanovi za djecu bez roditeljskog staranja				
Živi sa starateljima			Ostalo (navesti)			Ostalo (navesti)				
Način dolaska učenika u školu										
Udaljenost od 1 do 2 kilometara										
Pješice			Autobusom			Željeznicom				
Udaljenost od 2 do 3 kilometara										
Pješice			Autobusom			Željeznicom				
Udaljenost od 3 do 4 kilometra										
Pješice			Autobusom			Željeznicom				
Udaljenost od 4 do 5 kilometara										
Pješice			Autobusom			Željeznicom				
Udaljenost preko 5 kilometara										
Pješice			Autobusom			Željeznicom				
Obrazovni status roditelja										
Školska sprema		Bez škole	OŠ	SSS III	SSS IV	VKV	VŠ	VSS1	VSS2,3	Svega
Majke										
Očevi										
Ukupno										
Drugi specifični podaci o odjeljenju										

**Podaci o ostalim oblicima
neposrednog odgojno-obrazovnog rada**

VANNAŠTAVNE AKTIVNOSTI UČENIKA
(sekcije, klubovi, društva, kružoci, učenička zadruga i sl.)

VANNASTAVNA AKTIVNOST/ VODITELJ-I/ VRIJEME REALIZACIJE	IME I PREZIME UČENIKA	PLAN MANIFESTACIJA	ODRŽANE MANIFESTACIJE
Vannastavna aktivnost: Voditelj-i: Vrijeme realizacije:			
Vannastavna aktivnost: Voditelj-i: Vrijeme realizacije:			
Vannastavna aktivnost: Voditelj-i: Vrijeme realizacije:			
Vannastavna aktivnost: Voditelj-i: Vrijeme realizacije:			

DOPUNSKA/DODATNA NASTAVA

[illegible]

PLAN RADA ODJELJENSKE ZAJEDNICE (IV I V RAZRED)

MJESEC	PLANIRANE AKTIVNOSTI	NAPOMENA
IX		
X		
XI		
XII		
I		
II		
III		
IV		
V		
VI		

IMENIK UČENIKA

Redni broj	PODACI O UČENIKU/UČENICI	Klasifikacija	OCJENE IZ				
	Broj u matičnoj knjizi	I polugodište					
	 (Prezime)						
	 (Ime oca i majke)	II polugodište kraj nastavne godine					
	 (Ime učenika-učenice)						
	 (Datum i mjesto rođenja)						
	 (Adresa i telefon)						
	Broj u matičnoj knjizi	I polugodište					
	 (Prezime)						
	 (Ime oca i majke)	II polugodište kraj nastavne godine					
	 (Ime učenika-učenice)						
	 (Datum i mjesto rođenja)						
	 (Adresa i telefon)						
	Broj u matičnoj knjizi	I polugodište					
	 (Prezime)						
	 (Ime oca i majke)	II polugodište kraj nastavne godine					
	 (Ime učenika-učenice)						
	 (Datum i mjesto rođenja)						
	 (Adresa i telefon)						
	Broj u matičnoj knjizi	I polugodište					
	 (Prezime)						
	 (Ime oca i majke)	II polugodište kraj nastavne godine					
	 (Ime učenika-učenice)						
	 (Datum i mjesto rođenja)						
	 (Adresa i telefon)						

[illegible]

DNEVNIK RADA

REDNI BROJ RADNE SEDMICE	Neposredni odgojno-obrazovni rad				
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA					
DATUM					
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA					
DATUM					
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA					
DATUM					
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA					
DATUM					
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA					
DATUM					
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA					
DATUM					
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA					
DATUM					
NAPOMENA: 					

	REDARI											
												
	ODSUTNI UČENICI							RAZLOG IZOSTANKA	BROJ SATI		NAPOMENA	
IME I PREZIME	I	II	III	IV	V	VI	O		N			
.....												

PLAN IZVANŠKOLSKIH AKTIVNOSTI U TOKU ŠKOLSKE GODINE
(izleti, ljetovanja, zimovanja, škola u prirodi, školska takmičenja, radionice, projekti)

REDNI BROJ SEDMICE U MJESECU	MJESECI				
	IX	X	XI	XII	I
I					
II					
III					
IV					
V					
NAPOMENA:					

REDNI BROJ SEDMICE U MJESECU	MJESECI				
	II	III	IV	V	VI
I					
II					
III					
IV					
V					
NAPOMENA:					

Saradnja sa roditeljima

[illegible]

Zapisnici sa roditeljskih sastanaka

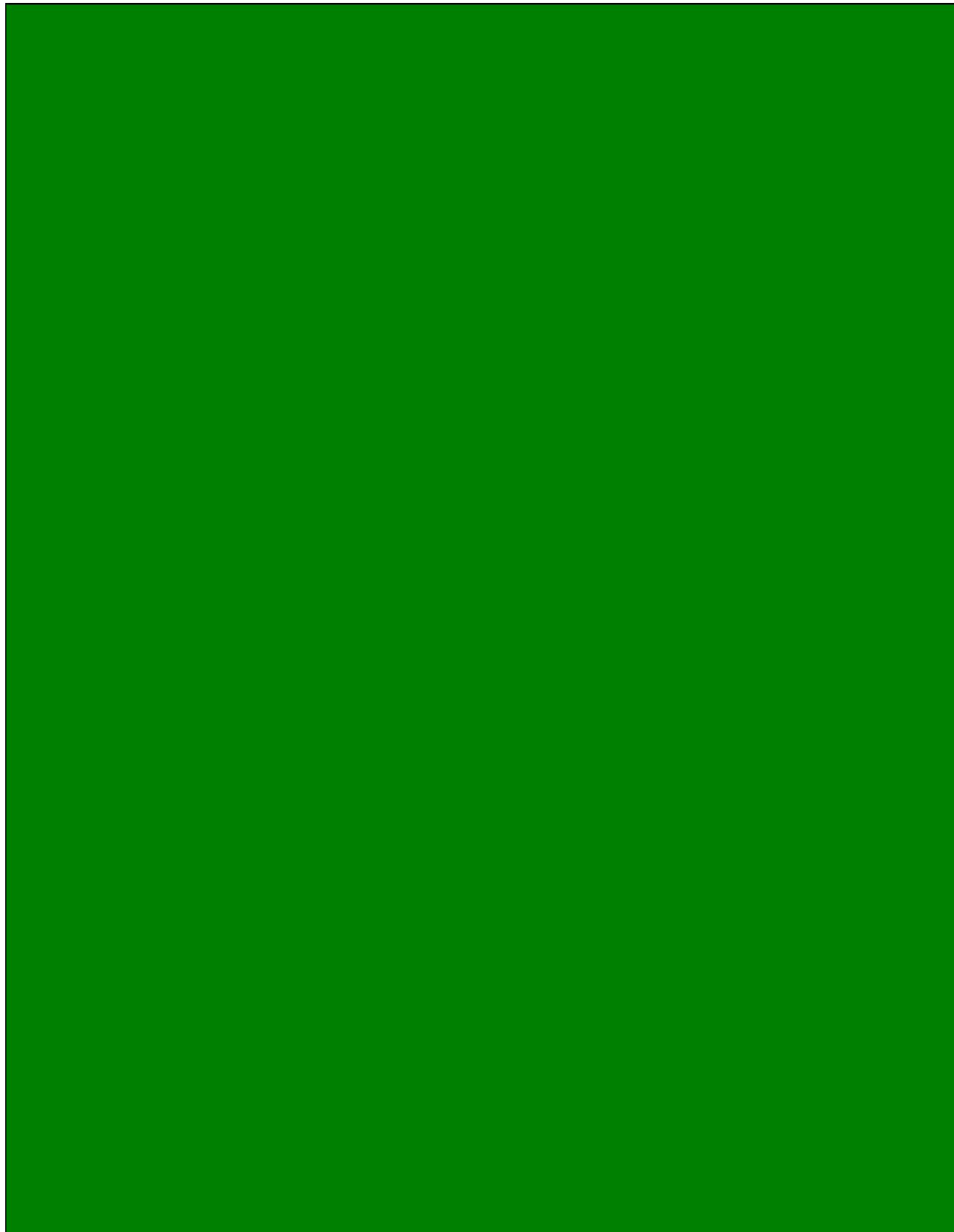
This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no text or other markings on the paper.

Pregled ostvarenja broja časova po nastavnim predmetima

[illegible]

USPJEH UČENIKA PO NASTAVNIM PREDMETIMA

[illegible]

(NAZIV ŠKOLE)

(MJESTO)

DNEVNIK RADA
od VI do IX razreda osnovne škole

RAZRED _____ ODJELJENJE _____

ŠKOLSKA _____ / _____ GODINA

(NAZIV OSNOVNE ŠKOLE)

(MJESTO)

DNEVNIK RADA

o praćenju napredovanja i ocjenjivanju učenika
od VI do IX razreda osnovne škole

Školska ____ / ____ godina

Razred i odjeljenje _____

Razrednik/ca

MP

Direktor/ ica

OŠ 5b

SADRŽAJ

• Sadržaj	1
• Uputstvo o vođenju dnevnika rada	2
• Nastavni kalendar	3
• Raspored časova	4
• Nastavni predmeti i nastavnici koji izvode nastavu u odjeljenju	5
• Specifični podaci o odjeljenju u toku školske godine	6
• Podaci o školskim pismenim zadaćama	7
• Plan rada odjeljenske zajednice	9
• Vannastavne aktivnosti učenika	10
• Dopunska/dodatna nastava	11
• Imenik učenika (naslovnica)	12
• Imenik učenika	13-30
• Dnevnik rada (naslovnica)	31
• Dnevnik rada	32-109
• Pregled ostvarenja broja časova po nastavnim predmetima	110
• Zapisnici sa sjednica odjeljenskog vijeća	111
• Saradnja sa roditeljima	121
• Zapisnici sa roditeljskih sastanaka	122-133
• Uspjeh učenika po nastavnim predmetima	134
• Pregled općeg uspjeha učenika	135
• Vlananje učenika	135

UPUTSTVO ZA VOĐENJE DNEVNIKA RADA

U dnevniku rada evidentiraju se sadržaji odgojno-obrazovnog rada u toku jedne školske godine. Pojedine rubrike se popunjavaju na sljedeći način:

1. Nastavni kalendar se popunjava na početku školske godine. U nastavni kalendar se upisuju dani po mjesecima od septembra do juna. Dani u kojima je realizirana nastava precrtavaju se tankim linijama crne boje, radni nenastavni dani precrtavaju se tankim linijama plave boje, a ostali dani tankim linijama crvene boje. U tabeli ispod kalendara se upisuje ukupan broj nastavnih dana, radnih nenastavnih dana i ostalih dana po polugodištima. Nastavni kalendar je osnova za planiranje godišnjeg fonda nastavnih sati po predmetima, a prema sedmičnom rasporedu časova odjeljenja.

2. Raspored časova redovne nastave, dopunske/dodatne nastave, odgojnog rada s odjeljenskom zajednicom, popunjava se na početku školske godine. Raspored, kao i izmjene i dopune u rasporedu upisuje razrednik/ca, a ovjerava svojim potpisom i otiskom velikog pečata direktor /ica škole.

3. Podaci o nastavnicima koji izvode nastavu u odjeljenju unose se u predviđenu tabelu. Sve izmjene u toku godine evidentira razrednik/ca.

4. Specifične podatke o odjeljenju u toku školske godine unosi razrednik-ca, a isti su osnova za prikupljanje kvantitativnih i kvalitativnih podataka za izradu Godišnjeg programa rada škole za tekuću školsku godinu.

5. Podaci o ostalim oblicima odgojno-obrazovnog rada unose se kontinuirano tokom školske godine. Uključivanje učenika van nastave aktivnosti na nivou škole (sekcije, klubovi, društva, kružoci, učenička zadruga i sl.) je dobrovoljno. Plan manifestacija i održane manifestacije evidentira razrednik/ca u predviđenim rubrikama. Dopunska/dodatna nastava je intervenirajućeg karaktera i učenici se po potrebi uključuju u iste. Podatke o uključivanju učenika u dopunsku/dodatnu nastavu evidentira razrednik u odjeljenju.

6. Plan rada odjeljenske zajednice popunjava se na početku školske godine. Realizacija se upisuje u dnevnik rada u jednoj od rubrika u okviru redovne nastave (neposredan odgojno-obrazovni rad) u skladu sa rasporedom časova.

7. Podatke o planiranim pismenim zadacima upisuje predmetni nastavnik za one nastavne predmete za koje je nastavnim planom i programom predviđena izrada pismenih zadataka.

8. U zapisnike sa održanih roditeljskih sastanaka se obavezno unosi datum održavanja, dnevni red, evidencija o prisutvu roditelja /staratelja, realizacija sastanaka sa zaključcima i tekuća pitanja.

9. Planirani broj časova po predmetima, predmetni nastavnik upisuje na početku školske godine, a broj ostvarenih časova je dužan upisati na kraju mjeseca. Planirani časovi se upisuju plavom tintom, a ostvareni časovi crvenom tintom. Nastavni predmeti se unose u tabelu onim redoslijedom kako su navedeni u Nastavnom planu i okvirnom programu.

10. U imenik učenika razrednik-ca odjeljenja upisuje učenike abecednim redom na početku školske godine. Podaci se upisuju plavom tintom ili dokument hemijskom olovkom, štampanim slovima čitko i pregledno. U rubrike predviđene za ocjene učenika, broježane ocjene upisuju predmetni nastavnici. Uz ocjenu se obavezno upisuje datum. Utvrđene ocjene po polugodištima upisuje razrednik odjeljenja. Utvrđena zaključna ocjena na kraju nastavne godine upisuje se crvenom tintom ili crvenom dokument hemijskom olovkom. U napomeni razrednik odjeljenja evidentira pohvale, nagrade, odgojno-disciplinske mjere, broj Individualnog obrazovnog programa (IOP) ukoliko je isti izrađen za učenika u sklopu inkluzivnog obrazovanja i sl. Na kraju nastavne godine imenik učenika se zaključuje crvenom tintom na prvoj slobodnoj stranici iza posljednjeg upisanog učenika. Tekst treba biti jednoobrazan u svim dnevnicima rada i obuhvatiti: redne brojeve stranica na kojima je imenik zaključen (brojem i slovima), ime i prezime učenika, njegov broj iz matične knjige, datum zaključivanja imenika, potpis razrednika. Zaključen imenik ovjerava svojim potpisom i otiskom velikog pečata direktor /ica škole.

11. U dnevnik rada se upisuje redni broj radne sedmice crvenom bojom, redni broj nastavnog dana plavom bojom, datum i sadržaji odgojno-obrazovnog rada na časovima, redni broj nastavnog časa, evidencija o odsutnim učenicima / učenicama, broj planiranih i realiziranih časova. U rubrici "Napomene" upisuju se eventualna odstupanja od planiranog rasporeda časova, posjete časovima od strane direktora/ice, pedagoga/ice, stručnog savjetnika za oblast obrazovanja. Na kraju svake sedmice razrednik/ca svojim potpisom zaključuje radnu sedmicu. Na kraju nastavne godine dnevnik rada se zaključuje crvenom tintom na stranici na kojoj je upisan posljednji nastavni dan, u rubrici predviđenoj za napomenu. Tekst treba biti jednoobrazan u svim dnevnicima rada i obuhvatiti: redni broj nastavnog dana kojim je imenik zaključen (brojem i slovima), datum zaključivanja dnevnika rada, potpis razrednika. Zaključen dnevnik ovjerava svojim potpisom i otiskom velikog pečata direktor /ica škole. Na kraju prvog polugodišta školske godine ne zaključuje se ni imenik učenika, a ni dnevnik rada. U napomeni ispod posljednjeg realiziranog nastavnog dana u prvom polugodištu se samo konstatira kada je završena nastava u prvom polugodištu, sa navođenjem rednog broja posljednjeg nastavnog dana. Ovu napomenu potpisuje razrednik-ca odjeljenja.

12. U rubricu "Saradnja sa roditeljima", na početku školske godine, evidentiraju se imena i prezimena roditelja/ staratelja, kontakt telefon i podaci o saradnji (roditeljski sastanci i informativni sastanci).

13. U zapisnike sa održanih roditeljskih sastanaka se obavezno unosi datum održavanja, dnevni red, evidencija o prisutvu roditelja /staratelja, realizacija sastanaka sa zaključcima i tekuća pitanja.

14. Planirani broj časova po predmetima, predmetni nastavnik upisuje na početku školske godine, a broj ostvarenih časova je dužan upisati na kraju mjeseca.

15. Tabelarne preglede o uspjehu učenika u učenju i vladanju popunjava razrednik-ca odjeljenja i odgovoran-na je za tačnost podataka.

16. Ovaj dnevnik rada se koristi u redovnim osnovnim školama i školama za djecu sa teškoćama u razvoju.

NASTAVNI KALENDAR ZA ŠKOLSKU _____ / _____ GODINU

DANI/ MJESECI	SEPTEMBAR	OKTOBAR	NOVEMBAR	DECEMBAR	JANUAR	FEBRUAR	MART	APRIL	MAJ	JUNI
PONEDJELJAK										
UTORAK										
SRIJEDA										
ČETVRTAK										
PETAK										
SUBOTA										
NEDELJA										
SVEGA: • NASTAVNI DANI • NASTAVNI DANI • OSTALI DANI										

SVEGA DANA	I POLUGODIŠTE	II POLUGODIŠTE	SVEGA
NASTAVNI DANI			
RADNI NENASTAVNI DANI			
OSTALI DANI			

Razrednik-ca
.....

RASPORED ČASOVA
(redovna nastava, dopunska/dodatna nastava, čas odjeljske zajednice)

Čas po rasporedu	Dani u sedmici				
	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak
	Redovna nastava i ostali oblici neposrednog odgojno-obrazovnog rada				
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					

od _____ do _____ MP Direktor/ica _____

Čas po rasporedu	Dani u sedmici				
	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak
	Redovna nastava i ostali oblici neposrednog odgojno-obrazovnog rada				
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					

od _____ do _____ MP Direktor/ica _____

Čas po rasporedu	Dani u sedmici				
	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak
	Redovna nastava i ostali oblici neposrednog odgojno-obrazovnog rada				
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					

od _____ do _____ MP Direktor/ica _____

[illegible]

SPECIFIČNI PODACI O ODJELJENJU U TOKU ŠKOLSKE GODINE

Broj učenika u odjeljenju										
Dječaci				Djevojčice				Ukupan broj učenika		
Broj učenika uključenih u vannastavne aktivnosti										
Uključeno u vannastavne aktivnosti na nivou škole (sekcija, klub, krug, društvo i sl.)			Uključeno u izvanškolske vannastavne aktivnosti (društvo, klubovi, udruženja i sl.)			Ukupan broj učenika koji su uključeni u neki od vidova vannastavnih aktivnosti		Ukupan broj učenika koji nisu uključeni u neki od vidova vannastavnih aktivnosti		
Broj učenika uključenih u dopunske/dodatne programe										
Broj učenika uključenih u dopunsku nastavu			Broj učenika uključenih u dodatnu nastavu			Broj učenika koji nisu uključeni u dopunsku ili dodatnu nastavu		Broj učenika koji pohađaju cjelodnevni ili produženi boravak		
Broj učenika za koje se izrađuje Individualni obrazovni program (IOP)										
IOP sa prilagođenim programom			IOP sa izmijenjenim programom			IOP sa obogaćenim i proširenim programom		Ukupan broj učenika za koje se izrađuje IOP		
Broj učenika prema izbornom predmetu koji izučavaju										
Islamska vjeronauka			Pravoslavna vjeronauka			Katolički vjeronauk		Kultura i zajednica		
Broj učenika pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini										
Nacionalna manjina			Nacionalna manjina			Nacionalna manjina		Ukupan broj		
Broj učenika povratnika										
Broj učenika stranih državljana										
Broj učenika prema porodičnom okruženju										
Djeca sa oba roditelja			Djeca bez majke			Djeca bez oca				
Djeca bez oba roditelja			Djeca RVI/HVIDRA			Živi sa oba roditelja				
Živi sa jednim roditeljem			Živi u drugoj porodici			Živi u ustanovi za djecu bez roditeljskog staranja				
Živi sa starateljima			Ostalo (navesti)			Ostalo (navesti)				
Način dolaska učenika u školu										
Udaljenost od 1 do 2 kilometara										
Pješice			Autobusom			Željeznicom				
Udaljenost od 2 do 3 kilometara										
Pješice			Autobusom			Željeznicom				
Udaljenost od 3 do 4 kilometra										
Pješice			Autobusom			Željeznicom				
Udaljenost od 4 do 5 kilometara										
Pješice			Autobusom			Željeznicom				
Udaljenost preko 5 kilometara										
Pješice			Autobusom			Željeznicom				
Obrazovni status roditelja										
Školska sprema		Bez škole	OŠ	SSS III	SSS IV	VKV	VŠ	VSS I	VSS 2,3	Svega
Majke										
Očevi										
Ukupno										
Drugi specifični podaci o odjeljenju										

PODACI O ŠKOLSKIM PISMENIM ZADAĆAMA

[illegible]

[illegible]

PLAN RADA ODJELJENSKE ZAJEDNICE

MJESEC	PLANIRANE AKTIVNOSTI	NAPOMENA
IX		
X		
XI		
XII		
I		
II		
III		
IV		
V		
VI		

VANNASTAVNE AKTIVNOSTI UČENIKA
(sekcije, klubovi, društva, kružoci, učenička zadruža i sl.)

VANNASTAVNA AKTIVNOST/ VODITELJ-I/ VRIJEME REALIZACIJE	IME I PREZIME UČENIKA	PLAN MANIFESTACIJA	ODRŽANE MANIFESTACIJE
Vannastavna aktivnost: Voditelj-i: Vrijeme realizacije:			
Vannastavna aktivnost: Voditelj-i: Vrijeme realizacije:			
Vannastavna aktivnost: Voditelj-i: Vrijeme realizacije:			
Vannastavna aktivnost: Voditelj-i: Vrijeme realizacije:			
Vannastavna aktivnost: Voditelj-i: Vrijeme realizacije:			

DOPUNSKA/DODATNA NASTAVA

[illegible]

IMENIK UČENIKA

RAZRED

odjeljenje

za školsku godinu

RAZREDNIK-CA

.....

[illegible]

NASTAVNIH PREDMETA							Opći uspjeh _____ /_____ ()	Vladanje	Izostanci sa nastave			Popunjavati za učeničke upućene na popravni ispit			Napomena
									Opravdano	Nepopravdano	Ukupno izostanaka	Ocjena na popravnom ispitu		Opći uspjeh nakon popravnog ispita	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	
							_____ /_____ ()					 () (Predmet)	 () (Predmet)	 () (Predmet)	
							_____ /_____ ()					 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	 () (Ocjena)	

DNEVNIK RADA

Redni broj nastavne sedmice	Neposredni odgojno-obrazovni rad					
	I	II	III	IV	V	VI
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA						
DATUM						
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA						
DATUM						
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA						
DATUM						
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA						
DATUM						
REDNI BROJ NASTAVNOG DANA						
DATUM						

Redari

[illegible]

Broj časova po rasporedu

Održano

Nije održano

Ukupno

..... godine
(datum)

Potpis _____

.....
(Razrednik-ca)

Pregled ostvarenja broja časova po nastavnim predmetima

[illegible]

ZAPISNICI SJEDNICA ODJELJENSKOG VIJEĆA

(U zapisnik se obavezno unosi: dnevni red, prisutne članove, kratke diskusije, prijedloge i zaključke. Sjednice se održavaju po potrebi, a obavezno kod zaključivanja ocjena na polugodištima.)

This image shows a full page of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

Saradnja sa roditeljima

[illegible]

Zapisnici sa roditeljskih sastanaka

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no text or other markings on the paper.

USPJEH UČENIKA PO NASTAVNIM PREDMETIMA

[illegible]

OBRAZAC OŠ6 (Tabele od 1 do 8)

IZVJEŠTAJ O USPJEHU U UČENJU I VLADANJU UČENIKA OSNOVNIH ŠKOLA
NA KRAJU ŠKOLSKE 20__/20__ . GODINE

PREGLED BROJA UČENIKA NA KRAJU ŠKOLSKE 20__/20__ . GODINE
(redovna osnovna škola i osnovna škola za djecu sa teškoćama u razvoju)

Tabela 1.

R. br.	OCJENJIVANJE	RAZREDI									Ukupno
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	
1.	Broj učenika koji se ocjenjuju opisno										
2.	Broj učenika koji se ocjenjuju brojčano										
3.	Ukupan broj učenika po razredima koji su ocijenjeni na kraju školske 20__/20__ . godine										
4.	Ukupan broj učenika po razredima koji nisu ocijenjeni na kraju školske 20__/20__ . godine										
5.	Broj učenika od 1. do 5. razreda koji su prevedeni u viši razred u skladu sa Zakonom o osnovnoj školi										
6.	Broj učenika iz GPR-a za školsku 20__/20__ . godinu										
7.	Razlika u broju učenika (podaci iz GPR-a škole za školsku 20__/20__ . godinu u odnosu na podatke o broju učenika na kraju školske godine)										

NAPOMENA: Dijelovi osjenčeni sivom bojom u tabeli 1. se ne popunjavaju.

PREGLED OPĆEG USPJEHA UČENIKA NA KRAJU ŠKOLSKE 20__/20__ . GODINE
(redovna osnovna škola)

Tabela 2.

RAZRED	BROJ UČENIKA			BROJ UČENIKA SA POZITIVNIM USPJEHOM						BROJ UČENIKA SA NEDOVOLJNIM USPJEHOM							Preveden ¹	%	Svega	%	Srednja ocjena uspjeha
	Muških	Ženskih	Svega	Odlčnih	Vrlo dobrih	%	Dobrih	%	Dovoljnih	%	1 nedovoljna ocjena	%	2 nedovoljne ocjene	%	3 i više nedov. Ocjena	%					
II																					
III																					
IV																					
V																					
VI																					
VII																					
VIII																					
IX																					
SVEGA																					

¹ Učenicima od 1. do 5. razreda koji su prevedeni u viši razred u skladu sa Zakonom o osnovnoj školi utvrđuje se opći uspjeh "preveden" i njihov broj se ne uzima u obzir prilikom izračunavanja srednje ocjene uspjeha.

PREGLED VLADANJA UČENIKA NA KRAJU ŠKOLSKE 20__/20__ .GODINE
(redovna osnovna škola)

Tabela 3.

[illegible]

PREGLED BROJA UČENIKA NA KRAJU ŠKOLSKE 20__/20__ GODINE
(paralelna osnovna škola:muzička/baletska)

Tabela 5.

[illegible]

PREGLED OPĆEG USPJEHA UČENIKA NA KRAJU ŠKOLSKE 20__/20__ GODINE
(paralelna osnovna škola:muzička/baletska)

[illegible]

PREGLED VLADANJA UČENIKA NA KRAJU ŠKOLSKE 20__/20__ .GODINE
(paralelna osnovna škola:muzička/baletska)

Tabela 7.

[illegible]

PREGLED IZOSTANAKA UČENIKA NA KRAJU ŠKOLSKE 20__/20__ . GODINE
(paralelna osnovna škola: muzička/baletska)

Tabela 8.

[illegible]

Obrazac OŠ7

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON**

Škola

(Naziv i sjedište škole)

**EVIDENCIJA O PLANU I REALIZACIJI
PLANA STAŽIRANJA PRIPRAVNIKA**

PRIPRAVNIK**ZANIMANJE**

PREDMET-I KOJI-E PREDAJE

.....

MENTOR

Zanimanje mentora

Godine staža: ukupno, od toga u nastavi Položio stručni ispit godine.

Imenovan na sjednici Nastavničkog vijeća škole od godine.

VRIJEME STAŽIRANJA: OD godine DO godine.

Da su ispunjeni uslovi
za stažiranje pripravnika
ovjerava direktor škole

.....

	Područja koja pripravnik treba da pređe u toku stažiranja	Plan stažiranja	
		Mjesto i lica sa kojima će pripravnik raditi, dokumentacija, literatura, teme, vrste i oblici rada	Broj sati
1.	a) Upoznavanje za Zakonom o osnovnoj/srednjoj školi i drugim propisima koji regulišu rad u osnovnoj/srednjoj školi. b) Normativna akta: - Pedagoški standardi i normativi - Pravilnik o polaganju stručnih ispita - Pravilnik o kućnom redu - Ostali pravilnici		
2.	Godišnji program rada škole		
3.	- Nastavni plan i okvirni program - Program odjeljske zajednice - Saradnja sa roditeljima - Vannastavne aktivnosti škole		
4.	Program kolektivnog i individualnog stručnog usavršavanja		
5.	Dokumentacija i evidencija o radu škole: - Ljetopis škole - Matična knjiga - Dnevnik rada - Učenička knjižica i svjedodžbe - Zapisnici - Uvjerjenja -		
6.	Praćenje i korištenje pedagoško-didaktičke literature		
7.	Učešće u radu stručnih organa škole		
8.	Prisustvovanje pripravnika časovima mentora – ogledni i ugledni časovi (za školskog pedagoga-psihologa empirijsko istraživanje u skladu sa Pravilnikom o polaganju stručnog ispita)		
9.	Prisustvovanje mentora časovima pripravnika.		

Realizacija plana			
	Mjesto, lica sa kojima je pripravnik radio, dokumentacija, literatura, teme, vrste i oblici rada	Broj sati	Zapažanje menora – zaduženog lica
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			

Pored ovog obrasca, ukoliko je to potrebno, evidencija može da sadrži i odgovarajuće priloge.

Obrazac OŠ8

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON**

ŠKOLA
(Naziv i sjedište)

ŠKOLSKO PODRUČJE
.....
.....

**SPISAK DJECE ŠKOLSKIH OBVEZNIKA ZA UPIS
U PRVI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE**

Upisni rok **Školska** / **godina.**
(april/avgust/ukupno)

ZANIMANJE

Upis u školu završen godine i zaključno sa rednim brojem od toga:

..... dječaka i djevojčica

Članovi komisije:

1.

2.

3.

Direktor škole

.....

[illegible]

[illegible]

[illegible]

DIREKTOR ŠKOLE

OŠ8a

školska / godina

PRIJAVA

Za upis u OSNOVNU MUZIČKU ŠKOLU

Izborni predmet

Prezime i ime

Dan, mjesec i godina rođenja

Mjesto rođenja grad/općina

Država

Upisuje se put u () razred na osnovu:

a) Izvoda iz matične knjige rođenih, djelovodni broj

datum grad/općina

b) Uvjerenja ili prevodnice o završenom () razredu

osnovne muzičke škole

broj datum

c) Prethodno završenog razreda

izbornog predmeta () kod nastavnika

Mjesto stanovanja

Ulica

Broj

telefon

Prezime i ime oca

Zanimanje

Zaposlen u

telefon

Prezime i ime majke

Zanimanje

Zaposlena u

telefon

Učenik pohađa osnovnu školu

u razred

odjeljenje

Potpis roditelja odnosno staratelja

datum:

Učenik je upisan u matičnu knjigu

broj

Potpis odgovornog lica za upis

M.P.

Potpis direktora škole

ZAPISNIK
o polaganju prijemnog ispita
održanog dana _____ 20__ godine

Ocjene _____

Sluh _____

Muzička memorija _____

Ritam _____

Opća ocjena _____

Potpis članova komisije:

Predsjednik _____

Ispitivač _____

Stalni član _____

Obrazac OŠ9

.....
(IME I PREZIME UČENIKA/KANDIDATA)

RAZRED

.....
(ADRESA-BROJ TELEFONA)**PRIJAVA
ZA POLAGANJE POPRAVNOG ISPITA**

Prijavljujem se za polaganje popravnog ispita u ispitnom roku/..... školske godine

u
(NAZIV I SJEDIŠTE ŠKOLE)

ZA POPRAVNI ISPIT PRIJAVLJUJEM SLIJEDEĆE PREDMETE:

1.

2.

Pilažem slijedeće dokumente (naziv, broj, izdata od):

1.

2.

3.

PODNOŠILAC PRIJAVE

.....

POPUNJAVA STRUČNA SLUŽBA ŠKOLE
PRIJAVA PRIMLJENA

ISPIT ODOBRAVA DIREKTOR ŠKOLE

DATUM:

.....

BROJ:

ZAPISNIK O POLAGANJU POPRAVNOG ISPITA

ŠKOLA

Na popravnom ispitu uispitnom roku učenik/ca – kandidat

..... je postigao/la slijedeći uspjeh:
(Ime i prezime)

Red br.	Predmet	Datum polaga nja	Tema-pitanja na usmenom-pismenom ispitu	Ocjene*			Potpis članova komisije
				Pis meni	Usm eni	Zaklj učna	
				()	()	()	1..... (predsjednik) 2..... (ispitivač) 3..... (Član)
				()	()	()	1..... (predsjednik) 2..... (ispitivač) 3..... (Član)

* Ukoliko je propisima predviđeno polaganje ispita samo usmeno ili samo pismeno drugu rubriku treba precrtati

Odvojeno mišljenje članova komisije:

.....
.....
.....

Zaključak nastavnčkog/odjeljenskog** vijeća po odvojenom mišljenju (konačno utvrđena ocjena):

.....
.....
.....

**Prema tome učenik/ca – kandidat je s uspjehom položio popravni ispit i time završio () razred s () /_____/uspjehom.

**Prema tome učenik/ca – kandidat nije je s uspjehom položio slijedeće Ispite:
..... te se upućuje da ponovi razred.

(** nepotrebno precrtati)

Podaci o popravnom ispitu preneseni su u matičnu knjigu, sveskared br.

Razrednik/zaduženo lice

M.P.

Direktor škole

.....

.....

Obrazac OŠ10

.....
(IME I PREZIME UČENIKA/KANDIDATA).....
(ADRESA-BROJ TELEFONA)

PRIJAVA
ZA POLAGANJE ISPITA
(RAZREDNOG-PREDMETNOG-DOPUNSKOG)

Prijavljujem se za polaganje ispita u ispitnom roku / školske godine
u
(NAZIV I SJEDIŠTE ŠKOLE)

PRIJAVLJUJEM SLIJEDEĆE PREDMETE:

.....
.....
.....

IZ RAZREDA

Prilažem sljedeće dokumente (naziv, broj, izdata od):

1.
2.
3.
4.
5.

PODNOŠILAC PRIJAVE

.....

POPUNJAVA STRUČNA SLUŽBA ŠKOLE
PRIJAVA PRIMLJENA

ISPIT ODOBRAVA DIREKTOR ŠKOLE

DATUM:

.....

BROJ:

ZAPISNIK

O POLAGANJU ISPITA
(RAZREDNOG-PREDMETNOG-DOPUNSKOG)

.....
(NAZIV ŠKOLE-SJEDIŠTE)
UČENIK/KANDIDAT ČIJI JE IDENTITET UTVRĐEN NA OSNOVU
..... POLAGAO/LA JEISPIT U ISPITNOM
ROKU I POSTIGAO/LA SLIJEDEĆI USPJEH:

[illegible]

				()	()	()	1..... (predsjednik)
				()	()	()	2..... (ispitivač)
				()	()	()	3..... (Član)
				()	()	()	1..... (predsjednik)
				()	()	()	2..... (ispitivač)
				()	()	()	3..... (Član)
				()	()	()	1..... (predsjednik)
				()	()	()	2..... (ispitivač)
				()	()	()	3..... (Član)
				()	()	()	1..... (predsjednik)
				()	()	()	2..... (ispitivač)
				()	()	()	3..... (Član)
				()	()	()	1..... (predsjednik)
				()	()	()	2..... (ispitivač)
				()	()	()	3..... (Član)

* Ukoliko je propisima predviđeno polaganje ispita samo usmeno ili samo pismeno drugu rubriku treba precrtati.

Odvojeno mišljenje članova komisije:

.....

.....

.....

.....

Zaključak nastavničkog/ odjeljenskog** vijeća po odvojenom mišljenju (konačno utvrđena ocjena):

.....

.....

.....

**Prema tome učenik/ca – kandidat je s uspjehom položio sve ispite i time završio () razred
s () / / uspjehom.

**Prema tome učenik/ca – kandidat nije je s uspjehom položio slijedeće ispite: te se upućuje da ponovi razred.

**Učenik/ca – kandidat nije položio ispit iz nastavnih predmeta pa se upućuje na popravni ispit.

(** nepotrebno precrtati)

Na popravnom ispitu uispitnom roku učenik/ca – kandidat je postigao/la slijedeći uspjeh:

Red br.	Predmet	Datum polaganja	Tema-pitanja na usmenom-pismenom ispitu	Ocjene*			Potpis članova komisije
				Pis meni	Usm eni	Zaklj učna	
				()	()	()	1..... (predsjednik) 2..... (ispitivač) 3..... (Član)
				()	()	()	1..... (predsjednik) 2..... (ispitivač) 3..... (Član)

* Ukoliko je propisima predviđeno polaganje ispita samo usmeno ili samo pismeno drugu rubriku treba precrtati

Odvojeno mišljenje članova komisije:

.....
.....

Zaključak nastavničkog /odjeljenskog** vijeća po odvojenom mišljenju (konačno utvrđena ocjena):

.....
.....

**Prema tome učenik/ca – kandidat je s uspjehom položio sve ispite i time završio () razred s () /...../ uspjehom.

**Prema tome učenik/ca – kandidat nije je s uspjehom položio slijedeće ispite: te se upućuje da ponovi razred.
(** nepotrebno precrtati)

Podaci o položenom ispitu preneseni su u matičnu knjigu, sveskared br.

Razrednik/zaduženo lice

M.P.

Direktor škole

.....

.....

Obrazac OŠ12

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Zeničko-dobojski kanton

OŠ _____

PEDAGOŠKI KARTON

Opći podaci:

Ime i prezime učenika _____

Mjesto i datum rođenja _____

Majka _____; zanimanje _____; godine starosti ____
(ime i prezime)

Otac _____; zanimanje _____; godine starosti ____
(ime i prezime)

Majka zaposlena kod _____ nezaposlena
(nepotrebno precrtati)

Otac zaposlen kod _____ nezaposlen
(nepotrebno precrtati)

Broj članova porodice _____ od toga: braće _____; sestara _____; ostali članovi _____

Dijete po redu u porodici _____
(prvo, drugo, treće ...)

Dijete ima žive - oba roditelja - jednog roditelja - nema roditelja (nepotrebno precrtati)

Roditelji djeteta - žive zajedno - razvedeni (nepotrebno precrtati)

Dijete razvedenih roditelja ili bez roditelja, živi kod: _____

Dijete je pohađalo - neku predškolsku ustanovu _____

- program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja _____

- neku drugu osnovnu školu _____

Pored roditelja/staratelja o djetetu se brine: _____

Dijete živi u: - vlastitoj kući - vlastitom stanu - podstanari - nešto drugo _____

(nepotrebno precrtati)

Razrednik/zaduženo lice

Mjesto _____ datum _____

Obrazac OŠ13

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON**

NAZIV ŠKOLE

SPISAK IZDATIH UVJERENJA O ZAVRŠENOM RAZREDU-RAZREDIMA

[illegible]

Razrednik/zaduženo lice

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON**

NAZIV ŠKOLE

[illegible]

Razrednik/zaduženo lice

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

UČENIČKA KNJIŽICA

za učenike osnovne škole od prvog do petog razreda

0 Š 15

Prezime, ime roditelja i ime

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

Broj u matičnoj knjizi

Kanton

Grad/općina

(Naziv škole)

(Mjesto za fotografiju)

u

UČENIČKA KNJIŽICA

(Prezime i ime učenika-učenice)

Rođen-a

godine u

Grad/općina

Kanton

Država

Potpis učenika-učenice

Školske

/ godine upisan-a je u

razred

U

dana

Razrednik-ca

M.P.

razred

Školska / godina

ŠKOLSKKE GODINE

KRAJ NASTAVNE GODINE

NASTAVNI PREDMETI	OPIS NIVOVA POSTIGNUĆA PO NASTAVNIM PREDMETIMA /Označiti jedan opis nivoa postignuća stavljanjem znaka "x"./		
..... jezik i književnost	Izuzetno uspješno		Zadovoljava
	Uspješno		Ne zadovoljava
..... jezik	Izuzetno uspješno		Zadovoljava
	Uspješno		Ne zadovoljava
Matematika	Izuzetno uspješno		Zadovoljava
	Uspješno		Ne zadovoljava
Moja okolina	Izuzetno uspješno		Zadovoljava
	Uspješno		Ne zadovoljava
Muzička/ Glazbena kultura	Izuzetno uspješno		Zadovoljava
	Uspješno		Ne zadovoljava
Likovna kultura	Izuzetno uspješno		Zadovoljava
	Uspješno		Ne zadovoljava
Tjelesni i zdravstveni odgoj/Fizičko i zdravstveno vaspitanje	Izuzetno uspješno		Zadovoljava
	Uspješno		Ne zadovoljava
Izborni predmet _____	Izuzetno uspješno		Zadovoljava
	Uspješno		Ne zadovoljava

(Prezime i ime učenika-učenice)

USPJEH UČENIKA-UČENICE U TOKU

1. POLUGODIŠTE

NASTAVNI PREDMETI	OPIS NIVOVA POSTIGNUĆA PO NASTAVNIM PREDMETIMA /Označiti jedan opis nivoa postignuća stavljanjem znaka "x"./
..... jezik i književnost	
..... jezik	
Matematika	
Moja okolina	
Muzička/ Glazbena kultura	
Likovna kultura	
Tjelesni i zdravstveni odgoj/Fizičko i zdravstveno vaspitanje	
Izborni predmet _____	

OPĆI USPJEH NA KRAJU NASTAVNE GODINE			OSVRT RODITELJA NA POSTIGNUĆE DJETETA U TOKU ŠKOLSKE GODINE		
NIVO POSTIGNUĆA NA NASTAVNE GODINE /Označiti odgovarajući nivo postignuća stavljanjem znaka "x".j					
Nivo 1: ispod standarda					
Nivo 2: približno standardu					
Nivo 3: standardni nivo					
Nivo 4: iznad standarda					
OPIS NIVOVA POSTIGNUĆA NA KRAJU 1. RAZREDA					
				Vladanje učenika-učenice	
				OPRAVDANO	NEOPRAVDANO
			Izostanci sa nastave		
UKUPNO:					
Razrednik-ca M. P.					
Napomena: /za učenika-učenicu koji je pratio-pratila nastavu po individualnom obrazovnom programu/					
Pohvale, nagrade i odgojno-disciplinske mjere					
Potpis roditelja/staratelja					

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

UČENIČKA KNJIŽICA

za učenike osnovne škole od šestog do devetog razreda

OŠ 15a

Prezime, ime roditelja i ime

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

Broj u matičnoj knjizi

Kanton

Grad/općina

(Naziv škole)

u

UČENIČKA KNJIŽICA

(Prezime i ime učenika-učenice)

Rođen-a

godine u

Grad/općina

Kanton

Država

Školske

Potpis učenika-učenice

godine upisan-a je u

razred

U

dana

Razrednik-ca

M.P.

(Mjesto za fotografiju)

Školska / godina

ŠKOLSKE GODINE

[illegible]

(Prezime i ime učenika-učnice)

USPJEH UČENIKA-UČENICE U TOKU

NASTAVNI PREDMETI		Ocjene na I polugodištu
..... jezik i književnost		()
..... jezik		()
..... jezik		()
Matematika		()
Muzička/Glazbena kultura		()
Likovna kultura		()
Tjelesni i zdravstveni odgoj/ Fizičko i zdravstveno obrazovanje		()
Biologija		()
Geografija/Zemljopis		()
Historija/Povijest/Istorija		()
Fizika		()
Hemija/Kemija		()
Tehnička kultura		()
Informatika		()
..... vjeronauk-a		()
.....		()
.....		()
OPĆI USPJEH		() / _ . _ /
Vladanje		
Fakultativna nastava		
Izostanci sa nastave	opravdani sati	
	neopravdani sati	
	ukupno izostanaka	
Potpis razrednika-ce		
Potpis roditelja		
		M.P.

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

UČENIČKA KNJIŽICA

za učenike osnovne muzičke i osnovne baletske škole

OŠ15b

Prezime, ime roditelja i ime

BOSNA I HERCEGOVINA

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

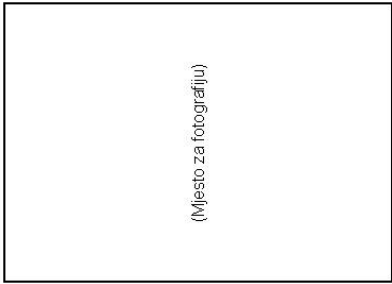

Kanton

Grad/općina

(Naziv škole)

u

(Mjesto za fotografiju)

UČENIČKA KNJIŽICA

za osnovnu muzičku/baletsku školu

(Prezime i ime učenika-učenice)

Roden-a

godine u

Grad/općina

Kanton

Država

Školske

/

godine upisan-a je u

razred

Izborni predmet

U

dana

Razrednik-ca

M.P.

OŠ 15b

Potpis učenika-učenice

razred

Školska / godina

U TOKU ŠKOLSKE GODINE

polugodištima	POPRAVNI ISPIT		
	Na popravnom ispitu održanom godine učenik-ca je pokazao-la sljedeći uspjeh:		
II polugodište	PREDMET	OCJENA	
()		()	()
()	Prema tome učenik-ca je, nije završio-la razred s _____ () / ____ / uspjehom. U _____ godine.		
()	M.P.	Razrednik-ca	
()	Pohvale, nagrade i odgojno-disciplinske mjere.		
() / ____ /			

(Prezime i ime učenika-učenice)

USPJEH UČENIKA

NASTAVNI PREDMETI		Ocjene po
		I polugodište
Izborni predmet	()	()
Solfedо i teorija	()	()
Skupno muziciranje	()	()
()	()	()
()	()	()
OPĆI USPJEH	() / _____ /	
Vladanje		
Izostanci sa nastave	opravdani sati neopravdani sati ukupno izostanaka	
Potpis razrednika-ce		
Potpis roditelja		
M.P.		

RADNA KNJIŽICA
ZA UČENIKE
OSNOVNE MUZIČKE/BALETSKE ŠKOLE

OSNOVNA MUZIČKA/BALETSKA ŠKOLA
MJESTO
GRAD/OPĆINA..... KANTON

Školska/..... godina

Broj matične knjige

RADNA KNJIŽICA ZA UČENIKE OSNOVNE MUZIČKE/BALETSKE ŠKOLE

..... sin-kći
(Prezime i ime učenika-CE)

rođen-a godine u
grad/općina Država
adresa stana telefon
Izborni predmet razred

Razrednik	od	do
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

MP

Razrednik-ca

.....

A) sedmica

RASPORED SATI

Predmeti	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak	Subota
Osnovna škola						
Izborni predmet						
Solfedžo i teorija						
Skupno muziciranje						

B) sedmica

RASPORED SATI

Predmeti	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak	Subota
Osnovna škola						
Izborni predmet						
Solfedžo i teorija						
Skupno muziciranje						

*) Raspored sati upisuje se grafitnom olovkom

ZADACI ZA RAD KOD KUĆE

Datum	sat od do	ocjena
Roditelj	Nastavnik	
_____	_____	

Datum	sat od do	ocjena
Roditelj	Nastavnik	
_____	_____	

Datum	sat od do	ocjena
Roditelj	Nastavnik	
_____	_____	

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON
GRAD/OPĆINA

NAZIV ŠKOLE

Mjesto _____ Matična knjiga _____ broj: _____

UVJERENJE

O ZAVRŠENOM () RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE

Prezime i ime učenika

sin-kći (prezime i ime jednog ili oba roditelja)

rođen-a	godine u	grad/općina
---------	----------	-------------

Država	državljanin
--------	-------------

pohađao-1a je školske _____ / _____ godine _____ (_____) razred osnovne škole i postigao-1a ovaj uspjeh:

NASTAVNI PREDMETI	OCJENE
jezik i književnost	()
jezik	()
jezik	()
Matematika	()
Moja okolina	()
Likovna kultura	()
Muzička /Glazbena kultura	()
Priroda	()
Društvo	()
Kultura življenja	()
Osnove tehnike	()
Tjelesni i zdravstveni odgoj/Fizičko i zdravstveno vaspitanje	()
Historija /Povijest/Istorija	()
Geografija /Zemljopis	()
Fizika	()
Hemija /Kemija	()
Biologija	()
Tehnička kultura	()
Informatika	()
Izborni predmet:	()
OPĆI USPJEH	() / 5 /
Vladanje	

Prema tome učenik-ca je završio-la _____ () razred osnovne škole s _____ () / __, __ /uspjehom.

Uz ovo uvjerenje izdat je i prateći obrazac _____ Djelovodni broj: _____

U _____, _____ godine Djelovodni broj: _____

RAZREDNIK

DIREKTOR ŠKOLE

M.P.

Brojčane ocjen su: odličan (5), vrlo dobar (4), dobar (3), dovoljan (2) i nedovoljan (1).
OCJENE IZ VLADANJA SU: primjerno, vrlo dobro, dobro, zadovoljava i loše.

OŠ16

BOSNA I HERCEGOVINA**FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE****ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON****GRAD/OPĆINA _____**

NAZIV ŠKOLE _____

Mjesto _____ Matična knjiga _____ broj: _____

UVJERENJE

O ZAVRŠENOM _____ () RAZREDU
OSNOVNE MUZIČKE/BALETSKE ŠKOLE

Prezime i ime učenika _____

sin-kći (prezime i ime jednog ili oba roditelja) _____

rođen-a _____ godine u _____ grad/općina _____

Država _____ državljanin _____

pohađao-la je školske ____ / ____ godine ____ () razred osnovne muzičke/baletske škole i postigao-la
ovaj uspjeh:

NASTAVNI PREDMETI	OČJENE
Izborni predmet	()
Solfedo i teorija	()
Skupno muziciranje	()
	()
	()
	()
	()
	()
	()
OPĆI USPJEH	() / , /
Vladanje	

Prema tome učenik-ca je završio-la _____ () razred osnovne škole s _____ () / , / uspjehom.

U _____ godine Djelovodni broj: _____

RAZREDNIK _____

DIREKTOR ŠKOLE _____

M.P.

Brojčane ocjene su: odličan (5), vrlo dobar (4), dobar (3), dovoljan (2) i nedovoljan (1)
OČJENE IZ VLADANJA SU: primjerno, vrlo dobro, dobro, zadovoljava i loše.

OŠ 16a

BOSNA I HERCEGOVINA**FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE****ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON****GRAD/OPĆINA _____**

NAZIV ŠKOLE _____

Mjesto _____ Matična knjiga _____ broj: _____

UVJERENJE**O USPJEHU UČENIKA U VI, VII I VIII RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE**

Prezime i ime učenika _____

sin-kći (prezime i ime jednog ili oba roditelja) _____

rođen-a _____ godine u _____ grad/općina _____

Država _____ državljanin _____

Učenik-ca je u naznačenim razredima postigao-la slijedeći uspjeh:

NASTAVNI PREDMETI	OCJENE	OCJENE	OCJENE
	VI RAZRED	VII RAZRED	VIII RAZRED
	šk.g.	šk.g.	šk.g.
jezik i književnost	()	()	()
jezik	()	()	()
jezik	()	()	()
Historija /Povijest/Istorija	()	()	()
Geografija /Zemljopis	()	()	()
Likovna kultura	()	()	()
Muzička /Glazbena kultura	()	()	()
Matematika	()	()	()
Fizika	()	()	()
Hemija /Kemija	()	()	()
Biologija	()	()	()
Tjelesni i zdravstveni odgoj/Fizičko i zdravstveno obrazovanje	()	()	()
Tehnička kultura	()	()	()
Informatika	()	()	()
Građansko obrazovanje	()	()	()
Izborni predmet:	()	()	()
	()	()	()
	()	()	()
OPĆI USPJEH	____() / . /	____() / . /	____() / . /
Vladanje			

Uz ovo uvjerenje izdati su i prateći obrasci: _____ djelovodni broj: _____,

_____ djelovodni broj: _____ i

_____ djelovodni broj: _____.

U _____, _____ godine _____ Djelovodni broj: _____

RAZREDNIK

DIREKTOR ŠKOLE

M.P.

Brojčane ocjene su: odličan (5), vrlo dobar (4), dobar (3), dovoljan (2) i nedovoljan (1)
OCJENE IZ VLADANJA SU: primjerno, vrlo dobro, dobro, zadovoljavajuće i loše.

OŠ17

BOSNA I HERCEGOVINA

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON

GRAD/OPĆINA _____

NAZIV ŠKOLE _____

Mjesto _____ Matična knjiga _____ broj _____

SVJEDODŽBA

O ZAVRŠENOJ OSNOVNOJ ŠKOLI

Prezime i ime učenika _____

sin-kći (prezime i ime jednog ili oba roditelja) _____

rođen-a _____ godine u _____ grad/općina _____

Država _____ državljanin _____

pohađao-la je školske _____ / _____ godine deveti (IX) razred osnovne škole i postigao-la ovaj uspjeh:

NASTAVNI PREDMETI	OCJENE
jezik i književnost	()
jezik	()
jezik	()
Historija /Povijest/Istorija	()
Geografija /Zemljopis	()
Likovna kultura	()
Muzička /Glazbena kultura	()
Matematika	()
Fizika	()
Hemija /Kemija	()
Biologija	()
Tjelesni i zdravstveni odgoj/Fizičko i zdravstveno obrazovanje	()
Tehnička kultura	()
Informatika	()
Građansko obrazovanje	()
Izborni predmet:	()
	()
	()
	()
	()
OPĆI USPJEH	() / , /
Vladanje	

Prema tome učenik-ca je završio-la _____ () razred osnovne škole s _____ () / , /uspjehom.

Uz ovu svjedodžbu izdat je i prateći obrazac: _____ djelovodni broj: _____,

U _____, _____ godine Djelovodni broj: _____

RAZREDNIK

DIREKTOR ŠKOLE

M.P.

Brojčane ocjene su: odličan (5), vrlo dobar (4), dobar (3), dovoljan (2) i nedovoljan (1)
 OCJENE IZ VLADANJA SU: primijećeno, vrlo dobro, dobro, zadovoljava i loše.

OŠ18

BOSNA I HERCEGOVINA**FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE****ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON****GRAD/OPĆINA _____**

NAZIV ŠKOLE _____

Mjesto _____ Matična knjiga _____ broj _____

SVJEDODŽBA**O ZAVRŠENOJ OSNOVNOJ MUZIČKOJ/BALETSKOJ ŠKOLI**

Prezime i ime učenika _____

sin-kći (prezime i ime jednog ili oba roditelja) _____

rođen-a _____ godine u _____ grad/općina _____

Država _____ državljanin _____

pohađao-la je školske ____/____ godine ____ (____) razred osnovne muzičke/baletske škole i postigao-la ovaj uspjeh:

NASTAVNI PREDMETI	Ocjene
Izborni predmet	()
Solfedо i teorija	()
Skupno muziciranje	()
	()
	()
	()
	()
OPĆI USPJEH	() / , /
Vladanje	

Prema tome učenik-ca je završio-la ____ () razred osnovne muzičke/baletske škole s ____ () / , / uspjehom

U _____, _____ godine Djelovodni broj: _____

RAZREDNIK _____

DIREKTOR ŠKOLE _____

M.P.

Brojčane ocjene su: odličan (5), vrlo dobar (4), dobar (3), dovoljan (2) i nedovoljan (1)
OCJENE IZ VLADANJA SU: primjereno, vrlo dobro, dobro, zadovoljava i loše.**OŠ18a**

OŠ20

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNA I HERCEGOVINA
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON

GRAD/OPĆINA

OSNOVNA ŠKOLA

Odjeljenje

Školska godina

Djelovodni broj

Datum

LIST PROFESIONALNE ORIJENTACIJE

Učenik-ca

sin-kći

rođen-a

u

Predlažemo da svoje školovanje u srednjem obrazovanju i odgoju nastavi u jednoj od sljedećih škola:

R.br	ŠKOLA	Stepen složenosti
1.		
2.		
3.		

Članovi tima:

Potpis

Pedagog-psiholog

Razrednik

Roditelj

Učenik

Direktor škole

Obrazac OŠ21

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON**

ŠKOLA

(Naziv i sjedište)

Broj Datum Školska godina/.....

PREVODNICA

Prezime i ime učenika sin/kći

rođen-a godine u grad/općina

Država državljanin-ka

Dosadašnja adresa

pohađao-la je školske/..... godine put () razred
i postigao-la ovaj uspjeh:

NASTAVNI PREDMET	OCJENA NA PRVOM POLUGODIŠTU*	OCJENE U TOKU PRVOG / DRUGOG POLUGODIŠTA*
	()	
	()	
	()	
	()	
	()	
	()	
	()	
	()	
	()	
	()	
	()	
	()	
	()	
	()	
	()	
OPĆI USPJEH	() / /	
VLADANJE		

* Upisuju se ocjene u zavisnosti od termina prelaska – nepotrebno precrtati

RAZREDNIK

MP

DIREKTOR ŠKOLE

Osnovna škola

Osnovnoj školi

Vašeg-u učenika-cu Upisali smo u () razred

Na osnovu prevodnice broj: od

MP

Direktor škole

Obrazac OŠ 21a

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON
grad/općina**

Osnovna muzička/baletska škola

.....

Broj Mjesto i datum

P R E V O D N I C A

Osnovnoj muzičkoj/baletskoj školi

PREDMET: Prelaz učenika u drugu školu

.....

(Prezime i ime učenika-ce)

rođen-a grad/općina

Država Državljanstvo

.....

(Prezime i ime oca i zanimanje)

.....

(Prezime i ime majke i zanimanje)

Mjesto dosadašnjeg stanovanja učenika-ce

.....

U školskoj 20.../..... godini upisan-na je put u (.....) razred.

U S P J E H I Z N A S T A V N I H P R E D M E T A

1. IZBORNE TEME ()

2. SOLFEGGIO I TEORIJA ()

3. SKPUNO MUZICIRANJE..... ()

4. ()

5. ()

6. ()

VLADANJE

M.P.

Direktor škole

.....

.....
(Škola)

u

Djel. broj

..... 20.... godine

.....na osnovu člana 169. Zakona o upravnom postupku

("Službene novine FBiH", broj: 02/98, 48/99), na zahtjev

.....

izdaje

UVJERENJE

.....
(Porodično i rođeno ime)

sin-kći rođen-a godine u

..... grad/općina redovan-a je učenik-ca

..... razreda ove škole i redovno pohađa nastavu u školskoj godini.

Uvjerjenje se izdaje u svrhu
i u druge svrhe se ne može koristiti.

Ovo uvjerenje izdaje se na osnovu službene evidencije ove škole i ima značaj javne isprave u smislu člana 169. stav 3. Zakona o upravnom postupku.

Direktor škole

MP

Obrazac OŠ22

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON

GRAD/OPĆINA _____

ŠKOLSKA _____ / _____ GODINA

/naziv osnovne škole/

u

/sjedište/

**u znak priznanja za odličan uspjeh iz svih nastavnih predmeta i primjerno vladanje u
toku devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja**

dodjeljuje

POSEBNU DIPLOMU

/ime, ime roditelja i prezime učenika-ce/

Djelovodni broj: _____

Broj matične knjige: _____

U _____, _____ godine

DIREKTOR ŠKOLE

M.P. _____

OŠ19

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON

GRAD/OPĆINA _____

ŠKOLSKA _____ / _____ GODINA

Nastavničko vijeće _____ u _____
/naziv osnovne škole/ /sjedište/

na sjednici održanoj _____ godine, donijelo je odluku o izboru učenika generacije.

/datum/

U znak priznanja, a shodno članu 2., 3., 4. i 7. Pravilnika o izboru učenika generacije u osnovnoj školi, dodjeljuje:

/ime, ime roditelja i prezime učenika-ce/

DIPLOMU
UČENIKA GENERACIJE

Djelovodni broj: _____

Broj matične knjige: _____

U _____, _____ godine

DIREKTOR ŠKOLE

M.P. _____

OŠ19b

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON

GRAD/OPĆINA _____

ŠKOLSKA _____ / _____ GODINA

/naziv osnovne škole/

u

/sjedište/

NASTAVNIČKO VIJEĆE**POHVALJUJE**

_____, učenika-cu _____ razreda

za odličan uspjeh, primjerno vladanje i zalaganje u vannastavnim aktivnostima.

Djelovodni broj: _____

Broj matične knjige: _____

U _____, _____ godine

DIREKTOR ŠKOLE

M.P. _____

OŠ19a

KNJIGA EVIDENCIJE

o vannastavnim aktivnostima učenika

OŠ23

KNJIGA EVIDENCIJE

o vannastavnim aktivnostima učenika

.....
/naziv osnovne škole/
.....
.....

/naziv vannastavne aktivnosti/

Evidencija o radu učenika u vannastavnim aktivnostima

ŠKOLSKA 20.../20.... GODINA

.....
/potpis voditelja vannastavne aktivnosti/

Raspored rada

[illegible]

Planiranje manifestacija (smotre, izložbe, takmičenja, koncerti, priredbe i sl.)

[illegible]

Plan rada

Mjesec	R.br.	Sadržaji vannastavnih aktivnosti po mjesecima	Broj sati
SEPTEMBAR			
OKTOBAR			
NOVEMBAR			
DECEMBAR			
Prvo polugodište			Planirano
			Ostvareno

Mjesec	R.br.	Sadržaji vannastavnih aktivnosti po mjesecima	Broj sati
JANUAR			
FEBRUAR			
MART			
APRIL			
MAJ			
JUNI			
Prvo polugodište			Planirano
			Ostvareno

Plan rada

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Dnevnik rada

Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....

Dnevnik rada

[illegible]

Dnevnik rada

Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....

Dnevnik rada

Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:.....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:.....
Sadržaj rada: 	Sadržaj rada:
Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti:	Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti:
Odsutno:....	Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:.....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:.....
Sadržaj rada: 	Sadržaj rada:
Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti:	Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti:
Odsutno:....	Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:.....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:.....
Sadržaj rada: 	Sadržaj rada:
Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti:	Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti:
Odsutno:....	Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:.....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:.....
Sadržaj rada: 	Sadržaj rada:
Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti:	Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti:
Odsutno:....	Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:.....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:.....
Sadržaj rada: 	Sadržaj rada:
Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti:	Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti:
Odsutno:....	Odsutno:....

Dnevnik rada

Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj vannastavne aktivnosti: Odsutno:....

Zapažanja o radu pojedinih učenika

R.br.	Prezime i ime	Zapažanja o sklonostima, sposobnostima, razvoju učenika, nagrade, pohvale i sl.	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	

R.br.	Prezime i ime	Zapažanja o sklonostima, sposobnostima, razvoju učenika, nagrade, pohvale i sl.	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	

R.br.	Prezime i ime	Zapažanja o sklonostima, sposobnostima, razvoju učenika, nagrade, pohvale i sl.	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	

Podaci o kolektivnim uspjesima na manifestacijama, izložbama, koncertima, takmičenjima, smotrama, priredbama, dobijene nagrade, pohvale, priznanja i sl.

This image shows a full page of a document template. It consists of a series of evenly spaced, horizontal grey lines on a white background, typical of notebook paper or a form designed for handwritten entries. There are no margins, text, or other markings present.

Zapisnik sa sastanka učenika-polaznika vannastavne aktivnosti i voditelja vannastavne aktivnosti
/kraj prvog polugodišta/

This image shows a full page of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page, typical of notebook paper. There are no margins, text, or other markings on the page.

Zapisnik sa sastanka učenika-polaznika vannastavne aktivnosti i voditelja vannastavne aktivnosti
/kraj drugog polugodišta/

This image shows a full page of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page, typical of notebook paper. There are no margins, text, or other markings on the page.

Evidencija o periodičnom pregledu knjige evidencije o vannastavnim aktivnostima učenika

U _____, _____ godine M.P. Direktor _____

U _____, _____ godine M.P. Direktor _____

KNJIGA EVIDENCIJE

o dopunskoj/dodatnoj nastavi

OŠ24

KNJIGA EVIDENCIJE

o dopunskoj/dodatnoj nastavi

.....
/naziv osnovne škole/
.....
.....

/dopunska/dodatna nastava iz nastavnog predmeta/

Evidencija o radu učenika u dopunskoj/dodatnoj nastavi

ŠKOLSKA 20.../20.... GODINA

.....
/potpis voditelja dopunske-dodatne nastave/

Raspored rada

[illegible]

Podaci o periodu pohađanja dopunske/dodatne nastave

[illegible]

Plan rada

Mjesec	R.br.	Sadržaji dopunske/dodatne nastave po mjesecima	Broj sati
SEPTEMBAR			
OKTOBAR			
NOVEMBAR			
DECEMBAR			
		Prvo polugodište	Planirano Ostvareno

Plan rada

Mjesec	R.br.	Sadržaji dopunske/dodatne nastave po mjesecima	Broj sati
JANUAR			
FEBRUAR			
MART			
APRIL			
MAJ			
JUNI			
Prvo polugodište			Planirano Ostvareno

[illegible]

[illegible]

Dnevnik rada

Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....

Dnevnik rada

Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....

Dnevnik rada

Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....

Dnevnik rada

Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristupno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristupno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristupno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristupno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristupno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristupno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristupno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Pristupno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....

Dnevnik rada

Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....
Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....	Dan:..... Datum:..... Tema-radni zadatak:..... Sadržaj rada: Prisutno:.... Voditelj dopunske/dodatne nastave: Odsutno:....

Zapažanja o radu pojedinih učenika

R.br.	Prezime i ime	Zapažanja o sklonostima, sposobnostima, razvoju učenika, napredovanju u dopunskoj/dodatnoj nastavi i sl.	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	

R.br.	Prezime i ime	Zapažanja o sklonostima, sposobnostima, razvoju učenika, napredovanju u dopunskoj/dodatnoj nastavi i sl.	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	
		Prvo polugodište	
		Drugo polugodište	

Pribilješke

[illegible]

Pribilješke

[illegible]

Evidencija o periodičnom pregledu knjige evidencije o dopunskoj/dodatnoj nastavi

U _____, _____ godine M.P. Direktor _____

U _____, _____ godine M.P. Direktor _____

/Naziv škole/

/Mjesto/

LJETOPIS ŠKOLE

BOSNA I HERCEGOVINA

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON

GRAD/OPĆINA

LJETOPIS ŠKOLE

/Naziv škole/

/Mjesto/

Školska/..... godina

OŠ25

UPUTSTVO O VOĐENJU LJETOPISA ŠKOLE

Škola je obavezna voditi ljetopis škole u tvrdo povezanoj svesci (obrazac OŠ25). Sveska brojem stranica treba da omogućava vođenje ljetopisa za najmanje deset školskih godina.

U ljetopis škole se hronološkim redom upisuju svi važniji događaji i podaci iz života i rada škole, a pored tekstualnog dijela, sadrži i fotografije, članke iz štampe, obrađene tabelarne preglede i ostale relevantne priloge.

Ljetopis škole treba da sadrži bitne podatke, i to: podatke o osnivanju škole (osnovni uslovi za osnivanje, datum osnivanja, osnivač); početku školske godine, broj učenika i odjeljenja, poimenični sastav nastavnčkog vijeća i ostalih zaposlenika škole, odnosno određene promjene u usporedbi sa prethodnom školskom godinom; uslovima rada u usporedbi sa prethodnom školskom godinom (objekat, opremljenost učionica-kabineta, organizacija nastave); važnijim podacima o izboru i imenovanju organa upravljanja, rukovođenja i slično; važnijim aktivnostima i rezultatima stručnih organa škole i pojedinih njihovih članova (značajni rezultati za školu i šire); rezultatima odgojno-obrazovnog rada na kraju prvog polugodišta i na kraju školske godine (globalni pokazatelji u usporedbi sa prethodnom školskom godinom, ime i prezime učenika generacije i slično); značajnim manifestacijama škole (povodom Dana škole i slično); učešću škole i njenih učenika (pojedinačno i kolektivno) na takmičenjima, smotrama i drugim manifestacijama.

Za redovno vođenje ljetopisa škole i pravovremeno unošenje podataka odgovoran je direktor škole koji, u pravilu, vodi ljetopis škole.

Ljetopis je dokument trajne vrijednosti.

Ovaj ljetopis se vodi u redovnim osnovnim školama, osnovnim školama za djecu sa teškoćama u razvoju i osnovnim paralelnim (muzičkim, baletskim) školama.

[illegible][illegible]

OSNOVNI PODACI O ŠKOLI

[illegible]

ŠKOLSKA/..... GODINA

Direktor škole:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

KNJIGA EVIDENCIJE

o sastancima stručnih aktiva nastavnika

KNJIGA EVIDENCIJE

o sastancima stručnih aktiva nastavnika

.....
/naziv osnovne škole/
.....

.....
/naziv stručnog aktiva nastavnika/
.....

Evidencija o radu stručnog aktiva nastavnika

ŠKOLSKA 20.../20.... GODINA

.....
/potpis predsjednika stručnog aktiva nastavnika/

Raspored rada stručnog aktiva nastavnika

Datum održavanja sastanka	Period		Redni broj sastanka	Datum održavanja sastanka	Period		Redni broj sastanka
	od	do			od	do	

Podaci o sastavu stručnog aktiva nastavnika*

Ime i prezime nastavnika	Nastavni predmet iz kojeg realizira nastavu	Razrednik u odjeljenju	Dužina radnog staža u ustanovama za odgoj i obrazovanje

***Napomena:** U razrednoj nastavi se stručni aktivni formiraju po razredima. Nastavnici koje vode kombinirana odjeljenja u razrednoj nastavi uključuju se u rad stručnog aktiva za razred u kome imaju veći broj učenika.

Plan i program rada stručnog aktiva nastavnika

Mjesec	R.br.	Plan i program rada stručnog aktiva nastavnika	Napomena
AUGUST			
SEPTEMBAR			
OKTOBAR			
NOVEMBAR			
DECEMBAR			
		Broj sastanaka	Planirano Ostvareno

Plan i program rada stručnog aktiva nastavnika

Mjesec	R.br.	Plan i program rada stručnog aktiva nastavnika	Napomena
JANUAR			
FEBRUAR			
MART			
APRIL			
MAJ			
JUNI			
		Broj sastanaka	Planirano Ostvareno

Plan realizacije oglednih sati

[illegible]

Plan realizacije tema za stručno usavršavanje

[illegible]

Podaci o individualnom i kolektivnom stručnom usavršavanju

[illegible]

[illegible]

Zapisnik sa ____ sastanaka stručnog aktiva nastavnika ____

Dnevni red:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Broj prisutnih članova _____ Broj odsutnih članova _____ Ukupan broj članova _____

Realizacija:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Zapisničar

Zapisnici sa sastanaka stručnog aktiva nastavnika

Zapisnik sa _____ sastanaka stručnog aktiva nastavnika _____

Datum _____

Dnevni red:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Broj prisutnih članova _____ Broj odsutnih članova _____ Ukupan broj članova _____

Realizacija:

This image shows a single page of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page, leaving small margins at the top and bottom. There are no vertical margin lines, text, or other markings on the page.

Zapisničar

Zapisnik sa _____ sastanaka stručnog aktiva nastavnika _____

Dnevni red:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Broj prisutnih članova _____ Broj odsutnih članova _____ Ukupan broj članova _____

Realizacija:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper has a slight shadow on its right side, suggesting it's resting on a surface. There is no handwriting or other markings on the paper.

Zapisničar

Zapisnici sa sastanaka stručnog aktiva nastavnika

Zapisnik sa _____ sastanaka stručnog aktiva nastavnika _____

Datum _____

Dnevni red:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Broj prisutnih članova _____ Broj odsutnih članova _____ Ukupan broj članova _____

Realizacija:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Zapisničar

Zapisnici sa sastanaka stručnog aktiva nastavnika

Zapisnik sa ____ sastanaka stručnog aktiva nastavnika _____

Datum _____

Dnevni red:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Broj prisutnih članova _____ Broj odsutnih članova _____ Ukupan broj članova _____

Realizacija:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Zapisničar _____

Zapisnici sa sastanaka stručnog aktiva nastavnika

Zapisnik sa ____ sastanaka stručnog aktiva nastavnika ____

Datum _____

Dnevni red:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Broj prisutnih članova _____ Broj odsutnih članova _____ Ukupan broj članova _____

Realizacija:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Zapisničar _____

Zapisnik sa _____ sastanaka stručnog aktiva nastavnika _____

Dnevni red:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Broj prisutnih članova _____ Broj odsutnih članova _____ Ukupan broj članova _____

Realizacija:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Zapisničar _____

Zapisnici sa sastanaka stručnog aktiva nastavnika

Zapisnik sa _____ sastanaka stručnog aktiva nastavnika _____

Datum

Dnevni red:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Broj prisutnih članova _____ Broj odsutnih članova _____ Ukupan broj članova _____

Realizacija:

[illegible]

Zapisničar _____

Zapisnik sa ____ sastanaka stručnog aktiva nastavnika ____

Dnevni red:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Broj prisutnih članova _____ Broj odsutnih članova _____ Ukupan broj članova _____

Realizacija:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Zapisničar _____

Zapisnici sa sastanaka stručnog aktiva nastavnika

Zapisnik sa ____ sastanaka stručnog aktiva nastavnika _____

Datum _____

Dnevni red:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Broj prisutnih članova _____ Broj odsutnih članova _____ Ukupan broj članova _____

Realizacija:

This image shows a single page of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page, leaving small margins at the top and bottom. There are no vertical margin lines, and the page is completely blank except for the lines themselves.

Zapisničar

Zapisnik sa _____ sastanaka stručnog aktiva nastavnika _____

Dnevni red:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Broj prisutnih članova _____ Broj odsutnih članova _____ Ukupan broj članova _____

Realizacija:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Zapisničar _____

Priloge

[illegible]

Priloge

This image shows a full page of a document template. It consists of a series of evenly spaced, horizontal grey lines running across the width of the page. The lines are thin and light in color, providing a guide for writing without being distracting. There are no margins, text, or other markings present on the page.

Evidencija o periodičnom pregledu knjige evidencije sastanaka stručnih aktivna nastavnika

U _____, _____ godine

M.P.

Direktor _____

U _____, _____ godine

M.P.

Direktor _____

KNJIGA DEŽURSTVA

KNJIGA DEŽURSTVA

.....
/naziv osnovne škole/

.....
/mjesto/

Evidencija o radu dežurnih nastavnika

ŠKOLSKA 20.../20.... GODINA

.....
/direktor škole/

IZVJEŠTAJ DEŽURNIH NASTAVNIKA

Dana _____ prije podne/poslije podne, datum _____ 20__ . godine

Dežurni nastavnici:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

1. **Zapažanja dežurnih nastavnika** (pripremljenost školskih prostorija za rad, čistoća, zagrijanost, eventualni kvarovi, radna disciplina, teži disciplinski prekršaji učenika i sl.)

2. **Odsutni nastavnici i stručni saradnici:**

3. **Nastavnici koji mijenjaju odsutne nastavnike:**

4. **Časovi vannastavnih aktivnosti, dopunske-dodatne nastave koji nisu realizirani:**

5. **Održani sastanci stručnih organa škole, roditeljski sastanci i sl:**

6. **Održani sastanci stručnih organa škole, roditeljski sastanci i sl:**

7. **Mjere i preporuke dežurnih nastavnika:**

8. **Zapažanja dežurnih učenika:**

9. **Ime i prezime dežurnih učenika (odjeljenje koje pohađaju) :**

Direktor škole _____

IZVJEŠTAJ DEŽURNIH NASTAVNIKA

Dana _____ prije podne/poslije podne, datum _____ 20__ . godine

Dežurni nastavnici:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

1. **Zapažanja dežurnih nastavnika** (pripremljenost školskih prostorija za rad, čistoća, zagrijanost, eventualni kvarovi, radna disciplina, teži disciplinski prekršaji učenika i sl.)

2. **Odsutni nastavnici i stručni saradnici:**

3. **Nastavnici koji mijenjaju odsutne nastavnike:**

4. **Časovi vannastavnih aktivnosti, dopunske-dodatne nastave koji nisu realizirani:**

5. **Održani sastanci stručnih organa škole, roditeljski sastanci i sl:**

6. **Održani sastanci stručnih organa škole, roditeljski sastanci i sl:**

7. **Mjere i preporuke dežurnih nastavnika:**

8. **Zapažanja dežurnih učenika:**

9. **Ime i prezime dežurnih učenika (odjeljenje koje pohađaju) :**

Direktor škole _____

Napomena: Ukupan broj izvještaja je 350 (175 nastavnih dana x dvije smjene).

291.

Na osnovu člana 18. stav 1. Zakona o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima uprave ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", broj: 10/15), a u vezi sa članom 24., 25. i članom 28. Zakona o osnovnoj školi ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", broj: 3/18), Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona, d o n o s i:

Član 4.
(Stupanje na snagu)

Ovaj akt stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u "Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona".

Broj: 10-1-38-2562-2/18
Zenica, 20.07.2018. godine
Zenica

MINISTAR
Mensur Sinanović, s.r.

Izmjene i dopune
Nastavnog plana i okvirnog programa za osnovnu
školu iz nastavnog predmeta Historija/Povijest/Istorija

Član 1.
(Predmet)

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona donosi Izmjene i dopune Nastavnog plana i okvirnog programa za osnovnu školu iz nastavnog predmeta Historija/Povijest/Istorija koje se odnose na fond sati redovne nastave u VIII razredu i izmjene i dopune okvirnog programa u razredima od VI do IX.

Član 2.
(Sadržaj nastavnog plana)

U Nastavnom planu za osnovnu školu ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", broj: 10/16) utvrđuju se izmjene i dopune u segmentu nastavnog plana i okvirnog programa u smislu da se za jedan sat povećava sedmični fond sati iz nastavnog predmeta Historija/Povijest/Istorija u VIII razredu, a vrše se i izmjene i dopune okvirnog programa u razredima od VI do IX.

Član 3.
(Početak primjene)

Nastavni plan za osnovnu školu, sastavni je dio ovog akta, a primjenjivat će se od školske 2018/2019. godine.

[illegible]

Zeničko-dobojski kanton
Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport

HISTORIJA

**Nastavni plan i okvirni program
za osnovnu školu**

**NASTAVNI PLAN HISTORIJE
ZA OSNOVNU ŠKOLU**

Razred	Sedmični broj nastavnih sati	Godišnji broj nastavnih sati
VI	1	35
VII	2	70
VIII	2	70
IX	2	68
UKUPNO	7	243

Zašto učiti historiju?

Historija kao nauka i nastavni predmet jeste jedna od društvenih nauka, ali je istovremeno i humanistička nauka. To praktično znači da ona pruža ne samo znanje o prošlosti već utiče i na obrazovanje i modeliranje učenika (čovjeka), u smislu što racionalnijeg saznanja o sebi i drugima. Historija je važna oblast učenja u obrazovnom procesu, zbog toga što je:

1. nastavni predmet koji učenicima objašnjava pojmove iz društvene teorije i prakse (država, vladar, demokratija);
2. nastavni predmet koji uz jezik i geografiju, pruža osnove za izgradnju identiteta (nacionalnog, kulturnog, itd.);
3. nauka koja treba da obrazuje za demokratiju, mir i toleranciju;
4. nauka koja treba da pruži elementarnu političku pismenost i političku kulturu;
5. nauka koja pruža osnove za usvajanje nacionalnih, regionalnih, evropskih i svjetskih kulturnih vrijednosti. Učenjem historije obogaćuju se znanja o prošlosti, razvijaju analitičke vještine neophodne za kritičko sagledavanje savremenog svijeta, njegovih historijskih korijena i aktuelnih civilizacijskih tokova. Nastava i učenje historije priprema učenika za odgovorno učešće u demokratskom društvu brzih društvenih, tehnoloških i ekonomskih promjena i osposobljava ga da doprinese adekvatnom odgovoru na savremene izazove, kako na lokalnom, tako i na regionalnom, evropskom i globalnom nivou.

Proučavanjem historije učeniku se omogućava razvoj grupnih identiteta (nacionalni, državni, regionalni, evropski), čime se obogaćuje i njegov lični identitet. Osim toga, učenici se upoznaju sa razvojem ljudskog društva u općim, evropskim i bosanskohercegovačkim okvirima kroz sve epohe kojima je prolazilo. Posebno je važno to što imaju priliku sagledati politički, društveni, ekonomski i obrazovno-kulturni razvoj čovječanstva u svim historijskim periodima i usvojiti njihova glavna obilježja.

Proučavanjem historije učenici razvijaju duh tolerancije i demokratskog prava na različitost mišljenja, kao i težnje da se na osnovu dostupnih činjenica dođe do objektivne predstave o prošlosti. Osim toga, historija uz ostale nastavne predmete doprinosi: razvoju kompetencija usmjerenih na rješavanje konkretnih problema, razvoju kritičkog i uvažavanju drugačijeg mišljenja, argumentovanom vođenju dijaloga, selekciji i adekvatnom korištenju informacija, izgradnji odnosa prema aktuelnim društvenim pojavama i manipulacijama, poštovanju individualnih, građanskih, vjerskih, manjinskih i drugih prava i slično.

Historija kao predmet olakšava učeniku da stekne više znanja u ovladavanju gradiva i iz jezika, književnosti, geografije, likovne i muzičke kulture i drugih nastavnih predmeta koji su zastupljeni u osnovnoj školi. Ta multidisciplinarnost još više obogaćuje učenikovo znanje u prihvatanju historije kao predmeta koji je uvijek cijenjen kao ozbiljna naučna oblast i zahvaljujući kome imamo realnu predstavu o svojoj i prošlosti Bosne i Hercegovine, njenih naroda, zemalja u okruženju i cijelog čovječanstva.

Cilj i zadaci nastave historije

Osnovni cilj nastave historije u osnovnoj školi je razvijanje interesa za izučavanje historije, uočavanje uzročno – posljedičnih veza među događajima na nivou svjetske historije i događajima unutar nacionalne historije. To se najbolje postiže razvojem historijskog mišljenja kod učenika do kojeg dolazimo usvajanjem temeljnih historijskih znanja koja se odnose na poznavanje najvažnijih činjenica, datuma i historijskih osoba, te razumijevanje osnovnih historijskih pojmova, kao i sticanjem pet vještina, a to su: *hronološko mišljenje; razumijevanje historijske naracije; analiza historijskih događaja i njihove interpretacije; historijsko istraživanje i analiza vrijednosnih historijskih tema i zauzimanje stavova.*

Dakle, cilj nastave historije nije samo usvajanje osnovnih činjeničnih podataka i razumijevanje historijskih pojmova nego i razvoj pet temeljnih vještina koje će kod učenika razviti kompetencije historijskog mišljenja. Stoga, nastava historije treba biti usmjerena ne samo na učenje historijskih podataka nego i na razvoj historijskih pojmova drugog reda – metapojmova. Oni označavaju onaj sloj znanja iza konkretnog sadržaja historije, iza procesa, događaja i ličnosti koje su predmet podučavanja, i neophodan je za njegovo razumijevanje, jer se u njemu odslikava način mišljenja, osobit za historiju. U historiji su to: *kontinuitet i promjena, historijski izvori, historijsko vrijeme, hronologija* (sa periodizacijom) i *uzročno-posljedični odnosi* među događajima.

Uvođenje ovih pojmova u školu način je osposobljavanja učenika za rad u oblasti društvenih nauka, bez obzira o kojem se historijskom gradivu radi. Razvoj ovih pojmova predstavlja poseban doprinos nastave historije obrazovanju, koji ni jedan drugi predmet ne može svojim uticajem zamijeniti. Kroz razvoj metapojmova se nastavom, odnosno učenjem historije, može uticati na kognitivni razvoj učenika, na podsticanje važnih sposobnosti kao što su saradnja, inicijativa i stvaralaštvo. Oni nose i važan odgojni potencijal, kakav je tolerancija na različitost i dvosmislenost, multiperspektivnost u mišljenju, otvorenost uma, kritičko prihvatanje sadržaja, razumijevanje konteksta, traganje za skrivenim značenjima i porukama itd. Zadaci nastave historije su:

- usvajanje osnovnih znanja o historiji kao nauci i nastavnom predmetu;
- razvijanje sposobnosti razumijevanja historijskog vremena, prostora i upotrebe historijske literature i terminologije;
- osposobljavanje za samostalno korištenje historijskih izvora, zasnovanih na naučno-historijskim činjenicama;
- razvijanje navike korištenja raznovrsnih izvora i ukazivanje na neophodnost kritičkog prilaza informacijama koje su u njima sadržane;
- razvijanje svijesti da se svaki događaj može interpretirati na više načina
- upoznavanje sa značajnijim događajima, procesima i ličnostima političke, ekonomske i kulturne historije, koje su obilježile određene historijske epohe;
- upoznavanje kulturno-historijske tradicije sva tri konstitutivna naroda, kao i historije nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini.
- afirmisanje sadržaja iz nacionalne historije kojima se ostvaruje razvoj nacionalnog identiteta i svijesti o pripadnosti narodima i državi Bosni i Hercegovini;
- razvijanje sposobnosti kritičkog i historijskog mišljenja i logičkog zaključivanja; □ afirmisanje argumentovanog dijaloga;
- uticanje na formiranje ličnosti oslobođene od netrpeljivosti, ksenofobije, predrasuda i nacionalističkih ideala, njegovanje demokratskih oblika ponašanja, vjerske i nacionalne tolerancije; □ izgrađivanje opće kulture, trajne moralne i estetske vrijednosti savremenog društva;
- razvijanje interesa za proučavanje nacionalne historije, kao i otvorenost za proučavanje drugih kultura, različitih mišljenja i iznošenje argumenata.

Definisani ciljevi i zadaci nastave historije ukazuju na znanja, sposobnosti i vrijednosti koje treba razvijati kod učenika, kako bi bolje razumjeli svoje okruženje, kao i funkcionisanje društva i države u kojoj žive. Posebno je važno razvijanje funkcionalnih znanja ostvarivanjem onih ishoda koji doprinose formiranju konstruktivnih stavova neophodnih za život i rad u savremenom društvu, društvu koje poznaju i čiji su članovi. To se naročito odnosi na načine povezivanja i primjene znanja i vještina u svakodnevnom životu, sticanje vještina za odgovorno građanstvo u demokratski uređenom i humanom društvu zasnovanom na poštivanju ljudskih i građanskih prava, kao i osnovnih vrijednosti pravde, istine, slobode, poštenja i lične odgovornosti. Za nadati se je, da će i učenik sam, ovako stečene spoznaje prenositi u svoju svakidašnjicu, među bližnje, na sadašnjost i budućnost, na svoje privatno i javno djelovanje, od društvenoga do političkoga na dalje. Tako će i historija pridonositi izgradnji valjana građanina, najprije svoje domovine, a potom i cijeloga svijeta. Upravo u tome i jest osnovni smisao i cilj nastave historije.

Ocjenjivanje

Provjera znanja i ocjenjivanje je najosjetljivija faza odgojno-obrazovnog rada. Traži mnogo znanja ne samo iz struke, nego, prije svega, iz metodike, didaktike, dokimologije i psihologije. Od nastavnikovog vrednovanja znanja učenika zavisi hoće li znanje ostati samo na nivou reprodukcije ili će učenici pokušati da materiju razumiju, a znanje da upotrijebe za rješavanje zadataka u školi i u svakodnevnom životu. Prilikom provjeravanja i ocjenjivanja nastavnik stiče povratnu informaciju o znanju i razumijevanju učenika i utiče na njih. Pored navedenih osnovnih znanja, potrebno je također razvijati vrijednosti i stavove, odnosno sposobnosti i vještine, pri čemu je neophodno poštovati individualne razlike učenika.

Ocjenjivanje se vrši s ciljem sagledavanja nivoa znanja i vještina u odnosu na postavljene ciljeve predviđene Nastavnim planom i okvirnim programom za predmet Historija. Da bi se ovaj dio nastavnog procesa uspješno obavio, neophodno je da nastavnik ima na umu sljedeće:

- da se vrednovanje znanja odvija transparentno, javno i kontinuirano (sumativno i formativno)¹,
- da se ocjenjivanje vrši u okviru svih tipova nastavnih sati,
- da ocjena djeluje na učenike podsticajno,
- da ocjena treba biti usmeno obrazložena,
- da se učenik (učenici) uključi u donošenje ocjene,
- da je ocjena objektivna i da je rezultat odmjerenog i pravilnog pedagoškog stava nastavnika, □ da je rezultat usmenog i pismenog provjeravanja, itd.

Nastavnim planom i programom definisani su standardi znanja, odnosno ishodi učenja. Oni definišu šta svaki učenik treba da zna i da je u stanju uraditi. Nastavnici planiraju svoju nastavu tako da ostvaruju definirane ishode učenja, što znači da i ocjenjivanje mora biti u skladu s ishodima. Dobro definirani ishodi učenja sadrže u sebi manje ili više eksplicitno definirane metode ocjenjivanja. Način formuliranja ishoda učenja, korištenjem aktivnih glagola, upućuje na metodu provjere postignuća poželjnih ishoda učenja. Različitim ishodima učenja odgovaraju različite metode ocjenjivanja, a kada se pišu ishodi učenja, glagol je obično naznaka tehnike ocjenjivanja (Tabela 1).

Nivoi postignuća	Metode ocjenjivanja
<i>pamćenje</i>	eseji, pismeni ispiti, usmeni ispiti
<i>razumijevanje</i>	eseji, seminarski radovi, pismeni ispiti, usmeni ispiti
<i>primjena</i>	zadaci izvedbe, izlaganja i prezentacije, pismeni izvještaji, eseji
<i>analiza</i>	rasprave, eseji, seminarski radovi
<i>vrednovanje</i>	rasprave, eseji, seminarski radovi
<i>stvaranje</i>	zadaci izvedbe, eseji, referati

Tabela 1: Povezivanje nivoa postignuća i uspjeha

¹ **Sumativna procjena** je procjena čija je osnovna svrha dodijeliti ocjenu i rangirati znanje učenika (usmjerena je na rezultate). **Formativna procjena** je procjena čija je osnovna svrha pružiti priliku učenicima da dobiju povratnu informaciju o svom napredovanju (usmjerena je na proces).

Kad god je to moguće, preporučuje se, pored ovih metoda, vršiti i procjenjivanje/ocjenjivanje specifičnih komunikacijskih i radnih vještina, stavova, doprinosa učenika za vrijeme grupnog rada ili rada na projektu, rješavanja kreativnih zadataka na zadatu temu i slično.

Korelacija sa drugim predmetima

Nastavni predmet Historija izučava društveno-humanističko područje i zajedno sa drugim područjima, međupredmetnim temama i predmetima potiče razvoj specifičnih kompetencija učenika. Veza historije se posebno ističe u korelaciji sa geografijom gdje su mnoge teme i nastavne jedinice međusobno povezane kao i demografski podaci; sa matematikom je vezana u pogledu računanja vremena, tabela i dijagrama; sa bosanskim/srpskim/hrvatskim jezikom i književnošću povezana je po pitanju historije književnosti i jezika, kritičkog čitanja kad su u pitanju historijski izvori; sa tehničkim i informatičkim područjem povezana je u razvoju afirmativnog i odgovornog korištenja digitalne pismenosti, jer učenik povezuje razvoj tehnologije sa promjenama u prošlosti i postaje svjestan mogućih opasnosti u okviru tehnološkog razvoja; sa umjetnošću je povezana u pogledu historije kiparstva, slikarstva i arhitekture. Historija je naročito povezana sa predmetom građanskog odgoja i obrazovanja čiji se program u velikoj mjeri služi primjerima iz prošlosti, pri čemu učenici uče funkcionisanje demokratije i demokratskog društva, odnosno ljudskih prava općenito. Imajući u vidu sve navedeno, uloga nastavnika u korelaciji je presudna, jer od njegove osposobljenosti zavisi u kojoj mjeri i na koji način će se u nastavi primijeniti postojeće analogije između historije i sadržaja navedenih predmeta.

Nastavni plan i okvirni program

HISTORIJA

(1 sat sedmično, 35 sati godišnje)

Didaktičko-metodičke napomene

U ostvarivanju ciljeva nastave historije priprema za sat je od izuzetne važnosti, kao i planiranje nastave na godišnjem i mjesečnom nivou. U šestom razredu učenici se prvi put susreću sa predmetom Historija, čiji nastavni sadržaji ih uvode u historiju, nauku koja se bavi prošlošću ljudskog društva, u prehistorijski period ljudske civilizacije i period starog vijeka. Mali fond sati i psihofizičke mogućnosti učenika zahtijevaju od nastavnika racionalnost pri izboru bitnih činjenica, bez mnogo hronologije i definicija historijskih pojmova i socioloških kategorija. Naravno, potrebno je da se sve riječi i pojmovi koji su nepoznati ili nedovoljno dobro poznati učenicima precizno objasne. Gdje god je moguće, treba izbjegavati pojmove visokog nivoa apstraktnosti.

Težište nastave historije u šestom razredu trebalo bi da bude na razumijevanju antičkog društva i kulture, a kakav će odnos učenici izgraditi prema predmetu najviše zavisi od nastavnika². Nastavni sadržaji treba da budu predstavljeni kao "priča" bogata informacijama i detaljima, ne zato da bi opteretili pamćenje učenika, već da bi im historijski događaji, pojave i procesi bili opisani jasno, detaljno, živo i dinamično. Nastava ne bi smjela biti statistička zbirka podataka i izvještaj o tome šta se nekada zbilo, već treba da pomogne u stvaranju što jasnije slike kod učenika ne samo o tome šta se tada desilo, već i zašto se to desilo.

Stoga bi trebalo nastojati da se učenici uključe u nastavni proces i da se razvijaju njihove intelektualne i kreativne sposobnosti. Na taj način će nastava historije biti zanimljiva i neće biti svedena na puko memorisanje historijskih činjenica. Nastavnik bi trebalo da usmjerava rad učenika, a ne samo da im pruža gotova znanja. Na satima bi trebalo da budu zastupljene aktivne metode rada, u kojima učenik nije samo pasivni posmatrač već i učesnik u nastavnom procesu. Aktivni oblici rada se najpotpunije mogu ostvariti kroz grupni rad, rad u parovima, individualni rad ili diskusiju svih učenika u odjeljenju. Sate sa pomenutim oblicima rada trebalo bi brižljivo planirati i racionalno izvoditi, imajući u vidu da je njihov osnovni zadatak aktiviranje učenika, njihovo osposobljavanje za samostalni rad i usvajanje znanja, razvijanje sposobnosti i navika.

Savremeni pristupi u podučavanju historije, fokus u radu pomjeraju sa nastave na učenje, a nastavnikova uloga je da usmjerava rad i nudi resurse. Učenjem historije, učenici treba da grade posebno razumijevanje, kompetencije i vještine, te je stoga poželjno da nastavnici koriste različite metode i oblike rada. Poseban značaj ima korištenje historijskih izvora (pisanih i vizuelnih). Čitanjem i analizom historijskih izvora učenicima se pruža mogućnost da sagledaju specifičnost nekog historijskog problema ili pojave. Veoma je važno napomenuti da bi trebalo koristiti i historijske karte, jer njihova adekvatna upotreba olakšava temeljno savlađivanje gradiva. Mlađim učenicima može biti teško da apstraktno razmišljaju o iskustvima ljudi ranijih historijskih razdoblja, pa je poželjno uključiti i druge izvore (muzika i film) ili pristupe uključivanja u atmosferu nekog perioda (učenici se ponašaju ili rade kao da žive u tom periodu, kao robovi, robovlasnici, faraoni...). Učenici će razviti interesovanje za historiju ukoliko posjete muzej, arhiv ili neki lokalitet gdje su sačuvani materijalni ostaci iz prošlosti. Isticanje pomenutih metoda ne znači da bi ostale trebalo zapostaviti. Nastavnik bi trebalo da svakoj nastavnoj jedinici pristupa kao posebnom obrazovnom i didaktičkom problemu i pronalazi odgovarajuća rješenja, a prilikom ocjenjivanja osigura da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocjenjivani.

Prilagođavanje programa

Za učenike koji nailaze na prepreke u učenju i učešću prilikom savladavanja Nastavnog plana i okvirnog programa, odnosno za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama, kreira se individualni obrazovni program. Individualni obrazovni program podrazumijeva reduciranje obrazovnih sadržaja u skladu sa sposobnostima, iskustvom, motivacijom, emocionalnom i socijalnom zrelosti, kao i drugim važnim osobinama (kvaliteta pažnje, istrajnost u radu, samokontrola) svakog pojedinog učenika. Pri tome se prevashodno vodi računa o potencijalima učenika i mogućnostima za razvoj, a ne o identifikaciji problema ili smetnji. Individualni obrazovni program, kao i plan rada, razvijaju zajedno nastavnik i stručni tim za podršku učenika sa posebnim obrazovnim potrebama na nivou škole uz učešće roditelja.

² Izrazi napisani u jednom gramatičkom rodu odnose se podjednako na ženski i muški rod.

Tematska cjelina	I. UVOD U HISTORIJU
Nastavne jedinice	• Prošlost i sadašnjost • Računanje vremena
Ishodi učenja	• Razlikuje historiju kao nauku i kao nastavni predmet. Objašnjava šta su historijski izvori i navodi vrste historijskih izvora. Imenuje nauke i ustanove koje izučavaju i čuvaju historijske izvore. Navodi podjelu prošlosti (prethistoriju i historiju) i nabroja prethistorijska i historijska razdoblja. • Razlikuje značenja termina prije naše ere i poslije naše ere, te kako postoje i drugi načini računanja vremena. Nabroja vremenske kategorije (decenija/desetljeće, vijek/stoljeće...).
Indikatori ishoda učenja³	Mjeri i računa vrijeme i prevodi jednu kategoriju historijskog vremena u drugu. Razlikuje vrste historijskih izvora, njihovu podjelu i vrijednost. Koristi vremensku liniju (lentu vremena) kako bi označio kategorije kalendarskog vremena povezane s događajima, ljudima i društvenim promjenama upotrebom termina prije naše ere i poslije naše ere. Razlikuje kriterij određivanja prethistorije i historije (pojava pisma), obilježja prethistorije i staroga vijeka. Imenuje historijske periode. Hronološki reda ponuđene datume i periode. Otkriva značenja nepoznatih, manje poznatih ili višeznačnih riječi i izraza.
Prijedlozi za metodičku obradu	Odlazak u muzej i/ili arhiv. Opisivanje i crtanje izloženih eksponata. Analiza primjera historijskih izvora. Crtanje linije vremena na kojoj učenici uz pomoć nastavnika određuju prethistorijska, historijska razdoblja i druge vremenske kategorije (stara era, nova era i sl.). Preračunavanje godina iz jednog kalendara u drugi.
Tematska cjelina	II. PRETHISTORIJA
Nastavna jedinica	• Život ljudi najstarijeg doba (starije i mlađe kameno doba) • Vjerovanje ljudi kamenog doba • Ljudi metalnog doba • Područje današnje Bosne i Hercegovine u prethistoriji
Ishodi učenja	• Razlikuje kako je živio čovjek starijeg kamenog doba, čime se bavio, a kako čovjek mlađeg kamenog doba. Povezuje način obrade kamena s načinom života ljudi. Opisuje nastanak rodovskih zajednica – rod, bratstvo, pleme. • Objašnjava kako se razvilo vjerovanje ljudi kamenog doba. Opisuje u šta su vjerovali ljudi kamenog doba i navodi šta je animizam, totemizam, kult predaka. Objašnjava potrebu prethistorijskog čovjeka za umjetničkim izražavanjem. • Objašnjava značaj pronalaska metala i na osnovu teksta i ilustrativnog materijala opisuje promjene i postepeni napredak u izradi oruđa i oružja kao i predmeta za svakodnevnu upotrebu. Objašnjava kako je upotreba metala uticala na način života i promjenu odnosa među ljudima (matrijarhat i patrijarhat). Dovodi u vezu pojavu metalnog oruđa i oružja sa raspadanjem rodovskih zajednica, odnosno sa pojavom klasnog društva i nastanka države. • Pokazuje na karti prehistorijska nalazišta na tlu današnje Bosne i Hercegovine. Uz pomoć teksta nabroja najznačajnije materijalne ostatke prethistorijskog razdoblja pronađene na tlu današnje Bosne i Hercegovine.

³ Primjeri ponašanja/aktivnosti učenika koji pokazuju stepen dostizanja ishoda učenja. Indikatori pokazuju i opisuju razvijenost vještine, znanja i razumijevanja određene oblasti, odnosno komponente i kao takvi moraju biti mjerljivi. (ZJNPP-a za bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik definisana na ishodima učenja, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, Mostar 2013, 43.).

Indikatori ishoda učenja	Organizuje historijske podatke hronološki odgovarajući na pitanja o ljudima, događajima, objektima i mjestima u prošlosti. Opisuje obilježja prethistorije i ključne događaje u njima. Prepoznaje određene oblike društva u prethistoriji. Kreira vremensku liniju (lentu vremena) i dijagrame radi prikaza historijskog razdoblja i događaja u datom historijskom razdoblju. Razlikuje kriterij određivanja prethistorije i njena osnovna obilježja. Povezuje uvjete života i obilježja društva, kao i nastalih društvenih odnosa. Utvrđuje na koji način dolazi do promjena u različitim historijskim razdobljima. Otkriva značenja nepoznatih, manje poznatih ili višeznačnih riječi i izraza.
---------------------------------	---

Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza izvora (ilustracija). Odlazak u muzej i/ili arhiv. Opisivanje i crtanje izloženih eksponata, prikupljanje materijala za izradu učeničke mape, prezentacija učeničkih radova. Na osnovu analize izvora učenici opisuju i prezentuju, razlikuju periode. Upotreba dokumentarnog filma, razgovor i diskusija. Pomoću stripa dočarati život ljudi u prethistoriji.
Tematska cjelina	III. STARI ISTOK
Nastavne jedinice	• Egipat • Vjerovanje i kultura starih Egipćana i Civilizacije stare Mezopotamije • Posrednici između Istoka i Zapada
Ishodi učenja	• Opisuje nastanak države i privredu Starog Egipta. Tumači zašto je „Egipat dar Nila“. Pokazuje na liniji vremena osnovnu hronologiju egipatske države. Imenuje istaknute faraone i navodi njihovu ulogu i značenje. • Opisuje egipatsko društvo – način života i vjerovanje. Nabroja najvažnije kulturne tekovine Starog Egipta (arhitektura, pismo, nauka i umjetnost). • Imenuje države nastale na tlu Mezopotamije, najvažnije vladare i njihova djela. Opisuje materijalnu i duhovnu kulturu naroda Starog Istoka (pismo, najvažnije građevine, književna djela, nauku, vjerovanje). Određuje na liniji vremena hronologiju Starog Istoka. Uočava sličnosti i razlike između Egipatske i civilizacija Mezopotamije. • Navodi gdje se razvila prva evropska civilizacija. Pokazuje na karti Kretu i Fenikiju. Opisuje razmjenu proizvoda između Istoka i Zapada. Objašnjava kako je razmjena uticala na stvaranje kretske kulture i pisma. Objašnjava kako je geografski položaj Fenikije uticao na njen privredni i kulturni razvoj. Opisuje nastanak glasovnog pisma Feničana.
Indikatori ishoda učenja	Kreira vremensku liniju (lentu vremena) i dijagrame radi prikaza historijskog razdoblja i događaja u datom historijskom razdoblju. Hronološki reda ponuđene datume i periode. Razlikuje kriterij određivanja prethistorije i historije (pojava pisma), obilježja prethistorije i staroga vijeka. Opisuje obilježja staroga vijeka i ključne događaje u njemu. Prepoznaje određene oblike društva u prethistoriji i starom vijeku. Navodi razloge nastanka ključnih događaja i prepoznaje posljedice i promjene tih događaja. Razlikuje načine i posljedice širenja kultura. Otkriva značenja nepoznatih, manje poznatih ili višeznačnih riječi i izraza.

Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza karte i izvora. Demonstracija na karti. Prikupljanje izvora za izradu panoa o Egiptu i civilizacijama Starog Istoka. Crtanje najznačajnijih građevina prvih civilizacija. Pomoću izabranih slikovnih materijala uporediti pisma starih civilizacija, pokušati imitirati stare pisare (pomoću šeme hijeroglifima ispisati svoje ime).
Tematska cjelina	IV. STARA GRČKA
Nastavne jedinice	• Uspon stare Grčke, religija i mitologija • Grčki polis, velika grčka kolonizacija • Atina • Život i kultura starih Grka • Grčka pod makedonskom vlašću
Ishodi učenja	• Pokazuje na karti i opisuje geografske i prirodne karakteristike teritorija koja su naseljavala grčka plemena. Imenuje helenske narode i objašnjava porijeklo imena Grci. Objašnjava kako je nastala mikenska kultura i prepoznaje karakteristične spomenike ove kulture. Opisuje homersko doba. Prepričava sadržaj grčkih epova <i>Ilijada</i> i <i>Odiseja</i>. Objašnjava kako se razvila grčka religija i mitologija, te nabraja najvažnija grčka božanstva. • Navodi razloge zbog kojih su Grci stvarali male države – polise. Opsuje šta je polis. Objašnjava značaj olimpijskih igara i navodi njihove osnovne karakteristike. Razlikuje pojam <i>olimpijske igre</i> od pojma <i>olimpijada</i>. Uočava i obrazlaže uzroke i posljedice kolonizacije i ratnih sukoba. Pokazuje na karti pravce i prostore grčke kolonizacije. • Navodi gdje je nastala Atina i opisuje njeno državno uređenje. Definiše pojmove <i>demos</i> i <i>aristokratija</i>. Razlikuje robovlasničku od moderne demokratije. Objašnjava uzroke i posljedice Grčko-persijskih ratova, te na ovom primjeru prepoznaje pojam <i>agresorski rat</i>. • Opisuje svakodnevni život starih Grka (kako su se oblačili, sticali znanja, kakvu hranu su jeli,

	kakva je bila kultura stanovanja). Prepoznaje uticaj grčkih dostignuća u savremenoj kulturi. Nabraja važnije građevine i stilove gradnje, kao i najznačajnije predstavnike grčke književnosti, umjetnosti i nauke. ☑ Navodi uzroke propadanja grčkih polisa i uspona makedonske države. Objašnjava značaj i ulogu Aleksandra Velikog, te pokazuje na karti teritoriju njegove države, odnosno zemlje koje je osvojio. Definiše pojam <i>helenizam</i> odnosno <i>helenistička kultura</i> i upoređuje je sa helenskom kulturom.
Indikatori ishoda učenja	Organizuje historijske podatke hronološki odgovarajući na pitanja o ljudima, događajima, objektima i mjestima u prošlosti. Kreira vremensku liniju i dijagrame radi prikaza historijskog razdoblja i događaja u datom historijskom razdoblju. Hronološki reda ponuđene datume i periode. Nabraja primjere uticaja antičkog razdoblja na sadašnjost. Opisuje obilježja stare Grčke i ključne događaje koji su se odvijali na njenom tlu. Prepoznaje određene oblike društva u staroj Grčkoj. Prepoznaje šta je iz antičkog razdoblja ostalo sačuvano do danas (savremeno doba). Razlikuje načine i posljedice širenja kultura. Povezuje uvjete života i obilježja društva, kao i nastalih društvenih odnosa. Razlikuje uzrok od povoda određenih historijskih događaja. Navodi razloge nastanka ključnih događaja i prepoznaje posljedice i promjene tih događaja. Otkriva značenja nepoznatih, manje poznatih ili višeznačnih riječi i izraza.

Prijedlozi za metodičku obradu	Demonstracija na karti. Analiza historijskih izvora, izrada linije (lente) vremena, crteža ili modela amfiteatra. Upotreba isječaka dokumentarnih i igranih filmova (Troja, Aleksandar). Dramatizacija mitova, društvenog života u grčkim polisima, života žena, vojnika, dijelova iz grčkog pozorišta i sl. Demonstracija i analiza fotografija historijskih i kulturnih lokaliteta, razgovor. Izrada plakata ili slagalice s grčkim bogovima. Crtanje stripa na zadanu temu. Motivirati učenike da sami osmisle igre za utvrđivanje gradiva.
Tematska cjelina	V. STARI RIM
Nastavne jedinice	• Postanak i razvoj rimske države • Prodor Rima na Sredozemno more • Život i vjerovanje starih Rimljana • Kraj Rimske republike • Rimsko carstvo, kršćanstvo i Rimska kultura
Ishodi učenja	• Imenuje plemena koja su naseljavala Apeninski poluotok. Prepoznaje osnovne elemente etrušćanske kulture. Prepričava legendu o Romulu i Remu. Uočava i upoređuje historijske činjenice sa legendama o nastanku grada Rima. Obrazlaže razlike u rimskom društvu – uzroke i posljedice društvenih sukoba. Objašnjava osnovne karakteristike Kraljevine i Republike. Opisuje uređenje rimske vojske (opremu, naoružanje, vojnu disciplinu). Dovodi u vezu rimsku vojsku i pretvaranje Rima u svjetsku silu. Opisuje i pokazuje na karti prostore koje su Rimljani osvojili. • Opisuje kako je izgledao grad Rim (životni i radni prostor). Obrazlaže položaj robova, društvene razlike, odnosno uzroke društvenih sukoba u Rimu. Objašnjava razvoj rimske religije, nabraja najvažnija rimska božanstva i upoređuje ih sa grčkim božanstvima. • Navodi po čemu su bili poznati braća Grah. Opisuje najveći ustanak robova – Spartakov ustanak. Razlikuje podjelu društva na <i>optimati</i> i <i>populare</i>. Definiše pojmove <i>diktatura</i> i <i>građanski rat</i>. Razlikuje uzroke, tok i posljedicu građanskih ratova u Rimu. • Opisuje rimsku državu u doba carstva. Navodi karakteristike principata i dominata. Nabraja najvažnije rimske careve i ističe njihovo značenje. Opisuje pojavu i širenje kršćanstva i odnos rimskih vlasti prema kršćanima. Upoređuje obilježja stare rimske religije i kršćanstva. Navodi uzroke slabljenja, podjele i pada Carstva. Povezuje veliku seobu naroda sa slabljenjem i padom Zapadnog rimskog carstva. • Objašnjava osnovne karakteristike rimske kulture (građevinarstvo i kiparstvo, književnost i nauka). Nabraja važnije građevine i predstavnike rimske književnosti i nauke. Upoređuje rimsku i grčku kulturu i definiše pojam <i>antička kultura</i>.

Indikatori ishoda učenja	Razlikuje vrste historijskih izvora, njihovu podjelu i vrijednost. Organizuje historijske podatke hronološki odgovarajući na pitanja o ljudima, događajima, objektima i mjestima u prošlosti. Kreira vremensku liniju (lentu vremena) i dijagrame radi prikaza historijskog razdoblja i događaja u datom historijskom razdoblju. Hronološki reda ponuđene datume i periode. Nabraja primjere uticaja antičkog razdoblja na sadašnjost. Opisuje obilježja starog Rima i ključne događaje koji su se odvijali na njegovom tlu. Prepoznaje određene oblike društva u starom Rimu. Prepoznaje šta je iz antičkog razdoblja ostalo sačuvano do danas (savremeno doba). Razlikuje načine i posljedice širenja rimske kulture. Povezuje uvjete života i obilježja društva, kao i nastalih društvenih odnosa. Razlikuje uzrok od povoda određenih historijskih događaja. Navodi razloge nastanka ključnih događaja i prepoznaje posljedice i promjene tih događaja. Otkriva značenja nepoznatih, manje poznatih ili višeznačnih riječi i izraza.
Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza historijskih izvora, rad na historijskoj karti, odlazak u muzej, izrada lente vremena. Pomoću stripa oživjeti legendu o nastanku Rima. Upotreba dokumentarnog i igranog filma (Rim-moć i slava, Spartak...). Dramatizacija – život u doba Republike (smrt Cezara) i Carstva. Pisanje historijskog eseja – motivirati učenike da se užive u različite likove iz navedenog razdoblja (robovi, vojnici, svećenici, carevi, Cezar, Kleopatra...). Motivirati učenike da sami osmisle igre za utvrđivanje gradiva (slagalice, križaljke, pitanja za kviz, igre asocijacija...)
Tematska cjelina	VI. ANTIČKA KULTURA NA PROSTORU DANAŠNJE BOSNE I HERCEGOVINE
Nastavna jedinica	2 Antička kultura na prostoru današnje Bosne i Hercegovine
Ishodi učenja	Imenuje ilirska plemena koja su naseljavala prostore današnje Bosne i Hercegovine. Opisuje dolazak ilirskih plemena pod rimski uticaj. Pokazuje na karti rimske pokrajine i gradove formirane na tlu današnje Bosne i Hercegovine. Razlikuje načine i posljedice širenje rimske kulture na području Dalmacije i Panonije.
Indikatori ishoda učenja	Nabraja primjere uticaja antičkog razdoblja na sadašnjost. Opisuje obilježja staroga vijeka na tlu današnje Bosne i Hercegovine i ključne događaje u njemu. Prepoznaje šta je iz antičkog razdoblja ostalo sačuvano do danas (savremeno doba). Razlikuje uzrok od povoda određenih historijskih događaja. Navodi razloge nastanka ključnih događaja i prepoznaje posljedice i promjene tih događaja.
Prijedlozi za metodičku obradu	Mini predavanje, demonstracija na karti, analiza izvora. Posjeta najbližem historijskom lokalitetu iz ovog perioda ili muzeju.

Nastavni plan i okvirni program

HISTORIJA

(2 sata sedmično, 70 sati godišnje)

Didaktičko-metodičke napomene

U sedmom razredu se izučava period srednjeg vijeka, koji obuhvata hiljadu godina ljudske historije. Dužina i značaj ovog perioda zahtijeva veliku pažnju u izboru nastavnih sadržaja. U realizaciji sadržaja, uloga nastavnika je da pomogne učenicima da upoznaju i razumiju prošlost i svijet u kojem žive. Nastavni program se može dopuniti sadržajima iz lokalne srednjovjekovne prošlosti, čime se kod učenika postiže jasnija slika o tome šta od kulturne baštine njihovog kraja potiče iz ovog perioda. Savladavajući nastavni program historije učenici sedmog razreda, osim što stiču znanja o događajima iz srednjovjekovne prošlosti, dobijaju i podsticaje za svoj intelektualni razvoj. Oni se kroz historiju vježbaju logičkom zaključivanju i shvatanju uzročno-posljedičnih veza. Historija je izuzetno pogodan nastavni predmet za podsticanje razvoja kritičkog mišljenja, odnosno za razlikovanje činjenica od pretpostavki, podataka od njihove interpretacije i bitnog od nebitnog. Zbog toga je od velikog značaja kojim će metodskim pristupom da se obrađuju nastavni sadržaji.

Savremenim pristupom u podučavanju, nastavnici treba da organizuju interaktivno učenje, nastavu u kojoj će se učenici aktivno i odgovorno uključiti u procesu učenja. To će se postići tako što će u toku nastave, pored osnovnog teksta iz udžbenika, koristiti različite izvore znanja (objavljene izvore, slike, crteže, slajdove, dokumentarne filmove sa historijskim sadržajima...). Za uspješno korištenje bilo kojeg od navedenih ili nekih drugih vrsta historijskih izvora rješenje opet treba potražiti u postavljanju dobrih pitanja, a to prije svega znači konstruktivnih i razumljivih pitanja. Uvijek treba ići od onih osnovnih, globalnih pitanja ka onim složenijim koji će i dati odgovore. Pitanja nastavnika nemaju funkciju samo u fazi utvrđivanja i sistematizacije gradiva, već i u samoj obradi nastavnih sadržaja. Dobro postavljena pitanja, kao poziv na razmišljanje i vođeni proces traganja za odgovorom, obezbjeđuju razumijevanje, a samim tim i uspješno pamćenje. U zavisnosti od toga šta nastavnik želi da postigne, pitanja mogu imati različite funkcije, kao što su: fokusiranje pažnje na neki sadržaj ili aspekt, podsticanje poređenja, traganje za pojašnjenjem, procjena mogućih posljedica...

Nastavnik, pored toga što kreira nastavni sat, osmišljava i planira na koji način će se učenici uključiti u nastavni proces. Nije bitno da li je učenička aktivnost organizovana kao individualni rad, rad u paru, maloj ili velikoj grupi, kao radionica ili domaći zadatak, već koliko i kako "uvodi" u prošle događaje, odnosno koliko podstiče učenike da se odmaknu od sadašnjosti i sopstvenog ugla gledanja, što je za dvanaestogodišnjake težak zadatak. Dakle, nastavnik treba da usmjerava aktivnosti u učionici, nudi resurse i fokus nastave pomiče sa predavanja na učenje, a prilikom ocjenjivanja osigura da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocjenjivani.

Također u sklopu nastave sa učenicima, treba nastojati da se posjete muzeji i historijski lokaliteti u sredinama u kojima učenici borave, a po mogućnosti i šire. Ovakav pristup u obradi sadržaja omogućava sticanje znanja za cijeli život koje se može koristiti i prenositi na mnoga druga područja.

Prilagođavanje programa

Za učenike koji nailaze na prepreke u učenju i učešću prilikom savladavanja Nastavnog plana i okvirnog programa, odnosno za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama, kreira se individualni obrazovni program. Individualni obrazovni program podrazumijeva reduciranje obrazovnih sadržaja u skladu sa sposobnostima, iskustvom, motivacijom, emocionalnom i socijalnom zrelosti, kao i drugim važnim osobinama (kvaliteta pažnje, istrajnost u radu, samokontrola) svakog pojedinog učenika. Pri tome se prevashodno vodi računa o potencijalima učenika i mogućnostima za razvoj, a ne o identifikaciji problema ili smetnji. Individualni obrazovni program, kao i plan rada, razvijaju zajedno nastavnik i stručni tim za podršku učenika sa posebnim obrazovnim potrebama na nivou škole uz učešće roditelja

Tematska cjelina	I. OSNOVNA OBILJEŽJA SREDNJEG VIJEKA
Nastavne jedinice	• Periodizacija srednjeg vijeka • Feudalizam – privredni i društveni poredak • Feudalni posjed, baština, pronija
Ishodi učenja	• Definiše srednji vijek. Objašnjava osnovne karakteristike srednjeg vijeka i navodi njegovu podjelu. Crta liniju (lentu) vremena te razlikuje koliko je trajao rani, razvijeni i kasni srednji vijek. □ Obrazlaže kako nastaje novo društvo čiji je temelj zemlja (feud). Imenuje osnovne društvene klase feudalnog društva i opisuje njihov položaj. Upoređuje položaj robova i položaj kmetova u različitom vremenskom kontekstu. Obrazlaže odnos između seniora i vazala. • Ilustrativno (šematski) prikazuje feudalni posjed ističući odnose između feudalca i kmeta. Razlikuje baštinu i proniju upoređujući njihove osnovne karakteristike.
Indikatori ishoda učenja⁴	Razlikuje razne oblike društvenih odnosa kroz historiju, njihovu podjelu i tumači kriterij podjele. Stavlja u vezu vrijeme i historijska razdoblja. Odgovara na pitanja koristeći historijske podatke iz didaktički oblikovanih izvora. Pravi vremensku liniju (lentu vremena) i objašnjava podatke date na vremenskoj liniji (lenti vremena). Objašnjava obilježja srednjega vijeka (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke prilike). Poredi pojedine oblike (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke, te svakodnevni život) društva u starom i srednjem vijeku. Opisuje obilježja srednjega vijeka i ključne historijske događaje u njemu. Određuje neke oblike društva koji su se promijenili i one neke koji su ostali isti kroz vrijeme. Povezuje uvjete života sa karakteristikama društva i društvenih odnosa. Analizira/tumači značenja nepoznatih, manje poznatih ili višeznačnih riječi i izraza.
Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza historijskih izvora, rad na historijskoj karti, izrada crteža ili modela feudalnog posjeda. Dramatizacija – uživjeti se u ulogu kralja, plemića, kmeta... Pomoću stripa pokušati oživjeti razdoblje feudalnog društva. Analiza dokumentarnih i igranih filmova. Priprema igrokaza kojim predstavljamo društvene odnose.
Tematska cjelina	II. EVROPA, BIZANTIJA I ARAPSKI SVIJET U RANOM SREDNJEM VIJEKU
Nastavne jedinice	• Velika seoba naroda • Franačka država • Bizantija • Arapi i uspon islama • Susret Istoka i Zapada □ Kršćanstvo i islam • Kultura srednjeg vijeka

⁴ Primjeri ponašanja/aktivnosti učenika koji pokazuju stepen dostizanja ishoda učenja. Indikatori pokazuju i opisuju razvijenost vještine, znanja i razumijevanja određene oblasti, odnosno komponente i kao takvi moraju biti mjerljivi. (ZJNPP-a za bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik definisana na ishodima učenja, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, Mostar 2013, 43.).

Ishodi učenja	• Objašnjava pojam <i>velika seoba naroda</i>. Obrazlaže uzroke i posljedice seobe naroda i slabljenja Rimskog Carstva. Pokazuje na karti pravce velike seobe naroda i germanske države nastale tokom seobe. • Opisuje nastanak Franačke države i izdvaja ključne ličnosti u njenoj historiji. Izvodi zaključak kako se razvijala srednjovjekovna država i društvo. Na primjeru Karla Velikog prepoznaje ulogu ličnosti u historiji. Opisuje period Karolinške obnove navodeći njen značaj u kontekstu vremena. Obrazlaže uzroke slabljenja i podjelu Franačke države. • Opisuje nastanak i uspon Bizantije, te pokazuje na karti njen položaj. Opisuje pokušaj obnove Rimskog carstva u doba Justinijana. Opisuje pronijarski sistem. Izdvaja uzroke propasti Bizantije i opisuje njen pad. • Opisuje odnose u arapskom društvu prije pojave islama. Navodi kako je nastala i razvijala se arapska država. Pokazuje na karti položaj Arapskog poluotoka, te širenje arapske države i arapskog uticaja. Definiše pojam <i>halifata</i> te opisuje vladavinu Umejada i Abasida ističući
	najvažnije karakteristike. • Objašnjava prožimanje različitih civilizacija na tlu Evrope u srednjem vijeku. Prepoznaje značaj arapske kulture za srednjovjekovnu Evropu. Nabraja naučna dostignuća arapskih naučnika i prepoznaje njihovu ostavštinu savremenom svijetu. • Utvrđuje nastanak i razvoj kršćanstva, navodeći njegove osnove i podjele u zasebne i različite tradicije i Crkvene zajednice. Opisuje pojavu islama, navodeći osnove islamskog učenja i njegovu ulogu u razvoju države. Upoređuje kršćanstvo i islam. Prepoznaje historijski značaj ovih religija u savremenom svijetu. • Razlikuje srednjovjekovna kulturna područja. Objašnjava osnovne odlike srednjovjekovne kulture. Navodi osnovna obilježja umjetničkih stilova u srednjem vijeku. Povezuje umjetničke stilove sa kulturnim oblastima.
Indikatori ishoda učenja	Odgovara na pitanja koristeći historijske podatke iz didaktički oblikovanih izvora. Razlikuje načine i posljedice širenja kultura, te objašnjava interakciju među istim. Objašnjava običaje i tradiciju u kulturama u vremenu i prostoru. Objašnjava razliku između moći i autoriteta. Označava događaje o kojima uči na vremensku liniju (lentu vremena) upisujući ključne odrednice. Poredi pojedine oblike (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke, te svakodnevni život) društva u različitim kulturnim i civilizacijskim oblastima. Opisuje obilježja srednjega vijeka i ključne historijske događaje u njemu. Razlikuje ulogu i doprinos pojedinaca i grupa u društvenim, kulturnim i religijskim događanjima i aktivnostima. Opisuje religijske obrede i običaje u životu ljudi. Dokazuje tvrdnje jasnim argumentima i relevantnim dokazima iz vjerodostojnih/ odgovarajućih izvora pokazujući razumijevanje teme ili teksta. Iznosi svoj stav o tvrdnjama u tekstu i obrazlaže ga. Objašnjava kako svaki historijski događaj ima svoj uzrok, povod i posljedice (promjene). Razlikuje uzrok od povoda određenih historijskih događaja. Opisuje uzroke nastanka određenog historijskog događaja i njegove posljedice te ih povezuje s promjenama u širem društvenom, ekonomskom i političkom kontekstu.

Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza historijskih izvora. Rad na historijskoj karti. Izrada linije vremena, crteža i modela. Upotreba isječaka igranih i dokumentarnih filmova (Karlo Veliki, bizantijska kultura). Prikupljanje slikovnog materijala, korištenje historijske literature te literature vezane uz kulturu i umjetnost srednjeg vijeka.
Tematska cjelina	III. EVROPSKO DRUŠTVO U RAZVIJENOM I KASNOM SREDNJEM VIJEKU
Nastavne jedinice	• Život ljudi u srednjem vijeku • Položaj i uloga Crkve u srednjem vijeku • Krstaški ratovi • Sukob carstva i papstva • Privredni razvoj i obnavljanje gradova • Heretički pokreti i metode borbe protiv njih • Nastanak staleških monarhija i njihovo uređenje • Suprotnosti srednjovjekovnog društva
Ishodi učenja	• Opisuje svakodnevni život ljudi, pripadnika različitih društvenih slojeva, u srednjem vijeku. Opisuje položaj i ulogu žene u feudalnom društvu i iznosi kritičko mišljenje, odnosno upoređuje ih sa položajem i ulogom koju žena ima danas. • Opisuje crkvenu organizaciju i uticaj koji je Crkva imala u društvenom i političkom životu srednjeg vijeka. Navodi uzroke i posljedice crkvenog raskola, povezujući ga sa savremenim dobom. • Obrazlaže uzroke i posljedice krstaških ratova. Opisuje izgled krstaša i navodi društvene grupe koje su učestvovala u krstaškim ratovima. Pokazuje na karti i liniji vremena krstaške pohode. Objašnjava pojam vjerskog rata na primjeru krstaških ratova. • Opisuje položaj cara i položaj pape. Obrazlaže uzroke sukoba carstva i papstva i opisuje njegove posljedice. • Opisuje razvoj poljoprivrede i zanatstva. Upoređuje privredu u ranom i razvijenom feudalizmu (naturalna i robnovčana privreda). Objašnjava uticaj privrede i novca na razvoj
	društva. Uočava sličnosti života u srednjovjekovnom gradu sa savremenim načinom života u gradu. • Definiše pojmove <i>hereza</i> i <i>inkvizicija</i>. Izdvaja razloge zbog kojih su se pojavili heretički pokreti. Opisuje i navodi ciljeve heretičkih pokreta. Navodi načine na koje je Katolička crkva pokušavala da povрати ugled u narodu. Imenuje prosjačke redove. • Objašnjava pojmove <i>stalež</i> i <i>monarhija</i>. Prepoznaje zašto je došlo do razvoja staleških monarhija. Opisuje promjene i podjelu vlasti nastale formiranjem staleške monarhije. Definiše pojam <i>parlamentarizam</i> i povezuje ga sa sadašnjim društvenim i političkim uređenjem u pojedinim zemljama. • Opisuje društvenu nejednakost u srednjem vijeku. Navodi uzroke i posljedice društvenih borbi u srednjem vijeku. Analizira neuspjeh seljačkih ustanaka.

Indikatori ishoda učenja	Upoređuje dvije verzije određenog historijskog događaja koristeći vizuelne i pisane izvore. Razlikuje izvore nastale neposredno nakon događaja i izvore nakon vremenske distance. Pravi vremensku liniju (lentu vremena) i objašnjava podatke date na vremenskoj liniji (lenti vremena). Objašnjava obilježja srednjega vijeka (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke prilike). Stavlja u vezu vrijeme i historijska razdoblja. Poredi pojedine oblike (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke, te svakodnevni život) društva u srednjem vijeku. Pravi jednostavna poređenja o tome kako je izgledao neki aspekt društva (religijski, kulturni, privredni) u prošlosti i u sadašnjosti. Identificira primjere uticaja prošlosti na sadašnjost. Upoređuje organizaciju političkih sistema u srednjem vijeku i danas. Određuje historijske događaje koji su relevantni za današnja zbivanja (historijska su im preteča) od onih koji to nisu. Identificira obilježja društva i prostora oko nas u prošlosti i sadašnjosti (naprimjer, oblačenje, namještaj, uređaji, predmeti iz okruženja, zanimanja ljudi, izgled otvorenog i zatvorenog prostora, život na selu i u gradu i sl.).
Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza historijskih izvora. Rad na historijskoj karti. Izrada linije vremena, crteža i modela. Upotreba isječaka igranih i dokumentarnih filmova. Stvaranje atmosfere srednjeg vijeka. Dramatizacija likova (staleži u srednjem vijeku...).
Tematska cjelina	IV. BOSNA U SREDNJEM VIJEKU
Nastavne jedinice	• Stari Slaveni i doseljavanje na Balkan ☐ Južni Slaveni na tlu današnje Hrvatske, Srbije i Crne Gore u srednjem vijeku • Prvi podaci o srednjovjekovnoj Bosni • Društveni odnosi i državna organizacija u srednjovjekovnoj Bosni • Bosna u vrijeme prvih banova • Vjerski život u srednjovjekovnoj Bosni • Bosna u 13. stoljeću • Jačanje i teritorijalno širenje Bosne u 14. stoljeću • Privredni razvoj Bosne u srednjem vijeku • Kultura i umjetnost srednjovjekovne Bosne • Slabljenje Bosne i gubitak državne samostalnosti
Ishodi učenja	• Pokazuje na karti pradomovinu Slavena. Opisuje način života Starih Slavena, društveno uređenje i vjerovanje. Objašnjava uzroke seobe Slavena. Dovodi u vezu pravce seobe Slavena i formiranja tri velike slavenske grupe. Nabraja narode koji čine te grupe • Obrazlaže nastanak i teritorijalno-politički razvoj Hrvatske, Srbije i Crne Gore. Navodi prvobitna imena tih zemalja. Imenuje njihove najistaknutije vladare. Objašnjava organizaciju vlasti u Dubrovačkoj republici, kao i njen značaj za privredni i kulturni razvoj srednjovjekovne Bosne i Južnih Slavena općenito. • Navodi teorije o porijeklu imena Bosna. Obrazlaže prve podatke o srednjovjekovnoj bosanskoj državi. Pokazuje na karti prvobitnu oblast srednjovjekovne Bosne. Objašnjava zašto se od svih južnoslavenskih zemalja, Bosna spominje najkasnije. • Opisuje društvene odnose u srednjovjekovnoj Bosni, odnosno strukturu tih odnosa. Imenuje najistaknutije bosanske velikaše dovodeći ih u vezu sa zemljišnim posjedima koji su im

	pripadali. Objašnjava državnu organizaciju srednjovjekovne Bosne, poredeći je po sličnostima i razlikama sa evropskim staleškim monarhijama tog doba. Razlikuje pojmove <i>ban, kralj, stanak</i>. • Imenuje prve banove i opisuje okolnosti u kojima su vladali. Pokazuje na karti teritorijalno proširenje Bosne i imenuje oblasti u njenom sastavu u doba Kulina bana. Analizira Povelju Kulina bana i utvrđuje njen značaj, ne samo za srednjovjekovnu Bosnu, nego i za savremenu Bosnu i Hercegovinu. • Objašnjava vjersku različitost na tlu srednjovjekovne Bosne. Tumači bilinopoljsku izjavu 1203. godine i ukazuje na značaj diplomatije u političkom životu jedne zemlje. Navodi osnovna obilježja Crkve bosanske i bosanskih krstjana. Prepoznaje djelovanje katoličke i pravoslavne Crkve dovodeći ih u vezu sa krstaškim ratovima koji su vođeni protiv Bosne. • Opisuje položaj Bosne u 13. stoljeću. Prepoznaje vezu između krstaških ratova i nastojanja da se ovlada srednjovjekovnom bosanskom državom. Imenuje istaknute bosanske vladare tog doba, izdvajajući utemeljitelje dinastije Kotromanića. • Pokazuje na karti teritorijalno proširenje bosanske države u vrijeme Stjepana II. Kotromanića. Uočava značaj osvajanja Huma, te povezuje promjenu vjerske slike Bosne sa njenim širenjem na susjedna područja. Ističe značaj vladavine Tvrtka I Kotromanića na čijem primjeru prepoznaje ulogu ličnosti u historiji. Pokazuje na karti teritorijalno proširenje bosanske države u njegovo vrijeme. Objašnjava važnost Tvrtkovog krunisanja za kralja, ističući kako se određeni događaji iz prošlosti, tumače na različite načine. • Navodi glavne privredne djelatnosti u srednjovjekovnoj Bosni. Uočava kako je razvoj privrede uticao na pojavu i razvoj gradova. Nabraja najvažnije bosanske srednjovjekovne gradove. Povezuje razvoj privrede i pojavu domaćeg novca kao bitnog obilježja nezavisnosti jedne države. • Nabraja pisma kojima se pisalo u srednjovjekovnoj Bosni, te navodi dokumente koji su pisani određenim pismima iz tog perioda. Objašnjava značaj pisma i jezika za jedan narod. Obrazlaže značaj stećaka za kulturnu baštinu Bosne i Hercegovine. • Analizira uzroke slabljenja srednjovjekovne Bosne u prvoj polovini 15. stoljeća. Nabraja vladare koji su se smjenjivali na prijestolju u tom periodu. Objašnjava porijeklo imena Hercegovina. Povezuje stanje u Bosni sa odnosom posljednjih bosanskih vladara prema Crkvi bosanskoj. Uočava posljedice tog odnosa, navodeći način na koji je Bosna izgubila svoju samostalnost.
--	---

Indikatori ishoda učenja	Objašnjava neke događaje iz prošlosti koji se različito tumače. Razlikuje izvore nastale neposredno nakon događaja i izvore nakon vremenske distance. Odgovara na pitanja koristeći historijske podatke iz didaktički oblikovanih izvora. Objašnjava običaje i tradiciju u kulturama u vremenu i prostoru. Opisuje kako arheolozi i historičari izvode zaključke na osnovu arheoloških ostataka iz prošlosti i usmene predaje. Opisuje religijske obrede i običaje u srednjovjekovnoj Bosni. Diskutuje o svom zavičaju i njegovoj prošlosti – kulturnoj i historijskoj. Objašnjava načine zaštite i očuvanja kulturne baštine. Pravi vremensku liniju (lentu vremena) i objašnjava podatke date na vremenskoj liniji (lenti vremena). Objašnjava obilježja srednjovjekovne Bosne (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke prilike). Identificira primjere uticaja prošlosti na sadašnjost. Razlikuje ulogu i doprinos pojedinaca i grupa u društvenim, kulturnim i religijskim događanjima i aktivnostima. Poredi različite oblike društva (društveni, ekonomski, kulturni, religijski, politički, te svakodnevni život) u prošlosti i sadašnjosti. Donosi zaključke na osnovu teksta i dokazuje ih citatima. Objašnjava šta je iz srednjovjekovne Bosne ostalo sačuvano do danas (savremenog doba). Objašnjava kako svaki historijski događaj ima svoj uzrok, povod i posljedice (promjene).
Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza historijskih izvora (s naglaskom na povelju Kulina bana iz 1189.). Analiza natpisa bosanskih vladara, pisanih spomenika, dokumenata. Rad na historijskoj karti. Izrada linije vremena, crteža i modela (npr. stećaka). Upotreba isječaka igranih i dokumentarnih filmova. Prikupljanje slikovnog materijala. Obilazak historijskih lokaliteta i muzeja. Pravljenje akrostiha

	(npr: T-trajan, V-vođa, R-ratnik, T-temperamentan, K-kralj, O-osvajač; TVRTKO). Recitovanje pjesmi na teme iz srednjovjekovne Bosne. Pravljenje tabela s podacima o bosanskim vladarima i sl. Pravljenje replika od gline pojedinih predmeta iz srednjovjekovne Bosne (oruđe, oružje, novac, posuđe, nakit), Pomoću stripa oživjeti legende iz bosanskohercegovačke prošlosti. Učenje bosančice, dramatizacija, rekonstrukcija života u seoskim i rudarskim naseljima. Motivirati učenike da sami izrađuju igre za utvrđivanje gradiva. Pisanje eseja (uživjeti se u uloge bosanskih vladara i velikaša). Pravljenje panoa s istaknutim ličnostima iz srednjovjekovne Bosne. Domino sa godinama i događajima...
Tematska cjelina	V. OSMANSKO CARSTVO
Nastavne jedinice	• Osmansko carstvo (nastanak i uređenje) • Osmanska osvajanja balkanskih zemalja • Osmansko carstvo u doba najvećeg uspona
Ishodi učenja	• Opisuje nastanak Osmanskog carstva. Analizira ulogu i odnos sultana i spahija u osmanskoj državi. Objašnjava karakteristike timarsko-spahijskog sistema. Objašnjava podjelu društva na asker i raju, te određuje položaj i ulogu janjičara u Osmanskom carstvu. Definiše pojmove: <i>devširma</i>, <i>sultan</i>, <i>veliki vezir</i>, <i>timar</i>, <i>spahija</i>. • Obrazlaže uzroke brzog prodora Osmanlija u Evropu. Razlikuje historijski događaj i legendu na primjeru Kosovske bitke. Na liniji vremena označava važnije događaje tokom osmanskih osvajanja balkanskih zemalja. Procjenjuje značaj pada Konstantinopolja/Carigrada pod osmansku vlast. Prepoznaje i pokazuje na karti kako se širilo Osmansko carstvo.

	Izdvađa period najvećeg uspona osmanske države i pokazuje na karti prostor na kojem se prostirala. Opisuje upravno-teritorijalnu organizaciju Osmanskog carstva. Nabraja ejalette formirane u Evropi do kraja 16. stoljeća. Uočava i izdvaja uzroke slabljenja Osmanske države
Indikatori ishoda učenja	Prepoznaje lokalnu i državnu vlast, razlikuje predstavnike na nivou kadije, sandžakbega, beglerbega, vezira, sultana. Identificira primjere uticaja prošlosti na sadašnjost. Odgovara na pitanja koristeći historijske podatke iz didaktički oblikovanih izvora. Upoređuje dvije verzije određenog historijskog događaja koristeći vizuelne i pisane izvore. Razlikuje izvore nastale neposredno nakon događaja i izvore nakon vremenske distance. Pravi vremensku liniju (lentu vremena) i objašnjava podatke date na vremenskoj liniji (lenti vremena). Objašnjava neke događaje iz prošlosti koji se različito tumače. Objašnjava obilježja Osmanskog carstva (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke prilike). Razlikuje ulogu i doprinos pojedinaca u društvenim, kulturnim i religijskim događanjima i aktivnostima. Objašnjava kako svaki historijski događaj ima svoj uzrok, povod i posljedice (promjene).
Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza historijskih izvora, u grupi ili paru, razmjena mišljenja. Odgovori na pripremljena pitanja. Rad na historijskoj karti. Izrada linije vremena. Upotreba isječaka igranih (Fetih 1453) i dokumentarnih filmova...
Tematska cjelina	VI. BOSNA U OSMANSKOM PERIODU DO KRAJA 18. STOLJEĆA
Nastavne jedinice	- Uspostava i organizacija osmanske vlasti u Bosni - Širenje islama i vjerska tolerancija u Bosanskom ejaletu - Bosna od ejaleta do Karlovačkog mira (1580-1699) - Ratovi na tlu Bosanskog ejaleta u 18. stoljeću i njihove posljedice - Kulturno-obrazovne prilike na tlu današnje Bosne i Hercegovine pod Osmanskom vlašću
Ishodi učenja	- Opisuje upravno-teritorijalnu organizaciju na tlu Bosne nakon osmanskog osvajanja (nabraja sandžake i pokazuje na karti). Nabraja koji su gradovi bili sjedišta Bosanskog ejaleta u vrijeme osmanske vlasti. Izdvaja privredne grane koje su se razvile u Bosanskom ejaletu za vrijeme osmanske vlasti, te objašnjava kako je to uticalo na razvoj gradova. Definiše pojmove <i>čifčija</i>, <i>čifluk-sahibija</i> i <i>odžakluk timar</i>. - Opisuje proces širenja islama i kako se to odrazilo na stanovništvo Bosanskog ejaleta. Definiše pojam <i>tolerancija</i>, te navodi dokaze prisutnosti vjerske tolerancije u Bosanskom ejaletu. Imenuju manjinske narode prisutne na tlu Bosanskog ejaleta.
	- Opisuje formiranje Bosanskog ejaleta i njegov geografski položaj u sastavu Osmanskog carstva. Navodi razloge koji su doveli do smanjenja broja spahija i krize u Osmanskom carstvu. Opisuje uzroke i posljedice Bečkog rata. Navodi odluke Karlovačkog mira i uočava njegov značaj za današnju Bosnu i Hercegovinu. - Nabraja ratove vođene na tlu Bosanskog ejaleta u periodu 18. stoljeća. Pokazuje na karti prostor na kojem su ti ratovi vođeni. Navodi njihove uzroke i posljedice. Pronalazi više podataka o banjalučkoj bici 1737. i utvrđuje njen značaj. Navodi posljedice ratova vođenih na tlu Bosne u 17. i 18. stoljeću. - Opisuje orijentalni uticaj na graditeljsko naslijeđe na tlu današnje Bosne i Hercegovine. Nabraja najpoznatije vjerske i privredne objekte, mostove i druge građevine iz tog perioda. Istražuje i nabraja najznačajnije književnike, pjesnike i hroničare u Bosni pod

	osmanskom vlašću. Istražuje i utvrđuje značaj rukopisne zbirke gazi Husrev-begove biblioteke i sarajevske hagade za svjetsku kulturnu baštinu.
Indikatori ishoda učenja	Upoređuje dvije verzije određenog historijskog događaja koristeći vizuelne i pisane izvore. Objašnjava neke događaje iz prošlosti koji se različito tumače. Razlikuje izvore nastale neposredno nakon događaja i izvore nakon vremenske distance. Odgovara na pitanja koristeći historijske podatke iz didaktički oblikovanih izvora. Objašnjava običaje i tradiciju u kulturama u vremenu i prostoru. Objašnjava načine zaštite i očuvanja kulturne baštine. Pravi vremensku liniju (lentu vremena) i objašnjava podatke date na vremenskoj liniji (lenti vremena). Identificira primjere uticaja prošlosti na sadašnjost. Objašnjava šta je iz Bosne pod osmanskim vlašću ostalo sačuvano do danas. Objašnjava kako svaki historijski događaj ima svoj uzrok, povod i posljedice (promjene). Objašnjava elemente vlastite kulture koje dijeli sa elementima kulture iz okruženja. Navodi razloge za nastanak ključnih događaja i objašnjava posljedice i promjene koje su nastale u određenom kontekstu. Opisuje i objašnjava uzrok i posljedice migracija stanovništva u Osmanskom carstvu, odnosno Bosanskom ejaletu.
Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza historijskih izvora. Rad na historijskoj karti. Obilazak historijskih lokaliteta i muzeja: posjeta Gazi Husrev-begovoj biblioteci, vjerskim objektima iz osmanskog doba, muzejima; posjeta znamenitim franjevačkim samostanima i razgledanje muzeja i biblioteke. Upotreba isječaka igranih i dokumentarnih filmova. Prikupljanje slikovnog materijala.

HISTORIJA

(2 sata sedmično, 70 sati godišnje)

Didaktičko-metodičke napomene

Dužina i značaj perioda koji se izučava u osmom razredu obuhvata nešto više od četiri stoljeća ljudske historije, te stoga zahtijeva veliku pažnju u izboru nastavnih sadržaja. Program sadrži najvažnije događaje, pojave i procese, kao i znamenite ličnosti koje su obilježile razdoblje od kraja 15. stoljeća do prvih decenija 20. stoljeća. Program je poželjno dopuniti sadržajima iz lokalne prošlosti, čime se kod učenika postiže jasnija slika o tome šta od historijske i kulturne baštine njihovog kraja potiče iz ovog perioda.

Da bi shvatio događaje koji su se zbili u prošlosti, učenik mora da ih oživi u svom umu, u čemu veliku pomoć pruža upotreba različitih historijskih tekstova, karata i drugih izvora historijskih podataka (dokumentarni i igrani video i digitalni materijali, muzejski eksponati, ilustracije, kao i obilasci kulturno-historijskih spomenika i posjete ustanovama kulture). Korištenje historijskih karata je od izuzetne važnosti jer one omogućavaju učenicima ne samo da na očigledan i slikovit način dožive prostor na kome se neki od događaja odvijao, već im i pomažu da prate promjene na određenom prostoru kroz vrijeme. Također, jako je važno da učenici u sklopu nastave, posjete muzeje i historijske lokalitete u sredinama u kojima borave, a po mogućnosti i šire. Ovakav pristup u obradi sadržaja omogućava sticanje znanja za cijeli život koje se može koristiti i prenositi na mnoga druga područja. Nastava historije ima uticaja i na razvijanje jezičke i govorne kulture (besjedništvo) jer historijski sadržaji bogate i oplemenjuju jezički fond učenika. Naravno, potrebno je da se sve riječi i pojmovi koji su nepoznati ili nedovoljno dobro poznati učenicima precizno objasne. Gdje god je moguće, treba izbjegavati pojmove visokog nivoa apstraktnosti. Kako nemaju svi učenici jednak dar za verbalno izražavanje, nastavnik će pozitivno vrednovati kada se učenik dobro snalazi na historijskoj karti, postavlja promišljena pitanja ili vješto argumentuje u diskusiji, čak i onda kada je njegovo izražavanje, posmatrano po broju riječi, siromašno.

Posebno mjesto u nastavi historije imaju pitanja, kako ona koja postavlja nastavnik učenicima, tako i ona koja dolaze od učenika, podstaknuta onim što su čuli u učionici ili što su saznali van nje koristeći različite izvore informacija. Dobro osmišljena pitanja nastavnika imaju podsticajnu funkciju za razvoj historijskog mišljenja i kritičke svijesti ne samo u fazi utvrđivanja i sistematizacije gradiva, već i u samoj obradi nastavnih sadržaja. Precizno postavljena pitanja kao poziv na razmišljanje i traganje za odgovorom "kako je uistinu bilo", obezbjeđuju razumijevanje, a samim tim i uspješno pamćenje i trajno usvajanje znanja i vještina kod učenika. U zavisnosti od toga šta nastavnik želi da postigne, pitanja mogu imati različite funkcije, kao što su: fokusiranje pažnje na neki sadržaj ili aspekt, podsticanje poređenja, traganje za pojašnjenjem, procjena mogućih posljedica i slično. Pri tome treba imati na umu da prilikom ocjenjivanja svi učenici trebaju biti informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocjenjivani. Za one nastavne jedinice, koje su u udžbenicima slabo ili nikako obrađene, nastavnik će uložiti više truda, pozvati učenike na veću pažnju i saradnju za vrijeme nastavnog sata i upozoriti ih kako su ti nastavni sadržaji nedovoljno razrađeni ili pak nedostaju u odobrenim udžbenicima. Međutim, to nikako ne treba shvatiti kao prepreku za ostvarenje programa. Naprotiv, takve situacije treba iskoristiti kako bismo poticali učenike da sami dolaze do znanja prikupljajući i analizirajući historijske izvore, te postavljajući ključna pitanja u svrhu istraživanja teme. Na taj način učenici bi trebali da razvijaju konkretne vještine historičara, razlikujući činjenice od pretpostavki, podataka od njihove interpretacije i bitno od nebitnog.

Prilagodavanje programa

Za učenike koji nailaze na prepreke u učenju i učešću prilikom savladavanja Nastavnog plana i okvirnog programa, odnosno za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama, kreira se individualni obrazovni program. Individualni obrazovni program podrazumijeva reduciranje obrazovnih sadržaja u skladu sa sposobnostima, iskustvom, motivacijom, emocionalnom i socijalnom zrelosti, kao i drugim važnim osobinama (kvaliteta pažnje, istrajnost u radu, samokontrola) svakog pojedinog učenika. Pri tome se prevashodno vodi računa o potencijalima učenika i mogućnostima za razvoj, a ne o identifikaciji problema ili smetnji. Individualni obrazovni program, kao i plan rada, razvijaju zajedno nastavnik i stručni tim za podršku učenika sa posebnim obrazovnim potrebama na nivou škole uz učešće roditelja.

Tematska cjelina	I. EVROPA U NOVOM VIJEKU
Nastavne jedinice	• Humanizam i renesansa • Velika geografska otkrića • Reformacija i protivreformacija • Oblici vladavine: apsolutizam i parlamentarizam • Privredni razvoj Zapadne Evrope, Osmanskog carstva i Rusije • Kapitalizam i kapitalističko društvo; industrijska revolucija; gradovi i Nauka, tehnika kultura i umjetnost
Ishodi učenja	• Definiše pojmove <i>humanizam</i> i <i>renesansa</i>. Nabraja najistaknutije predstavnike humanizma i renesanse i njihova djela. Uočava povezanost renesanse sa antikom i srednjovjekovnom kulturom. Obrazlaže na koji način humanizam stavlja čovjeka u centar zanimanja. Prepoznaje uticaj humanizma i renesanse na dalji razvoj evropske umjetnosti i kulture. • Navodi naučne i tehničke pronalaskes koji su omogućili velika geografska otkrića. Pokazuje na karti pravce putovanja portugalskih i španskih moreplovaca i navodi njihova imena. Razlikuje pozitivne i negativne posljedice geografskih otkrića. • Uočava uzroke reformacije: ekonomske, društvene, političke. Pokazuje pravce širenja reformacije na karti i povezuje sa uzrocima njezina širenja. Opisuje protureformaciju, te obrazlaže uzroke i posljedice vjerskih ratova. • Navodi osnovna obilježja apsolutističke monarhije. Opisuje na primjeru Luja XIV apsolutističku monarhiju. Navodi glavne karakteristike građanskog parlamentarizma. Uočava kako različiti oblici vladavine utiču na razvoj društva i sistem ljudskih prava i sloboda. • Opisuje uzroke pojave manufakturnih radionica, te proces organizacije u manufakturnoj proizvodnji. Objašnjava osnovne odlike timarsko-spahijskog sistema u Osmanskom carstvu. Navodi najznačajnije karakteristike feudalizma u Rusiji, te položaja ruskih seljaka. Upoređuje osobenosti privrednog razvoja Zapadne Evrope, Osmanskog carstva i Rusije. • Navodi šta je kapitalizam i povezuje kako su geografska otkrića doprinijeli pojavi i jačanju kapitalizma. Opisuje razliku između kapitalista (građanstva) i radnika. Objašnjava pojam industrijske revolucije. Imenuje osnovne tehničke pronalaskes koji su uticali na pojavu industrije. Uočava posljedice industrijske revolucije na promjene u proizvodnji i svakodnevni život ljudi. • Navodi najistaknutije naučnike i umjetnike te njihova otkrića/djela. Opisuje odlike barokne umjetnosti i njen uticaj na arhitekturu tog doba. Obrazlaže uticaj prosvjetiteljskih ideja na nauku, umjetnost i svakodnevni život.

Indikatori ishoda učenja⁵	Pravi vremensku liniju (lentu vremena) i smješta važne događaje i razvoj iz svjetske historije u njihov hronološki slijed. Objašnjava obilježja novog vijeka (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke prilike). Stavlja u vezu vrijeme i historijska razdoblja. Objašnjava razliku između moći i autoriteta. Povezuje historijske događaje i procese različitih konteksta istog historijskog perioda. Poredi pojedine oblike (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke, te svakodnevni život) društva u srednjem i novom vijeku. Objašnjava kako se uzroci i posljedice događaja razlikuju po važnosti i po uticajima na promjene, npr. lokalni-globalni; trenutačni-dugoročni. Ispituje ulogu i doprinos pojedinca i grupa društvenim, kulturnim i religijskim dešavanjima i aktivnostima. Poredi različite oblike društva (društveni, ekonomski, kulturni, religijski, politički, te svakodnevni život) u prošlosti i sadašnjosti, kao i između dva historijska doba. Određuje neke oblike društva koji su se promijenili i neke koji su ostali isti kroz vrijeme u različitom kontekstu (na nekoliko primjera jednog društva). Poredi sličnosti i razlike antike, srednjeg vijeka i novog vijeka i utvrđuje međusobne uticaje ovih razdoblja. Poredi uzroke i povode određenih historijskih događaja otkrivajući višestrukost njihovih uticaja na posljedice
--	---

	historijskih događanja. Interpretira historijsko znanje potkrepljujući ga dokazima u raspravi pisanjem kraćih historijskih tekstova, crtanjem, grafičkim ili dramskim prikazom; i uz korištenje informacijskih tehnologija tamo gdje je to moguće i primjereno. Izdvaja naučna i tehnološka dostignuća koja su dovela do promjene društvene svijesti.
Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza historijskih izvora. Čitanje i analiza odlomaka književnih djela renesansnih pisaca. dramatizacija–oživjeti likove iz djela renesansnih književnika. Rad na historijskoj karti. Analiza igranih filmova s historijskom tematikom. Izrada lente vremena. Prikupljanje slikovnog materijala i podataka iz historijske literature za učeničku mapu, pano, plakat. Pisanje eseja (život radnika, slobodno vrijeme, prvo putovanje vozom ili parobrodom...), broskog dnevnika, putopisa... Priprema aktivnosti provjere znanja učenika u skladu sa postavljenim standardima.
Tematska cjelina	II. ZEMLJE JUGOISTOČNE EVROPE-NACIONALNI POKRETI
Nastavna jedinica	• Zemlje jugoistočne Evrope pod osmanskim, habsburškom i mletačkom vlasti od 16. do kraja 18. stoljeća • Nacionalno buđenje u susjednim zemljama
Ishodi učenja	• Navodi zemlje jugoistočne Evrope koje su bile pod vlašću Osmanskog carstva, Habsburške monarhije i Mletačke republike. Uočava uzroke i posljedice ratova velikih sila po zemlje i narode jugoistočne Evrope. Analizira stanje i položaj susjednih zemalja i naroda u okvirima Habsburške monarhije i Osmanskog carstva. • Uočava kako su se razvijali nacionalni pokreti u susjednim zemljama. Obrazlaže političke programe nacionalnih pokreta u susjednim zemljama, te navodi najvažnije događaje iz tog vremena. Uočava osnovne ideje sadržane u <i>Načertaniju</i>, te povezuje nastanak velikosrpske politike sa događajima iz skorije prošlosti.

⁵ Primjeri ponašanja/aktivnosti učenika koji pokazuju stepen dostizanja ishoda učenja. Indikatori pokazuju i opisuju razvijenost vještine, znanja i razumijevanja određene oblasti, odnosno komponente i kao takvi moraju biti mjerljivi. (ZJNPP-a za bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik definisana na ishodima učenja, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, Mostar 2013, 43.).

Indikatori ishoda učenja	Pravi liniju vremena s glavnim događajima, osobama i historijskim razdobljima koje proučava. Pronalazi i nabraja razloge zbog kojih se prošlost predstavlja i tumači na različite načine. Objašnjava kako različiti vrijednosni sistemi i tradicije mogu uticati na način kako će se tumačiti određeni događaji iz prošlosti. Stavlja u vezu vrijeme i historijska razdoblja. Povezuje historijske događaje i procese različitih konteksta istog historijskog perioda. Povezuje određeni historijski događaj s društvenim, političkim i ekonomskim kontekstom u kojem je nastao. Ispituje ulogu i doprinos pojedinaca i grupa društvenim, kulturnim i religijskim dešavanjima i aktivnostima. Opisuje i povezuje uzroke i posljedice određenog historijskog događaja i promjene koje je izazvao u društvenom, ekonomskom i političkom kontekstu. Razumije trajanje nekih ideja u vremenu i kako preplitanjem određenih ideja i historijskih događaja može doći do novih historijskih obrazaca. Poredi uzroke i povode određenih historijskih događaja otkrivajući višestrukost njihovih uticaja na posljedice historijskih događanja.
Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza historijskih izvora, pisanje eseja, rad s historijskom kartom. Prikupljanje podataka i slikovnog materijala – izrada plakata, prezentacija... Učenici iznose sopstvena zapažanja – povezuju nove sadržaje sa prethodnim znanjem.
Tematska cjelina	III. GRAĐANSKO DRUŠTVO-NACIONALNE DRŽAVE
Nastavne jedinice	• Nastanak i razvoj Sjedinjenih Američkih Država (SAD) • Francuska građanska revolucija 1789. godine • Francuska u doba Napoleona • Revolucije u Evropi 1848/1849. godine • Ujedinjenje Italije, ujedinjenje Njemačke i Austro-Ugarska nagodba • Građanski rat u SAD-u • Monopolistički kapitalizam, imperijalizam i spolne neravnopravnosti
Ishodi učenja	• Navode uzroke, značaj i posljedice američkog rata za nezavisnost. Objašnjava državno uređenje SAD-a. Uočava značaj Deklaracije o nezavisnosti i Američkog ustava (o podjeli vlasti i pravima ljudi). • Opisuje uređenje francuskog društva uoči revolucije, povezujući tekst udžbenika i karikaturu koja prikazuje tri staleža. Razlikuje kratkoročne od dugoročnih uzroka Francuske revolucije. Opisuje hronološkim redoslijedom ključne događaje koji su doveli do izbijanja revolucije.

	Obrazlaže važnost ideja Deklaracije o pravima čovjeka i građanina za cjelokupno čovječanstvo. • Opisuje dolazak Napoleona na vlast, prati njegova osvajanja na karti. Objašnjava karakter i značaj Napoleonovih ratova. Ističe dobre i loše strane Napoleonove vladavine. Navodi najznačajnije odredbe Bečkog kongresa. • Uočava razlike u uzrocima revolucija u Evropi 1848/49. Upoređuje ciljeve i značaj i revolucija za dalji razvoj Evrope. • Navodi zemlje i ličnosti koje su predvodile proces ujedinjenja Italije (Kamillo Kavur-Pijemont) i ujedinjenja Njemačke (Bizmark-Pruska). Opisuje tok ujedinjenja i ratove koji su vođeni u tom procesu. Uočava značaj i posljedice ujedinjenja Italije i ujedinjenja Njemačke za dalje događaje u Evropi. Navodi najznačajnije odredbe Austro-Ugarske nagodbe povezujući tekst udžbenika i podatke na grafikonu. • Navodi razlike u privrednom razvoju Sjevera i Juga i objašnjava kako su te razlike uticale na izbijanje Građanskog rata u SAD-u. Opisuje kako je rat počeo i koje je ostavio posljedice. Uočava značaj Američkog građanskog rata za dalji napredak SAD-a. • Definiše pojmove: monopolistički kapitalizam i imperijalizam. Navodi najmoćnije ekonomske sile krajem 19. stoljeća. Objašnjava uzroke i posljedice pojave monopola. Uočava osnovne karakteristike imperijalizma i njegove posljedice. Opisuje borbu za ženska prava te postupno mijenjanje položaja žena.
Indikatori ishoda učenja	Određuje neke oblike društva koji su se promijenili i neke koji su ostali isti kroz vrijeme u različitom kontekstu (na nekoliko primjera jednog društva). Povezuje određeni historijski događaj s društvenim, političkim i ekonomskim kontekstom u kojem je nastao. Pravi vremensku liniju (lentu vremena) i smješta važne događaje i razvoj iz svjetske historije u njihov hronološki slijed. Prepoznaje osnovna ljudska prava, te opisuje svoja prava i dužnosti, te prava i dužnosti osoba u neposrednom okruženju. Opisuje i povezuje uzroke i posljedice određenog historijskog događaja i promjene koje je izazvao u društvenom, ekonomskom i političkom kontekstu. Poredi uzroke i povode određenih historijskih događaja otkrivajući višestrukost njihovih uticaja na posljedice historijskih događaja. Objašnjava kako se uzroci i posljedice događaja razlikuju po važnosti i po uticajima na promjene, npr. lokalni-globalni; trenutačni-dugoročni. Opisuje različite načine sticanja moći i vlasti kroz historiju na različitim područjima. Objašnjava razliku između moći i autoriteta. Određuje kojem historijskom razdoblju i prostoru pripadaju različiti ponuđeni historijski događaji. Postavlja različite vremenske linije s glavnim događajima, osobama i historijskim razdobljima koje proučava. Objašnjava obilježja novog vijeka (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke prilike). Povezuje historijske događaje i procese različitih konteksta istog historijskog perioda.
Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza historijskih izvora, rad na historijskoj karti, eseji. Izrada političkih plakata, govora. Upotreba dokumentarnih i igranih filmova (Francuska revolucija, Napoleon). Dramatizacija – Bečki kongres (valcer, „krojenje“ Evrope). Rad na istraživačkim projektima (položaj žene u Novom vijeku). Posjeta jednoj ustanovi za zaštitu ženskih prava. Rad u grupi, usmjereno otkrivanje, diskusija... Procjena znanja učenika na osnovu postavljenih standarda.

Tematska cjelina	IV. EVROPSKE I IZVANEVROPSKE ZEMLJE DO PRVOG SVJETSKOG RATA
Nastavne jedinice	- Borba za kolonije i vojno-politički savezi u Evropi - Međunarodne krize i regionalni sukobi pred Prvi svjetski rat - Nauka, tehnika i kultura na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće
Ishodi učenja	- Imenuje najveće kolonijalne sile i opisuje njihove interese. Opisuje formiranje vojnopolitičkih saveza, te nabroja njihove članice. - Nabroja najveće međunarodne krize pred Prvi svjetski rat i objašnjava razloge njihova izbijanja. Objašnjava razloge aneksije Bosne i Hercegovine. Ističe uzroke i posljedice balkanskih ratova. - Navodi primjere najvažnijih naučnih i tehničkih otkrića, te društvene i kulturne promjene u svakodnevnom načinu života ljudi.

Indikatori ishoda učenja	Povezuje historijske događaje i procese različitih konteksta istog historijskog perioda. Povezuje određeni historijski događaj s društvenim, političkim i ekonomskim kontekstom u kojem je nastao. Objašnjava obilježja novog vijeka (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke prilike). Objašnjava kako se uzroci i posljedice događaja razlikuju po važnosti i po uticajima na promjene, npr. lokalni-globalni; trenutačni-dugoročni. Opisuje i povezuje uzroke i posljedice određenog historijskog događaja i promjene koje je izazvao u društvenom, ekonomskom i političkom kontekstu. Poredi uzroke i povode određenih historijskih događaja otkrivajući višestrukost njihovih uticaja na posljedice historijskih događanja. Ispituje ulogu i doprinos pojedinaca i grupa društvenim, kulturnim i religijskim dešavanjima i aktivnostima. Objašnjava dinamiku kulturoloških promjena i uticaj interakcije različitih kultura na kulture širom svijeta.
Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza historijskih izvora, dokumentarnog i umjetničkog filma. Motivirati učenike da sami osmisle igre za utvrđivanje gradiva (slagalice, križaljke, pitanja za kviz, igre asocijacija...)
Tematska cjelina	V. PRVI SVJETSKI RAT (1914-1918)
Nastavne jedinice	- Početak Prvog svjetskog rata i formiranje frontova u Evropi - Ratne operacije i prilike u zaraćenim zemljama - Revolucije u Rusiji, slom Centralnih sila i rezultati Prvog svjetskog rata
Ishodi učenja	- Navodi uzroke i povod izbijanja Prvog svjetskog rata. Nabroja zaraćene strane (blokove) i ključne države u tim blokovima u Prvom svjetskom ratu. Pokazuje na historijskoj karti glavne frontove i opisuje zbivanja na istim u prvoj godini rata. - Opisuje razloge ulaska Italije i Bugarske u rat. Objašnjava stanje na glavnim frontovima tokom 1915. i 1916. godine. Obrazlaže razloge ulaska SAD u rat. Opisuje uticaj rata na svakodnevni život i promjene položaja žena. - Obrazlaže uzroke i posljedice izlaska Rusije iz rata. Opisuje odlučujuće bitke i slom Centralnih sila. Obrazlaže rezultate i posljedice Prvog svjetskog rata. Pokazuje na karti zemlje koje su formirane nakon Prvog svjetskog rata.

Indikatori ishoda učenja	Provjerava određeno historijsko tumačenje postavljajući pitanja o porijeklu određenog historijskog izvora. Objašnjava kako različiti vrijednosni sistemi i tradicije mogu uticati na način kako će se tumačiti određeni događaji iz prošlosti. Služi se podacima iz hronoloških tabela kako bi odgovorio na postavljeni zadatak. Poredi uzroke i povode određenih historijskih događaja otkrivajući višestrukost njihovih uticaja na posljedice historijskih događaja. Opisuje i povezuje uzroke i posljedice određenog historijskog događaja i promjene koje je izazvao u društvenom, ekonomskom i političkom kontekstu. Objašnjava kako se uzroci i posljedice događaja razlikuju po važnosti i po uticajima na promjene, npr. lokalni-globalni; trenutačni-dugoročni.
Prijedlozi za metodičku obradu	Demonstracija na karti, priprema zadataka za učenike, poticaj učenika na samostalan rad i kreativno razmišljanje. Analiza historijskih izvora, izrada lente vremena, crteža ili modela amfiteatra. Rad na historijskim kartama. Upotreba isječaka dokumentarnih i igranih filmova (Galipolje, Oktobar...)
Tematska cjelina	VI. BOSANSKI EJALET/BOSNA I HERCEGOVINA U 19. STOLJEĆU
Prijedlozi za metodičku obradu	• Reforme u Osmanskom carstvu i Bosanskom ejaletu, Hatišerif od Gilhane • Husein-kapetan Gradašćević i Pokret za autonomiju Bosne • Promjene u uređenju Bosanskog ejaleta u 19. stoljeću • Društvo, privreda, kultura i prosvjeta u Bosni pod osmanskom vlašću u 19. stoljeću • Velika istočna kriza 1875-1878, Berlinski kongres i okupacija Bosne i Hercegovine • Bosna i Hercegovina u vrijeme Austrougarske uprave • Privreda, društvo, kultura i prosvjeta u Bosni i Hercegovini za vrijeme Austro-Ugarske uprave
Ishodi učenja	• Navodi razloge provođenja reformi u Osmanskom carstvu i Bosanskom ejaletu. Objašnjava kratkoročne i dugoročne posljedice reformi po stanovništvo Bosanskog ejaleta. Ističe osnovne odredbe Hatti-šerifa od Gilhane i analizira njegov značaj u kontekstu prilika u kojima je nastao. • Navodi uzroke nezadovoljstva bosanskog plemstva prema Porti. Opisuje organizovanje

	Pokreta za autonomiju i ističe njegove ciljeve. Uočava ulogu i značaj Husein-kapetana Gradaševića te razlog sloma Pokreta za autonomiju. • Upoređuje posljedice intervencije Omer-Lutvi paše sa prethodnim intervencijama osmanske vlasti i procjenjuje njihov uticaj na kasnija dešavanja u Bosni. Navodi administrativne promjene/uređenje Bosanskog ejaleta u drugoj polovini 19. stoljeća. • Analizira strukturu bosanskog društva u 19. stoljeću i stanje u agrarnim odnosima. Opisuje razvoj privrede i kulture. Navodi najznačajnije predstavnike alhamijado književnosti te predstavnike kulturnog preporoda kod katolika i pravoslavaca. • Navodi uzroke koji su doveli do Velike istočne krize. Obrazlaže sukobe političkih interesa i definiše pojam <i>istočno pitanje</i>. Povezuje ciljeve ustanika sa programom <i>Načertanija</i>. Analizira odluke Berlinskog kongresa koje su se odnosile na Bosnu i Hercegovinu. Opisuje tok otpora njenoj okupaciji i navodi najistaknutije vođe. • Opisuje organizaciju austrougarske vlasti u Bosni i Hercegovini. Opisuje glavne karakteristike politike Benjamina Kalaja. Imenuje prve političke stranke i prepoznaje osnove na kojima su formirane. Navodi uzroke i posljedice aneksije Bosne i Hercegovine. Opisuje uređenje Bosanskog sabora 1910. godine i procjenjuje njegov uticaj na politički život u Bosni i Hercegovini. • Opisuje privrednu politiku austrougarske vlasti u Bosni i Hercegovini. Navodi kulturnoprosvjetna društva i najznačajnije pjesnike tog perioda. Opisuje razvoj školstva tokom austrougarske uprave.
Indikatori ishoda učenja	Bira i određuje različite historijske ili arheološke izvore važne za proučavanje određene teme. Razlikuje prednosti i nedostatke raznih historijskih izvora, npr. ko je napravio historijski izvor i koje mu je porijeklo? Interpretira historijsko znanje iznošenjem dokaza u raspravi, uz korištenje informacijskih tehnologija tamo gdje je to moguće i primjereno. Pronalazi i nabraja razloge zbog kojih se prošlost predstavlja i tumači na različite načine. Objašnjava kako različiti vrijednosni sistemi i tradicije mogu uticati na način kako će se tumačiti određeni događaji iz prošlosti. Određuje neke oblike društva koji su se promijenili i neke koji su ostali isti kroz vrijeme u različitom kontekstu (na nekoliko primjera jednog društva). Postavlja različite vremenske linije s glavnim događajima, osobama i historijskim razdobljima koje proučava. Opisuje i povezuje uzroke i posljedice određenog historijskog događaja i promjene koje je izazvao u društvenom, ekonomskom i političkom kontekstu. Poredi uzroke i povode određenih historijskih događaja otkrivajući višestrukost njihovih uticaja na posljedice historijskih događanja. Objašnjava važnost konzerviranja i čuvanja naše prirodne i kulturne baštine, npr. objekata, lokaliteta. Poredi različite oblike društva (društveni, ekonomski, kulturni, religijski, politički, te svakodnevni život) u prošlosti i sadašnjosti, kao i između dva historijska doba. Ispituje ulogu i doprinos pojedinaca i grupa društvenim, kulturnim i religijskim dešavanjima i aktivnostima.
Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza historijskih izvora uz primjenu koncepta multiperspektivnosti, rad na historijskoj karti; izrada lente vremena; pisanje eseja u vezi sa...; posjeta muzeju, kulturno-historijskim spomenicima... Prikupljanje različitih izvora za istraživački projekt (stanovništvo Bosne i Hercegovine-nacionalne manjine; običaji, ishrana...).

Tematska cjelina	VII. BOSNA I HERCEGOVINA (1914-1918)
Nastavne jedinice	• Bosna i Hercegovina u Prvom svjetskom ratu • Bosna i Hercegovina i jugoslovensko pitanje; formiranje Države SHS
Ishodi učenja	• Opisuje prilike u Bosni i Hercegovini neposredno uoči Prvog svjetskog rata. Obrazlaže tok i posljedice Prvog svjetskog rata na tlu Bosne i Hercegovine. Potkrepljuje argumentima stav o ulozi bosanskohercegovačkih vojnika u austrougarskoj vojsci. • Opisuje aktivnosti južnoslavenskih naroda za ujedinjenje. Analizira dijelove teksta Majske i Krfske deklaracije uočavajući različite zamisli o rješenju jugoslavenskog pitanja. Navodi stavove bosanskohercegovačkih političara o državno-pravnom položaju Bosne i Hercegovine nakon rata. Obrazlaže tok stvaranja Države SHS u kontekstu međunarodnih zbivanja i pokazuje njene granice na karti.
Indikatori ishoda učenja	Povezuje određeni historijski događaj s društvenim, političkim i ekonomskim kontekstom u kojem je nastao. Bira i određuje različite historijske ili arheološke izvore važne za proučavanje određene teme. Razlikuje prednosti i nedostatke raznih historijskih izvora, npr. ko je napravio historijski izvor i koje mu je porijeklo? Provjerava određeno historijsko tumačenje postavljajući pitanja o porijeklu određenog historijskog izvora. Pronalazi i nabraja razloge zbog kojih se prošlost predstavlja i tumači na različite načine. Objašnjava važnost konzerviranja i čuvanja naše prirodne i kulturne baštine, npr. objekata, lokaliteta. Povezuje historijske događaje i procese različitih konteksta istog historijskog perioda. Povezuje određeni historijski događaj s društvenim, političkim i ekonomskim kontekstom u kojem je nastao. Opisuje i povezuje uzroke i posljedice određenog historijskog događaja i promjene koje je izazvao u društvenom, ekonomskom i političkom kontekstu. Poredi uzroke i povode određenih historijskih događaja otkrivajući višestrukost njihovih uticaja na posljedice historijskih događanja.
Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza historijskih izvora uz primjenu koncepta multiperspektivnosti. Posjeta muzeju, rad na historijskoj karti. Korištenje interneta i historijske literature, prikupljanje podataka i slikovnog materijala—izrada učeničke mape i plakata. Motivirati učenike da sami osmisle igre za utvrđivanje gradiva (slagalice, križaljke, pitanja za kviz, igre asocijacija...).

Nastavni plan i okvirni program

HISTORIJA

(2 sata sedmično, 68 sati godišnje)

Didaktičko-metodičke napomene

Značaj perioda koji se izučava u devetom razredu zahtijeva posebnu pažnju u izboru nastavnih sadržaja. U programu su obrađeni najvažniji događaji, pojave i procesi, kao i znamenite ličnosti koje su obilježile razdoblje od kraja Prvog svjetskog rata pa sve do kraja 20 stoljeća. Program je poželjno dopuniti sadržajima iz lokalne prošlosti, čime se kod učenika postiže jasnija slika o tome šta od historijske i kulturne baštine njihovog kraja potiče iz ovog perioda (učesće u ratovima, spomenici znamenitim ličnostima, značajne građevine, ustanove kulture i obrazovanja...).

Nastava historije ne bi smjela biti statistička zbirka podataka i izveštaj o tome šta se nekada zbilo, već treba da pomogne učenicima u stvaranju što jasnije slike ne samo o tome šta se tada desilo, već i zašto se to desilo i kakve su posljedice iz toga proistekle. U tom smislu, nastava historije, također, ne bi smjela biti sredstvo ideoloških manipulacija, propagande i prikazivanja prošlosti iz iskrivljene perspektive, niti da tumačenje prošlosti zasniva na proučavanju samo jednog izvora informacija. Spoznaje o drugim narodima i razumijevanje njihovih kultura kroz primjenu multiperspektivnosti, pripremaju učenike za život u multietničkom i multikulturalnom društvu. Savremenim pristupom u podučavanju, nastavnici treba da organizuju interaktivno učenje, tj. nastavu u kojoj će se učenici aktivno i odgovorno uključiti u procesu učenja. Da bi shvatio događaje koji su se zbili u prošlosti, učenik mora da ih oživi u

svom umu, u čemu veliku pomoć pruža upotreba različitih historijskih tekstova, karata i drugih izvora historijskih podataka (dokumentarni i igrani filmovi, muzejski eksponati, ilustracije, obilasci kulturno-historijskih spomenika i slično). Korištenje historijskih karata je od izuzetne važnosti jer one omogućavaju učenicima ne samo da na očigledan i slikovit način dožive prostor na kome se neki od događaja odvijao, već im i pomažu pratiti promjene na određenom prostoru kroz vrijeme. Također, jako je važno da učenici u sklopu nastave, posjete muzeje, spomen sobe i historijske lokalitete u sredinama u kojima borave, a po mogućnosti i šire. Ovakav pristup u obradi sadržaja omogućava sticanje znanja za cijeli život koje se može koristiti i prenositi na mnoga druga područja.

Posebno mjesto u nastavi historije imaju pitanja, kako ona koja postavlja nastavnik učenicima, tako i ona koja dolaze od učenika, podstaknuta onim što su čuli u učionici ili što su saznali van nje koristeći različite izvore informacija. Dobro osmišljena pitanja nastavnika imaju podsticajnu funkciju za razvoj historijskog mišljenja i kritičke svijesti ne samo u fazi utvrđivanja i sistematizacije gradiva, već i u samoj obradi nastavnih sadržaja. Precizno postavljena pitanja kao poziv na razmišljanje i traganje za odgovorom „kako je uistinu bilo“, obezbjeđuju razumijevanje, a samim tim i uspješno pamćenje i trajno usvajanje znanja i vještina kod učenika. U zavisnosti od toga šta nastavnik želi da postigne, pitanja mogu imati različite funkcije, kao što su: fokusiranje pažnje na neki sadržaj ili aspekt, podsticanje poređenja, traganje za pojašnjenjem, procjena mogućih posljedica i slično. Pri tome treba imati na umu da prilikom ocjenjivanja svi učenici trebaju biti informisani o kriterijima na osnovu kojih se ocjenjuju.

U radu sa učenicima poželjno je izbjegavati fragmentarno i izolovano znanje historijskih činjenica jer ono ima najkraće trajanje u pamćenju i najslabiji transfer u sticanju drugih znanja i vještina. Stoga, u nastavi treba što više koristiti zadatke koji zahtijevaju primjenu naučenog u razumijevanju i rješavanju svakodnevnih problemskih situacija.

Za one nastavne jedinice, koje su u udžbenicima slabo ili nikako obrađene, nastavnik će uložiti više truda, pozvati učenike na veću pažnju i saradnju za vrijeme nastavnog sata i upozoriti ih kako su ti nastavni sadržaji nedovoljno razrađeni ili pak nedostaju u odobrenim udžbenicima. Međutim, to nikako ne treba shvatiti kao prepreku za ostvarenje programa. Naprotiv, takve situacije treba iskoristiti kako bismo poticali učenike da sami dolaze do znanja prikupljajući i analizirajući historijske izvore, te postavljajući ključna pitanja u svrhu istraživanja teme. Na taj način učenici bi trebali da razvijaju konkretne vještine historičara, razlikujući činjenice od pretpostavki, podataka od njihove interpretacije i bitno od nebitnog.

Prilagođavanje programa

Za učenike koji nailaze na prepreke u učenju i učesću prilikom savladavanja Nastavnog plana i okvirnog programa, odnosno za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama, kreira se individualni obrazovni program. Individualni obrazovni program podrazumijeva reduciranje obrazovnih sadržaja u skladu sa sposobnostima, iskustvom, motivacijom, emocionalnom i socijalnom zrelosti, kao i drugim važnim osobinama (kvaliteta pažnje, istrajnost u radu, samokontrola) svakog pojedinog učenika. Pri tome se prevashodno vodi računa o potencijalima učenika i mogućnostima za razvoj, a ne o identifikaciji problema ili smetnji. Individualni obrazovni program, kao i plan rada, razvijaju zajedno nastavnik i stručni tim za podršku učenika sa posebnim obrazovnim potrebama na nivou škole uz učesće roditelja.

Tematska cjelina	I. SVIJET IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA
Nastavne jedinice	• Versajski mirovni ugovor i Društvo (Liga) naroda • Svjetska ekonomska kriza • Stanje i prilike u izvanevropskim zemljama od 1918-1939. godine • Zemlje liberalne demokratije i socijalizam u Rusiji/Sovjetskom savezu (SSSR) • Fašizam u Italiji i nacizam u Njemačkoj • Međunarodne suprotnosti i sukobi; put u Drugi svjetski rat • Nauka, tehnika i kultura između dva svjetska rata
Ishodi učenja	• Navodi odluke Versajskog mira i na historijskoj karti pokazuje promjene granica u Evropi i na Bliskom istoku prije i poslije Prvog svjetskog rata. Analizira izvore (mirovni ugovori s poraženim državama i posebno Vilsonovih “14 tačaka”). Uočava i obrazlaže uzročno-posljedičnu vezu između versajskog sistema i Drugog svjetskog rata. Opisuje nastanak te navodi ciljeve i slabosti Društva naroda • Uočava i obrazlaže uzroke i posljedice svjetske ekonomske krize, povezujući tekst udžbenika, podatke na grafikonu i slikovni materijal koji prikazuje uticaj krize na život stanovništva. Navodi reforme koje su poduzete za izlazak iz krize. • Analizira i upoređuje uticaj Prvog svjetskog rata i njegove posljedice na prilike u izvanevropskim zemljama u međuratnom periodu. • Obrazlaže šta je liberalna demokratija i navodi njena osnovna obilježja. Objašnjava razlike u vrijednostima i načelima između demokratskog i nedemokratskog društva te argumentuje prednosti života u demokratiji. Navodi šta je socijalizam/komunizam i na osnovu izvora opisuje život građana za vrijeme staljinove diktature/staljinizma. • Objašnjava šta je fašizam, a šta nacizam. Opisuje dolazak fašista i nacista na vlast, te obrazlaže kako su ovi totalitarni režimi uticali na život građana (stradanja po političkoj, nacionalnoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi) između dva svjetska rata. Upoređuje po sličnostima i razlikama glavne odlike navedenih totalitarnih režima (fašizma i nacizma). • Opisuje fašističke/nacističke agresije u drugoj polovini 30-ih godina 19. stoljeća. Analizira politiku popuštanja demokratske Evrope naspram totalitarnih režima i objašnjava političke odnose evropskih zemalja tog perioda. • Opisuje najvažnije naučne, tehničke i kulturne promjene u međuratnom razdoblju. Objašnjava ulogu nauke i tehnologije u razvoju privrede. Imenuje odabrane umjetnike (umjetnička djela) ili umjetničke stilove i pronalazače tog doba.

Indikatori ishoda učenja⁶	Proučava određenu temu, postavlja ključna pitanja i određuje različite odgovarajuće izvore u svrhu istraživanja teme. Tumači određene historijske događaje na osnovu didaktički oblikovanih izvora. Objašnjava razliku između moći i autoriteta. Upoređuje društvene sisteme građanske demokratije i diktature. Razlikuje posebnosti državne demokratske vlasti, s naglaskom na predstavničku i direktnu demokratiju. Ukazuje na ključna obilježja međuratnog perioda, analizirajući društvene, ekonomske, kulturne i političke prilike. Procjenjuje i potkrepljuje dokazima kako promjena i razvoj ne dovode uvijek i do napretka društva. Objašnjava osnovna ljudska prava i njihovu univerzalnost. Procjenjuje uzroke promjena određenih oblika društva analizirajući uticaje različitih konteksta na historijske događaje kroz historijsko vrijeme. Povezuje historijske događaje i procese različitih konteksta istog historijskog razdoblja. Objašnjava vrijednosti pojedinca, ideja i događaja u oblikovanju društva. Objašnjava i upoređuje načine dolaska do moći i vlasti kroz historiju i na različitim područjima. Analizira primjere uticaja nauke i tehnologije na razvoj privrede.
Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza historijskih izvora (poređenje 14 tačaka i odredbi mirovnih ugovora). Pisanje eseja, rad s historijskom kartom. Prikupljanje podataka i slikovnog materijala–izrada plakata, karikatura, prezentacija. Analiza dokumentarnih i igranih filmova. Dramatizacija–Musolinijevi i Hitlerovi govori. Istražiti literaturu, pronaći fotografije, karikature, isječke iz novina koje svjedoče o tom vremenu, analizirati ih i prezentirati.

Tematska cjelina	II. DRUGI SVJETSKI RAT (1939-1945)
Nastavne jedinice	• Početak i tok Drugog svjetskog rata do 1941. godine • Proširenje rata i formiranje antifašističke koalicije • Holokaust i drugi ratni zločini u Drugom svjetskom ratu • Velike bitke–prekretnice u ratu i kapitulacija Italije • Savezničke konferencije i završna faza rata; Kapitulacija Njemačke i Japana
Ishodi učenja	• Obrazlaže uzroke, povod i opisuje tok Drugog svjetskog rata do 1941. godine. Pokazuje na karti proces njemačkog osvajanja u prvoj fazi rata (Poljska, Danska, Norveška, Belgija, Holandija, Francuska). • Prepričava svojim riječima napad Njemačke na SSSR. Obrazlaže zašto je došlo do formiranja antifašističke koalicije i u čemu je njen značaj. Procjenjuje uloga žena u Drugom svjetskom ratu. • Objašnjava položaj civilnog stanovništva u ratnim uvjetima i navodi primjere holokausta, genocida, materijalne i ljudske žrtve. Procjenjuje značaj suđenja ratnim zločincima u Drugom svjetskom ratu. Nabraja najznačajnije frontove i bitke Drugog svjetskog rata. Objašnjava značaj ratišta u sjevernoj Africi i na Dalekom istoku. Analizira značaj kapitulacije Italije za dalji tok rata. • Nabraja najvažnije savezničke konferencije i navodi njihove najvažnije odluke (Teheran, Jalta, Potsdam). Navodi kako je i kada došlo do kapitulacije Njemačke i Japana. Analizira karakter i posljedice Drugog svjetskog rata.

⁶ Primjeri ponašanja/aktivnosti učenika koji pokazuju stepen dostizanja ishoda učenja. Indikatori pokazuju i opisuju razvijenost vještine, znanja i razumijevanja određene oblasti, odnosno komponente i kao takvi moraju biti mjerljivi. (ZJNPP-a za bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik definisana na ishodima učenja, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, Mostar 2013, 43.).

Indikatori ishoda učenja	Izrađuje i koristi hronološku tabelu pri opisu ključnih događaja iz Drugog svjetskog rata, te odgovara na postavljena pitanja i zadatke. Kritički iznosi svoj stav prema ratnim sukobima uopće. Pronalazi i demonstrira na karti podatak koji se traži. Objašnjava osnovna ljudska prava i njihovu univerzalnost. Proučava određenu temu, postavlja ključna pitanja i određuje različite odgovarajuće izvore u svrhu istraživanja teme. Prikuplja podatke iz određenih didaktički oblikovanih izvora kako bi ispitao prošlost. Interpretira historijsko znanje iznošenjem dokaza u raspravi, uz korištenje informacijskih tehnologija tamo gdje je to moguće i primjereno. Bira kulturno-historijske spomenike, simbole kako bi objasnio kulturu sjećanja. Samostalno izrađuje sinhroniziranu tabelu za određeno historijsko razdoblje. Povezuje historijske događaje i procese različitih konteksta istog historijskog razdoblja. Poredi sadašnjost s prošlošću procjenjujući posljedice. Naznačuje ključne prekretnice u svjetskoj historiji, odnosno Drugom svjetskom ratu, potkrepljujući ih dokazima o tome do kojih je promjena došlo i koje su posljedice tih promjena. Tumači događaje iz prošlosti u okviru konteksta u kojem se događaj odvijao, a ne u odnosu na savremene norme i vrijednosti. Procjenjuje razlike uzroka i posljedica događaja po važnosti i kategorijama, npr. trenutni-dugoročni; direktni-indirektni; lokalni-globalni. Objašnjava uzroke i potkrepljuje ih dokazima zašto je počeo Drugi svjetski rat, kao i koje su posljedice tog rata kroz historiju.
Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza historijskih izvora, igranih, dokumentarnih filmova i književnih djela s ratnom tematikom, izrada lente vremena, historijske karte s naglaskom na najznačajnije bitke Drugog svjetskog rata. Pisanje biografije o važnijim osobama iz navedenog razdoblja. Poticati učenike na istraživački rad– intervju s preživjelim sudionicima Drugog svjetskog rata i njihovim porodicama kako bi dobili podatke kojim će potkrijepiti svoj stav. Obilazak i fotografisanje značajnih lokaliteta vezanih uz Drugi svjetski rat (spomen-obilježja...). Motivirati učenike da sami osmisle igre za utvrđivanje gradiva (slagalice, križaljke, pitanja za kviz, igre asocijacija...)
Tematska cjelina	III. EVROPA I SVIJET (1945-2000)
Nastavne jedinice	• Međunarodni odnosi nakon Drugog svjetskog rata • Lokalni ratovi i političke krize u svijetu • Nastanak bloka zemalja „trećeg svijeta“ i njihova politika • Integracijski procesi u Evropi • Slom socijalističkog sistema u Evropi • Nauka, tehnika i kultura savremenog doba
Ishodi učenja	☑ Tumači pojmove „međunarodni odnosi“ i „međunarodni akteri“. Opisuje nastanak, ulogu i glavna tijela OUN-a, te procjenjuje njen značaj za očuvanje mira u svijetu. Analizira i vrednuje Povelju Ujedinjenih naroda. Upoređuje društvene sisteme u državama Zapadnog bloka i Istočnog bloka i objašnjava postupno širenje hladnog rata u drugoj polovici 40-ih godina. Prepozna je na karti

	države koje su pripadale NATO paktu i one koje su pripadale Varšavskom savezu. • Nabraja najznačajnije regionalne ratove i političke krize u drugoj polovici 20. stoljeća i objašnjava zašto je do njih došlo. Pokazuje na karti veća krizna žarišta u svijetu nakon Drugog svjetskog rata. • Opisuje kraj evropskih imperija u Africi i Aziji (francuski i/ili britanski primjer). Analizira politiku zemalja „trećeg svijeta“ i dovodi je u vezu sa položajem tih zemalja (ekonomskim, privrednim, političkim...). Procjenjuje značaj Pokreta nesvrstanih u kontekstu hladnog rata. Opisuje glavne probleme u razvoju bivših kolonija. • Tumači pojam i opisuje historiju evropskih integracija. Objašnjava uređenje Evropske unije, njene glavne vrijednosti i ciljeve, obaveze država članica i ulogu građana u evropskim integracijama. Analizira političke, kulturne i ekonomske efekte evropskog ujedinjenja i procjenjuje prednosti i nedostatke ulaska Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju. • Opisuje slom socijalističkog sistema u zemljama Istočnog bloka i prepoznaje na karti novonastale države. Analizira posljedice tog sloma. • Navodi najvažnija dostignuća iz oblasti nauke i tehnike i objašnjava kulturne tokove savremenog doba.
Indikatori ishoda učenja	Identifikuje najvažnije međunarodne aktere i objašnjava njihov uticaj na međunarodne procese. Razlikuje međunarodne političke od ekonomskih i finansijskih organizacija, opisuje njihovo djelovanje i objašnjava odnose između njih i država članica. Poredi sadašnjost s prošlošću procjenjujući posljedice. Analizira određene historijske događaje iz vremena u kojem su nastali, a ne s gledišta današnjice. Poredi određene oblike društva kroz historijska razdoblja i regije, kako bi utvrdio probleme koji traju. Raspravlja o određenim oblicima društva (društvenom, ekonomskom, kulturnom, religijskom, političkom, te svakodnevnom životu) s obje strane „željezne zavjese“. Ispituje (istražuje) i poredi društvene, kulturne, političke, ekonomske i religijske norme i vrijednosti zapadne civilizacije s drugim kulturama u svijetu. Objašnjava uzroke i potkrepljuje ih dokazima zašto je nešto nastalo, kao i koje su posljedice, koje prati kroz historiju. Objašnjava polazišta ideje o ujedinjenju Evrope. Opisuje uređenje Evropske unije, njene glavne vrijednosti ciljeve i tijela vlasti te kriterije pridruživanja i obaveze država članica. Objašnjava pripremljenost te prednosti i nedostatke ulaska Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju. Bira historijske događaje koji su bili značajni za današnja događanja (historijski su im prethodili) od onih koji nisu relevantni. Prikuplja podatke iz određenih didaktički oblikovanih izvora kako bi opisao proces dekolonizacije iz perspektive kolonijalnih metropola i bivših kolonija. Pronalazi i demonstrira na karti podatak koji se traži. Samostalno izrađuje sinhroniziranu tabelu za određeno historijsko razdoblje, te odgovara na postavljena pitanja i zadatke.
Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza historijskih izvora, eseji, rad na historijskoj karti, hronološkim i sinhronističkim tabelama. Prikupljanje slikovnog materijala za ilustraciju određene situacije/događaja, izrada plakata i učeničkih mapa, prezentacija. Analiza nekog umjetničkog djela, uključujući elemente oblika, boje i tekture. Vođenje debate o nekom konkretnom pitanju. Motivirati učenike da sami osmisle igre za utvrđivanje gradiva (slagalice, križaljke, pitanja za kviz, igre asocijacija...)

Tematska cjelina	IV. BOSNA I HERCEGOVINA (1918-1992)
Nastavne jedinice	• Formiranje Kraljevine SHS i položaj Bosne i Hercegovine do 1929. godine • Bosna i Hercegovina u vrijeme šestojanuarske diktature • Kraj šestojanuarske diktature i sporazum Cvetković-Maček • Privredni i kulturno-obrazovni život između dva svjetska rata • Bosna i Hercegovina u Drugom svjetskom ratu (1941-1945) • Narodnooslobodilački pokret u Bosni i Hercegovini • Obnova bosanskohercegovačke državnosti AVNOJ i ZAVNOBiH • Bosna i Hercegovina u socijalističkoj Jugoslaviji • Sukob Tito-Staljin i period samoupravljanja • Razvoj Bosne i Hercegovine u okviru SFRJ
Ishodi učenja	☐ Obrazlaže tok stvaranja Kraljevstva SHS u kontekstu međunarodnih zbivanja. Kritički procjenjuje položaj Bosne i Hercegovine u Kraljevstvu/Kraljevini SHS. Opisuje političko uređenje prema Vidovdanskom ustavu i prosuđuje ulogu Mehmeda Spahe u njegovom donošenju.
Ishodi učenja	• Obrazlaže uzroke uvođenja šestojanuarske diktature. Upoređuje obilježja razdoblja parlamentarizma s razdobljem diktature. • Opisuje političke prilike koje su dovele do kraja šestojanuarske diktature. Navodi osnove sporazuma Cvetković-Maček i povezuje ga sa savremenim procesima i tokovima. Razlikuje i izdvaja kratkoročne od dugoročnih posljedica sporazuma Cvetković-Maček na Bosnu i Hercegovinu i njene stanovnike. • Navodi privredne i kulturno-obrazovne prilike i objašnjava njihove tokove u Bosni i Hercegovini između dva svjetska rata. Imenuje kulturno-prosvjetna društva, časopise, istaknute bosanskohercegovačke književnike i umjetnike. • Opisuje slom Kraljevine Jugoslavije i pokazuje na karti kako je podijeljena njena teritorija. Opisuje šta je za Bosnu i Hercegovinu značio nastanak NDH i kakva je bila njena politika prema Bošnjacima, Srbima, Jevrejima i Romima. Prepoznaje fašističke ideologije, analizirajući uticaj njihovih ideja naspram Bosne i Hercegovine. Osuđuje genocidnu politiku i politiku terora nad građanima. ☐ Opisuje početak ustanka protiv okupatora i navodi ciljeve NOP-a. Nabraja najznačajnije ratne operacije koje su u Drugom svjetskom ratu vođene na tlu Bosne i Hercegovine i procjenjuje doprinos Bosne i Hercegovine u pobjedi NOP-a nad fašizmom. • Objašnjava nastanak, izgradnju i djelovanje organa narodne vlasti pod vođstvom NOP-a. Imenuje najznačajnije predstavnike NOP-a iz Bosne i Hercegovine. Procjenjuje važnost ZAVNOBiH-a za državnost Bosne i Hercegovine. Analizira i vrednuje Deklaraciju o pravima građana Bosne i Hercegovine te tako ističe važnost demokratskih vrijednosti kao temelj poštivanja ljudskih prava, spolne, vjerske i nacionalne ravnopravnosti. • Identificira glavne probleme s kojima se Bosna i Hercegovina suočila nakon Drugog svjetskog rata. Nabraja i pokazuje na karti države koje su nekada bile u sastavu socijalističke Jugoslavije. Razlikuje proklamovano federativno od stvarnog centralističkog uređenja FNRJ/SFRJ. Opisuje promjene u privredi i društvu u Bosni i Hercegovini nakon 1945. te njihov uticaj na svakodnevni život. • Analizira uzroke i posljedice sukoba Tito-Staljin (Goli Otok, Cazinska buna). Objašnjava pojam <i>radničko samoupravljanje</i>. Analizira važnost nacionalnog priznanja bosanskohercegovačkih muslimana i razlikuje nacionalni od vjerskog identiteta. Navodi osnovne karakteristike Ustava iz 1974. godine i procjenjuje njegov značaj u kontekstu raspada SFRJ.

	Izdvaja osnovne odlike privrednog, društvenog i kulturno-obrazovnog razvoja Bosne i Hercegovine do kraja 1960-ih godina. Identifikuje i rangira po važnosti elemente koji su uvjetovali ubrzani razvoj Bosne i Hercegovine od kraja 60-ih i početka 70-ih godina 20. stoljeća. Imenuje najistaknutije književnike i umjetnike tog perioda i povezuje ih sa stečenim znanjem iz drugih predmeta (Bosanski/Hrvatski/Srpski jezik i književnost, Muzička kultura, Likovna kultura...)
Indikatori ishoda učenja	Razlikuje činjenice koje se mogu utvrditi od mišljenja i vrijednosnih procjena. Tumači prošlost na osnovu didaktički oblikovanih izvora, otkriva različita historijska stajališta na historijske događaje i određuje kontekst u kojem su ta gledišta nastala (kritičko mišljenje). Procjenjuje određene sadržaje, odnosno kako historičar konstruira historiju pišući o događajima iz prošlosti i prosuđuje zašto historija nije u cijelosti objektivna ili neutralna. Bira kulturno-historijske spomenike, simbole kako bi objasnio (kulturu sjećanja) njihova različita tumačenja. Koristi hronološku tabelu pri opisu određenoga historijskog razdoblja, te odgovara na postavljena pitanja i zadatke. Ukazuje na ključna obilježja određenog historijskog razdoblja analizirajući društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke prilike uz događaje koji su obilježili njegov početak i kraj. Analizira određene historijske događaje iz vremena u kojem su nastali, a ne s gledišta današnjice. Uočava kako se mijenja stajalište u zavisnosti od vremena i prostora. Poredi određene oblike (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke, te svakodnevni život) društva kroz historijska razdoblja i regije, kako bi utvrdio probleme koji traju. Procjenjuje uzroke promjena određenih oblika društva analizirajući uticaje različitih konteksta na historijske događaje kroz historijsko vrijeme. Diskutuje o svom zavičaju i njegovoj prošlosti – kulturnoj i historijskoj. Daje kritički osvrt na promjene u širem historijskom
	kontekstu i kontekstu životne sredine. Razumije i međusobno razlikuje uzrok i posljedicu određenih historijskih pojava. Objašnjava uzroke i potkrepljuje ih dokazima zašto je nešto nastalo, kao i koje su posljedice, koje prati kroz historiju. Bira historijske događaje koji su bili značajni za današnja događanja (historijski su im prethodili) od onih koji nisu relevantni.
Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza historijskih izvora uz primjenu multiperspektivnosti, rad na historijskoj karti. Dramatizacija (zasijedanje ZAVNOBiH-a; sporazum Cvetković-Maček i sl.). Korištenje interneta i historijske literature, prikupljanje podataka i slikovnog materijala – izrada učeničke mape i plakata. Posjeta muzeju, historijskom lokalitetu, ili kulturno-historijskim spomenicima. Pisanje eseja o položaju Bosne i Hercegovine. Pisanje biografija osoba o kojima se uči. Pravljenje karte s bitnim podacima o nekom događaju. Provođenje istraživanja od strane učenika kako bi dobili podatke kojima će potkrijepiti svoj stav.

Tematska cjelina	V. BOSNA I HERCEGOVINA (1992-2000) ⁷
Nastavne jedinice	• Raspad SFRJ i međunarodno priznanje Republike Bosne i Hercegovine • Početak agresije i organizacija otpora na tlu Republike Bosne i Hercegovine • Armija Republike Bosne i Hercegovine i ostale vojne formacije u ratu 1992-1995. • Opsada Sarajeva i drugih bosanskohercegovačkih gradova; urbicid i kulturocid • Etničko čišćenje, ratni zločini i zločini protiv čovječnosti počinjeni u Bosni i Hercegovini 1992-1995. • Genocid nad Bošnjacima u Srebrenici 1995. godine • Dejtonski mirovni sporazum i okončanje rata u Bosni i Hercegovini • Istaknute ličnosti i događaji u borbi za cjelovitu i nezavisnu Bosnu i Hercegovinu 7 Društveno-politički i privredni procesi u Bosni i Hercegovini 1996-2000.
Ishodi učenja	• Opisuje političku i privrednu krizu 80-ih godina 20. stoljeća i različite zamisli o preuređenju SFR Jugoslavije. Opisuje raspad SKJ, višestranačje i prve poslijeratne višestranačke izbore u Bosni i Hercegovini. Objašnjava put do međunarodnog priznanja Republike Bosne i Hercegovine. • Definiše pojam <i>agresija</i>. Opisuje početak agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Ukazuje na značaj Patriotske lige, Teritorijalne odbrane, policije i drugih dijelova oružanih snaga za organizaciju i pružanje otpora Jugoslovenskoj narodnoj armiji i drugim snagama stavljenim u funkciju borbe protiv jedinstvene i suverene Bosne i Hercegovine. • Procjenjuje i obrazlaže ulogu Armije Republike Bosne i Hercegovine i ostalih vojnih formacija na tlu Bosne i Hercegovine u periodu 1992-1995. Objašnjava karakter rata. Nabraja i obrazlaže najznačajnije ratne događaje i operacije na području zavičaja i šire. Analizira i upoređuje sporazum Cvetković-Maček iz 1939. godine sa ulogom susjednih zemalja tokom rata u Bosni i Hercegovini (1992-1995). • Opisuje kvalitet svakodnevnog života stanovnika pod opsadom pri čemu navodi primjere iz bližeg i daljeg okruženja (primjeri iz zavičaja, sarajevski tunel spasa, život u zaštićenim zonama Sarajeva, Žepe, Srebrenice, Bihaća...). Objašnjava šta je urbicid i kulturocid i kao primjer navodi paljenje i rušenje urbanih sredina, vjerskih objekata i drugih kulturno-historijskih spomenika u bližem i daljem okruženju. Opisuje zločine nastale kao posljedica sistematskog rušenja urbanih odnosno gradskih područja, pri čemu navode primjere: Markala (Sarajevo), Kapije (Tuzla), Zenice i drugih. Izdvaja događaje i mjesta njihove komemoracije koji su značajni za današnjicu. 7 Opisuje osnovne pojmove koji se vežu za rat u Bosni i Hercegovini, kao što su <i>etničko čišćenje, progoni, koncentracioni logori, genocid, segregacija</i> itd. Navodi uzroke koji su doveli do činjenja ovakvih djela. Navodi posljedice politike etničkog čišćenja i povezuje ih sa današnjicom. Opisuje simboliku bijelih traka iz 1992. godine. • Opisuje događaje koji su se dogodili u Srebrenici i istočnoj Bosni 1992-1995. Izdvaja najznačajnije posljedice genocida nad Bošnjacima u Srebrenici. Objašnjava zašto je važno njegovati kulturu sjećanja na genocid u Srebrenici i druge zločine počinjene na tlu Bosne i Hercegovine. Procjenjuje značaj Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju i procesuiranja svih ratnih zločina za skidanje kolektivne odgovornosti sa naroda pri čemu navodi

⁷ Okvirni izvori informacija za ovu tematsku cjelinu nalaze se u prilogu

	najvažnije presude. • Navodi najvažnije odredbe Dejtonskog mirovnog sporazuma i analizira njegove posljedice na ukupne društveno-političke i privredne prilike u Bosni i Hercegovini. • Navodi ličnosti koje su se istakle u borbi za cjelovitu i nezavisnu Republiku Bosnu i Hercegovinu (1992-1995), obrazlažući njihov doprinos i ulogu u toj borbi. Analizira značajne datume iz tog perioda i opisuje događaje vezane za njih. □ Objašnjava politički, društveni i ekonomski razvoj Bosne i Hercegovine 1996-2000. godine. Opisuje prilike u Bosni i Hercegovini neposredno nakon rata: obnova razorenih gradova i infrastrukture, privreda, povratak izbjeglih i raseljenih lica na svoja ognjišta. Ukazuje na važnost i značaj opstanka u svojim domovima izbjeglih, prognanih i raseljenih lica koja su se vratila u prijeratna mjesta prebivališta.
Indikatori ishoda učenja	Proučava određenu temu, postavlja ključna pitanja i određuje različite odgovarajuće izvore u svrhu istraživanja teme. Interpretira historijsko znanje iznošenjem dokaza u raspravi, pisanjem kraćih historijskih tekstova, crtanjem, grafičkim ili dramskim prikazom i uz korištenje informacijskih tehnologija tamo gdje je to moguće i primjereno. Koristi hronološku tabelu pri opisu određenoga historijskog razdoblja, te odgovara na postavljena pitanja i zadatke. Analizira uzroke koji su uticali na pisanje historije i procjenjuje zašto o pojedinim događajima iz prošlosti nije u cijelosti pisano objektivno ili neutralno. Razlikuje značajne podatke od nevažnih, ključne od sporednih i provjerljive od neprovjerljivih podataka u historijskim kazivanjima i pričama. Bira kulturno-historijske spomenike, simbole kako bi objasnio (kulturu sjećanja) njihova različita tumačenja. Objašnjava kako i zašto se mogu razlikovati sjećanja ljudi o prošlosti. Poredi sadašnjost s prošlošću procjenjujući posljedice. Analizira određene historijske događaje iz vremena u kojem su nastali, a ne s gledišta današnjice. Procjenjuje uzroke promjena određenih oblika društva analizirajući uticaje različitih konteksta na historijske događaje kroz historijsko vrijeme. Prepoznaje promjene političkih sistema i njihovih struktura u prošlosti. Tumači kretanja stanovništva (migracije), mijenjanje različitih oblika životnih sredina i naselja, koristeći različite mape i dokumente. Diskutuje o svom zavičaju i njegovoj prošlosti. Objašnjava uzroke i potkrepljuje ih dokazima zašto je nešto nastalo, kao i koje su posljedice, koje prati kroz historiju. Bira historijske događaje koji su bili značajni za današnja događanja (historijski su im prethodili) od onih koji nisu relevantni. Razlikuje uzroke i posljedice, imajući na umu: višestruke uzroke određenog događaja; važnost uticaja određenih osoba u historiji; uticaj ideja, ljudskih interesovanja i vjerovanja. Opisuje privredne djelatnosti zavičaja i države. Prepoznaje nivoe vlasti i razlikuje njihove predstavnike.
Prijedlozi za metodičku obradu	Analiza historijskih izvora uz primjenu koncepta multiperspektivnosti. Rad na historijskoj karti - pronaći mjesta ratnih stradanja i analizirati značajne ratne događaje i velika ratna stradanja. Intervju učesnika, prikupljanje i kritička analiza novinskih i drugih članaka/izvještaja o ratnim i postratnim događajima. Gledanje i kritička analiza dokumentarnih i igranih filmova o navedenom razdoblju. Izrada lente vremena, pisanje eseja u vezi sa...; pisanje pisma naslovljeno na... sa preporukama za promjene u oblasti... Pisanje biografija osoba o kojima se uči. Pravljenje karte s bitnim podacima o nekom događaju. Provođenje istraživanja od strane učenika kako bi dobili podatke kojim će potkrijepiti svoj stav. Posjeta muzeju, kulturno-historijskim spomenicima ili mjestu stradanja s odavanjem počasti poginulim i stradalim borcima i civilima.

Profil i stručna sprema nastavnika

Nastavu historije mogu izvoditi nastavnici koji su završili fakultet:

- ☐ grupa historija ili gdje je historija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi, ako je to naznačeno u diplomi ili drugoj javnoj ispravi.

PRILOG

Okvirni izvori informacija za tematsku cjelinu “Bosna i Hercegovina (1992-2000)”

Literatura:

1. Bećirević Edina, *Na Drini genocid: istraživanje organiziranog zločina u istočnoj Bosni*, Sarajevo 2009.
2. Biserko Sonja, *Bosna i Hercegovina – jezgro velikosrpskog projekta*, Beograd 2006.
3. Čekić Smail, *Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu – planiranje, priprema, izvođenje*, Sarajevo 2004.
4. Čekić Smail, *Genocid i istina o genocidu u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 2012.
5. Donia Robert, *Iz Skupštine Republike Srpske 1991-1996*, Tuzla 2012.
6. Felić Bejdo, *Peti korpus (1992-1995)*, Sarajevo 2002.
7. Grupa autora, *Treći korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine (1992-1995)*, Zenica 2014.
8. Grupa autora, *Prvi korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 2017.
9. Grupa autora, *Tešanj 1992-1995, dokumenti*, Tešanj 2000.
10. Grupa autora, *1993.- Prelomna godina rata za odbranu Bosne i Hercegovine*, Zbornik radova, Sarajevo 2011.
11. Grupa autora, *Opsada Sarajeva*, Zenica 2014.
12. Gutman Roy, *Svjedok genocida*, Zenica, 1995.
13. Hartmann Florence, *Krv realpolitike - Afera Srebrenica*, Sarajevo 2015.
14. Halilović Jasminko, *Djetinjstvo u ratu, Sarajevo 1992-1995*, Sarajevo 2013.
15. Hartmann Florence, *Mir i kazna*, Sarajevo 2007.
16. Holbrooke Richard, *Završiti rat*, Sarajevo 1998.
17. Huseinović Avdo, *Bosanski dan D ili Slučaj Dobrovoljačka*, Sarajevo 2017.
18. Huseinović Avdo, *Stazama bosanskih vitezova*, Sarajevo 2015.
19. Mulagić Elvedin, *Negiranje genocida nad Bošnjacima*, Sarajevo 2014.
20. Michel Andree, *Pravda i istina za Bosnu i Hercegovinu*, Sarajevo 2014.
21. Minić Miloš, *Dogovori u Karađorđevu o podjeli Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 2010.
22. Sadiković Ćazim, *Ljudska prava bez zaštite*, Sarajevo 1998.
23. Selimović Sead, Šabotić Izet, *Drugi korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine 1992-1995*, Tuzla 2017.
24. Silber Laura, Little Allan, *Smrt Jugoslavije*, Opatija 1996.
25. Simms Brendan, *Najsravniji trenutak-Britanija i uništavanje Bosne*, Sarajevo 2002.
26. Tucaković Šemso, *Kulturocid na Drini*, Sarajevo 2012.
27. Uzunović Alija, *Odbrana slobode 1992-1995*, Tuzla 2009.
28. Zimmerman Warren, *Izvori jedne katastrofe*, Zagreb 1997.
29. Willem Honig Jan, Both Norbert, *Srebrenica, hronika ratnog zločina*, Sarajevo 1997.

Internet:

1. <http://srebrenica.sense-agency.com/bs/>
2. <http://srebrenica360.com/>
3. <http://www.institut-genocid.unsa.ba/bs/>
4. <http://srebrenica.famamethodology.net/bhs/#home>
5. <http://vmgb.ba/legart-bos/>
6. <http://www.icty.org/bcs/>
7. <http://devedesete.net/bs/repositorij-bh/>

Osim navedene, poželjno je koristiti i drugu raznovrsnu, ali relevantnu literaturu, uz kritičnost prema odabiru iste. Informacije s internetskih stranica treba preuzimati i koristiti krajnje oprezno, budući da svako može postaviti stranicu s bilo kojim sadržajem. Prilikom pripremanja za sat, preporučljivo je koristiti naučne i/ili stručne radove, knjige i/ili priručnike, dok neindeksirani internet portali, wikipedija i slično nisu prihvatljiv izvor informacija.

292.

Зеничко-добојски кантон
Министарство за образовање, науку, културу и спорт

ИСТОРИЈА

**Наставни план и оквирни програм
за основну школу**

**НАСТАВНИ ПЛАН ИСТОРИЈЕ
ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ**

Разред	Седмични број наставних часова	Годишњи број наставних часова
VI	1	35
VII	2	70
VIII	2	70
IX	2	68
УКУПНО	7	243

Зашто учити историју?

Историја као наука и наставни предмет јесте једна од друштвених наука, али је истовремено и хуманистичка наука.

То практично значи да она пружа не само знање о прошлости већ утиче и на образовање и моделирање ученика (човјека), у смислу што рационалнијег сазнања о себи и другима. Историја је важна област учења у образовном процесу, због тога што је:

1. наставни предмет који ученицима објашњава појмове из друштвене теорије и праксе (држава, владар, демократија);
2. наставни предмет који уз језик и географију, пружа основе за изградњу идентитета (националног, културног, итд.);
3. наука која треба да образује за демократију, мир и толеранцију;
4. наука која треба да пружи елементарну политичку писменост и политичку културу;
5. наука која пружа основе за усвајање националних, регионалних, европских и свјетских културних вриједности.

Учењем историје обогаћују се знања о прошлости, развијају аналитичке вјештине неопходне за критичко сагледавање савременог свијета, његових историјских коријена и актуелних цивилизацијских токова. Настава и учење историје припрема ученика за одговорно учешће у демократском друштву брзих друштвених, технолошких и економских промјена и оспособљава га да допринесе адекватном одговору на савремене изазове, како на локалном, тако и на регионалном, европском и глобалном нивоу.

Проучавањем историје ученику се омогућава развој групних идентитета (национални, државни, регионални, европски), чиме се обогаћује и његов лични идентитет. Осим тога, ученици се упознају са развојем људског друштва у општим, европским и босанскохерцеговачким оквирима кроз све епохе којима је пролазило. Посебно је важно то што имају прилику сагледати политички, друштвени, економски и образовно-културни развој човјечанства у свим историјским периодима и усвојити њихова главна обиљежја.

Проучавањем историје ученици развијају дух толеранције и демократског права на различитост мишљења, као и тежње да се на основу доступних чињеница дође до објективне представе о прошлости. Осим тога, историја уз остале наставне предмете доприноси: развоју компетенција усмјерених на рјешавање конкретних проблема, развоју критичког и уважавању другачијег мишљења, аргументованом вођењу дијалога, селекцији и адекватном кориштењу информација, изградњи односа према актуелним друштвеним појавама и манипулацијама, поштовању индивидуалних, грађанских, вјерских, мањинских и других права и слично.

Хисторија као предмет олакшава ученику да стекне више знања у овладавању градива и из језика, књижевности, географије, ликовне и музичке културе и других наставних предмета који су заступљени у основној школи. Та мултидисциплинарност још више обогаћује учениково знање у прихватању историје као предмета који је увијек цијењен као озбиљна научна област и захваљујући коме имамо реалну представу о својој и прошлости Босне и Херцеговине, њених народа, земаља у окружењу и цијелог човјечанства.

Циљ и задаци наставе историје

Основни циљ наставе историје у основној школи је развијање интереса за изучавање историје, уочавање узрочно – посљедичних веза међу догађајима на нивоу свјетске историје и догађајима унутар националне историје. То се најбоље постиже развојем историјског мишљења код ученика до којег долазимо усвајањем основних историјских знања која се односе на познавање најважнијих чињеница, датума и историјских особа, те разумијевање основних историјских појмова, као и стицањем пет вјештина, а то су: *хронолошко мишљење; разумијевање историјске наратије; анализа историјских догађаја и њихове интерпретације; историјско истраживање и анализа вриједносних историјских тема и заузимање ставова.*

Дакле, циљ наставе историје није само усвајање основних чињеничних података и разумијевање историјских појмова него и развој пет основних вјештина које ће код ученика развити компетенције историјског мишљења. Стога, настава историје треба бити усмјерена не само на учење историјских података него и на развој историјских појмова другог реда – метапојмова. Они означавају онај слој знања иза конкретног садржаја историје, иза процеса, догађаја и личности које су предмет подучавања, и неопходан је за његово разумијевање, јер се у њему одсликава начин мишљења, особит за историју. *У историји су то: континуитет и промјена, историјски извори, историјско вријеме, хронологија (са периодизацијом) и узрочно-посљедични односи међу догађајима.*

Увођење ових појмова у школу начин је оспособљавања ученика за рад у области друштвених наука, без обзира о којем се историјском градиву ради. Развој ових појмова представља посебан допринос наставе историје образовању, који ни један други предмет не може својим утицајем замијенити. Кроз развој метапојмова се наставом, односно учењем историје, може утјецати на когнитивни развој ученика, на подстицање важних способности као што су сарадња, иницијатива и стваралаштво. Они носе и важан васпитни потенцијал, какав је толеранција на различитост и двосмисленост, мултиперспективност у мишљењу, отвореност ума, критичко прихватање садржаја, разумијевање контекста, трагање за скривеним значењима и порукама итд. Задаци наставе историје су:

- усвајање основних знања о историји као науци и наставном предмету;
- развијање способности разумијевања историјског времена, простора и употребе историјске литературе и терминологије;
- оспособљавање за самостално коришћење историјских извора, заснованих на научно-историјским чињеницама;
- развијање навике коришћења разноврсних извора и указивање на неопходност критичког прилаза информацијама које су у њима садржане;
- развијање свијести да се сваки догађај може интерпретирати на више начина
- упознавање са значајнијим догађајима, процесима и личностима политичке, економске и културне историје, које су обиљежиле одређене историјске епохе
- упознавање културно-историјске традиције сва три конститутивна народа, као и историје националних мањина у Босни и Херцеговини.
- афирмисање садржаја из националне историје којима се остварује развој националног идентитета и свијести о припадности народима и држави Босни и Херцеговини;
- развијање способности критичког и историјског мишљења и логичког закључивања;
- афирмисање аргументованог дијалога;
- утицање на формирање личности ослобођене од нетрпељивости, ксенофобије, предрасуда и националистичких идеала, његовање демократских облика понашања, вјерске и националне толеранције;
- изграђивање опште културе, трајне моралне и естетске вриједности савременог друштва;
- развијање интереса за проучавање националне историје, као и отвореност за проучавање других култура, различитих мишљења и изношење аргумената.

Дефинисани циљеви и задаци наставе историје указују на знања, способности и вриједности које треба развијати код ученика, како би боље разумјели своје окружење, као и функционисање друштва и државе у којој живе. Посебно је важно развијање функционалних знања остваривањем оних исхода који доприносе формирању конструктивних ставова неопходних за живот и рад у савременом друштву, друштву које познају и чији су чланови. То се нарочито односи на начине повезивања и примјене знања и вјештина у свакодневном животу, стицање вјештина за одговорно грађанство у демократски уређеном и хуманом друштву заснованом

на поштивању људских и грађанских права, као и основних вриједности правде, истине, слободе, поштења и личне одговорности. За надати се је, да ће и ученик сам, овако стечене спознаје преносити у своју свакидашњицу, међу ближње, на садашњост и будућност, на своје приватно и јавно дјеловање, од друштвенога до политичкога на даље. Тако ће и историја придоносити изградњи ваљана грађанина, најприје своје домовине, а потом и цијелога свијета. Управо у томе и јест основни смисао и циљ наставе историје.

Оцјењивање

Провјера знања и оцјењивање је најосјетљивија фаза васпитно-образовног рада. Тражи много знања не само из струке, него, прије свега, из методике, дидактике, докимологије и психологије. Од наставниковог вредновања знања ученика зависи хоће ли знање остати само на нивоу репродукције или ће ученици покушати да материју разумију, а знање да употребе за рјешавање задатака у школи и у свакодневном животу. Приликом провјеравања и оцјењивања наставник стиче повратну информацију о знању и разумијевању ученика и утиче на њих. Поред наведених основних знања, потребно је такође развијати вриједности и ставове, односно способности и вјештине, при чему је неопходно поштовати индивидуалне разлике ученика.

Оцјењивање се врши с циљем сагледавања нивоа знања и вјештина у односу на постављене циљеве предвиђене Наставним планом и оквирним програмом за предмет Историја. Да би се овај дио наставног процеса успјешно обавио, неопходно је да наставник има на уму следеће:

- да се вредновање знања одвија транспарентно, јавно и континуирано (сумативно и формативно)⁸,
- да се оцјењивање врши у оквиру свих типова наставних часова,
- да оцјена дјелује на ученике подстицајно,
- да оцјена треба бити усмено образложена,
- да се ученик (ученици) укључи у доношење оцјене,
- да је оцјена објективна и да је резултат одмјереног и правилног педагошког става наставника, □ да је резултат усменог и писменог провјеравања, итд.

Наставним планом и програмом дефинисани су стандарди знања, односно исходи учења. Они дефинишу шта сваки ученик треба да зна и да је у стању урадити. Наставници планирају своју наставу тако да остварују дефиниране исходе учења, што значи да и оцјењивање мора бити у складу с исходима. Добро дефинирани исходи учења садрже у себи мање или више експлицитно дефиниране методе оцјењивања. Начин формулирања исхода учења, коришћењем активних глагола, упућује на методу провјере постигнућа пожељних исхода учења. Различитим исходима учења одговарају различите методе оцјењивања, а када се пишу исходи учења, глагол је обично назнака технике оцјењивања (Табела 1).

Нивои постигнућа	Методе оцјењивања
<i>памћење</i>	есеји, писмени испити, усмени испити
<i>разумијевање</i>	есеји, семинарски радови, писмени испити, усмени испити
<i>примјена</i>	задаци изведбе, излагања и презентације, писмени извјештаји, есеји
<i>анализа</i>	расправе, есеји, семинарски радови
<i>вредновање</i>	расправе, есеји, семинарски радови
<i>стварање</i>	задаци изведбе, есеји, реферати

Табела 1: Повезивање нивоа постигнућа и успјеха

⁸ **Сумативна процјена** је процјена чија је основна сврха додијелити оцјену и рангирати знање ученика (усмјерена је на резултате). **Формативна процјена** је процјена чија је основна сврха пружити прилику ученицима да добију повратну информацију о свом напредовању (усмјерена је на процес).

Кад год је то могуће, препоручује се, поред ових метода, вршити и процјењивање/оцјењивање специфичних комуникацијских и радних вјештина, ставова, доприноса ученика за вријеме групног рада или рада на пројекту, рјешавања креативних задатака на задату тему и слично.

Корелација са другим предметима

Наставни предмет Историја изучава друштвено-хуманистичко подручје и заједно са другим подручјима, међупредметним темама и предметима подстиче развој специфичних компетенција ученика. Веза историје се посебно истиче у корелацији са географијом гдје су многе теме и наставне јединице међусобно повезане као и демографски подаци; са математиком је везана у погледу рачунања времена, таблица и дијаграма; са босанским/српским/хрватским језиком и књижевношћу повезана је по питању историје књижевности и језика, критичког читања кад су у питању историјски извори; са техничким и информатичким подручјем повезана је у развоју афирмативног и одговорног коришћења дигиталне писмености, јер ученик повезује развој технологије са промјенама у прошлости и постаје свјестан могућих опасности у оквиру технолошког развоја; са умјетношћу је повезана у погледу историје кипарства, сликарства и архитектуре. Историја је нарочито повезана са предметом грађанског одгоја и образовања чији се програм у великој мјери служи примјерима из прошлости, при чему ученици уче функционисање демократије и демократског друштва, односно људских права уопште. Имајући у виду све наведено, улога наставника у корелацији је пресудна, јер од његове оспособљености зависи у којој мјери и на који начин ће се у настави примијенити постојеће аналогије између историје и садржаја наведених предмета.

Наставни план и оквирни програм

ИСТОРИЈА

(1 час седмично, 35 часова годишње)

Дидактичко-методичке напомене

У остваривању циљева наставе историје припрема за час је од изузетне важности, као и планирање наставе на годишњем и мјесечном нивоу. У шестом разреду ученици се први пут сусрећу са предметом Историја, чији наставни садржаји их уводе у историју, науку која се бави прошлошћу људског друштва, у праисторијски период људске цивилизације и период старог вијека. Мали фонд часова и психофизичке могућности ученика захтијевају од наставника рационалност при избору битних чињеница, без много хронологије и дефиниција историјских појмова и социолошких категорија. Наравно, потребно је да се све ријечи и појмови који су непознати или недовољно добро познати ученицима прецизно објасне. Гдје год је могуће, треба избјегавати појмове високог нивоа апстрактности. Тежиште наставе историје у шестом разреду требало би да буде на разумијевању античког друштва и културе, а какав ће однос ученици изградити према предмету највише зависи од наставника⁹. Наставни садржаји треба да буду представљени као "прича" богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им историјски догађаји, појаве и процеси били описани јасно, детаљно, живо и динамично. Настава не би смјела бити статистичка збирка података и извјештај о томе шта се некада збило, већ треба да помогне у стварању што јасније слике код ученика не само о томе шта се тада десило, већ и зашто се то десило.

Стога би требало настојати да се ученици укључе у наставни процес и да се развијају њихове интелектуалне и креативне способности. На тај начин ће настава историје бити занимљива и неће бити сведена на пуко меморисање историјских чињеница. Наставник би требало да усмјерава рад ученика, а не само да им пружа готова знања. На часовима би требало да буду заступљене активне методе рада, у којима ученик није само пасивни посматрач већ и учесник у наставном процесу. Активни облици рада се најпотпуније могу остварити кроз групни рад, рад у паровима, индивидуални рад или дискусију свих ученика у одјељењу. Часове са поменутим облицима рада требало би брижљиво планирати и рационално изводити, имајући у виду да је њихов основни задатак активирање ученика, њихово оспособљавање за самостални рад и усвајање знања, развијање способности и навика.

Савремени приступи у подучавању историје, фокус у раду помјерају са наставе на учење, а наставникова улога је да усмјерава рад и нуди ресурсе. Учењем историје, ученици треба да граде посебно разумијевање, компетенције и вјештине, те је стога пожељно да наставници користе различите методе и облике рада. Посебан значај има коришћење историјских извора (писаних и визуелних). Читањем и анализом историјских извора ученицима се пружа могућност да сагледају специфичност неког историјског проблема или појаве. Веома је важно напоменути да би требало користити и историјске карте, јер њихова адекватна употреба олакшава основно савлађивање градива. Млађим ученицима може бити тешко да апстрактно размишљају о искуствима људи ранијих историјских раздобља, па је пожељно укључити и друге изворе (музика и филм) или приступе укључивања у атмосферу неког периода (ученици се понашају или раде као да живе у том периоду, као робови, робовласници, фараони...). Ученици ће развити интересовање за историју уколико посјете музеј, архив или неки локалитет гдје су сачувани материјални остаци из прошлости. Истицање поменутих метода не значи да би остале требало запоставити. Наставник би требало да свакој наставној јединици приступа као посебном образовном и дидактичком проблему и проналази одговарајућа рјешења, а приликом оцјењивања осигура да су ученици информисани о критеријумима на основу којих су оцјењивани.

Прилагођавање програма

За ученике који наилазе на препреке у учењу и учешћу приликом савладавања Наставног плана и оквирног програма, односно за ученике са посебним образовним потребама, креира се индивидуални образовни програм. Индивидуални образовни програм подразумијева редуцирање образовних садржаја у складу са способностима, искуством, мотивацијом, емоционалном и социјалном зрелости, као и другим важним особинама (квалитета пажње, истрајност у раду, самоконтрола) сваког појединог ученика. При томе се превасходно води рачуна о потенцијалима ученика и могућностима за развој, а не о идентификацији проблема или сметњи. Индивидуални образовни програм, као и план рада, развијају заједно наставник и стручни тим за подршку ученика са посебним образовним потребама на нивоу школе уз учешће родитеља.

⁹ Изрази написани у једном граматичком роду односе се подједнако на женски и мушки род.

Тематска цјелина	I. УВОД У ИСТОРИЈУ
Наставне јединице	- Прошлост и садашњост - Рачунање времена
Исходи учења	- Разликује историју као науку и као наставни предмет. Објашњава шта су историјски извори и наводи врсте историјских извора. Именује науке и установе које изучавају и чувају историјске изворе. Наводи подјелу прошлости (праисторију и историју) и набраја праисторијска и историјска раздобља. - Разликује значења термина прије наше ере и после наше ере, те како постоје и други начини рачунања времена. Набраја временске категорије (деценија, вијек, милениј).
Индикатори исхода учења ¹⁰	Мјери и рачуна вријеме и преводи једну категорију историјског времена у другу. Разликује врсте историјских извора, њихову подјелу и вриједност. Користи временску линију (ленту времена) како би означио категорије календарског времена повезане с догађајима, људима и друштвеним промјенама употребом термина прије наше ере и после наше ере. Разликује критериј одређивања праисторије и историје (појава писма), обиљежја праисторије и старог вијека. Именује историјске периоде. Хронолошки реда понуђене датуме и периоде. Открива значења непознатих, мање познатих или вишезначних ријечи и израза.
Приједлози за методичку обработку	Одлазак у музеј и/или архив. Описивање и цртање изложених експоната. Анализа примјера историјских извора. Цртање линије времена на којој ученици уз помоћ наставника одређују праисторијска, историјска раздобља и друге временске категорије (стара ера, нова ера и сл.). Прерачунавање година из једног календара у други.
Тематска цјелина	II. ПРАИСТОРИЈА
Наставне јединице	- Живот људи најстаријег доба (старије и млађе камено доба) - Вјеровање људи каменог доба - Људи металног доба - Подручје данашње Босне и Херцеговине у праисторији

¹⁰ Примјери понашања/активности ученика који показују степен достизања исхода учења. Индикатори показују и описују развијеност вјештине, знања и разумијевања одређене области, односно компоненте и као такви морају бити мјерљиви. (ЗЈНПП-а за босански језик, хрватски језик и српски језик дефинисана на исходима учења, Агенција за предшколско, основно и средње образовање, Мостар 2013, 43.).

Исходи учења	- Разликује како је живио човјек старијег каменог доба, чиме се бавио, а како човјек млађег каменог доба. Повезује начин обраде камена с начином живота људи. Описује настанак родовских заједница – род, братство, племе. - Објашњава како се развило вјеровање људи каменог доба. Описује у шта су вјеровали људи каменог доба и наводи шта је анимизам, тотемизам, култ предака. Објашњава потребу праисторијског човјека за умјетничким изражавањем. - Објашњава значај проналаска метала и на основу текста и илустративног материјала описује промјене и постепени напредак у изради оруђа и оружја као и предмета за свакодневну употребу. Објашњава како је употреба метала утицала на начин живота и промјену односа међу људима (матријархат и патријархат). Доводи у везу појаву металног оруђа и оружја са распадањем родовских заједница, односно са појавом класног друштва и настанка државе. - Показује на карти праисторијска налазишта на тлу данашње Босне и Херцеговине. Уз помоћ текста набраја најзначајније материјалне остатке праисторијског раздобља пронађене на тлу данашње Босне и Херцеговине.
Индикатори исхода учења	Организује историјске податке хронолошки одговарајући на питања о људима, догађајима, објектима и мјестима у прошлости. Описује обиљежја праисторије и кључне догађаје у њима. Препознаје одређене облике друштва у праисторији. Креира временску линију (ленту времена) и дијаграме поради приказа историјског раздобља и догађаја у датом историјском раздобљу. Разликује критериј одређивања праисторије и њена основна обиљежја. Повезује услове живота и обиљежја друштва, као и насталих друштвених

	односа. Утврђује на који начин долази до промјена у различитим историјским раздобљима. Открива значења непознатих, мање познатих или вишезначних ријечи и израза.
Приједлози за методичку обраду	Анализа извора (илустрација). Одлазак у музеј и/или архив. Описивање и цртање изложених експоната, прикупљање материјала за израду ученичке мапе, презентација ученичких радова. На основу анализе извора ученици описују и презентују, разликују периоде. Употреба документарног филма, разговор и дискусија. Помоћу стрипа дочарати живот људи у праисторији.
Тематска цјелина	III. ТАРИ ИСТОК
Наставне јединице	- Египат - Вјеровање и култура старих Египћана - Цивилизације старе Мезопотамије - Посредници између Истока и Запада

Исходи учења	• Описује настанак државе и привреду Старог Египта. Тумачи зашто је „Египат дар Нила“. Показује на линији времена основну хронологију египатске државе. Именује истакнуте фараоне и наводи њихову улогу и значење. • Описује египатско друштво – начин живота и вјеровање. Набраја најважније културне тековине Старог Египта (архитектура, писмо, наука и умјетност). • Именује државе настале на тлу Мезопотамије, најважније владаре и њихова дјела. Описује материјалну и духовну културу народа Старог Истока (писмо, најважније грађевине, књижевна дјела, науку, вјеровање). Одређује на линији времена хронологију Старог Истока. Уочава сличности и разлике између Египатске и цивилизација Мезопотамије. • Наводи гдје се развила прва европска цивилизација. Показује на карти Крету и Феникију. Описује размјену производа између Истока и Запада. Објашњава како је размјена утицала на стварање кретске културе и писма. Објашњава како је географски положај Феникије утицао на њен привредни и културни развој. Описује настанак гласовног писма Феничана.
Индикатори исхода учења	Креира временску линију (ленту времена) и дијаграме ради приказа историјског раздобља и догађаја у датом историјском раздобљу. Хронолошки реда понуђене датуме и периоде. Разликује критериј одређивања праисторије и историје (појава писма), обиљежја праисторије и старог вијека. Описује обиљежја старог вијека и кључне догађаје у њему. Препознаје одређене облике друштва у праисторији и старом вијеку. Наводи разлоге настанка кључних догађаја и препознаје посљедице и промјене тих догађаја. Разликује начине и посљедице ширења култура. Открива значења непознатих, мање познатих или вишезначних ријечи и израза.
Приједлози за методичку обраду	Анализа карте и извора. Демонстрација на карти. Прикупљање извора за израду паноа о Египту и цивилизацијама Старог Истока. Цртање најзначајнијих грађевина првих цивилизација. Помоћу изабраних сликовних материјала упоредити писма старих цивилизација, покушати имитирати старе писаре (помоћу шеме хијероглифима исписати своје име).
Тематска цјелина	IV. СТАРА ГРЧКА
Наставне јединице	• Успон старе Грчке, религија и митологија • Грчки полис, велика грчка колонизација • Атина • Живот и култура старих Грка • Грчка под македонском влашћу
Исходи учења	☑ Показује на карти и описује географске и природне карактеристике територија која су насељавала грчка племена. Именује хеленске народе и објашњава поријекло имена Грци. Објашњава како је настала микенска култура и препознаје карактеристичне споменике ове културе. Описује хомерско доба. Препричава садржај грчких епова Илијада и Одисеја. Објашњава како се развила грчка религија и митологија, те набраја

	најважнија грчка божанства. • Наводи разлоге због којих су Грци стварали мале државе – полисе. Опсује шта је полис. Објашњава значај олимпијских игара и наводи њихове основне карактеристике. Разликује појам олимпијске игре од појма олимпијада. Уочава и образлаже узроке и посљедице колонизације и ратних сукоба. Показује на карти правце и просторе грчке колонизације. • Наводи гдје је настала Атина и описује њено државно уређење. Дефинише појмове демос и аристократија. Разликује робовласничку од модерне демократије. Објашњава узроке и посљедице Грчко-персијских ратова, те на овом примјеру препознаје појам агресорски рат. • Описује свакодневни живот старих Грка (како су се облачили, стицали знања, какву храну су јели, каква је била култура становања). Препознаје утицај грчких достигнућа у савременој култури. Нabraја важније грађевине и стилове градње, као и најзначајније представнике грчке књижевности, умјетности и науке. • Наводи узроке пропадања грчких полиса и успона македонске државе. Објашњава значај и улогу Александра Великог, те показује на карти територију његове државе, односно земље које је освојио. Дефинише појам хеленизам односно хеленистичка култура и упоређује је са хеленском културом.
Индикатори исхода учења	Организује историјске податке хронолошки одговарајући на питања о људима, догађајима, објектима и мјестима у прошлости. Креира временску линију и дијаграме ради приказа историјског раздобља и догађаја у датом историјском раздобљу. Хронолошки реда понуђене датуме и периоде. Nabraја примјере утицаја античког раздобља на садашњост. Описује обиљежја старе Грчке и кључне догађаје који су се одвијали на њеном тлу. Препознаје одређене облике друштва у старој Грчкој. Препознаје шта је из античког раздобља остало сачувано до данас (савремено доба). Разликује начине и посљедице ширења култура. Повезује услове живота и обиљежја друштва, као и насталих друштвених односа. Разликује узрок од повода одређених историјских догађаја. Наводи разлоге настанка кључних догађаја и препознаје посљедице и промјене тих догађаја. Открива значења непознатих, мање познатих или вишезначних ријечи и израза.
Приједлози за методичку обраду	Демонстрација на карти. Анализа историјских извора, израда линије (ленте) времена, цртежа или модела амфитеатра. Употреба исјечака документарних и играних филмова (Троја, Александар). Драматизација митова, друштвеног живота у грчким полисима, живота жена, војника, дијелова из грчког позоришта и сл. Демонстрација и анализа фотографија историјских и културних локалитета, разговор. Израда плаката или слагалице с грчким боговима. Цртање стрипа на задану тему. Мотивисати ученике да сами осмисле игре за утврђивање градива.
Тематска цјелина	V. СТАРИ РИМ
Наставне јединице	• Постанак и развој римске државе • Продор Рима на Средоземно море • Живот и вјеровање старих Римљана • Крај Римске републике • Римско царство, хришћанство • Римска култура

Исходи учења	• Именује племена која су насељавала Апенинско полуострво. Препознаје основне елементе етрушчанске културе. Препричава легенду о Ромулу и Рему. Уочава и упоређује историјске чињенице са легендама о настанку града Рима. Образлаже разлике у римском друштву – узроке и посљедице друштвених сукоба. Објашњава основне карактеристике Краљевине и Републике. • Описује устрој римске војске (опрему, наоружање, војну дисциплину). Доводи у везу римску војску и претварање Рима у свјетску силу. Описује и показује на карти просторе које су Римљани освојили. Описује како је изгледао град Рим (животни и радни простор). Образлаже положај робова, друштвене разлике, односно узроке друштвених сукоба у Риму. Објашњава развој римске религије, набраја најважнија римска божанства и упоређује их са грчким божанствима. • Наводи по чему су били познати браћа Грах. Описује највећи устанак робова – Спартаков устанак. Разликује подјелу друштва на оптимате и популаре. Дефинише појмове диктатура и грађански рат. Разликује узроке, ток и посљедицу грађанских ратова у Риму. • Описује римску државу у доба царства. Наводи карактеристике принципата и домината. Набраја најважније римске царе и истиче њихово значење. Описује појаву и ширење хришћанства и однос римских власти према хришћанима. Упорјеђује обиљежја старе римске религије и хришћанства. Наводи узроке слабљења, подјеле и пада Царства. Повезује велику сеобу народа са слабљењем и падом Западног римског царства. • Објашњава основне карактеристике римске културе (грађевинарство и кипарство, књижевност и наука). Набраја важније грађевине и представнике римске књижевности и науке. Упорјеђује римску и грчку културу и дефинише појам античка култура.
Индикатори исхода учења	Разликује врсте историјских извора, њихову подјелу и вриједност. Организује историјске податке хронолошки одговарајући на питања о људима, догађајима, објектима и мјестима у прошлости. Креира временску линију (ленту времена) и дијаграме ради приказа историјског раздобља и догађаја у датом историјском раздобљу. Хронолошки реда понуђене датуме и периоде. Набраја примјере утицаја античког раздобља на садашњост. Описује обиљежја старог Рима и кључне догађаје који су се одвијали на његовом тлу. Препознаје одређене облике друштва у старом Риму. Препознаје шта је из античког раздобља остало сачувано до данас (савремено доба). Разликује начине и посљедице ширења римске културе. Повезује услове живота и обиљежја друштва, као и насталих друштвених односа. Разликује узрок од повода одређених историјских догађаја. Наводи разлоге настанка кључних догађаја и препознаје посљедице и промјене тих догађаја. Открива значења непознатих, мање познатих или вишезначних ријечи и израза.

Приједлози за методичку обраду	Анализа историјских извора, рад на историјској карти, одлазак у музеј, израда ленте времена. Помоћу стрипа оживјети легенду о настанку Рима. Употреба документарног и играног филма (Рим-моћ и слава, Спартак...). Драматизација – живот у доба Републике (смрт Цезара) и Царства. Писање историјског есеја – мотивисати ученике да се уживе у различите ликове из наведеног раздобља (робови, војници, свештеници, цареви, Цезар, Клеопатра...). Мотивисати ученике да сами осмисле игре за утврђивање градива (слагалице, укрштенице, питања за квиз, игре асоцијација...)
Тематска цјелина	VI. АНТИЧКА КУЛТУРА НА ПРОСТОРУ ДАНАШЊЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
Наставне јединице	☑ Античка култура на простору данашње Босне и Херцеговине
Исходи учења	Именује илирска племена која су насељавала просторе данашње Босне и Херцеговине. Описује долазак илирских племена под римски утицај. Показује на карти римске покрајине и градове формиране на тлу данашње Босне и Херцеговине. Разликује начине и посљедице ширење римске културе на подручју Далмације и Паноније.
Индикатори исхода учења	Набраја примјере утицаја античког раздобља на садашњост. Описује обиљежја старог вијека на тлу данашње Босне и Херцеговине и кључне догађаје у њему. Препознаје шта је из античког раздобља остало сачувано до данас (савремено доба). Разликује узрок од повода одређених историјских догађаја. Наводи разлоге настанка кључних догађаја и препознаје посљедице и промјене ти догађаја.
Приједлози за методичку обраду	Мини предавање, демонстрација на карти, анализа извора. Посјета најближем историјском локалитету из овог периода или музеју.

Наставни план и оквирни програм

ИСТОРИЈА

(2 часа седмично, 70 часова годишње)

Дидактичко-методичке напомене

У седмом разреду се изучава период средњег вијека, који обухвата хиљаду година људске историје. Дужина и значај овог периода захтијева велику пажњу у избору наставних садржаја. У реализацији садржаја, улога наставника је да помогне ученицима да упознају и разумију прошлост и свијет у којем живе. Наставни програм се може допунити садржајима из локалне средњовековне прошлости, чиме се код ученика постиже јаснија слика о томе шта од културне баштине њиховог краја подстиче из овог периода. Савладавајући наставни програм историје ученици седмог разреда, осим што стичу знања о догађајима из средњовековне прошлости, добијају и подстицаје за свој интелектуални развој. Они се кроз историју вјежбају логичком закључивању и схватању узрочно-последичних веза. Историја је изузетно погодан наставни предмет за подстицање развоја критичког мишљења, односно за разликовање чињеница од претпоставки, података од њихове интерпретације и битног од небитног. Због тога је од великог значаја којим ће методским приступом да се обрађују наставни садржаји.

Савременим приступом у подучавању, наставници треба да организују интерактивно учење, наставу у којој ће се ученици активно и одговорно укључити у процесу учења. То ће се постићи тако што ће у току наставе, поред основног текста из уџбеника, користити различите изворе знања (објављене изворе, слике, цртеже, слајдове, документарне филмове са историјским садржајима...). За успјешно коришћење било којег од наведених или неких других врста историјских извора рјешење опет треба потражити у постављању добрих питања, а то прије свега значи конструктивних и разумљивих питања. Увијек треба ићи од оних основних, глобалних питања ка оним сложенијим који ће и дати одговоре. Питања наставника немају функцију само у фази утврђивања и систематизације градива, већ и у самој обради наставних садржаја. Добро постављена питања, као позив на размишљање и вођени процес трагања за одговором, обезбјеђују размијевање, а самим тим и успјешно памћење. У зависности од тога шта наставник жели да постигне, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем, процјена могућих последица... Наставник, поред тога што креира наставни час, осмишљава и планира на који начин ће се ученици укључити у наставни процес. Није битно да ли је ученичка активност организована као индивидуални рад, рад у пару, малој или великој групи, као радионица или домаћи задатак, већ колико и како "уводи" у прошле догађаје, односно колико подстиче ученике да се децентрирају од садашњости и сопственог угла гледања, што је за дванаестогодишњаке тежак задатак. Дакле, наставник треба да усмјерава активности у учионици, нуди ресурсе и фокус наставе помиче са предавања на учење, а приликом оцјењивања осигура да су ученици информисани о критеријумима на основу којих су оцјењивани. Такође у склопу наставе са ученицима, треба настојати да се посјете музеји и историјски локалитети у срединама у којима ученици бораве, а по могућности и шире. Овакав приступ у обради садржаја омогућава стицање знања за цијели живот које се може користити и преносити на многа друга подручја.

Прилагођавање програма

За ученике који наидају на препреке у учењу и учешћу приликом савладавања Наставног плана и оквирног програма, односно за ученике са посебним образовним потребама, креира се индивидуални образовни програм. Индивидуални образовни програм подразумијева редуцирање образовних садржаја у складу са способностима, искуством, мотивацијом, емоционалном и социјалном зрелости, као и другим важним особинама (квалитета пажње, истрајност у раду, самоконтрола) сваког појединог ученика. При томе се превасходно води рачуна о потенцијалима ученика и могућностима за развој, а не о идентификацији проблема или сметњи. Индивидуални образовни програм, као и план рада, развијају заједно наставник и стручни тим за подршку ученика са посебним образовним потребама на нивоу школе уз учешће родитеља

Тематска цјелина	I. ОСНОВНА ОБИЉЕЖЈА СРЕДЊЕГ ВИЈЕКА
Наставне јединице	• Периодизација средњег вијека • Феудализам – привредни и друштвени поредак • Феудални посјед, баштина, пронија
Исходи учења	• Дефинише средњи вијек. Објашњава основне карактеристике средњег вијека и наводи његову подјелу. Црта линију (ленту) времена те разликује колико је трајао рани, развијени и позни средњи вијек. • Образлаже како настаје ново друштво чији је темељ земља (феуд). Именује основне друштвене класе феудалног друштва и описује њихов положај. Упоређује положај робова и положај кметова у различитом временском контексту. Образлаже однос између сениора и вазала. • Илустративно (шематски) приказује феудални посјед истичући односе између феудалца и кмета. Разликује баштину и пронију упоређујући њихове основне карактеристике.
Индикатори исхода учења ¹¹	Разликује разне облике друштвених односа кроз историју, њихову подјелу и тумачи критериј подјеле. Ставља у везу вријеме и историјска раздобља. Одговара на питања користећи историјске податке из дидактички обликованих извора. Прави временску линију (ленту времена) и објашњава податке дате на временској линији (ленти времена). Објашњава обиљежја средњег вијека (друштвене, економске, културне, религијске, политичке прилике). Пореди поједине облике (друштвене, економске, културне, религијске, политичке, те свакодневни живот) друштва у старом и средњем вијеку. Описује обиљежја средњег вијека и кључне историјске догађаје у њему. Одређује неке облике друштва који су се промијенили и оне неке који су остали исти кроз вријеме. Повезује услове живота са карактеристикама друштва и друштвених односа. Анализира/тумачи значења непознатих, мање познатих или вишезначних ријечи и израза.
Приједлози за методичку обраду	Анализа историјских извора, рад на историјској карти, израда цртежа или модела феудалног посједа. Драматизација – уживјети се у улогу краља, племића, кмета... Помоћу стрипа покушати оживјети раздобље феудалног друштва. Анализа документарних и играних филмова. Припрема играказа којим представљамо друштвене односе.
Тематска цјелина	II. ЕВРОПА, ВИЗАНТИЈА И АРАПСКИ СВИЈЕТ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВИЈЕКУ
Наставне јединице	• Велика сеоба народа • Франачка држава • Византија • Арапи и успон ислама • Сусрет Истока и Запада ☞ Хришћанство и ислам • Култура средњег вијека

¹¹ Примјери понашања/активности ученика који показују степен достизања исхода учења. Индикатори показују и описују развијеност вјештине, знања и разумијевања одређене области, односно компоненте и као такви морају бити мјерљиви. (ЗЈНППа за босански језик, хрватски језик и српски језик дефинисана на исходима учења, Агенција за предшколско, основно и средње образовање, Мостар 2013, 43.).

Исходи учења	• Објашњава појам <i>велика сеоба народа</i>. Образлаже узроке и посљедице сеобе народа и слабљења Римског Царства. Показује на карти правце велике сеобе народа и германске државе настале током сеобе. □ Описује настанак Франачке државе и издваја кључне личности у њеној историји. Изводи закључак како се развијала средњевјековна држава и друштво. На примјеру Карла Великог препознаје улогу личности у историји. Описује период Каролиншке обнове наводећи њен значај у контексту времена. Образлаже узроке слабљења и подјелу Франачке државе. • Описује настанак и успон Бизантије, те показује на карти њен положај. Описује покушај обнове Римског царства у доба Јустинијана. Описује пронијарски систем. Издваја узроке пропасти Бизантије и описује њен пад.
	• Описује односе у арапском друштву прије појаве ислама. Наводи како је настала и развијала се арапска држава. Показује на карти положај Арапског полуострва, те ширење арапске државе и арапског утицаја. Дефинише појам <i>халифата</i> те описује владавину Умејада и Абасида истичући најважније карактеристике. • Објашњава прожимање различитих цивилизација на тлу Европе у средњем вијеку. Препознаје значај арапске културе за средњевјековну Европу. Набраја научна достигнућа арапских научника и препознаје њихову оставштину савременом свијету. • Утврђује настанак и развој хришћанства, наводећи његове основе и подјеле у засебне и различите традиције и Црквене заједнице. Описује појаву ислама, наводећи основе исламског учења и његову улогу у развоју државе. Упорјеђује хришћанство и ислам. Препознаје историјски значај ових религија у савременом свијету. • Разликује средњевјековна културна подручја. Објашњава основне одлике средњевјековне културе. Наводи основна обиљежја умјетничких стилова у средњем вијеку. Повезује умјетничке стилове са културним областима.
Индикатори исхода учења	Одговара на питања користећи историјске податке из дидактички обликованих извора. Разликује начине и посљедице ширења култура, те објашњава интеракцију међу истим. Објашњава обичаје и традицију у културама у времену и простору. Објашњава разлику између моћи и ауторитета. Означава догађаје о којима учи на временску линију (ленту времена) уписујући кључне одреднице. Пореди поједине облике (друштвене, економске, културне, религијске, политичке, те свакодневни живот) друштва у различитим културним и цивилизацијским областима. Описује обиљежја средњег вијека и кључне историјске догађаје у њему. Разликује улогу и допринос појединаца и група у друштвеним, културним и религијским догађањима и активностима. Описује религијске обреде и обичаје у животу људи. Доказује тврдње јасним аргументима и релевантним доказима из вјеродостојних/ одговарајућих извора показујући разумијевање теме или текста. Износи свој став о тврдњама у тексту и образлаже га. Објашњава како сваки историјски догађај има свој узрок, повод и посљедице (промјене). Разликује узрок од повода одређених историјских догађаја. Описује узроке настанка одређеног историјског догађаја и његове посљедице те их повезује с промјенама у ширем друштвеном, економском и политичком контексту.

Приједлози за методичку обраду	Анализа историјских извора. Рад на историјској карти. Израда линије времена, цртежа и модела. Употреба исјечака играних и документарних филмова (Карло Велики, бизантска култура). Прикупљање сликовног материјала, коришћење историјске литературе те литературе везане уз културу и умјетност средњег вијека.
Тематска цјелина	III. ЕВРОПСКО ДРУШТВО У РАЗВИЈЕНОМ И КАСНОМ СРЕДЊЕМ ВИЈЕКУ
Наставне јединице	- Живот људи у средњем вијеку - Положај и улога Цркве у средњем вијеку - Крсташки ратови - Сукоб царства и папства - Привредни развој и обнављање градова - Јеретички покрети и методе борбе против њих - Настанак сталешких монархија и њихово уређење - Супротности средњевјековног друштва
Исходи учења	- Описује свакодневни живот људи, припадника различитих друштвених слојева, у средњем вијеку. Описује положај и улогу жене у феудалном друштву и износи критичко мишљење, односно упоређује их са положајем и улогом коју жена има данас. - Описује црквену организацију и утицај који је Црква имала у друштвеном и политичком животу средњег вијека. Наводи узроке и посљедице црквеног раскола, повезујући га са савременим добом. - Образлаже узроке и посљедице крсташких ратова. Описује изглед крсташа и наводи друштвене групе које су учествовале у крсташким ратовима. Показује на карти и

	линији времена крсташке походе. Објашњава појам вјерског рата на примјеру крсташких ратова. - Описује положај цара и положај папе. Образлаже узроке сукоба царства и папства и описује његове посљедице. - Описује развој пољопривреде и занатства. Упоређује привреду у раном и развијеном феудализму (натурална и робноновчана привреда). Објашњава утицај привреде и новца на развој друштва. Уочава сличности живота у средњевјековном граду са савременим начином живота у граду. - Дефинише појмове <i>јерес</i> и <i>инквизиција</i>. Издваја разлоге због којих су се појавили јеретички покрети. Описује и наводи циљеве јеретичких покрета. Наводи начине на које је Католичка црква покушавала да поврати углед у народу. Именује просјачке редове. - Објашњава појмове <i>сталез</i> и <i>монархија</i>. Препознаје зашто је дошло до развоја сталешких монархија. Описује промјене и подјелу власти настале формирањем сталешке монархије. Дефинише појам <i>парламентаризам</i> и повезује га са садашњим друштвеним и политичким уређењем у појединим земљама. - Описује друштвену неједнакост у средњем вијеку. Наводи узроке и посљедице друштвених борби у средњем вијеку. Анализира неуспјех сељачких устанака.
--	---

Индикатори исхода учења	Упоређује двије верзије одређеног историјског догађаја користећи визуелне и писане изворе. Разликује изворе настале непосредно након догађаја и изворе након временске дистанце. Прави временску линију (ленту времена) и објашњава податке дате на временској линији (ленти времена). Објашњава обиљежја средњег вијека (друштвене, економске, културне, религијске, политичке прилике). Ставља у везу вријеме и историјска раздобља. Пореди поједине облике (друштвене, економске, културне, религијске, политичке, те свакодневни живот) друштва у средњем вијеку. Прави једноставна поређења о томе како је изгледао неки аспект друштва (религијски, културни, привредни) у прошлости и у садашњости. Идентифицира примјере утицаја прошлости на садашњост. Упоређује организацију политичких система у средњем вијеку и данас. Одређује историјске догађаје који су релевантни за данашња збивања (историјска су им претеча) од оних који то нису. Идентифицира обиљежја друштва и простора око нас у прошлости и садашњости (напримјер, облачење, намјештај, уређаји, предмети из окружења, занимања људи, изглед отвореног и затвореног простора, живот на селу и у граду и сл.).
Приједлози за методичку обраду	Анализа историјских извора. Рад на историјској карти. Израда линије времена, цртежа и модела. Употреба исјечака играних и документарних филмова. Стварање атмосфере средњег вијека. Драматизација ликова (сталежи у средњем вијеку...).
Тематска цјелина	IV. БОСНА У СРЕДЊЕМ ВИЈЕКУ
Наставне јединице	• Стари Словени и досељавање на Балкан • Јужни Словени на тлу данашње Хрватске, Србије и Црне Горе у средњем вијеку • Први подаци о средњевјековној Босни • Друштвени односи и државна организација у средњевјековној Босни □ Босна у вријеме првих Банова • Вјерски живот у средњевјековној Босни • Босна у 13. вијеку • Јачање и територијално ширење Босне у 14. вијеку • Привредни развој Босне у средњем вијеку • Култура и умјетност средњевјековне Босне • Слабљење Босне и губитак државне самосталности
Исходи учења	□ Показује на карти прадомовину Славена. Описује начин живота Старих Славена, друштвено уређење и вјеровање. Објашњава узроке сеобе Славена. Доводи у везу правце сеобе Славена и формирања три велике словенске групе. Набраја народе који чине те групе

- Образлаже настанак и територијално-политички развој Хрватске, Србије и Црне Горе. Наводи првобитна имена тих земаља. Именује њихове најистакнутије владаре. Објашњава организацију власти у Дубровачкој републици, као и њен значај за привредни и културни развој средњевјековне Босне и Јужних Славена уопштено.
- Наводи теорије о поријеклу имена Босна. Образлаже прве податке о средњевјековној босанској држави. Показује на карти првобитну област средњевјековне Босне. Објашњава зашто се од свих јужнословенских земаља, Босна спомиње најкасније.
- Описује друштвене односе у средњевјековној Босни, односно структуру тих односа. Именује најистакнутије босанске великаше доводећи их у везу са земљишним посједима који су им припадали. Објашњава државну организацију средњевјековне Босне, поредећи је по сличностима и разликама са европским сталешким монархијама тог доба. Разликује појмове *бан*, *краљ*, *станак*.
- Именује прве банове и описује околности у којима су владали. Показује на карти територијално проширење Босне и именује области у њеном саставу у доба Кулина бана. Анализира Повељу Кулина бана и утврђује њен значај, не само за средњевјековну Босну, него и за савремену Босну и Херцеговину.
- Објашњава вјерску различитост на тлу средњевјековне Босне. Тумачи билинопољску изјаву 1203. године и указује на значај дипломатије у политичком животу једне земље. Наводи основна обиљежја Цркве босанске и босанских крстјана. Препознаје дјеловање католичке и православне Цркве доводећи их у везу са крсташким ратовима који су вођени против Босне.
- Описује положај Босне у 13. вијеку. Препознаје везу између крсташких ратова и настојања да се овлада средњевјековном босанском државом. Именује истакнуте босанске владаре тог доба, издвајајући утемељитеље династије Котроманића.
- Показује на карти територијално проширење босанске државе у вријеме Стјепана II. Котроманића. Уочава значај освајања Хума, те повезује промјену вјерске слике Босне са њеним ширењем на сусједна подручја. Истиче значај владавине Твртка I Котроманића на чијем примјеру препознаје улогу личности у историји. Показује на карти територијално проширење босанске државе у његово вријеме. Објашњава важност Твртковог крунисања за краља, истичући како се одређени догађаји из прошлости, тумаче на различите начине.
- Наводи главне привредне дјелатности у средњевјековној Босни. Уочава како је развој привреде утицао на појаву и развој градова. Набраја најважније босанске средњевјековне градове. Повезује развој привреде и појаву домаћег новца као битног обиљежја независности једне државе.
- Набраја писма којима се писало у средњевјековној Босни, те наводи документе који су писани одређеним писмима из тог периода. Објашњава значај писма и језика за један народ. Образлаже значај стећака за културну баштину Босне и Херцеговине.
- Анализира узроке слабљења средњевјековне Босне у првој половини 15. вијека. Набраја владаре који су се смјењивали на пријестолу у том периоду. Објашњава поријекло имена Херцеговина. Повезује стање у Босни са односом посљедњих босанских владара према Цркви босанској. Уочава посљедице тог односа, наводећи начин на који је Босна изгубила своју самосталност.

Индикатори исхода учења	Објашњава неке догађаје из прошлости који се различито тумаче. Разликује изворе настале непосредно након догађаја и изворе након временске дистанце. Одговара на питања користећи историјске податке из дидактички обликованих извора. Објашњава обичаје и традицију у културама у времену и простору. Описује како археолози и историчари изводе закључке на темељу археолошких остатака из прошлости и усмене предаје. Описује религијске обреде и обичаје у средњовјековној Босни. Дискутује о свом завичају и његовој прошлости – културној и историјској. Објашњава начине заштите и очувања културне баштине. Прави временску линију (ленту времена) и објашњава
	податке дате на временској линији (ленти времена). Објашњава обиљежја средњевјековне Босне (друштвене, економске, културне, религијске, политичке прилике). Идентифицира примјере утицаја прошлости на садашњост. Разликује улогу и допринос појединаца и група у друштвеним, културним и религијским догађајима и активностима. Пореди различите облике друштва (друштвени, економски, културни, религијски, политички, те свакодневни живот) у прошлости и садашњости. Доноси закључке на основу текста и доказује их цитатима. Објашњава шта је из средњевјековне Босне остало сачувано до данас (савременог доба). Објашњава како сваки историјски догађај има свој узрок, повод и посљедице (промјене).
Приједлози за методичку обраду	Анализа историјских извора (с нагласком на повељу Кулина бана из 1189.). Анализа натписа босанских владара, писаних споменика, докумената. Рад на историјској карти. Израда линије времена, цртежа и модела (нпр. стећака). Употреба исјечака играних и документарних филмова. Прикупљање сликовног материјала. Обилазак историјских локалитета и музеја. Прављење акростиха (нпр: Т-трајан, В-вођа, Р-ратник, Ттемпераментан, К-краљ, О-освајач; ТВРТКО). Рецитоване пјесме на теме из средњевјековне Босне. Прављење табела с подацима о босанским владарима и сл. Прављење реплика од глине појединих предмета из средњевјековне Босне (оруђе, оружје, новац, посуђе, накит), Помоћу стрипа оживјети легенде из босанскохерцеговачке прошлости. Учење босанчице, драматизација, реконструкција живота у сеоским и рударским насељима. Мотивисати ученике да сами израђују игре за утврђивање градива. Писање есеја (уживјети се у улоге босанских владара и великаша). Прављење паноа с истакнутим личностима из средњевјековне Босне. Домино са годинама и догађајима...
Тематска цјелина	V. ОСМАНСКО ЦАРСТВО
Наставне јединице	• Османско царство (настанак и уређење) • Османска освајања балканских земаља • Османско царство у доба највећег успона

Исходи учења	• Описује настанак Османског царства. Анализира улогу и однос султана и спахија у османској држави. Објашњава карактеристике тимарско-спахијског система. Објашњава подјелу друштва на аскер и рају, те одређује положај и улогу јањичара у Османском царству. Дефинише појмове: <i>девширма</i>, <i>султан</i>, <i>велики везир</i>, <i>тимар</i>, <i>спахија</i>. • Образлаже узроке брзог продора Османлија у Европу. Разликује историјски догађај и легенду на примјеру Косовске битке. На линији времена означава важније догађаје током османских освајања балканских земаља. Процјењује значај пада Константинопоља /Цариграда под османску власт. Препознаје и показује на карти како се ширило Османско царство. • Издваја период највећег успона османске државе и показује на карти простор на којем се простирала. Описује управно-територијалну организацију Османског царства. Нabraја ејалете формиране у Европи до краја 16. вијека. Уочава и издваја узроке слабљења Османске државе
Индикатори исхода учења	Препознаје локалну и државну власт, разликује представнике на нивоу кадије, санџакбега, беглербега, везира, султана. Идентифицира примјере утицаја прошлости на садашњост. Одговара на питања користећи историјске податке из дидактички обликованих извора. Упоређује двије верзије одређеног историјског догађаја користећи визуелне и писане изворе. Разликује изворе настале непосредно након догађаја и изворе након временске дистанце. Прави временску линију (ленту времена) и објашњава податке дате на временској линији (ленти времена). Објашњава неке догађаје из прошлости који се различито тумаче. Објашњава обиљежја Османског царства (друштвене, економске, културне, религијске, политичке прилике). Разликује улогу и допринос појединаца у друштвеним, културним и религијским догађањима и активностима. Објашњава како сваки историјски догађај има свој узрок, повод и посљедице (промјене).

Приједлози за методичку обраду	Анализа историјских извора, у групи или пару, размјена мишљења. Одговори на припремљена питања. Рад на историјској карти. Израда линије времена. Употреба исјечака играних (Фетих 1453) и документарних филмова...
Тематска цјелина	VI. БОСНА У ОСМАНСКОМ ПЕРИОДУ ДО КРАЈА 18. ВИЈЕКА
Наставне јединице	• Успостава и организација османске власти у Босни • Ширење ислама и вјерска толеранција у Босанском ејалету • Босна од ејалета до Карловачког мира (1580-1699) • Ратови на тлу Босанског ејалета у 18. вијеку и њихове посљедице • Културно-образовне прилике на тлу данашње Босне и Херцеговине под Османском влашћу

Исходи учења	• Описује управно-територијалну организацију на тлу Босне након османског освајања (набраја санџаке и показује на карти). Набраја који су градови били сједишта Босанског ејалета у вријеме османске власти. Издава привредне гране које су се развиле у Босанском ејалету за вријеме османске власти, те објашњава како је то утицало на развој градова. Дефинише појмове <i>чифчија</i>, <i>чифлук-сахибџа</i> и <i>оџаклук тимар</i>. • Описује процес ширења ислама и како се то одразило на становништво Босанског ејалета. Дефинише појам <i>толеранција</i>, те наводи доказе присутности вјерске толеранције у Босанском ејалету. Именују мањинске народе присутне на тлу Босанског ејалета. • Описује формирање Босанског ејалета и његов географски положај у саставу Османског царства. Наводи разлоге који су довели до смањења броја спахија и кризе у Османском царству. Описује узроке и посљедице Бечког рата. Наводи одлуке Карловачког мира и уочава његов значај за данашњу Босну и Херцеговину. • Набраја ратове вођене на тлу Босанског ејалета у периоду 18. вијека. Показује на карти простор на којем су ти ратови вођени. Наводи њихове узроке и посљедице. Проналази више података о бањалучкој бици 1737. и утврђује њен значај. Наводи посљедице ратова вођених на тлу Босне у 17. и 18. вијеку. • Описује оријентални утицај на градитељско насљеђе на тлу данашње Босне и Херцеговине. Наброја најпознатије вјерске и привредне објекте, мостове и друге грађевине из тог периода. Истражује и набраја најзначајније књижевнике, пјеснике и хроничаре у Босни под османском влашћу. Истражује и утврђује значај рукописне збирке гази Хусрев-бегове библиотеке и сарајевске хагаде за свјетску културну баштину.
Индикатори исхода учења	Упоредује двије верзије одређеног историјског догађаја користећи визуелне и писане изворе. Објашњава неке догађаје из прошлости који се различито тумаче. Разликује изворе настале непосредно након догађаја и изворе након временске дистанце. Одговара на питања користећи историјске податке из дидактички обликованих извора. Објашњава обичаје и традицију у културама у времену и простору. Објашњава начине заштите и очувања културне баштине. Прави временску линију (ленту времена) и објашњава податке дате на временској линији (ленти времена). Идентифицира примјере утицаја прошлости на садашњост. Објашњава шта је из Босне под османском влашћу остало сачувано до данас. Објашњава како сваки историјски догађај има свој узрок, повод и посљедице (промјене). Објашњава елементе властите културе које дијели са елементима културе из окружења. Наводи разлоге за настанак кључних догађаја и објашњава посљедице и промјене које су настале у одређеном контексту. Описује и објашњава узрок и посљедице миграција становништва у Османском царству, односно Босанском ејалету.
Приједлози за методичку обраду	Анализа историјских извора. Рад на историјској карти. Обилазак историјских локалитета и музеја: посјета Гази Хусрев-беговој библиотеци, вјерским објектима из османског доба, музејима; посјета знаменитим фрањевачким самостанима и разгледање музеја и библиотеке. Употреба исјечака играних и документарних филмова. Прикупљање сликовног материјала.

Наставни план и оквирни програм

ИСТОРИЈА

(2 часа седмично, 70 часова годишње)

Дидактичко-методичке напомене

Дужина и значај периода који се изучава у осмом разреду обухвата нешто више од четири вијека људске историје, те стога захтијева велику пажњу у избору наставних садржаја. Програм садржи најважније догађаје, појаве и процесе, као и знамените личности које су обиљежиле раздобље од краја 15. вијека до првих деценија 20. вијека. Програм је пожељно допунити садржајима из локалне прошлости, чиме се код ученика постиже јаснија слика о томе шта од историјске и културне баштине њиховог краја потиче из овог периода.

Да би схватио догађаје који су се збили у прошлости, ученик мора да их оживи у свом уму, у чему велику помоћ пружа употреба различитих историјских текстова, карата и других извора историјских података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације, као и обиласци културно-историјских споменика и посјете установама културе). Коришћење историјских карата је од изузетне важности јер оне омогућавају ученицима не само да на очигледан и сликовит начин доживе простор на коме се неки од догађаја одвијао, већ им и помажу да прате промјене на одређеном простору кроз вријеме. Такође, јако је важно да ученици у склопу наставе, посјете музеје и историјске локалитете у срединама у којима бораве, а по могућности и шире. Овакав приступ у обради садржаја омогућава стицање знања за цијели живот које се може користити и преносити на многа друга подручја.

Настава историје има утицаја и на развијање језичке и говорне културе (бесједништво) јер историјски садржаји богате и оплемењују језички фонд ученика. Наравно, потребно је да се све ријечи и појмови који су непознати или недовољно добро познати ученицима прецизно објасне. Гдје год је могуће, треба избјежавати појмове високог нивоа апстрактности. Како немају сви ученици једнак дар за вербално изражавање, наставник ће позитивно вредновати када се ученик добро сналази на историјској карти, поставља промишљена питања или вјешто аргументује у дискусији, чак и онда када је његово изражавање, посматрано по броју ријечи, сиромашно.

Посебно мјесто у настави историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свијести не само у фази утврђивања и систематизације градива, већ и у самој обради наставних садржаја. Прецизно постављена питања као позив на размишљање и трагање за одговором "како је уистину било", обезбјеђују разумијевање, а самим тим и успјешно памћење и трајно усвајање знања и вјештина код ученика. У зависности од тога шта наставник жели да постигне, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем, процјена могућих посљедица и слично. При томе треба имати на уму да приликом оцјењивања сви ученици требају бити информисани о критеријумима на основу којих су оцјењивани.

За оне наставне јединице, које су у уџбеницима слабо или никако обрађене, наставник ће уложити више труда, позвати ученике на већу пажњу и сарадњу за вријеме наставног часа и упозорити их како су ти наставни садржаји недовољно разрађени или пак недостају у одобреним уџбеницима. Међутим, то никако не треба схватити као препреку за остварење програма. Напротив, такве ситуације треба искористити како бисмо подстицали ученике да сами долазе до знања прикупљајући и анализирајући историјске изворе, те постављајући кључна питања у сврху истраживања теме. На тај начин ученици би требали да развијају конкретне вјештине историчара, разликујући чињенице од претпоставки, података од њихове интерпретације и битно од небитног.

Прилагођавање програма

За ученике који наилазе на препреке у учењу и учешћу приликом савладавања Наставног плана и оквирног програма, односно за ученике са посебним образовним потребама, креира се индивидуални образовни програм. Индивидуални образовни програм подразумева редуцирање образовних садржаја у складу са способностима, искуством, мотивацијом, емоционалном и социјалном зрелости, као и другим важним особинама (квалитета пажње, истрајност у раду, самоконтрола) сваког појединог ученика. При томе се превасходно води рачуна о потенцијалима ученика и могућностима за развој, а не о идентификацији проблема или сметњи. Индивидуални образовни програм, као и план рада, развијају заједно наставник и стручни тим за подршку ученика са посебним образовним потребама на нивоу школе уз учешће родитеља.

Тематска цјелина	I. ЕВРОПА У НОВОМ ВИЈЕКУ
Наставне јединице	• Хуманизам и ренесанса • Велика географска открића • Реформација и противреформација • Облици владавине: апсолутизам и парламентаризам • Привредни развој Западне Европе, Османског царства и Русије • Капитализам и капиталистичко друштво; индустријска револуција; градови ☐ Наука, техника култура и умјетност
Исходи учења	• Дефинише појмове <i>хуманизам</i> и <i>ренесанса</i>. Набраја најистакнутије представнике хуманизма и ренесансе и њихова дјела. Уочава повезаност ренесансе са антиком и средњевјековном културом. Образлаже на који начин хуманизам ставља човјека у центар занимања. Препознаје утицај хуманизма и ренесансе на даљи развој европске умјетности и културе. • Наводи научне и техничке проналаске који су омогућили велика географска открића. Показује на карти правце путовања португалских и шпанских морепловаца и наводи њихова имена. Разликује позитивне и негативне посљедице географских открића. • Уочава узроке реформације: економске, друштвене, политичке. Показује правце ширења реформације на карти и повезује са узроцима њезина ширења. Описује противреформацију, те образлаже узроке и посљедице вјерских ратова. • Наводи основна обиљежја апсолутистичке монархије. Описује на примјеру Луја XIV апсолутистичку монархију. Наводи главне карактеристике грађанског парламентаризма. Уочава како различити облици владавине утичу на развој друштва и систем људских права и слобода. • Описује узроке појаве мануфактурних радионица, те процес организације у мануфактурној производњи. Објашњава основне одлике тимарско-спахијског система у Османском царству. Наводи најзначајније карактеристике феудализма у Русији, те положаја руских сељака. Упоредије особености привредног развоја Западне Европе, Османског царства и Русије. • Наводи шта је капитализам и повезује како су географска открића допринијели појави и јачању капитализма. Описује разлику између капиталиста (грађанства) и радника. Објашњава појам индустријске револуције. Именује основне техничке проналаске који су утицали на појаву индустрије. Уочава посљедице индустријске револуције на промјене у производњи и свакодневни живот људи. • Наводи најистакнутије научнике и умјетнике те њихова открића/дјела. Описује одлике барокне умјетности и њен утицај на архитектуру тог доба. Образлаже утицај просвјетитељских идеја на науку, умјетност и свакодневни живот.

Индикатори исхода учења¹²	Прави временску линију (ленту времена) и смјешта важне догађаје и развој из свјетске историје у њихов хронолошки слијед. Објашњава обиљежја новог вијека (друштвене, економске, културне, религијске, политичке прилике). Ставља у везу вријеме и историјска раздобља. Објашњава разлику између моћи и ауторитета. Повезује историјске догађаје и процесе различитих контекста истог историјског периода. Пореди поједине облике (друштвене, економске, културне, религијске, политичке, те свакодневни живот) друштва у средњем и новом вијеку. Објашњава како се узроци и посљедице догађаја разликују по важности и по утицајима на промјене, нпр. локални-глобални; тренутачни-дугорочни. Испитује улогу и допринос појединца и група друштвеним, културним и религијским дешавањима и активностима. Пореди различите облике друштва (друштвени, економски,
	културни, религијски, политички, те свакодневни живот) у прошлости и садашњости, као и између два историјска доба. Одређује неке облике друштва који су се промијенили и неке који су остали исти кроз вријеме у различитом контексту (на неколико примјера једног друштва). Пореди сличности и разлике антике, средњег вијека и новог вијека и утврђује међусобне утицаје ових раздобља. Пореди узроке и поводе одређених историјских догађаја откривајући вишеструкост њихових утицаја на посљедице историјских догађања. Интерпретира историјско знање поткрепљујући га доказима у расправи писањем краћих историјских текстова, цртањем, графичким или драмским приказом; и уз коришћење информацијских технологија тамо гдје је то могуће и примјерено. Издваја научна и технолошка достигнућа која су довела до промјене друштвене свијести.
Приједлози за методичку обраду	Анализа историјских извора. Читање и анализа одломака књижевних дјела ренесансних писаца. драматизација–оживјети ликове из дјела ренесансних књижевника. Рад на историјској карти. Анализа играних филмова с историјском тематиком. Израда ленте времена. Прикупљање сликовног материјала и података из историјске литературе за ученичку мапу, пано, плакат. Писање есеја (живот радника, слободно вријеме, прво путовање возом или паробродом...), бродског дневника, путописа... Припрема активности провјере знања ученика у складу са постављеним стандардима.
Тематска цјелина	II. ЗЕМЉЕ ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ-НАЦИОНАЛНИ ПОКРЕТИ
Наставна јединица	- Земље југоисточне Европе под османском, хабсбуршком и млетачком власти од 16. до краја 18. вијека - Национално буђење у сусједним земљама

¹² Примјери понашања/активности ученика који показују степен достизања исхода учења. Индикатори показују и описују развијеност вјештине, знања и разумијевања одређене области, односно компоненте и као такви морају бити мјерљиви. (ЗЈНПП-а за босански језик, хрватски језик и српски језик дефинисана на исходима учења, Агенција за предшколско, основно и средње образовање, Мостар 2013, 43.).

Исходи учења	• Наводи земље југоисточне Европе које су биле под влашћу Османског царства, Хабсбуршке монархије и Млетачке републике. Уочава узроке и посљедице ратова великих сила по земље и народе југоисточне Европе. Анализира стање и положај сусједних земаља и народа у оквирима Хабсбуршке монархије и Османског царства. • Уочава како су се развијали национални покрети у сусједним земљама. Образлаже политичке програме националних покрета у сусједним земљама, те наводи најважније догађаје из тог времена. Уочава основне идеје садржане у <i>Начертанију</i>, те повезује настанак великосрпске политике са догађајима из скорије прошлости.
Индикатори исхода учења	Прави линију времена с главним догађајима, особама и историјским раздобљима које проучава. Проналази и набраја разлоге због којих се прошлост представља и тумачи на различите начине. Објашњава како различити вриједносни системи и традиције могу утицати на начин како ће се тумачити одређени догађаји из прошлости. Ставља у везу вријеме и историјска раздобља. Повезује историјске догађаје и процесе различитих контекста истог историјског периода. Повезује одређени историјски догађај с друштвеним, политичким и економским контекстом у којем је настао. Испитује улогу и допринос појединаца и група друштвеним, културним и религијским дешавањима и активностима. Описује и повезује узроке и посљедице одређеног историјског догађаја и промјене које је изазвао у друштвеном, економском и политичком контексту. Разумије трајање неких идеја у времену и како преплитањем одређених идеја и историјских догађаја може доћи до нових историјских образаца. Пореди узроке и поводе одређених историјских догађаја откривајући вишеструкост њихових утицаја на посљедице историјских догађања.
Приједлози за методичку обраду	Анализа историјских извора, писање есеја, рад с историјском картом. Прикупљање података и сликовног материјала – израда плаката, презентација... Ученици износе сопствена запажања - повезују нове садржаје са претходним знањем.
Тематска цјелина	III. ГРАЂАНСКО ДРУШТВО-НАЦИОНАЛНЕ ДРЖАВЕ
Наставне јединице	• Настанак и развој Сједињених Америчких Држава (САД) • Француска грађанска револуција 1789. године ☐ Француска у доба Наполеона
	• Револуције у Европи 1848/1849. године • Уједињење Италије, уједињење Њемачке и Аустро-Угарска нагодба • Грађански рат у САД-у • Монополистички капитализам, империјализам и полне неравноправности • Наводе узроке, значај и посљедице америчког рата за независност. Објашњава државно уређење САД-а. Уочава значај Декларације о независности и Америчког устава (о подјели власти и правима људи). • Описује уређење француског друштва уочи револуције, повезујући текст уџбеника и карикатуру која приказује три сталежа. Разликује краткорочне од дугорочних узрока Француске револуције. Описује хронолошким редослиједом кључне догађаје који су довели до избијања револуције. Образлаже важност идеја Декларације о правима човјека и грађанина за цјелокупно човјечанство.

Исходи учења	• Описује долазак Наполеона на власт, прати његова освајања на карти. Објашњава карактер и значај Наполеонових ратова. Истиче добре и лоше стране Наполеонове владавине. Наводи најзначајније одредбе Бечког конгреса. • Уочава разлике у узроцима револуција у Европи 1848/49. Упоређује циљеве и значај и револуција за даљи развој Европе. • Наводи земље и личности које су предводиле процес уједињења Италије (Камило Кавур-Пијемонт) и уједињења Њемачке (Бизмарк-Пруска). Описује ток уједињења и ратове који су вођени у том процесу. Уочава значај и посљедице уједињења Италије и уједињења Њемачке за даље догађаје у Европи. Наводи најзначајније одредбе АустроУгарске нагодбе повезујући текст уџбеника и податке на графикону. • Наводи разлике у привредном развоју Сјевера и Југа и објашњава како су те разлике утицале на избијање Грађанског рата у САД-у. Описује како је рат почео и које је оставио посљедице. Уочава значај Америчког грађанског рата за даљи напредак САД-а. □ Дефинише појмове: монополистички капитализам и империјализам. Наводи најмоћније економске силе крајем 19. вијека. Објашњава узроке и посљедице појаве монопола. Уочава основне карактеристике империјализма и његове посљедице. Описује борбу за женска права те поступно мијењање положаја жена.
Индикатори исхода учења	Одређује неке облике друштва који су се промијенили и неке који су остали исти кроз вријеме у различитом контексту (на неколико примјера једног друштва). Повезује одређени историјски догађај с друштвеним, политичким и економским контекстом у којем је настао. Прави временску линију (ленту времена) и смјешта важне догађаје и развој из свјетске историје у њихов хронолошки слијед. Препознаје основна људска права, те описује своја права и дужности, те права и дужности особа у непосредном окружењу. Описује и повезује узроке и посљедице одређеног историјског догађаја и промјене које је изазвао у друштвеном, економском и политичком контексту. Пореди узроке и поводе одређених историјских догађаја откривајући вишеструкост њихових утицаја на посљедице историјских догађаја. Објашњава како се узроци и посљедице догађаја разликују по важности и по утицајима на промјене, нпр. локални-глобални; тренутачни-дугорочни. Описује различите начине стицања моћи и власти кроз историју на различитим подручјима. Објашњава разлику између моћи и ауторитета. Одређује којем историјском раздобљу и простору припадају различити понуђени историјски догађаји. Поставља различите временске линије с главним догађајима, особама и историјским раздобљима које проучава. Објашњава обиљежја новог вијека (друштвене, економске, културне, религијске, политичке прилике). Повезује историјске догађаје и процесе различитих контекста истог историјског периода.
Приједлози за методичку обраду	Анализа историјских извора, рад на историјској карти, есеји. Израда политичких плаката, говора. Употреба документарних и играних филмова (Француска револуција, Наполеон). Драматизација – Бечки конгрес (валцер, „кројење“ Европе). Рад на истраживачким пројектима (положај жене у Новом вијеку). Посјета једној установи за заштиту женских права. Рад у групи, усмјерено откривање, дискусија... Процјена знања ученика на основу постављених стандарда.

Тематска цјелина	IV. ЕВРОПСКЕ И ВАНЕВРОПСКЕ ЗЕМЉЕ ДО ПРВОГ СВЈЕТСКОГ РАТА
Наставне јединице	- Борба за колоније и војно-политички савези у Европи - Међународне кризе и регионални сукоби пред Први свјетски рат - Наука, техника и култура на пријелазу из 19. у 20. вијек
Исходи учења	- Именује највеће колонијалне силе и описује њихове интересе. Описује формирање војно-политичких савеза, те набраја њихове чланице. - Набраја највеће међународне кризе пред Први свјетски рат и објашњава разлоге њихова избијања. Објашњава разлоге анексије Босне и Херцеговине. Истиче узроке и посљедице балканских ратова. - Наводи примјере најважнијих научних и техничких открића, те друштвене и културне промјене у свакодневном начину живота људи.
Индикатори исхода учења	Повезује историјске догађаје и процесе различитих контекста истог историјског периода. Повезује одређени историјски догађај с друштвеним, политичким и економским контекстом у којем је настао. Објашњава обиљежја новог вијека (друштвене, економске, културне, религијске, политичке прилике). Објашњава како се узроци и посљедице догађаја разликују по важности и по утицајима на промјене, нпр. локални-глобални; тренутачни-дугорочни. Описује и повезује узроке и посљедице одређеног историјског догађаја и промјене које је изазвао у друштвеном, економском и политичком контексту. Пореди узроке и поводе одређених историјских догађаја откривајући вишеструкост њихових утицаја на посљедице историјских догађања. Испитује улогу и допринос појединаца и група друштвеним, културним и религијским дешавањима и активностима. Објашњава динамику културолошких промјена и утицај интеракције различитих култура на културе широм свијета.
Приједлози за методичку обраду	Анализа историјских извора, документарног и умјетничког филма. Мотивисати ученике да сами осмисле игре за утврђивање градива (слагалице, укрштенице, питања за квиз, игре асоцијација...)
Тематска цјелина	V. ПРВИ СВЈЕТСКИ РАТ (1914-1918)
Наставне јединице	- Почетак Првог свјетског рата и формирање фронтова у Европи - Ратне операције и прилике у зараћеним земљама - Револуције у Русији, слом Централних сила и резултати Првог свјетског рата
Исходи учења	- Наводи узроке и повод избијања Првог свјетског рата. Набраја зараћене стране (блокове) и кључне државе у тим блоковима у Првом свјетском рату. Показује на историјској карти главне фронтове и описује збивања на истим у првој години рата. - Описује разлоге уласка Италије и Бугарске у рат. Објашњава стање на главним фронтовима током 1915. и 1916. године. Образлаже разлоге уласка САД у рат. Описује утицај рата на свакодневни живот и промјене положаја жена. - Образлаже узроке и посљедице изласка Русије из рата. Описује одлучујуће битке и слом Централних сила. Образлаже резултате и посљедице Првог свјетског рата. Показује на карти земље које су формиране након Првог свјетског рата.

Индикатори исхода учења	Провјерава одређено историјско тумачење постављајући питања о поријеклу одређеног историјског извора. Објашњава како различити вриједносни системи и традиције могу утицати на начин како ће се тумачити одређени догађаји из прошлости. Служи се подацима из хронолошких табела како би одговорио на постављени задатак. Пореди узроке и поводе одређених историјских догађаја откривајући вишеструкост њихових утицаја на посљедице историјских догађаја. Описује и повезује узроке и посљедице одређеног историјског догађаја и промјене које је изазвао у друштвеном, економском и политичком контексту. Објашњава како се узроци и посљедице догађаја разликују по важности и по утицајима на промјене, нпр. локални-глобални; тренутачни-дугорочни.
Приједлози за методичку обраду	Демонстрација на карти, припрема задатака за ученике, подстицај ученика на самосталан рад и креативно размишљање. Анализа историјских извора, израда ленте времена, цртежа или модела амфитеатра. Рад на историјским картама. Употреба исјечака документарних и играних филмова (Галипоље, Октобар...)

Тематска цјелина	VI. БОСАНСКИ ЕЈАЛЕТ/ БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА У 19. ВИЈЕКУ
Приједлози за методичку обраду	• Репорте у Османском царству и Босанском ејалету, Хатишериф од Гилхане • Хусеин-капетан Градашчевић и Покрет за аутономију Босне • Промјене у уређењу Босанског ејалета у 19. вијеку • Друштво, привреда, култура и просвјета у Босни под османском влашћу у 19. вијеку • Велика источна криза 1875-1878, Берлински конгрес и окупација Босне и Херцеговине • Босна и Херцеговина у вријеме Аустроугарске управе • Привреда, друштво, култура и просвјета у Босни и Херцеговини за вријеме АустроУгарске управе.
Исходи учења	• Наводи разлоге провођења реформи у Османском царству и Босанском ејалету. Објашњава краткорочне и дугорочне посљедице реформи по становништво Босанског ејалета. Истиче основне одредбе Хатти-шерифа од Гилхане и анализира његов значај у контексту прилика у којима је настао. • Наводи узроке незадовољства босанског племства према Порти. Описује организовање Покрета за аутономију и истиче његове циљеве. Уочава улогу и значај Хусеин-капетана Градашчевића те разлог слома Покрета за аутономију. • Упорјеђује посљедице интервенције Омер-Лутви паше са претходним интервенцијама османске власти и процјењује њихов утицај на каснија дешавања у Босни. Наводи административне промјене/уређење Босанског ејалета у другој половини 19. вијека. • Анализира структуру босанског друштва у 19. вијеку и стање у аграрним односима. Описује развој привреде и културе. Наводи најзначајније представнике алхамијадо књижевности те представнике културног препорода код католика и православца. • Наводи узроке који су довели до Велике источне кризе. Образлаже сукобе политичких интереса и дефинише појам <i>источно питање</i>. Повезује циљеве устаника са програмом <i>Начертанија</i>. Анализира одлуке Берлинског конгреса које су се односиле на Босну и Херцеговину. Описује ток отпора њеној окупацији и наводи најистакнутије вође. • Описује организацију аустроугарске власти у Босни и Херцеговини. Описује главне

	карактеристике политике Бењамина Калаја. Именује прве политичке странке и препознаје основе на којима су формиране. Наводи узроке и посљедице анексије Босне и Херцеговине. Описује уређење Босанског сабора 1910. године и процјењује његов утицај на политички живот у Босни и Херцеговини. Описује привредну политику аустроугарске власти у Босни и Херцеговини. Наводи културно-просвјетна друштва и најзначајније пјеснике тог периода. Описује развој школства током аустроугарске управе.
Индикатори исхода учења	Бира и одређује различите историјске или археолошке изворе важне за проучавање одређене теме. Разликује предности и недостатке разних историјских извора, нпр. ко је направио историјски извор и које му је поријекло? Интерпретира историјско знање изношењем доказа у расправи, уз коришћење информацијских технологија тамо гдје је то могуће и примјерено. Проналази и набраја разлоге због којих се прошлост представља и тумачи на различите начине. Објашњава како различити вриједносни системи и традиције могу утицати на начин како ће се тумачити одређени догађаји из прошлости. Одређује неке облике друштва који су се промијенили и неке који су остали исти кроз вријеме у различитом контексту (на неколико примјера једног друштва). Поставља различите временске линије с главним догађајима, особама и историјским раздобљима које проучава. Описује и повезује узроке и посљедице одређеног историјског догађаја и промјене које је изазвао у друштвеном, економском и политичком контексту. Пореди узроке и поводе одређених историјских догађаја откривајући вишеструкост њихових утицаја на посљедице историјских догађања. Објашњава важност конзервирања и чувања
	наше природне и културне баштине, нпр. објеката, локалитета. Пореди различите облике друштва (друштвени, економски, културни, религијски, политички, те свакодневни живот) у прошлости и садашњости, као и између два историјска доба. Испитује улогу и допринос појединаца и група друштвеним, културним и религијским дешавањима и активностима.
Приједлози за методичку обраду	Анализа историјских извора уз примјену концепта мултиперспективности, рад на историјској карти; израда ленте времена; писање есеја у вези са...; посјета музеју, културно-историјским споменицима... Прикупљање различитих извора за истраживачки пројект (становништво Босне и Херцеговине-националне мањине; обичаји, исхрана...).
Тематска цјелина	VII. БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА (1914-1918)
Наставне јединице	- Босна и Херцеговина у Првом свјетском рату - Босна и Херцеговина и југословенско питање; формирање Државе СХС
Исходи учења	- Описује прилике у Босни и Херцеговини непосредно уочи Првог свјетског рата. Образлаже ток и посљедице Првог свјетског рата на тлу Босне и Херцеговине. Поткрепљује аргументима став о улози босанскохерцеговачких војника у аустроугарској војсци. - Описује активности јужнословенских народа за уједињење. Анализира дијелове текста Мајске и Крфске декларације уочавајући различите замисли о рјешењу југословенског питања. Наводи ставове босанскохерцеговачких политичара о државно-правном положају Босне и Херцеговине након рата. Образлаже ток стварања Државе СХС у контексту међународних збивања и показује њене границе на карти.

Индикатори исхода учења	Повезује одређени историјски догађај с друштвеним, политичким и економским контекстом у којем је настао. Бира и одређује различите историјске или археолошке изворе важне за проучавање одређене теме. Разликује предности и недостатке разних историјских извора, нпр. ко је направио историјски извор и које му је поријекло? Провјерава одређено историјско тумачење постављајући питања о поријеклу одређеног историјског извора. Проналази и набраја разлоге због којих се прошлост представља и тумачи на различите начине. Објашњава важност конзервирања и чувања наше природне и културне баштине, нпр. објеката, локалитета. Повезује историјске догађаје и процесе различитих контекста истог историјског периода. Повезује одређени историјски догађај с друштвеним, политичким и економским контекстом у којем је настао. Описује и повезује узроке и посљедице одређеног историјског догађаја и промјене које је изазвао у друштвеном, економском и политичком контексту. Пореди узроке и поводе одређених историјских догађаја откривајући вишеструкост њихових утицаја на посљедице историјских догађања.
Приједлози за методичку обраду	Анализа историјских извора уз примјену концепта мултиперспективности. Посјета музеју, рад на историјској карти. Коришћење интернета и историјске литературе, прикупљање података и сликовног материјала—израда ученичке мапе и плаката. Мотивисати ученике да сами осмисле игре за утврђивање градива (слагалице, укрштенице, питања за квиз, игре асоцијација...).

Наставни план и оквирни програм

9.

ИСТОРИЈА

(2 часа седмично, 68 часова годишње)

Дидактичко-методичке напомене

Значај периода који се изучава у деветом разреду захтијева посебну пажњу у избору наставних садржаја. У програму су обрађени најважнији догађаји, појаве и процеси, као и знамените личности које су обиљежиле раздобље од краја Првог свјетског рата па све до краја 20 вијека. Програм је пожељно допунити садржајима из локалне прошлости, чиме се код ученика постиже јаснија слика о томе шта од историјске и културне баштине њиховог краја подстиче из овог периода (учешће у ратовима, споменици знаменитим личностима, значајне грађевине, установе културе и образовања...).

Настава историје не би смјела бити статистичка збирка података и извештај о томе шта се некада збило, већ треба да помогне ученицима у стварању што јасније слике не само о томе шта се тада десило, већ и зашто се то десило и какве су посљедице из тога проистекле. У том смислу, настава историје, такође, не би смјела бити средство идеолошких манипулација, пропаганде и приказивања прошлости из искривљене перспективе, нити да тумачење прошлости заснива на проучавању само једног извора информација. Спознаје о другим народима и разумијевање њихових култура кроз примјену мултиперспективности, припремају ученике за живот у мултиетничком и мултикултуралном друштву.

Савременим приступом у подучавању, наставници треба да организују интерактивно учење, тј. наставу у којој ће се ученици активно и одговорно укључити у процесу учења. Да би схватио догађаје који су се збили у прошлости, ученик мора да их оживи у свом уму, у чему велику помоћ пружа употреба различитих историјских текстова, карата и других извора историјских података (документарни и играни филмови, музејски експонати, илустрације, обиласци културноисторијских споменика и слично). Коришћење историјских карата је од изузетне важности јер оне омогућавају ученицима не само да на очигледан и сликовит начин доживе простор на коме се неки од догађаја одвијао, већ им и помажу да прате промјене на одређеном простору кроз вријеме. Такође, јако је важно да ученици у склопу наставе, посјете музеје, спомен собе и историјске локалитете у срединама у којима бораве, а по могућности и шире. Овакав приступ у обради садржаја омогућава стицање знања за цијели живот које се може користити и преносити на многа друга подручја.

Посебно мјесто у настави историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свијести не само у фази утврђивања и систематизације градива, већ и у самој обради наставних садржаја. Прецизно постављена питања као позив на размишљање и трагање за одговором „како је уистину било“, обезбјеђују разумијевање, а самим тим и успјешно памћење и трајно усвајање знања и вјештина код ученика. У зависности од тога шта наставник жели да постигне, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем, процјена могућих посљедица и слично. При томе треба имати на уму да приликом оцјењивања сви ученици требају бити информисани о критеријима на основу којих се оцјењују.

У раду са ученицима пожељно је избјегавати фрагментарно и изоловано знање историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вјештина. Стога, у настави треба што више користити задатке који захтијевају примјену наученог у разумијевању и рјешавању свакодневних проблемских ситуација. За оне наставне јединице, које су у уџбеницима слабо или никако обрађене, наставник ће уложити више труда, позвати ученике на већу пажњу и сарадњу за вријеме наставног часа и упозорити их како су ти наставни садржаји недовољно разрађени или пак недостају у одобреним уџбеницима. Међутим, то никако не треба схватити као препреку за остварење програма. Напротив, такве ситуације треба искористити како бисмо подстицали ученике да сами долазе до знања прикупљајући и анализирајући историјске изворе, те постављајући кључна питања у сврху истраживања теме. На тај начин ученици би требали да развијају конкретне вјештине историчара, разликујући чињенице од претпоставки, података од њихове интерпретације и битно од небитног.

Прилагођавање програма

За ученике који наилазе на препреке у учењу и учешћу приликом савладавања Наставног плана и оквирног програма, односно за ученике са посебним образовним потребама, креира се индивидуални образовни програм. Индивидуални образовни програм подразумијева редуцирање образовних садржаја у складу са способностима, искуством, мотивацијом, емоционалном и социјалном зрелости, као и другим важним особинама (квалитета пажње, истрајност у раду, самоконтрола) сваког појединог ученика. При томе се превасходно води рачуна о потенцијалима ученика и могућностима за развој, а не о идентификацији проблема или сметњи. Индивидуални образовни програм, као и план рада, развијају заједно наставник и стручни тим за подршку ученика са посебним образовним потребама на нивоу школе уз учешће родитеља.

Тематска цјелина	I. СВИЈЕТ ИЗМЕЂУ ДВА СВЈЕТСКА РАТА
Наставне јединице	• Версајски мировни уговор и Друштво (Лига) народа • Свјетска економска криза • Стање и прилике у ваневропским земљама од 1918-1939. године • Земље либералне демократије и социјализам у Русији/Совјетском савезу (СССР) • Фашизам у Италији и нацизам у Њемачкој • Међународне супротности и сукоби; пут у Други свјетски рат ☐ Наука, техника и култура између два свјетска рата
Исходи учења	• Наводи одлуке Версајског мира и на историјској карти показује промјене граница у Европи и на Блиском истоку прије и после Првог свјетског рата. Анализира изворе (мировни уговори с пораженим државама и посебно Вилсонових “14 тачака”). Уочава и образлаже узрочно-последичну везу између версајског система и Другог свјетског рата. Описује настанак те наводи циљеве и слабости Друштва народа • Уочава и образлаже узроке и последице свјетске економске кризе, повезујући текст уџбеника, податке на графикону и сликовни материјал који приказује утицај кризе на живот становништва. Наводи реформе које су подузете за излазак из кризе. • Анализира и упоређује утицај Првог свјетског рата и његове последице на прилике у ваневропским земљама у међуратном периоду. • Образлаже шта је либерална демократија и наводи њена основна обиљежја. Објашњава разлике у вриједностима и начелима између демократског и недемократског друштва те аргументује предности живота у демократији. Наводи шта је социјализам/комунизам и на основу извора описује живот грађана за вријеме стаљинове диктатуре/стаљинизма. • Објашњава шта је фашизам, а шта нацизам. Описује долазак фашиста и нациста на власт, те образлаже како су ови тоталитарни режими утицали на живот грађана (страдања по политичкој, националној, расној или вјерској основи) између два свјетска рата. Упорјеђује по сличностима и разликама главне одлике наведених тоталитарних режима (фашизма и нацизма). • Описује фашистичке/нацистичке агресије у другој половини 30-их година 19. вијека. Анализира политику попуштања демократске Европе наспрам тоталитарних режима и објашњава политичке односе европских земаља тог периода. • Описује најважније научне, техничке и културне промјене у међуратном раздобљу. Објашњава улогу науке и технологије у развоју привреде. Именује одабране умјетнике (умјетничка дјела) или умјетничке стилове и проналазаче тог доба.

Индикатори исхода учења²	Проучава одређену тему, поставља кључна питања и одређује различите одговарајуће изворе у сврху истраживања теме. Тумачи одређене историјске догађаје на темељу дидактички обликованих извора. Објашњава разлику између моћи и ауторитета. Упоредије друштвене системе грађанске демократије и диктатуре. Разликује посебности државне демократске власти, с нагласком на представничку и директну демократију. Указује на кључна обиљежја међуратног периода, анализирајући друштвене, економске, културне и политичке прилике. Процјењује и поткрепљује доказима како промјена и развој не доводе увијек и до напретка друштва. Објашњава основна људска права и њихову универзалност. Процјењује узроке промјена одређених облика друштва анализирајући утицаје различитих контекста на историјске догађаје кроз историјско вријеме. Повезује историјске догађаје и процесе различитих контекста истог историјског раздобља. Објашњава вриједности појединца, идеја и догађаја у обликовању друштва. Објашњава и упоређује начине доласка до моћи и власти кроз историју и на различитим подручјима. Анализира примјере утицаја науке и технологије на развој привреде.
--	---

² Примјери понашања/активности ученика који показују степен достизања исхода учења. Индикатори показују и описују развијеност вјештине, знања и разумијевања одређене области, односно компоненте и као такви морају бити мјерљиви. (ЗЈНПП-а за босански језик, хрватски језик и српски језик дефинисана на исходима учења, Агенција за предшколско, основно и средње образовање, Мостар 2013, 43.).

Приједлози за методичку обраду	Анализа историјских извора (поређење 14 тачака и одредби мировних уговора). Писање есеја, рад с историјском картом. Прикупљање података и сликовног материјала—израда плаката, карикатура, презентација. Анализа документарних и играних филмова. Драматизација—Мусолинијеви и Хитлерови говори. Истражити литературу, пронаћи фотографије, карикатуре, исјечке из новина које свједоче о том времену, анализирати их и презентовати.
Тематска цјелина	II. ДРУГИ СВЈЕТСКИ РАТ (1939-1945)
Наставне јединице	• Почетак и ток Другог свјетског рата до 1941. године • Проширење рата и формирање антифашистичке коалиције ☐ Холокауст и други ратни злочини у Другом свјетском рату • Велике битке—прекретнице у рату и капитулација Италије • Савезничке конференције и завршна фаза рата; Капитулација Њемачке и Јапана

Исходи учења	• Образлаже узроке, повод и описује ток Другог свјетског рата до 1941. године. Показује на карти процес њемачког освајања у првој фази рата (Пољска, Данска, Норвешка, Белгија, Холандија, Француска). • Препричава својим ријечима напад Њемачке на СССР. Образлаже зашто је дошло до формирања антифашистичке коалиције и у чему је њен значај. Процјењује улога жена у Другом свјетском рату. • Објашњава положај цивилног становништва у ратним условима и наводи примјере холокауста, геноцида, материјалне и људске жртве. Процјењује значај суђења ратним злочинцима у Другом свјетском рату • Набраја најзначајније фронтове и битке Другог свјетског рата. Објашњава значај ратишта у сјеверној Африци и на Далеком истоку. Анализира значај капитулације Италије за даљи ток рата. • Набраја најважније савезничке конференције и наводи њихове најважније одлуке (Техеран, Јалта, Потсдам). Наводи како је и када дошло до капитулације Њемачке и Јапана. Анализира карактер и посљедице Другог свјетског рата.
Индикатори исхода учења	Израђује и користи хронолошку табелу при опису кључних догађаја из Другог свјетског рата, те одговара на постављена питања и задатке. Критички износи свој став према ратним сукобима уопште. Проналази и демонстрира на карти податак који се тражи. Објашњава темељна људска права и њихову универзалност. Проучава одређену тему, поставља кључна питања и одређује различите одговарајуће изворе у сврху истраживања теме. Прикупља податке из одређених дидактички обликованих извора како би испитао прошлост. Интерпретира историјско знање изношењем доказа у расправи, уз коришћење информацијских технологија тамо гдје је то могуће и примјерено. Бира културноисторијске споменике, симболе како би објаснио културу сјећања. Самостално израђује синхронизирану табелу за одређено историјско раздобље. Повезује историјске догађаје и процесе различитих контекста истог историјског раздобља. Пореди садашњост с прошлошћу процјењујући посљедице. Назначује кључне прекретнице у свјетској историји, односно Другом свјетском рату, поткрепљујући их доказима о томе до којих је промјена дошло и које су посљедице тих промјена. Тумачи догађаје из прошлости у оквиру контекста у којем се догађај одвијао, а не у односу на савремене норме и вриједности. Процјењује разлике узрока и посљедица догађаја по важности и категоријама, нпр. тренутни-дугорочни; директни-индиректни; локални-глобални. Објашњава узроке и поткрепљује их доказима зашто је почео Други свјетски рат, као и које су посљедице тог рата кроз историју.
Приједлози за методичку обраду	Анализа историјских извора, играних, документарних филмова и књижевних дјела с ратном тематиком, израда ленте времена, историјске карте с нагласком на најзначајније битке Другог свјетског рата. Писање биографије о важнијим особама из наведеног раздобља. Подстицати ученике на истраживачки рад– интервју с преживјелим судионицима Другог свјетског рата и њиховим породицама како би добили податке којим ће поткријепити свој став. Обилазак и фотографисање значајних локалитета везаних уз Други свјетски рат (спомен-обилежја...). Мотивисати ученике да сами осмисле игре за утврђивање градива (слагалице, укрштенице, питања за квиз, игре асоцијација...)

Тематска цјелина	III. ЕВРОПА И СВИЈЕТ (1945-2000)
Наставне јединице	• Међународни односи након Другог свјетског рата • Локални ратови и политичке кризе у свијету • Настанак блока земаља „трећег свијета“ и њихова политика • Интеграциони процеси у Европи • Слом социјалистичког система у Европи • Наука, техника и култура савременог доба
Исходи учења	• Тумачи појмове „међународни односи“ и „међународни актери“. Описује настанак, улогу и главна тијела ОУН-а, те процјењује њен значај за очување мира у свијету. Анализира и вреднује Повељу Уједињених народа. Упорјеђује друштвене системе у државама Западног блока и Источног блока и објашњава поступно ширење хладног рата у другој половини 40-их година. Препознаје на карти државе које су припадале НАТО савезу и оне које су припадале Варшавском савезу. • Набраја најзначајније регионалне ратове и политичке кризе у другој половини 20. вијека и објашњава зашто је до њих дошло. Показује на карти већа кризна жаришта у свијету након Другог свјетског рата. • Описује крај европских империја у Африци и Азији (француски и/или британски примјер). Анализира политику земаља „трећег свијета“ и доводи је у везу са положајем тих земаља (економским, привредним, политичким...). Процјењује значај Покрета несврстаних у контексту хладног рата. Описује главне проблеме у развоју бивших колонија. • Тумачи појам и описује историју европских интеграција. Објашњава уређење Европске уније, њене главне вриједности и циљеве, обавезе држава чланица и улогу грађана у европским интеграцијама. Анализира политичке, културне и економске ефекте европског уједињења и процјењује предности и недостатке уласка Босне и Херцеговине у Европску унију. • Описује слом социјалистичког система у земљама Источног блока и препознаје на карти новонастале државе. Анализира посљедице тог слома. • Наводи најважнија достигнућа из области науке и технике и објашњава културне токове савременог доба.
Индикатори исхода учења	Идентификује најважније међународне актере и објашњава њихов утицај на међународне процесе. Разликује међународне политичке од економских и финансијских организација, описује њихово дјеловање и објашњава односе између њих и држава чланица. Пореди садашњост с прошлошћу процјењујући посљедице. Анализира одређене историјске догађаје из времена у којем су настали, а не с гледишта данашњице. Пореди одређене облике друштва кроз историјска раздобља и регије, како би утврдио проблеме који трају. Расправља о одређеним облицима друштва (друштвеном, економском, културном, религијском, политичком, те свакодневном животу) с обје стране „жељезне завјесе“. Испитује (истражује) и пореди друштвене, културне, политичке, економске и религијске норме и вриједности западне цивилизације с другим културама у свијету. Објашњава узроке и поткрепљује их доказима зашто је нешто настало, као и које су посљедице, које прати кроз историју. Објашњава полазишта идеје о уједињењу Европе. Описује уређење Европске уније, њене главне вриједности циљеве и тијела власти те критерије придруживања и обавезе држава чланица. Објашњава припремљеност те предности и недостатке уласка Босне и Херцеговине у Европску унију. Бира

	историјске догађаје који су били значајни за данашња догађања (историјски су им претходили) од оних који нису релевантни. Прикупља податке из одређених дидактички обликованих извора како би описао процес деколонизације из перспективе колонијалних метропола и бивших колонија. Проналази и демонстрира на карти податак који се тражи. Самостално израђује синхронизирану табелу за одређено историјско раздобље, те одговара на постављена питања и задатке.
Приједлози за методичку обраду	Анализа историјских извора, есеји, рад на историјској карти, хронолошким и синхронистичким табелама. Прикупљање сликовног материјала за илустрацију одређене ситуације/догађаја, израда плаката и ученичких мапа, презентација. Анализа неког умјетничког дјела, укључујући елементе облика, боје и текстуре. Вођење дебате о неком конкретном питању. Мотивисати ученике да сами осмисле игре за утврђивање градива (слагалице, укрштенице, питања за квиз, игре асоцијација...)
Тематска цјелина	IV. БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА (1918-1992)
Наставне јединице	• Формирање Краљевине СХС и положај Босне и Херцеговине до 1929. године • Босна и Херцеговина у вријеме шестојануарске диктатуре • Крај шестојануарске диктатуре и споразум Цветковић-Мачек • Привредни и културно-образовни живот између два свјетска рата • Босна и Херцеговина у Другом свјетском рату (1941-1945) • Народноослободилачки покрет у Босни и Херцеговини • Обнова босанскохерцеговачке државности АВНОЈ и ЗАВНОБиХ • Босна и Херцеговина у социјалистичкој Југославији • Сукоб Тито-Стаљин и период самоуправљања • Развој Босне и Херцеговине у оквиру СФРЈ

**Исходи
учења**

- Образлаже ток стварања Краљевства СХС у контексту међународних збивања. Критички процјењује положај Босне и Херцеговине у Краљевству/Краљевини СХС. Описује политичко уређење према Видовданском уставу и просуђује улогу Мехмеда Спахе у његовом доношењу.
- Образлаже узроке увођења шестојануарске диктатуре. Упорјеђује обиљежја раздобља парламентаризма с раздобљем диктатуре.
- Описује политичке прилике које су довеле до краја шестојануарске диктатуре. Наводи основе споразума Цветковић-Мачек и повезује га са савременим процесима и токовима. Разликује и издваја краткорочне од дугорочних посљедица споразума Цветковић-Мачек на Босну и Херцеговину и њене становнике.
- Наводи привредне и културно-образовне прилике и објашњава њихове токове у Босни и Херцеговини између два свјетска рата. Именује културно-просвјетна друштва, часописе, истакнуте босанскохерцеговачке књижевнике и умјетнике.
- Описује слом Краљевине Југославије и показује на карти како је подијељена њена територија. Описује шта је за Босну и Херцеговину значио настанак НДХ и каква је била њена политика према Бошњацима, Србима, Јеврејима и Ромима. Препознаје фашистичке идеологије, анализирајући утицај њихових идеја наспрам Босне и Херцеговине. Осуђује геноцидну политику и политику терора над грађанима.
- Описује почетак устанка против окупатора и наводи циљеве НОП-а. Набраја најзначајније ратне операције које су у Другом свјетском рату вођене на тлу Босне и Херцеговине и процјењује допринос Босне и Херцеговине у побједи НОП-а над фашизмом.
- Објашњава настанак, изградњу и дјеловање органа народне власти под вођством НОП-а. Именује најзначајније представнике НОП-а из Босне и Херцеговине. Процјењује важност ЗАВНОБиХ-а за државност Босне и Херцеговине. Анализира и вреднује Декларацију о правима грађана Босне и Херцеговине те тако истиче важност демократских вриједности као темељ поштивања људских права, полне, вјерске и националне равноправности.
- Идентифицира главне проблеме с којима се Босна и Херцеговина суочила након Другог свјетског рата. Набраја и показује на карти државе које су некада биле у саставу социјалистичке Југославије. Разликује прокламовано федеративно од стварног централистичког уређења ФНРЈ/СФРЈ. Описује промјене у привреди и друштву у Босни и Херцеговини након 1945. те њихов утицај на свакодневни живот.
Анализира узроке и посљедице сукоба Тито-Стаљин (Голи Оток, Цазинска буна). Објашњава појам *радничко самоуправљање*. Анализира важност националног признања босанскохерцеговачких муслимана и разликује национални од вјерског идентитета. Наводи основне карактеристике Устава из 1974. године и процјењује његов значај у контексту распада СФРЈ.
- ▣ Издваја основне одлике привредног, друштвеног и културно-образовног развоја Босне и Херцеговине до краја 1960-их година. Идентификује и рангира по важности елементе који су условили убрзани развој Босне и Херцеговине од краја 60-их и почетка 70-их година 20. вијека. Именује најистакнутије књижевнике и умјетнике тог периода и повезује их са стеченим знањем из других предмета (Босански/Хрватски/Српски језик и књижевност, Музичка култура, Ликовна култура...)

Индикатори исхода учења	Разликује чињенице које се могу утврдити од мишљења и вриједносних процјена. Тумачи прошлост на основу дидактички обликованих извора, открива различита историјска стајалишта на историјске догађаје и одређује контекст у којем су та гледишта настала (критичко мишљење). Процјењује одређене садржаје, односно како историчар конструира историју пишући о догађајима из прошлости и просуђује зашто историја није у цијелости објективна или неутрална. Бира културно-историјске споменике, симболе како би објаснио (културу сјећања) њихова различита тумачења. Користи хронолошку табелу при опису одређенога историјског раздобља, те одговара на постављена питања и задатке. Указује на кључна обиљежја одређеног историјског раздобља анализирајући друштвене, економске, културне, религијске, политичке прилике уз догађаје који су обиљежили његов почетак и крај. Анализира одређене историјске догађаје из времена у којем су настали, а не с гледишта данашњице. Уочава како се мијења стајалиште у зависности од времена и простора. Пореди одређене облике (друштвене, економске, културне, религијске, политичке, те свакодневни живот) друштва кроз историјска раздобља и регије, како би утврдио проблеме који трају. Процјењује узроке промјена одређених облика друштва анализирајући утицаје различитих контекста на историјске догађаје кроз историјско вријеме. Дискутује о свом завичају и његовој прошлости – културној и историјској. Даје критички осврт на промјене у ширем историјском контексту и контексту животне средине. Разумије и међусобно разликује узрок и посљедицу одређених историјских појава. Објашњава узроке и поткрепљује их доказима зашто је нешто настало, као и које су посљедице, које прати кроз историју. Бира историјске догађаје који су били значајни за данашња догађања (историјски су им претходили) од оних који нису релевантни.
Приједлози за методичку обработку	Анализа историјских извора уз примјену мултиперспективности, рад на историјској карти. Драматизација (засједање ЗАВНОБиХ-а; споразум Цветковић-Мачек и сл.). Коришћење интернета и историјске литературе, прикупљање података и сликовног материјала – израда ученичке мапе и плаката. Посјета музеју, историјском локалитету, или културноисторијским споменицима. Писање есеја о положају Босне и Херцеговине. Писање биографија особа о којима се учи. Прављење карте с битним подацима о неком догађају. Провођење истраживања од стране ученика како би добили податке којима ће поткријепити свој став.
Тематска цјелина	V. БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА (1992-2000)¹³
Наставне јединице	• Распад СФРЈ и међународно признање Републике Босне и Херцеговине. • Почетак агресије и организација отпора на тлу Републике Босне и Херцеговине ☐ Армија Републике Босне и Херцеговине и остале војне формације у рату 1992-1995. • Опсада Сарајева и других босанскохерцеговачких градова; урбицид и културоцид ☐ Етничко чишћење, ратни злочин и злочини против човјечности почињени у Босни и Херцеговини 1992-1995. • Геноцид над Бошњацима у Сребреници 1995. године • Дејтонски мировни споразум и окончање рата у Босни и Херцеговини • Истакнуте личности и догађаји у борби за цјеловиту и независну Босну и Херцеговину ☐ Друштвено-политички и привредни процеси у Босни и Херцеговини 1996-2000.

¹³ Оквирни извори информација за ову тематску цјелину налазе се у прилогу

Исходи учења	☑ Описује политичку и привредну кризу 80-их година 20. вијека и различите замисли о преуређењу СФР Југославије. Описује распад СКЈ, вишестраначје и прве послеријатне вишестраначке изборе у Босни и Херцеговини. Објашњава пут до међународног признања Републике Босне и Херцеговине. • Дефинише појам <i>агресија</i>. Описује почетак агресије на Републику Босну и Херцеговину. Указује на значај Патриотске лиге, Територијалне одбране, полиције и других дијелова оружаних снага за организацију и пружање отпора Југословенској народној армији и другим снагама стављеним у функцију борбе против јединствене и суверене Босне и Херцеговине. • Процењује и образлаже улогу Армије Републике Босне и Херцеговине и осталих војних формација на тлу Босне и Херцеговине у периоду 1992-1995. Објашњава карактер рата. Набраја и образлаже најзначајније ратне догађаје и операције на подручју завичаја и шире. Анализира и упоређује споразум Цветковић-Мачек из 1939. године са улогом сусједних земаља током рата у Босни и Херцеговини (1992-1995). • Описује квалитет свакодневног живота становника под опсадом при чему наводи примјере из ближег и даљег окружења (примјери из завичаја, сарајевски тунел спаса, живот у заштићеним зонама Сарајева, Жепе, Сребренице, Бихаћа...). Објашњава шта је урбицид и културоцид и као примјер наводи паљење и рушење урбаних средина, вјерских објеката и других културно-историјских споменика у ближем и даљем окружењу. Описује злочине настале као посљедица систематског рушења урбаних односно градских подручја, при чему наводе примјере: Маркала (Сарајево), Капије (Тузла), Зенице и других. Издваја догађаје и мјеста њихове комеморације који су значајни за данашњицу. • Описује основне појмове који се вежу за рат у Босни и Херцеговини, као што су <i>етничко чишћење, прогони, концентрациони логори, геноцид, сегрегација</i> итд. Наводи узроке који су довели до чињења оваквих дјела. Наводи посљедице политике етничког чишћења и повезује их са данашњицом. Описује симболику бијелих трака из 1992. године. • Описује догађаје који су се догодили у Сребреници и источној Босни 1992-1995. Издваја најзначајније посљедице геноцида над Бошњацима у Сребреници. Објашњава зашто је важно његовати културу сјећања на геноцид у Сребреници и друге злочине почињене на тлу Босне и Херцеговине. Процењује значај Међународног кривичног суда за бившу Југославију и процесирања свих ратних злочина за скидање колективне одговорности са народа при чему наводи најважније пресуде. • Наводи најважније одредбе Дејтонског мировног споразума и анализира његове посљедице на укупне друштвено-политичке и привредне прилике у Босни и Херцеговини. • Наводи личности које су се истакле у борби за cjеловиту и независну Републику Босну и Херцеговину (1992-1995), образлажући њихов допринос и улогу у тој борби. Анализира значајне датуме из тог периода и описује догађаје везане за њих. • Објашњава политички, друштвени и економски развој Босне и Херцеговине 1996-2000. године. Описује прилике у Босни и Херцеговини непосредно након рата: обнова разорених градова и инфраструктуре, привреда, повратак избјеглих и расељених лица на своја огњишта. Указује на важност и значај опстанка у својим домовима избјеглих, прогнаних и расељених лица која су се вратила у пријератна мјеста пребивалишта.
----------------------------	--

Индикатори исхода учења	Проучава одређену тему, поставља кључна питања и одређује различите одговарајуће изворе у сврху истраживања теме. Интерпретира историјско знање изношењем доказа у расправи, писањем краћих историјских текстова, цртањем, графичким или драмским приказом и уз коришћење информацијских технологија тамо гдје је то могуће и примјерено. Користи хронолошку табелу при опису одређенога историјског раздобља, те одговара на постављена питања и задатке. Анализира узроке који су утицали на писање историје и процјењује зашто о појединим догађајима из прошлости није у цијелости писано објективно или неутрално. Разликује значајне податке од неважних, кључне од споредних и провјерљиве од непровјерљивих података у историјским казивањима и причама. Бира културно-историјске споменике, симболе како би објаснио (културу сјећања) њихова
	различита тумачења. Објашњава како и зашто се могу разликовати сјећања људи о прошлости. Пореди садашњост с прошлосту процјењујући посљедице. Анализира одређене историјске догађаје из времена у којем су настали, а не с гледишта данашњице. Процјењује узроке промјена одређених облика друштва анализирајући утицаје различитих контекста на историјске догађаје кроз историјско вријеме. Препознаје промјене политичких система и њихових структура у прошлости. Тумачи кретања становништва (миграције), мијењање различитих облика животних средина и насеља, користећи различите мапе и документе. Дискутује о свом завичају и његовој прошлости. Објашњава узроке и поткрепљује их доказима зашто је нешто настало, као и које су посљедице, које прати кроз историју. Бира историјске догађаје који су били значајни за данашња догађања (историјски су им претходили) од оних који нису релевантни. Разликује узроке и посљедице, имајући на уму: вишеструке узроке одређеног догађаја; важност утицаја одређених особа у историји; утицај идеја, људских интересовања и вјеровања. Описује привредне дјелатности завичаја и државе. Препознаје нивое власти и разликује њихове представнике.
Приједлози за методичку обраду	Анализа историјских извора уз примјену концепта мултиперспективности. Рад на историјској карти - пронаћи мјеста ратних страдања и анализирати значајне ратне догађаје и велика ратна страдања. Интервју учесника, прикупљање и критичка анализа новинских и других чланака/извјештаја о ратним и постратним догађајима. Гледање и критичка анализа документарних и играних филмова о наведеном раздобљу. Израда ленте времена, писање есеја у вези са...; писање писма насловљено на... са препорукама за промјене у области... Писање биографија особа о којима се учи. Прављење карте с битним подацима о неком догађају. Провођење истраживања од стране ученика како би добили податке којим ће поткријепити свој став. Посјета музеју, културно-историјским споменицима или мјесту страдања с одавањем почаста погинулим и страдалим борцима и цивилима.

Профил и стручна спрема наставника

Наставу историје могу изводити наставници који су завршили факултет:

- ☐ група историја или гдје је историја главни или равноправни предмет у двопредметној групи, ако је то назначено у дипломи или другој јавној исправи.

ПРИЛОГ

Оквирни извори информација за тематску цјелину “Босна и Херцеговина (1992-2000)”

Литература:

1. Бећиревић Едина, *На Дрини геноцид:истраживање организираног злочина у источној Босни*, Сарајево 2009.
2. Бисерко Соња, *Босна и Херцеговина – језгро великосрпског пројекта*, Београд 2006.
3. Чекић Смаил, *Агресија на Републику БиХ – планирање, припрема, извођење*, Сарајево 2004.
4. Чекић Смаил, *Геноцид и истина о геноциду у Босни и Херцеговини*, Сарајево 2012.
5. Доња Роберт, *Из Скупштине Републике Српске 1991-1996*, Тузла 2012.
6. Фелић Бејдо, *Пети корпус (1992-1995)*, Сарајево 2002.
7. Гатман Рој, *Свједок геноцида*, Зеница, 1995.
8. Група аутора, *Трећи корпус Армије Републике Босне и Херцеговине (1992-1995)*, Зеница 2014.
9. Група аутора, *Први корпус Армије Републике Босне и Херцеговине*, Сарајево 2017.
10. Група аутора, *Тешањ 1992-1995, документи*, Тешањ 2000.
11. Група аутора, 1993.- *Преломна година рата за одбрану БиХ*, Зборник радова, Сарајево 2011.
12. Група аутора, *Опсада Сарајева*, Зеница 2014.
13. Хартман Флоренс, *Крв реалполитике - Афера Сребреница*, Сарајево 2015.
14. Халиловић Јасминко, *Дјетињство у рату, Сарајево 1992-1995*, Сарајево 2013.
15. Хартман Флоренс, *Мир и казна*, Сарајево 2007.
16. Холбрук Ричард, *Завршити рат*, Сарајево 1998.
17. Хусеиновић Авдо, *Босански дан Д или Случај Добровољачка*, Сарајево 2017.
18. Хусеиновић Авдо, *Стазама босанских витезова*, Сарајево 2015.
19. Мулагић Елведин, *Негирање геноцида над Бошњацима*, Сарајево 2014.
20. Мишел Андри, *Правда и истина за Босну и Херцеговину*, Сарајево 2014.
21. Минић Милош, *Договори у Карађорђеву о подјели Босне и Херцеговине*, Сарајево 2010.
22. Садиковић Ђазим, *Људска права без заштите*, Сарајево 1998.
23. Селимовић Сеад, Шаботић Изет, *Други корпус Армије Републике БиХ 1992-1995*, Тузла 2017.
24. Силбер Лора, Литл Алан, *Смрт Југославије*, Опатија 1996.
25. Симс Брендан, *Најсрамнији тренутак-Британија и уништавање Босне*, Сарајево 2002.
26. Туцаковић Шемсо, *Културоцид на Дрини*, Сарајево 2012.
27. Узуновић Алија, *Одбрана слободе 1992-1995*, Тузла 2009.
28. Цимерман Ворен, *Извори једне катастрофе*, Загреб 1997.
29. Вилем Хониг Јан, Бот Норберт, *Сребреница, хроника ратног злочина*, Сарајево 1997.

Интернет:

1. <http://srebrenica.sense-agency.com/bs/>
2. <http://srebrenica360.com/>
3. <http://www.institut-genocid.unsa.ba/bs/>
4. <http://srebrenica.famamethodology.net/bhs/#home>
5. <http://vmgb.ba/legart-bos/>
6. <http://www.icty.org/bcs>
7. <http://devedesete.net/bs/repositorij-bh/>

Осим наведене, пожељно је користити и другу разноврсну, али релевантну литературу, уз критичност према одабиру исте. Информације с интернетских страница треба преузимати и користити крајње опрезно, будући да свако може поставити страницу с било којим садржајем. Приликом припремања за час, упутно је користити научне и/или стручне радове, књиге и/или приручнике, док неиндексирани интернет портали, википедија и слично нису прихватљив извор информација.

293.

Na osnovu člana 18. stav 1. Zakona o kantonalnim ministarskim i drugim tijelima uprave („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 10/15), a u vezi sa članom 28. Zakona o osnovnoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 3/18), Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, donosi

Dopunu Nastavnog plana i Okvirnog programa za osnovnu školu**Član 1.
(Predmet)**

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona, donosi dopunu Nastavnog plana i Okvirnog programa za osnovnu školu u dijelu koje se odnose na profil i stručnu spremu nastavnika koji mogu izvoditi nastavu iz nastavnih predmeta Likovna kultura i Muzička/glazbena kultura.

**Član 2.
(Sadržaj nastavnog plana i programa)**

U članu 2. redni broj 15. Likovna kultura, iza teksta: “nastavnik/profesor likovne kulture” briše se tačka (“.”), i dodaju se nove tačke koje glase:

- Bakalaureat/Bachelor likovne umjetnosti - edukacija likovnih umjetnosti“,
- Bakalaureat/Bachelor likovne umjetnosti - slikarstvo,
- Bakalaureat/Bachelor likovne umjetnosti - kiparstvo,
- Bakalaureat/Bachelor likovne umjetnosti - grafika.

U članu 2. redni broj 16. Muzička/glazbena kultura iza teksta “nastavnik/profesor muzičke kulture” briše se tačka (“.”), i dodaju se nove tačke koje glase:

- Bakaleureat/Bachelor muzičke teorije i pedagogije,
- Bakaleureat/Bachelor muzikologije,
- Bakaleureat/Bachelor etnomuzikologije.

**Član 3.
(Stupanje na snagu)**

Ovaj akt stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u “Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona”.

Broj : 10-38-2545-3/18.
Datum, 13.07.2018. godine
Zenica

MINISTAR
Mensur Sinanović, s.r.

OGLASNI DIO

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON

OPĆINSKI SUD U ZAVIDOVIĆIMA

Broj: 42 0 P 042274 18 P
Zavidovići, 11.07.2018. godine

Općinski sud u Zavidovićima izdaje slijedeći:

O G L A S

O POSTAVLJANJU PRIVREMENOG ZASTUPNIKA

Općinski sud u Zavidovićima, sudija Muhić Hava u pravnoj stvari tužiteljice Zoran Milenke kći Vidomira, iz Zavidovića, Dolovi bb, protiv tuženog Zoran rođ.Sulejmanović Enesa sin Bećira, nepoznatog prebivališta i boravišta, radi razvoda braka, postavio je tuženom, rješenjem ovog suda 42 0 P 042274 18 P od 06.07.2018.godine, privremenog zastupnika u osobi advokata Šabić Ibrahima, iz Zavidovića.

Privremeni zastupnik će tuženog zastupati u ovoj pravnoj stvari, sve dok se tuženi ili njegov punomoćnik ne pojave pred sudom, odnosno dok mu organ starateljstva ne postavi staratelja.

S u d i j a

Muhić Hava, s.r.

.....

S A D R Ź A J**U S T A V N I S U D F B I H**

258. PRESUDA Broj: U-45/17 (Bosanski jezik)	1031
- PRESUDA Broj: U-45/17 (Srpski jezik)	1037

S K U P Š T I N A

259. Odluka o usvajanju Strategije omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2018.-2022. godina	1043
260. Odluka o usvajanju Elaborata o opravdanosti pokretanja studijskog programa Doktorski studij odgojnih znanosti, trećeg ciklusa studija, na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici	1118
261. Odluka o pokretanju studijskog programa Inkluzivna edukacija, prvog ciklusa studija, na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici	1118
262. Odluka o pokretanju studijskog programa Doktorski studij odgojnih znanosti, trećeg ciklusa studija, na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici.....	1118
263. Odluka o usvajanju Elaborata o pokretanju studijskog programa Inkluzivna edukacija, prvog ciklusa studija, na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici	1119
264. Odluka o usvajanju Elaborata o pokretanja studijskog programa Kulturalni studij, drugog ciklusa studija, na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Zenici	1119
265. Odluka o pokretanju studijskog programa Kulturalni studij, drugog ciklusa studija, na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Zenici	1119
266. Odluka o izmjenama Odluke o preuzimanju prava i obaveza osnivača i usklađivanju organizacije i poslovanja Javne zdravstvene ustanove Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti	1119
267. Odluka o potvrđivanju Programa obilježavanja Dana Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu	1121
- Program obilježavanja Dana Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu.....	1121
268. Odluka o dopuni Odluke o izboru stalnih radnih tijela 7. saziva Skupštine Zeničko-dobojskog kantona	1123
269. Odluka o izmjenama Odluke o obrazovanju Kolegija Skupštine	1124

V L A D A

270. Odluka o uvećanju sredstava u Budžetu Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu	1124
271. Odluka o preraspodjeli sredstava u Budžetu Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu	1125
272. Odluka o preraspodjeli sredstava u Budžetu Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu	1125
273. Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o usvajanju Plana javnih nabavki Zeničko-dobojskog kantona u 2018. godini	1126
274. Odluka o odobravanju sredstava na ime pomoći općinama radi saniranja šteta nastalih prirodnim nepogodama	1131
275. Odluka o odobravanju sredstava za sanaciju regionalnog puta R 467 Olovo – Han Pijesak.....	1131
276. Odluka o dodjeli jednokratne pomoći za hitne intervencije općini Olovo usljed stanja prirodne nepogode uzrokovane pojavom grada i obilnim kišnim padavinama	1132

277.	Odluka o utvrđivanju visine stipendije i broja rata za isplatu u akademskoj 2017/2018. godini	1133
278.	Odluka o odobravanju sredstava za sufinansiranje projekta „Start up ideje mladih“ u općini Tešanj	1133
279.	Odluka o odobravanju sredstava za sufinansiranje programa „Poticaj samozapošljavanja nezaposlenih osoba u općini Žepče“	1134
280.	Odluka o preraspodjeli sredstava u budžetu Zeničko-dobojskog kantona za 2018. godinu	1135
281.	Odluka o izmjeni Odluke o davanju saglasnosti na Plan upisa studenata u prvu godinu PRVOG ciklusa studija na Univerzitetu u Zenici u akademskoj 2018/2019. godini	1136
282.	Odluka o pristupanju provođenja procedure dodjele koncesije za istraživanje i eksploataciju krečnjaka na proširenom istražno-eksploatacijskom prostoru ležišta „Crkvice-Kamenolom“, K.O. Crkvice, Grad Zenica	1138
283.	Odluka	1140
284.	Odluka o odobravanju sredstava za sufinansiranje prekvalifikacije, dokvalifikacije i zapošljavanja kroz realizaciju projekta „Jačanje sistema srednjeg stručnog obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu-II faza“	1140
285.	Odluka o odobranju sredstava za sufinansiranje projekta samozapošljavanja „Pokreni svoj posao u Kaknju“ u općini Kakanj	1141
286.	Odluka o odobranju sredstava za sufinansiranje projekta „Oporavak od poplava-intervencija na stambenoj izgradnji/obnovi“	10142
287.	Odluka o odobranju sredstava za sufinansiranje projekta „Izgradnja infrastrukturnih projekata na području općine Tešanj, put Koprivice-Oruče i put Tugavići-Ripna“	1143
288.	Rješenje o imenovanju Drugostepene disciplinske komisije za namještenike zaposlene u kantonalnim i općinskim organima državne uprave u Zeničko-dobojskom kantonu	1144
289.	Rješenje o razrješenju i konačnom imenovanju novog člana Školskog odbora JU Osnovne škole „Vareš“ Vareš	1145

MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE, NAUKU, KULTURU I SPORT

290.	PRAVILNIK O SADRŽAJU I NAČINU VOĐENJA DOKUMENTACIJE I EVIDENCIJE U OSNOVNOJ ŠKOLI	1145
291.	Izmjene i dopune Nastavnog plana i okvirnog programa za osnovnu školu iz nastavnog predmeta Historija/Povijest/Istorija	1428
292.	HISTORIJA (Bosanski jezik)	1431
	ISTORIJA (Srpski jezik)	1476
293.	Dopunu Nastavnog plana i Okvirnog programa za osnovnu školu	1522
	OGLASNI DIO	1523

Izdavač: Zeničko-dobojski kanton, ul. Kučukovići br. 2, Zenica
Glavna i odgovorna urednica: Berjana Ačkar, **Telefon:** 032/460-675
Redakcija i pretplata: 032/460-676; **Štampa:** „PETICA“ Zenica, **Telefon:** 062/211-347
 pretplata se vrši u korist depozitnog računa Zeničko-dobojskog kantona broj 1340100000001672
 otvorenog kod ASA D.D. Sarajevo

